

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ

Інноваційна діяльність в сучасних освітніх зкладах: досвід, проблеми, перспективи

з досвіду роботи навчальних зкладів Черкащини

Черкаси -2011

ББК 74.20
І-66

Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи:
Матеріали обласної Інтернет-конференції / Черкаський ОПОПП. – Черкаси, 2009. – 206 с.

Автор-упорядник:

Т.К. Андрющенко – завідувач кафедри освітнього менеджменту і педагогічних інновацій Черкаського ОПОПП, кандидат педагогічних наук.

Рецензенти:

Г.А. Назаренко – заступник директора з наукової та видавничої роботи Черкаського ОПОПП, науковий співробітник лабораторії морального та етичного виховання Інституту проблем виховання АПН України, кандидат педагогічних наук,

Н.М. Гладка – завідувач лабораторії розвитку освіти та педагогічних інновацій Черкаського ОПОПП

Збірник вміщує матеріали обласної Інтернет-конференції „Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи”, у яких висвітлюються теоретико-практичні аспекти використання інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу в закладах освіти.

**Рекомендовано до друку вченою радою Черкаського ОПОПП
Протокол №1 від 03.03.2009 р.**

ЗМІСТ

<i>Андрющенко Т.К.</i> Сучасні підходи до навчання дорослих	5
<i>Бойчук Л.М.</i> Життєтворчі аспекти системи виховної роботи в особистісно зорієнтованому виховному процесі	8
<i>Бровченко Н. І.</i> Інноваційний підхід до організації навчання педагогічних кадрів у Лисянському НВК	10
<i>Буга Л. П.</i> Мистецтво працювати	14
<i>Виговська Н. В.</i> З досвіду роботи Верхняцької загальноосвітньої I-III ступенів школи №2	17
<i>Гончарик О. Ф., Ходоровська С. І., Олефіренко Н. М.</i> Особистісна спрямованість дослідницько-проектної діяльності в математичній освіті	20
<i>Денисюк Л.</i> Плакаємо риторичну особистість: з досвіду інноваційного пошуку	24
<i>Денисюк Л.</i> Інновація чи профанація або чи справді усім і завжди потрібно бути новаторами?	29
<i>Дзевульська О.О.</i> Формування життєвої компетентності як засіб реалізації особистісного потенціалу	31
<i>Дмитренко Г. М.</i> Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи	35
<i>Добровольський В. В.</i> Єдине інформаційне середовище навчального закладу в контексті стратегічного управління освіти в Україні	38
<i>Дроботенко О. П., Ткаченко С. Г.</i> Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи	43
<i>Жиденко С. М., Сідельнікова О. П.</i> Інновація як засіб оновлення змісту технологій і форм освітнього процесу у школі сприяння здоров'ю	46
<i>Здорик О. В.</i> Інноваційна діяльність Моринського НВК: досвід, проблеми, перспективи	50
<i>Киниця К. І.</i> Інновації на уроках української літератури	54
<i>Коваленко Т.А.</i> Застосування інноваційних технологій навчання як один із шляхів підвищення ефективності уроку рідної мови	59
<i>Кошелюк А. В.</i> Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи	64
<i>Кривда В.М.</i> Модернізація управлінської діяльності в умовах навчально-виховного комплексу	69
<i>Кутовенко Т. Я.</i> Інновації в навчальному закладі	73
<i>Кучман С. Б.</i> Сутність і напрямки розвитку життєтворчих компетенцій учнів	76
<i>Ліворук О. А.</i> Формування пошуково-дослідницьких здібностей учнів у навчально-виховному процесі Канівської гімназії імені Івана Франка	79
<i>Марієнко Л. М.</i> Впровадження новітніх освітніх технологій в навчально-виховний процес учителем початкової ланки	82
<i>Матросов В.М.</i> Використання ІКТ на уроках фізики	86
<i>Милокост О. Д.</i> Інноваційна діяльність в сучасних навчальних закладах: досвід, проблеми, перспективи	90
<i>Муха О. О.</i> Формування правової освіти ліцеїстів в умовах профільного навчання	93
<i>Нечитайло В. Б.</i> Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи	97
<i>Низенко О. І., Вільчинська Л. В.</i> Важливий складник реформування освіти	103
<i>Новикова А. Г.</i> Створення ситуації успіху як один із ефективних прийомів педагогічної діяльності	107
<i>Ноздренко Л. В.</i> Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи	111
<i>Орленко Л. Л.</i> Творчий пошук в контексті інноваційної діяльності освітнього закладу	113
<i>Островська Л. Ф.</i> Інноваційна діяльність в Зарічанському НВК: досвід, проблеми, перспективи	118

<i>Очеретяна Л. В., Придаток С. М.</i> Методична підтримка як джерело творчої активності вчителя	127
<i>Перегін І.І.</i> Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках географії	134
<i>Петренко С. О.</i> Моніторинг освітньої діяльності	137
<i>Підпалько В. О.</i> Освітні інновації у загальноосвітньому навчальному закладі	143
<i>Пластун М.Х., Подупейко О.В.</i> Позакласна робота з математики	147
<i>Плохута Н. І.</i> Інноваційна діяльність сучасних інтерактивних технологій на уроках математики	154
<i>Прітченко Л. І.</i> Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах	156
<i>Рахша М. П.</i> Оцінювання знань з фізики	157
<i>Склярченко О. А.</i> Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи	160
<i>Сіренко Т. М.</i> Виховання екологічної культури особистості	162
<i>Соколова Г. П.</i> Використання проектної технології та впровадження інтеграційних форм організації навчально-виховного процесу при вивченні української мови і літератури	165
<i>Тітенко Т. В.</i> Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи	166
<i>Топчій І. В.</i> Оптимальний навчально-виховний процес в Черкаській гімназії №9 ім. О.М. Луценка як головний результат роботи модульно-розвивальної системи навчання	170
<i>Христюк Л. М.</i> Використання морфемно-словотвірного фонду у навчальній роботі	176
<i>Чумаченко О. А.</i> Модель інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу: «Впровадження інтеграційних форм організації навчально-виховного процесу при підготовці випускників для успішної професійної кар'єри» Кам'янського еколого-економічного ліцею	181
<i>Шелудько О.І.</i> Робота «за варіантами» як один з видів організації навчальної роботи з учнями різних індивідуально-психологічних особливостей	186
<i>Шепетило Л. М.</i> Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи	189
<i>Шмагайло І. С.</i> Використання групової форми роботи на уроках у початковій школі	193
<i>Шпак Т. П.</i> Інноваційна діяльність у сучасних освітніх закладах	197
<i>Ярош О. М.</i> Проектування як метод особистісно орієнтованого навчання	203
<i>Яценко О. М.</i> Використання засобів комунікаційних технологій на уроках англійської мови	204

Андрющенко Т.К.,
*завідувач кафедри освітнього менеджменту
і педагогічних інновацій Черкаського ОПОПП*

Сучасні підходи до навчання дорослих

Характерною ознакою сьогодення є зростання темпів розвитку науки, техніки, суспільства в цілому. Таке положення актуалізує необхідність постійного оновлення професійних знань фахівців, зокрема педагогічних працівників. Вирішенню проблеми сприяє активізація досліджень особливостей освіти й виховання дорослих, пошук сучасних організаційних форм, методів і засобів їх інтенсивного навчання, визначення оптимальних інтервалів між періодами навчання, функціонування курсів підвищення кваліфікації.

Однією з основних вимог сучасності є проведення суттєвих змін в освіті, створення нових пріоритетів навчання і виховання особистості протягом усього життя, які б сприяли формуванню готовності фахівців до свідомого, постійного підвищення свого професійного рівня. Реалізація цих завдань можлива у системі післядипломної освіти, специфіка якої полягає у диференційованому підході до навчання дорослих. Провідна роль в освіті дорослих, і зокрема вчителів, належить інститутам післядипломної педагогічної освіти. Вони мають створити такі умови підвищення кваліфікації, які б задовольнили потреби педагогічних працівників різних спеціальностей та категорій. Шляхи удосконалення роботи системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів розкривають у своїх дослідженнях Л.І. Даниленко, Л.Я. Набока, В.В. Олійник, Н.Г. Протасова, М.І. Скрипник, Н.М. Чепурна та ін.

Мета даної статті – розкрити характерні особливості, притаманні навчанню дорослих у системі післядипломної освіти, зокрема, підвищення кваліфікації. Окреслити шляхи забезпечення освіти дорослих з урахуванням зазначених особливостей. Визначити принципи, на основі яких має будуватися навчальний процес фахівців, а також методи, що доцільно використовувати під час навчання дорослих.

Післядипломна освіта це – система навчання та розвитку фахівців для приведення їх професійного рівня кваліфікації у відповідність із вимогами часу, особистісними та виробничими потребами; удосконалення їх наукового та загальнокультурного рівня; стимулювання та розвиток творчого і духовного потенціалу особистості, яке відбувається у спеціалізованих навчальних закладах і керується державними стандартами щодо фаху певних рівнів кваліфікації [3, с. 6].

Однією із складових системи післядипломної освіти є система підвищення кваліфікації. Вона вирішує складні і важливі завдання. Особливості, що притаманні освіті дорослих, підкреслюють необхідність організації процесу навчання з урахуванням потреб, мотивів і професійних проблем, що постають перед педагогами в практичній діяльності. Викладачі курсів підвищення кваліфікації мають вивчати тенденції, перспективи розвитку і новітні досягнення у відповідній галузі педагогіки, оскільки освіта дорослих не є одностороннім процесом. Результатом навчання має бути підвищення ефективності професійної діяльності педагогів на місцях.

На специфіку навчання слухачів певним чином впливає наявний професійний і життєвий досвід. Дорослі учні самодостатні, вільні у виборі мети навчальної діяльності. Ця особливість обумовлює необхідність проводити вхідне діагностування, щоб використовувати досвід слухачів у процесі їх навчання. Викладачам важливо не тільки пропонувати теоретичний матеріал, а й пов'язувати теорію і практику з досвідом дорослих, що навчаються, визнавати цінність цього досвіду. Ефективності навчання сприяє також використання досвіду і знань слухачів, якщо вони відповідають темі заняття.

Важливим чинником, що потребує додаткової уваги викладачів, виступає неоднорідний склад учасників навчального процесу. Вони зазвичай мають різний досвід роботи і рівень професійної підготовки. Враховуючи зазначену особливість, у процесі навчання дорослих має

переважати диференційований підхід. Адже, в кінцевому результаті кваліфікація слухачів повинна відповідати єдиним вимогам для даних категорій фахівців.

Навчання в системі підвищення кваліфікації має й інші особливості. Це динамічний і мобільний процес, який вимагає пошуку й застосування ефективних методів для забезпечення високої якості навчання педагогів, тому що слухачі мають засвоїти значний обсяг інформації за достатньо короткий термін, виробити нові вміння і навички професійної діяльності.

Виявлення наявного рівня знань слухачів дає можливість визначити форми і методи роботи з ними. Освітня діяльність на курсах підвищення кваліфікації має бути орієнтована на кінцевий результат, оскільки дорослий навчається з метою вирішення певних життєвих і професійних проблем і досягнення конкретних цілей.

Однією з особливостей роботи з дорослими є їхня спрямованість на миттєве застосування результатів навчання. Це вимагає від викладачів системи підвищення кваліфікації не тільки надання слухачам певного обсягу нових знань, але й створення умов для оволодіння вміннями і навичками використання отриманих знань у практичній діяльності.

Виходячи з цього, доцільно використовувати методи інтерактивного навчання, які відповідають природі і характерним ознакам навчання дорослих. Вони дозволяють не тільки оптимально враховувати навчальні потреби дорослої людини, а й створювати умови для постійного, систематичного аналізу власних дій. Завдяки інтерактивному навчанню можна уникнути появи у свідомості педагогів шаблонів, стереотипів у ставленні до професійної діяльності.

Інтерактивні методи післядипломного навчання – це система способів діалогічної взаємодії суб'єктів післядипломного навчання (учіння), спрямованих на осмислення діалогу, його „інтер” – „інтра” – „мета”-суб'єктні плани. Тобто інтерактивні методи післядипломного навчання можна розглядати як систему суб'єктно-суб'єктних відносин (викладач системи післядипломної освіти та педагог), основою якої є освоєння педагогом методів, засобів навчання, теорії їх використання для реалізації місії освіти, представленої в навчальних цілях предмета [3, с. 117].

В основі інтерактивних методів лежать діяльність учасників та групова взаємодія. Вони необхідні для того, щоб:

- порушити монотонність і поживити навчальні заняття;
- сприяти формуванню партнерських відносин;
- розвивати співпрацю, творчість;
- забезпечити орієнтацію навчання на практичну професійну діяльність;
- залучити до співпраці широку аудиторію слухачів.

Інтерактивні методи навчання мають обиратися відповідно до навчальних потреб та сприяти досягненню мети навчання. Вищезазначені особливості впливають на процес навчання дорослих. Їх необхідно враховувати викладачам системи підвищення кваліфікації, інститутів післядипломної освіти педагогічних працівників. Поряд з цим, сама суть інтерактивності вводить елемент непередбачуваності. Це означає, що використання інтерактивних методів, алгоритм їх реалізації модифікується відповідно до вимог конкретної навчальної ситуації. Такими методами можуть бути: лекції-презентації, дискусії, тренінги, ділові і рольові ігри, моделювання ситуацій, мозковий штурм, „Човник”, „Снігова куля”, „Килимок ідей”, „Ажурна пилка”, „Моделювання ситуацій”, „Карта-панорама процесу”, „Карусель” тощо [2].

Використання інтерактивних методів навчання сприятиме підвищенню ефективності роботи, але необхідно також спиратися на основні принципи навчання дорослих (за С.А. Щенніковим).

Принцип єдності трьох середовищ

Освіта для дорослих створюється як система, що об'єднує в освітній простір декілька різnorідних середовищ існування дорослих, де здійснюється їхня освіта.

- *Навчальне середовище* – середовище, у якому безпосередньо здійснюється навчання у вигляді роботи над навчальним матеріалом курсів під керівництвом викладача.
- *Професійне середовище* – середовище, у якому навчання поєднано з професійною діяльністю і здійснюється у специфічних формах, пов'язаних з її аналізом і розвитком засобом навчальних матеріалів і освітніх технологій.
- *Соціальне середовище* – середовище, у якому навчання впливає на формування нових цінностей життя і діяльності засобами участі дорослих в організованих процесах комунікації.

Принцип відкритості освітнього простору

- Освіта є доступною, навчання може починатися з будь-якого рівня, на відстані, без відриву від основної діяльності.
- Наявна можливість для вибору умов навчання, яке поєднано з професійною діяльністю.
- Навчання спрямовано на саморозвиток – орієнтовано на зміни, внаслідок зміни освітніх потреб.
- Враховуються індивідуальні здібності осіб, що навчаються.
- Побудовано на основі комунікації між всіма суб'єктами освітньої системи.
- Створює умови для само актуалізації за рахунок вибору „траєкторії” навчання.

Принцип синтезу трьох підходів до освіти

- *Андрагогічний підхід* – підхід до освіти, побудований на врахуванні особливостей дорослих, які навчаються і при цьому зайняті професійною діяльністю.
- *Особистісно орієнтований підхід* – підхід до навчання, побудований на врахуванні закономірностей розвитку дорослих, які навчаються, як особистостей.
- *Контекстний підхід* – підхід до навчання, побудований на використанні контексту освітнього процесу як умови перетворення навчальних знань в професійні.

Принцип діяльності

- Зміст навчальних матеріалів необхідно вибудовувати навколо основних видів діяльності дорослих, що навчаються.
- В основі організації освітніх процесів мають бути враховані особливості професійної діяльності осіб, що навчаються.
- Організація процесу навчання має бути побудована на рефлексії дорослими, що навчаються, результатів власної діяльності.

Принцип безперервної підтримки

Під час навчання дорослих мають бути передбачені різні форми підтримки їхньої діяльності на етапах:

- початку навчання;
- власне навчання;
- після засвоєння навчального матеріалу.

Форми підтримки можуть бути різними, наприклад, консультування, інформування, оновлення навчальних матеріалів.

Принцип професійної мотивації

Разом з процедурами навчання має бути передбачена і впроваджена система мотивації дорослих до навчання через:

- отримання можливості неперервного консультування;
- отримання можливості оновлення інформаційного забезпечення професійної діяльності;
- отримання можливості кар'єрного росту засобами участі у навчанні [5, с. 268-283].

Отже, для підвищення ефективності подальшого розвитку системи післядипломної освіти, зокрема підвищення кваліфікації, необхідно в більшій мірі враховувати різноманітність індивідуальних вимог і підходів до навчання дорослих, забезпечити змістовність і збалансованість форм навчання, а саме:

- дорослі, що навчаються, мають відчувати особистісну значимість і провідну роль у процесі

навчання, максимальне врахування власних професійних запитів, потреб та інтересів, соціально-економічних умов професійної діяльності;

– педагогам-практикам необхідно забезпечити широкий спектр пропозицій щодо форм навчання та право самостійного вибору найбільш прийнятних для себе;

– зміст курсів підвищення кваліфікації має задовольняти сьогоденні потреби у практичній діяльності вчителя, а також враховувати перспективи розвитку галузі;

– основою позитивного ставлення слухачів до навчання на курсах підвищення кваліфікації та формування позитивної мотивації до самоосвіти має стати атмосфера творчої взаємодії викладачів і слухачів, повага до точки зору педагогів, створення умов для вільного обміну думками, результатами набутого досвіду.

Систематична освіта впродовж життя необхідна як людям з певною вже набутою освітою і стабільним соціальним статусом у суспільстві, так і тим, хто працює і потребує освітніх послуг, максимально наближених до місця роботи чи проживання. Освіта дорослих значною мірою сприяє забезпеченню більш успішного пристосування до життя і професійної діяльності.

Література

1. Калашникова С.А. Навчально-методичні матеріали до модуля „Навчання дорослих на основі компетентісно-орієнтованого підходу”. – К., 2007. – 57 с.
2. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К., 2007. – 144 с.
3. Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка: Наук.-метод. посіб. / За заг. ред. Пуцова В.І., Набоки Л.Я. – К., 2007. – 228 с.
4. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В.В. Радула. – К.: „Ексоб”, 2004. – 304 с.
5. Щенников С.А. Открытое образование. – М.: Наука, 2002. – 527 с.

Л.М. Бойчук,

заступник директора з виховної роботи Смілянського НВК „ЗОШ I ступеня – гімназія ім. В.Т. Сенатора” Смілянської міської ради Черкаської області.

Життєтворчі аспекти системи виховної роботи в особистісно зорієнтованому виховному процесі

Проблема виховання школяра як соціально компетентної і психологічно стабільної особистості нині набуває особливої уваги. Це покладає підвищену відповідальність на школу. Для набуття адекватного нинішній ситуації суспільного досвіду діти й підлітки потребують нових знань та соціальних умінь. Ці знання і вміння потрібні, зокрема, для протистояння таким впливам та спокусам, як наркотики, культ насильства, утягування у злочинність.

Потребою сьогодення стало підведення учнів до самовиховання та самоосвіти. Це є два основних складники саморозвитку особистості, які відкривають кожному шлях до самоактуалізації через керування власними спонуканими у соціумі.

Виховання має бути процесом індивідуалізованим і колективним водночас, відповідним до індивідуально-психологічних рис кожного. Слід розширювати соціальну компетентність та особистісну автономність юної людини, змінювати її світогляд та можливості взаємодіяти зі світом й відображати його внутрішньо. Шлях до цього полягає передусім у сприянні розвитку потреб та інтересів учнів, їхньому особистісному зростанню загалом, у допомозі їхній соціальній адаптації сьогодні та в майбутньому.

Пріоритетними напрямками виховної діяльності є забезпечення особистісно зорієнтованого підходу здійснення виховної взаємодії через вчинкову діяльність (при виховній позиції педагога: розуміння дитини – визнання дитини – прийняття дитини (за І. Д. Бехом).

Починаючи науково-дослідну експериментальну роботу педагогічний колектив усвідомлював, що сучасна школа вимагає докорінного переосмислення парадигми навчання і виховання, створення умов для самореалізації особистості у різних сферах діяльності. Важливого значення набули питання життєтворчості особистості, її життєвого вибору і

життєвої стратегії. Ми розуміли, що основою життєтворчості є творення “Я”, побудова власного життя, виходячи із особистісного потенціалу дитини. Тому, узагальнивши дослідження науковців, зокрема роботи доктора психологічних наук, академіка Івана Дмитровича Беха, дійшли висновку, що особистісно орієнтовані технології відкривають широкі можливості розвитку глибинних духовних потенцій дітей, формування у них ціннісних орієнтацій.

Творче кредо педагогічного колективу “Спочатку любити – потім навчити” забезпечує головні психологічні потреби особистості: бути зрозумілим, прийнятим, визнаним. Лише той, кого люблять може реалізувати всі свої здібності, створити власний життєвий сценарій людини – переможця.

Створюючи виховний простір, керуємося словами Софії Русової: “Виховання повинно мати за мету виліпити таку людину, яка ніде ні за будь – яких умов не загине ні морально ні фізично і упровадить у життя свою незалежну думку.” Отже, у центрі виховного процесу - людина як найвища цінність.

Головною метою нашої виховної взаємодії є забезпечення можливості свідомого вибору лінії життя, формування у гімназистів усвідомленої громадянської позиції. Багаторічний досвід роботи педагогічного колективу склався у систему виховної роботи “Особистість-гімназист – громадянин”. У гімназії розроблено концепцію виховної роботи, яка спрямована на виконання завдань науково-дослідної експериментальної роботи. Провідними напрямками роботи стали: всебічне вивчення особистості гімназистів, забезпечення умов для розвитку їх здібностей та якостей, створення життєтворчого виховного середовища, яке сприяє набуттю дітьми соціального та морального досвіду, допомагає реалізувати власний особистісний потенціал.

Національна Програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні змістом виховання визначає формування ціннісного ставлення особистості до суспільства і держави, до людей, до себе, до природи, до праці, до мистецтва. Таким чином, одним із важливих аспектів життєтворчості людини є формування системи цінностей та якостей особистості, яка розвивається і виявляється через власні вчинки та ставлення людини.

Педагогічною знахідкою у системі виховної роботи стала проектна технологія. Вона дає можливість поєднати інтереси особистості у саморозвитку та збереженні індивідуальності з інтересами суспільства у вихованні громадянина. Робота в проектах активізує особистісний потенціал кожної дитини, стимулює інтерес учнів до певних проблем, результатом якого є індивідуальний досвід діяльності.

Перший довгостроковий груповий проект “Право і гімназисти” був створений директором гімназії Дзевульською О.О. у 2002 році. За час роботи над реалізацією завдань програми науково-дослідної експериментальної роботи учні гімназії працювали над двадцятьма загальношкільними проектами. Серед них : „Сім чудес Тернівки”, “ Моя позиція”, „Шлях до успіху”, “Шкільна телестудія”, “Скорботні жнива”, “ Сіль землі Смілянської” та ін.

Слід зауважити, що проект має багатопланову виховну мету, забезпечує формування досвіду різних ціннісних ставлень.

Ще однією знахідкою у виховній роботі є розроблені моделі особистісно орієнтованих виховних заходів: “Я – особистість”, “Парад гімназійних зірок”, “Дискусійний клуб “Моя позиція”. Ці заходи спрямовані на формування ціннісного ставлення до суспільства, до людини та до себе. За основу ми використали технології створення ситуації успіху та колективної творчої справи. Вихованці є головними режисерами у реалізації цих заходів, а педагог виступає як консультант, фасилітатор.

Важливу роль у системі виховної роботи навчального закладу щодо створення умов для реалізації особистісного потенціалу гімназистів відіграє учнівське самоврядування. Діяльність гімназійної дитячої організації ”Сенаторець” розповсюджується на всі напрямки роботи школи. Головне завдання “Сенаторця” полягає у формуванні активної життєвої позиції учнів.

З 2003 року, коли було розпочато роботу над реалізацією програми науково-дослідної експериментальної роботи, гімназійне дитяче самоврядування працює за проектами: “Спорт і гімназисти”, “Історія рідного краю”, “Право і гімназисти”, “Теплий дім”. Цікавим і змістовним виявився досвід розробки і реалізації спільного проекту “Моє кіно” (будинки дитячої та юнацької творчості та гімназія).

Налагодження роботи з батьківською громадою – це один із головних акцентів системи виховної роботи гімназії. Сім’я – основний соціальний інститут, що відповідає за виховання особистості, сприяє її розвитку та самореалізації. Тому важливо вивчати інтереси і потреби сім’ї, залучати батьків до організації виховного простору через презентацію власного життєвого досвіду самореалізації. Батьки беруть участь у роботі Ради гімназії та піклувальної ради, забезпечують діяльність батьківського клубу “Родина”, проводять батьківські уроки, прилучаються до розробки та реалізації виховних проектів. За такої взаємодії вони відчують себе партнерами педагогів, займають у педагогічному процесі позицію “поряд”, а діти мають можливість розширити концепцію побудови життєвого сценарію, враховуючи досвід не тільки своєї родини. Головний принцип роботи з батьками можна виразити словами “Ніхто так багато не знає і не вміє, як всі ми разом”. Стратегія роботи педагога за особистісно зорієнтованою моделлю навчання і виховання полягає у створенні такого середовища, яке сприяє максимальному розкриттю індивідуального потенціалу, стимулює до саморозвитку, встановлює позицію “на рівних” з учнем.

Свій досвід роботи класні керівники 5-11 класів узагальнили у власних системах виховної взаємодії з класом.

Істинне виховання полягає в тому, щоб у людини виникало бажання постійно розвиватися, змінюватись. Про ефективність виховної системи гімназії свідчить, те що випускники відчують себе конкурентноспроможними, мають активну життєву позицію.

Буга Любов Петрівна,

заступник директора з навчально-виховної роботи Монастирищенської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1

Мистецтво працювати

...Людей варто навчати найголовнішим чином того, щоб вони здобували знання не з книг, а спостерігали самі небо і землю, дуби і буки, тобто, щоб вони досліджували і пізнавали самі предмети, а не пам’ятали тільки чужі спостереження і пояснення.

Я.А. Коменський

Одвічні питання: як створити школу, в якій живе і править радість, в якій кожна хвилина дає учневі нове пізнання себе і світу? Як повинен працювати вчитель, щоб діти навчилися відчувати довкілля, зберігати яскраву уяву і віру в свої сили, щоб нове покоління росло творчим, вільним, відкритим?

Шалва Олександрович Амонашвілі у своїй книзі «Чому нам не прожити життя героями духу висуває гіпотезу походження слів «Учитель» і «Учень». За його глибоким переконанням суть цих понять міститься в їх єдиному зерні – уч, де у – початок санскритського слова «ура», що означає Вогонь, Світло, Життя, Любов, Бог, а ч – треба розуміти як початок слова чоло. Звідси учитель-Дух, який творить, випромінює і дарує Світло, Життя, Любов, Мудрість, Знання. І справді, «вчителю треба ввібрати море світла, щоб дати іскорку учневі», тому «педагогічним працівником повинна бути особа з високими

моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний і психічний стан здоров'я, який дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах системи загальної середньої освіти» (Закону України «Про загальну середню освіту»). Саме тому увага до інновацій, експерименту, творчого пошуку – це кредо нашої школи.

Педагоги школи прагнуть створити в школі атмосферу, в якій кожна дитина відчуває себе особистістю, може реалізувати власний потенціал, стати повноцінним членом суспільства. Такий підхід сформував наше творче кредо: «Спочатку любити, потім навчати» і дав можливість створити модель творчого вчителя:

Школа в усі часи була і залишається своєрідною моделлю, дзеркалом, яке відбиває життя і важливий чинник управління змінами суспільства. Ми розуміємо, що саме школа має стати підвищенням добробуту громадян, чинником економічної стабільності і гарантом безпеки регіону, країни. А для цього система освіти повинна забезпечити учням якісну освіту з урахуванням індивідуальних особливостей і здібностей, батька – упевненість за долю їхніх дітей, а працівникам освіти – гідні умови праці і життя, умови для професійного росту, самореалізації. Із цією метою необхідно модернізувати зміст освіти, створити досконалі моделі управління, впроваджувати в навчально-виховний процес новітні технології, а насамперед – створювати сприятливі умови для збереження та зміцнення здоров'я дітей, для їхнього розвитку, адже головне завдання школи – сформувати високодуховну, фізично здорову особистість.

Вирішення цих завдань спонукає нас до потреб впровадження педагогічних і психолого-педагогічних інноваційних технологій, орієнтованих на особистість учня.

У практику нашої школи активно ввійшли :

- проектні технології, які забезпечили інтеграцію різнопредметних знань і вмінь із різних видів діяльності;
- особистісно орієнтовані технології;
- ігрові технології, що формують навички розв'язування творчих завдань на основі альтернативних варіантів;
- тренінгові технології, спрямовані на розвиток творчого мислення, комунікативної психологічної компетентності;
- інформаційні технології.

Отже, головним завданням управлінської діяльності є навчити педагогічний колектив інноваційних технологій.

Працюючи над впровадженням нових технологій навчання і виховання, члени методичної ради розробили рекомендації з найбільш актуальних проблем оновлення шкільної освіти. З метою належного опрацювання інноваційних технологій у структуру методичної роботи ввели нові її форми. Зокрема, ми створили три творчих лабораторії вчителів-новаторів. Проблеми, над якими працюють лабораторії, пов'язані з освоєнням інформаційно-комунікаційних технологій в освітній діяльності, формування стійкої якості знань учнів. Перша творча лабораторія (керівник лабораторії учитель-методист, переможець обласного конкурсу «Вчитель року-2006» в номінації «Хімія» Мельник О.М.) розробила практичні рекомендації по впровадженню в урок інформаційних технологій. Друга група вчителів (керівник групи вчитель-методист, призер обласного конкурсу «Вчитель року – 2007» у номінації «Математика» Бегерська А.В.) готувала практичний матеріал: створення серії уроків та заходів. Третя (керівник лабораторії вчитель-методист, призер обласного конкурсу «Вчитель року – 2008» у номінації «Біологія» Костиця І.В.) – дослідила умови для формування сталих знань школярів.

Життя ставить перед нами нові завдання, вирішити які неможливо, працюючи по-старому, без розробки та впровадженнь будь-яких конкретних нововведень. Інноваційна діяльність нашої школи – це не тільки віяння часу, це життєва необхідність для виживання і

тим більше для розвитку структури освіти в цілому.

Методична тема школи: «Оптимізація навчально-виховного процесу при переході на профільне навчання». Наш заклад перейшов з режиму функціонування в режим розвитку та з 2006 року здійснює профільне навчання. У школі реалізується природничий та технологічний профіль, де профільюючими предметами є хімія, біологія, фізика і предмети технологічного циклу. У ході роботи з організації профільного навчання відпрацьована система роботи, яка складається з наступних етапів:

- профільна підготовка;
- організація вибору;
- форми організації профільного навчання;
- реалізація навчального плану;
- підбір і розстановка кадрів;
- моніторинг результативності профільного навчання.

Освітні послуги, що надаються школою:

- на першому рівні – введення іноземної мови з другого класу і інформатики в рамках навчального предмета «Технологія»;
- на першому та другому ступенях навчання психолого-педагогічний супровід учнів з низьким рівнем навчальних досягнень ;
- допрофільна підготовка учнів 8-9 класів працюють допрофільні курси з хімії, географії, фізики. Кожен курс закінчується виставкою творчих робіт, створенням проєктів, що мають спільну колективну тему;
- профільне навчання на третьому рівні навчання визначається як система спеціалізованої підготовки в старших класах, орієнтована на індивідуалізацію навчання і соціалізацію учнів.

Упродовж кількох років педагогічний колектив школи працює над пошуком і впровадженням інноваційних навчально-виховних технологій, акцентуючи увагу на творчості та розвитку особистості.

Диференціація навчання в 5-9 класах, профільні класи створюють сприятливі умови для вирішення нових стратегічних завдань. Стратегічною перспективою в розвитку нашого закладу стала можливість надання молоді певних гарантій ґрунтовної освіти, забезпечення їй необхідних освітніх передумов для повної свободи у виборі професії та вищого навчального закладу.

Створення в нашому учбовому закладі нового освітнього середовища сприяло формуванню інноваційної діяльності педагогічного колективу, вдосконаленню методичного забезпечення навчального процесу, систематизації інформаційно-аналітичного матеріалу. В основу організації навчально-виховного процесу покладено діяльнісний підхід до реалізації співвідношення традиційних і нових прийомів і методів роботи, які позитивно вплинули на розвиток творчих здібностей учнів, сприяли формуванню фахової майстерності педагогів.

Таким чином, інноваційна діяльність нашого закладу – це прорив до нової школи, де немає місця для бездуховності і відчуження, знеособлення, нудьги й моралізаторства. Ми зрозуміли, що майбутнє української школи – перетворення її в центр всебічного і гармонійного виховання дітей, формування справді вільної, творчо розвиненої особистості.

Школа лише тоді не відставатиме від загального прогресу, коли вона стане «лабораторією безперервного циклу».

Коли у вчителя промайнула думка: «Досить вчитися. Навчився вже навіку», йому негайно треба змінити роботу. Саме такі вчителі «кидають зерна в дітей», а потім на зразок китайського селянина, ще й смикають паростки, щоб ті росли швидше.

Учитель – це той же вчений, який веде пошуки найдосконаліших методів проектування долі людських. Вчителі нашої школи пишаються тим, що мають учнів, які у своїх досягненнях перевершили своїх учителів. Ми впевнені, що пошуки стратегій, а саме цьому вчимо дітей, були не останнім засобом у досягненні їхньої мети.

Виговська Наталія Володимирівна
Верхняцька загальноосвітня I-III ступенів школа №2
Христинівської райдержадміністрації Черкаської області
заступник директора з виховної роботи, учитель хімії

З досвіду роботи Верхняцької загальноосвітньої I-III ступенів школи №2

Поспішай робити добро. Духовне добро.
Воно стократ цінніше від матеріального.
Повторімося в наших вихованцях
прекрасними рисами національної
культури, патріотичним духом любові
до свого народу, любові до вищої якості
людини - творчості!

О.А.Захаренко

Усі близькі і далекі наші плани починаються зі школи. Саме у стінах школи починають формуватися, набиратися знань і морального здоров'я учні. Так от, чи будуть ці діти громадянами, гідними своєї країни, залежить від нас. І на даний час, коли школа виживає, коли вона не має потрібного матеріального забезпечення, наші педагоги докладають чималих зусиль, щоб навчально-виховний процес був цікавим та корисним, змістовним та захоплюючим, щоб діти, переступивши шкільний поріг, стали гуманними та справедливими людьми.

Ось тут на допомогу приходять творчі доробки Олександра Антоновича Захаренка. Олександр Антонович стверджував, що виховання не повинно бути однобоким, тому використовуючи досвід великого вчителя, ми працюємо в різних напрямках: превентивне, патріотичне, правове, моральне, художньо-естетичне, трудове, фізичне та екологічне виховання.

Педагогічний та учнівський колективи Верхняцької загальноосвітньої I-III ступенів школи №2, вирішуючи актуальні питання сьогодення, звернулися до безцінного досвіду Сахнівської школи Корсунь-Шевченківського району Черкаської області – Авторської школи Олександра Антоновича Захаренка, де було створено унікальну систему навчально-виховної роботи, яка забезпечувала формування толерантної особистості, готової до співробітництва, сприяла розвитку здібностей до творчої діяльності, тобто систему, що базується на принципах дитиноцентричної концепції виховання.

Відомо: досвіду повторити не можна, але можна посіяти зернини життєдайності; плекати, щоб адаптуватися до сучасних умов, бо ж Добротворець просто щоденно і по годинно свято виконував своє покликання... І коли зійдуть вони у шкільних колективах технологіями осмисленими, відпрацьованими на відповідних рівнях, стануть системою діяльності, тільки тоді ми розвинемо педагогічну спадщину О.А.Захаренка – невичерпний скарб для нащадків.

Я, Виговська Наталія Володимирівна, заступник директора з виховної роботи Верхняцької загальноосвітньої I-III ступенів школи №2 є членом творчої групи директорів шкіл Черкаської області по впровадженню ідей Олександра Антоновича Захаренка. Відвідуючи засідання групи, семінари, Всеукраїнські педагогічні читання, запропонувала в нашому районі створити творчу групу заступників з виховної роботи по впровадженню ідей Олександра Антоновича Захаренка. І ось на базі нашої школи в 2008 році було створено лабораторію по впровадженню ідей великого вчителя.

До творчої групи Христинівського району входять такі школи:

1. Верхняцька загальноосвітня I-III ступенів школа №2 – ЗДВР Виговська Наталія Володимирівна,
2. Христинівська спеціалізована школа I-III ступенів №1 – ЗДВР Задворська Лариса Анатоліївна.
3. Синицька загальноосвітня школа I-III ступенів – ЗДВР Сікачина Ольга Володимирівна.
4. Углюватська НВК – ЗДВР Гончар Валентина Миколаївна.

Наша творча лабораторія працює плідно, ми проводимо семінари як в школі, так і виїзні.

На базі нашої школи 22 .10.2008 року було проведено обласний семінар на тему «Педагогічні виховні інновації в практиці роботи навчального закладу». 23.11.2008 року проведено районний семінар «Сім'я – простір без насильства», проведено семінар і показано роботу «Добротворення, як засіб виховання».

«Байдужість – це ще більше зло, ніж злочин. Бійтеся байдужих людей, бо вони можуть спонукати до лиха, невідвратної біди. Вони дотримуються правила : моя хата скраю... Дитина не може бути байдужою до чужого болю. Для байдужої людини не має значення, що діється навколо. Навіть міждержавні конфлікти, а то й війни беруть початок з байдужості. Чи можна виховати небайдужу особистість? Так, можна, треба, бо це та риса, яка підносить людину, робить її особистістю, що не здатна на погані вчинки, що співпереживає своєму товаришеві, який потрапив у біду. Нашому суспільству ой як потрібні небайдужі особистості» О.А.Захаренко.

Особливістю життя у сучасному суспільстві є те, що вчинки щодо надання допомоги, які вимагають найвищих моральних зусиль, привертають, на жаль, все менше уваги з-поміж подій суспільного, політичного, культурного життя, що взаємодопомога та допомога є недостатньо поширена. У сучасному буденному світогляді швидше функціонують такі позиції: треба турбуватися про особисті інтереси, якщо треба турбуватися про когось, то це лише про захист власних нащадків та інтересу вузького кола осіб, особливо значимих (родичі, друзі). Постійну увагу психологів привертає той факт, що і в умовах таких визначних соціальних орієнтацій є люди, а також професійні групи, які продовжують діяти, тобто постійно турбуються про інтереси інших людей та надають допомогу іншим. Дані досліджень свідчать, що більше за інших до надання допомоги схильні високоемоційні люди, з розвинутою емпатією, які схильні до самостійного прийняття рішень. Тобто, є групи людей, які можуть проявляти довготривалий, а не спонтанний альтруїзм, постійно готових до надання допомоги – «довготривалі альтруїсти».

Такими довготривалими альтруїстами у своєму бажанні творити добро, проявляти милосердя і любов до ближнього є учасники навчально-виховного процесу Верхняцької загальноосвітньої I-III ступенів школи №2. Домінуючими напрямками волонтерського руху в роботі школи є такі: волонтерство як участь у роботі Товариства Червоного Хреста; реалізація освітньо-профілактичних програм «Рівний – рівному», «Життя на роздоріжжі», інформаційно-просвітницька робота щодо здорового способу життя дітей та підлітків, проведення тренінгових занять.

У Верхняцькій загальноосвітній I-III ступенів школі №2 працюють волонтерські загони, учасниками яких є підлітки від 10 до 16 років. Для підлітків головною метою у волонтерській діяльності є можливість самоствердитись в очах однолітків, можливість набути нових знань і навичок та проведення власного дозвілля. Водночас деякі підлітки приходять у волонтерство з метою розвитку своїх комунікативних здібностей, знаючи заздалегідь, що для них поки що це є проблемою.

Членами волонтерських загонів, які було створено на основі добровільності, згоди та рівноправності, надається допомога самотнім, пристарілим, вчителям-пенсіонерам. Учні школи, беручи участь у волонтерському русі, самі набувають практичного досвіду, вміння адаптуватися у важких життєвих ситуаціях і навчають цьому своїх однолітків. Маючи навички позитивного вирішення складних ситуацій, що діти-тренери набувають під час тренінгів під керівництвом тренера-педагога, підлітки-волонтери краще за інших передають знання у молодіжному середовищі, адже більше часу спілкуються один з одним, розуміють субкультурну мову і потреби свого оточення.

Для розвитку волонтерства у школі важлива роль відводиться педагогу-організатору, який повинен мати лідерські якості фахівця. Адже бути другом, наставником, тренером учнівської молоді дуже відповідально і складно, бо підлітки прискіпливо оцінюють старших; тонко відчують справжність стосунків. Приклад волонтерської діяльності Верхняцької загальноосвітньої I-III ступенів школи №2, виховання у підлітків доброти, альтруїзму як найкращого самовиразу і здобуття людської гідності – це не винятковий приклад. Він

справді цікавий, дуже промовистий і реально дієвий. Це свідчить про те, що і в нинішніх соціально-економічних умовах нашої молоді держави є місце для прояву кращих людських рис. Волонтерський рух, що діє на засадах добровільності і спрямований на самовиховання та самореалізацію учасників навчально-виховного процесу через добротворчність, неприбуткову та вмотивовану діяльність, набуває розвитку, плекає в людині людське, а це значить, що ми можемо дивитися у майбутнє, незважаючи на всі кризові явища, все ж оптимістично.

В умовах величезних змін в соціальному, економічному і політичному житті України постала проблема радикальної перебудови в сфері виховання підрастаючого покоління. Особистість дитини формується і розвивається під впливом багатьох факторів: об'єктивних і суб'єктивних, природних і суспільних, внутрішніх і зовнішніх, незалежних і залежних, від волі і свідомості людей, які діють стихійно або на науковій основі у відповідності до поставленої мети виховання.

Головною метою виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатств духовної культури народу, його соціальної ментальності, своєрідності світогляду. На цій основі формуються особистісні риси громадянина – патріота України, які включають в себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту. Саме тому творчою групою учнів нашої школи було створено проект «Добро починається з тебе».

Мета втілення проекту в життя: можливість самоствердитись в очах однолітків, набутти нових знань і навичок та проведення власного дозвілля.

I. Смыслова частина

Поняття «волонтер» і «волонтерство» є дуже широкими. У перекладі з англійської мови «волонтер» означає «добротворець», а відтак «волонтерство» – добровільний рух, неприбуткова діяльність фізичних осіб – волонтерів, яка спрямована на надання допомоги особам, що перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. В основу добровільності покладена здатність однієї людини безкорисливо й, у більшості випадків, анонімно виконувати роботу на благо іншої. Тобто, частину часу, енергії, знань, досвіду волонтер витрачає на виконання діяльності, яка приносить користь іншим людям чи суспільству в цілому. Вважають, що волонтерський рух виник у 1859 році, коли французький письменник-журналіст Анрі Дюнан, вражений кривавими картинами битви при Сольверіно, запропонував ідею створення Червоного Хреста – організації, яка б працювала на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу пораненим бійцям. Принципами, сформульованими Дюнаном, керуються волонтерські організації у всьому світі і сьогодні:

- Добровільність та добротворчність,
- Законність,
- Гуманність та гідність,
- Спільність інтересів та рівність прав її учасників,
- Гласність,
- Відповідальність,
- Конфіденційність.

Допомогти знедоленому – це тільки половина справи. Треба досягнути уміння простягнути руку сироті чи інвалідові – аби не образити їх, не принизити людської гідності. А це може зробити тільки людина-альтруїст, тобто така, яка безкорисливо, не надіючись на винагороду, вирішує проблему інших людей.

II. Принципи, якими керуються волонтери

Добровільність та доброзичливість, законність, спільні інтереси та рівність прав її учасників, гласність, відповідальність, конфіденційність.

III. Основні напрями роботи волонтерських загонів

- Робота в товаристві Червоного Хреста.

- Пошукова робота.
- Шефська робота.
- Допомога, самотнім, старим, нездатним.
- Просвітницька робота щодо здорового способу життя.

Реалізація проекту здійснюється в ряді пріоритетних напрямків: патріотичне, правове, моральне виховання, художньо-естетична освіченість і виховання, трудове, фізичне, екологічне виховання.

IV. Кадрове забезпечення

Керівник цільового проекту Н.В.Виговська – заступник директора з виховної роботи.

Склад творчої групи проекту :

1. Н.П.Лазнева – педагог-організатор;
2. О.В.Солодка – класовод;
3. О.П.Москаленко – класний керівник;
4. Ю.А.Андрієшин – вчитель історії,
5. Л.В.Кириленко – вчитель біології;
6. С.М.Жовноватюк – вчитель фізичної культури;
7. С.В.Ткачук – керівник туристичного гуртка

V. Організаційне забезпечення

Творча група проекту діє за власним планом, який є складовою частиною річного плану школи.

VI. Учасники проекту. Заступник директора школи з виховної роботи, педагоги, соціальний педагог, учнівське самоврядування.

Гончарик Ольга Філімонівна,

учитель математики вищої категорії, учитель-методист

Ходоровська Стелла Іванівна,

учитель математики вищої категорії, учитель-методист

Олефіренко Наталія Михайлівна,

учитель інформатики вищої категорії, тренер "Intel® Навчання для майбутнього"

Кам'янська загальноосвітня школа I-III ступенів №1

Особистісна спрямованість дослідницько-проектної діяльності в математичній освіті

Щоб дійти до мети, треба перш за все йти.

Оноре де Бальзак

Брати на озброєння комп'ютер – це значить

посилити свої можливості в кілька разів.

Беріться – і успіх буде!

О.В.Фещенко

1. Метод проектів на уроках математики

Активна робота кожного учня – головний напрям учительського пошуку.

Сучасні погляди на процес отримання нових знань заперечують репродуктивні форми навчання і стимулюють учителя до пошуку більш ефективних інноваційних методів співпраці з учнями.

Вдалою реалізацією цього є залучення учнів до проектної діяльності. Дана форма роботи передбачає обмін інформацією з метою отримання нової навчальної інформації, придбання навичок і вмінь ведення навчального наукового дослідження.

Метод проектів – це шлях пошуку розумного балансу між академічними знаннями та прагматичними вміннями. Основна мета методу полягає в наданні учням можливості самостійно отримувати знання під час розв'язання практичних задач або проблем, які потребують інтеграції знань з різних предметних областей.

Яке ж місце відводиться учителю? Він із носія готових знань перетворюється в

організатора пізнавальної дослідницької діяльності своїх учнів. Під час такої роботи змінюється і психологічний клімат у відношеннях учитель-учень, так як учителю потрібно переорієнтувати свою навчально-виховну роботу та роботу учнів на різноманітні види самостійної діяльності, на пріоритет діяльності пошукового, творчого характеру.

Але суть залишається незмінною – *стимулювання зацікавленості учнів до розв'язання певних проблем, вміння практично застосовувати отримані знання, а також розвиток креативного мислення.*

Нетрадиційні форми організації навчального процесу дають можливість не тільки посилити зацікавленість учнів до даного предмету, а й розвивати їх творчу самостійність, навчати роботі з різними, самими незвичайними джерелами знань. Розвиток творчих здібностей – відбувається поступово, але систематично.

На нашу думку будь-який проект вартий позитивної оцінки, бо дитина працює самостійно. Взагалі не важливо вдалий її проект, чи ні. Найважливіше, щоб учень проаналізував свою діяльність. Дитина, яка має навички проведення навчального дослідження, може оцінити чи відповідає отриманий результат прикладеним зусиллям, чи можна було б піти іншим, найбільш зручним шляхом. Людина, яка може зробити самоаналіз, почуває себе успішною в житті.

Неможливо примусити людину творчо працювати. „Людина сама повинна прийти до бажання шукати, пробувати і помилятися” – говорив письменник-фантаст А.Азімов в оповіданні „Професія”. І тільки той, хто готовий відстоювати своє право творити, здатен на справжню творчість.

Завдання учителя – мотивувати учнів на цю творчість, допомогти дітям робити маленькі відкриття. І хто знає, можливо за шкільною партою сидить майбутній Ейнштейн.

Метод проектів завжди орієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, яку учні виконують протягом певного відрізка часу.

В основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення.

Результати виконаних проектів повинні бути матеріальними, тобто оформлені деяким чином (відеофільм, альбом, бортжурнал "подорожей", комп'ютерна газета, альманах, Web-сторінка, ін.).

Інформаційний вид проектів направлений на збирання інформації про деякий об'єкт, ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів, призначених для широкої аудиторії. Такі проекти також, як і дослідницькі вимагають ретельно продуманої структури, можливості систематичної корекції по ходу роботи над проектом.

Вчителі математики нашої школи плідно впроваджують методіку проектної діяльності учнів в урочну та позаурочну системи роботи. Після проходження тренінгів за програмою "Intel® Навчання для майбутнього" вже протягом трьох років активно використовують цей метод.

Досвідом роботи ми радо ділимося з колегами. На базі нашої школи відбувся районний семінар учителів математики на тему «Метод проектів під час вивчення математики». У 2007 році узагальнений досвід застосування методу проектів під час вивчення теми «Похідна та її застосування» був відзначений дипломом обласної виставки передового педагогічного досвіду у 2007 році, а в травні 2007 творча група ділилася досвідом на обласному семінарі голів районних методоб'єднань вчителів математики. З того часу методична скарбничка поповнилася новими надбаннями. Тому можна узагальнити наш досвід та підсумувати напрацьований матеріал.

Організація навчальних досліджень-проектів під час вивчення окремих тем курсу шкільної математики підтвердили ефективність цієї інноваційної педагогічної технології. Отримані таким шляхом знання, уміння та навички відповідали більш високому рівню засвоєння шкільної програми порівняно з традиційними методами навчання. Перші проекти

були здійснені в рамках вивчення тем курсу алгебри і початків аналізу "Похідна та її застосування", "Інтеграл та його застосування", геометрії "Площі поверхонь" та "Об'єми тіл". А з теми «Статистика» учні працювали над соціально значимими темами і познайомилися з результатами учнівських досліджень на уроці-захисті виявили бажання представники міської ради, відділу у справах сім'ї, молоді та спорту райдержадміністрації. Зараз юні дослідники є вже студентами вузів. Вони з вдячністю згадують надану можливість отримати навички дослідницької діяльності, які тепер допомагають їм успішно навчатись.

Метод проектів в нашій школі помолодшав: учні 5 класу працювали над проектами "Дії з натуральними числами", "Звичайні та десяткові дроби", учні 6 класу досліджували пропорцію, учні 7 класі присвятили свої роботи формулам скороченого множення, учні 8 класу досліджували "Вписані ті описані чотирикутники".

2. Метод проектів в позакласній роботі

Метод проектів почав виходити за рамки уроку і знайшов своє місце і в позаурочній роботі.

Математичний гурток

Значущість гурткової роботи визнають абсолютно всі: на уроках формуються знання і уміння учнів, а навички ефективно формуються під час міжпредметної позаурочної діяльності. А який виховний потенціал мають заняття гуртка: культура спілкування, обмін досвідом, пізнання нового через обмін інформацією, емоціями. А спільні інтереси учнів, дружні стосунки... Не можна позбавляти наших дітей можливості корисного спілкування з учителями та між собою.

На заняттях математичного гуртка учителі, як правило, займаються більш поглибленим вивченням питань, що стосуються тем шкільного курсу математики, розв'язуванням завдань підвищеного рівня. А тому заняття гуртка відвідують лише учні, що мають достатні знання з предмету.

Ми ж вирішили зацікавити математикою більшу кількість учнів. Для цього були запропоновані теми пошукових робіт:

- Магія геометричних фігур.
- Яке число щасливе 7 чи 13?
- Наука чисел, кодів та шифрів.
- Значення числа 7.
- Прямокутник в житті людини.
- Піфагор та історія позначення чисел.
- Як виникли знаки математичних дій?
- Симетрія в природі.
- Золотий переріз навколо нас
- Системи числення та зв'язок між найменшим спільним кратним і найбільшим спільним дільником

Учням пропозиція сподобалась і почалась кропітка робота, що складалась з таких етапів:

1. Пошук матеріалів (робота з друківаними джерелами інформації, Інтернет)
2. Систематизація знайденого
3. Оформлення роботи
4. Підготовка до захисту (створення презентації)

Марафон витримали не всі. У деякого робота закінчилась знайденими матеріалами, в інших – оформленням роботи, а найвитриваліші захищали свої проекти перед учнями, батьками, учителями, адміністрацією школи.

Ми досягли головного: ніхто з учнів не залишився байдужим. Навіть ті, хто зупинився на півдорозі зрозуміли, що реально зробити роботу до кінця, а фіналісти цікавились темами нових проектів.

Адже вільна від жорсткої регламентації, обов'язковості, позашкільна діяльність розкриває широкі можливості для вияву самостійності, самоактивності, що вельми імпонує учням підліткового і щонайбільше - раннього юнацького віку.

МАН

Створення пошукової роботи – це перший і головний крок для проведення дослідницьких робіт і участі учнів в роботі МАН.

У нашій школі кропітка робота з пошуку та підготовки майбутніх манівців починається з 7-8 класів. Залучені до гурткової роботи з математики, учні здобувають перший досвід ведення дослідження та стають членами шкільного наукового товариства. А з часом – достойно представляють свої наукові роботи на обласному етапі конкурсу-захисту Малої Академії наук України. Цікавими були роботи: "Ознаки подільності на множині чисел Фібоначчі", "Ознаки подільності в різних системах числення", "Геометрія в українській національній спадщині Черкащини", „Золотий переріз” сучасності", „Золотий переріз” в пам’ятках архітектури Кам’янки".

Висновки і враження

Зазвичай по закінченню роботи над проектами керівники проектів проводять рефлексію та підводять підсумки, відмічаючи досягнення та недоліки. Аналіз листів самооцінювання учасників проектів свідчать, що:

- 90% дітей подобається такий вид роботи,
- 70% назвали рекомендації учителів зручними і зрозумілими;
- для 90% проект був інформативним;
- 50% виконали творчі завдання;
- 100% здобули дослідницькі навички;
- 50% вважають свій проект цікавим і пізнавальним для інших.

Під час проведення захисту проектів помітним було емоційне піднесення, задоволення результатами своєї роботи і природне хвилювання.

Отже, в результаті роботи була досягнута поставлена мета: поглиблення та розширення знань з теми, творче прикладне застосування знань і вмінь та отримання високого балу за тему. Також цей метод сприяє підвищенню зацікавленості учнів математикою, застосуванню досягнутого на уроках в інших класах, повазі батьків до результатів роботи дітей, самоствердженню особистості.

Проблеми

Серед проблем, які впливали на хід роботи можна назвати такі:

- низька комп’ютерна грамотність учнів середніх класів;
- перевантаженість комп’ютерного класу;
- необхідність створення медіа-центру на базі шкільної бібліотеки;

Отже, організація навчальних досліджень-проектів під час вивчення окремих тем курсу шкільної математики та в позаурочні роботі підтвердили ефективність цієї інноваційної педагогічної технології в розвитку особистості.

Любов Денисюк,

*заступник директора з науково-методичної роботи
Золотоніської гімназії ім. С.Д.Скляренка*

Плекаємо риторичну особистість: з досвіду інноваційного пошуку

Навчальний заклад, в якому працюю заступником, – це колектив творчих і небайдужих людей, які перебувають у постійному пошуку нового, долаючи перешкоди на шляху, байдужість та інертність учительських буднів. Примітно, що на постійно інноваційному етапі, коли навчальний заклад приречений шукати новий формат діяльності, коли вчорашні інновації стають надбанням всього колективу і поступово неминуче втрачають елементи новизни, коли творча група працює над пошуком нової ідеї та проблеми, окремі вчителі

інтуїтивно знаходять себе в тому чи іншому інноваційному міні-форматі. Так поступово викристалізувалася потреба у формуванні риторичної особистості гімназистів. У контексті дитиноцентричної моделі розвитку навчального закладу видається досить цікавим факт народження власного бачення вчителів. Мене як заступника це безмежно тішить: значить, у колективі панує здоровий психологічний мікроклімат і методичними службами та адміністрацією загалом створенні належні умови для зародження інновації знизу, з самого учительського ядра. Цікаво те, що потяг саме до цієї творчої проблеми з'явився одночасно як у вчителів початкової школи, так і в педагогів середньої та старшої ланок.

Учитель початкових класів Шевченко С.М. розпочала експериментальну апробацію програми «Основи красномовства» (Автор Л.Н.Добровольська, методист ОПОПП, рекомендовано до друку вченою радою інституту, протокол №3 від 18.11.2005 року), яка була взята за основу для створення методичного посібника з риторики для 3 класу. Навчальний план гімназії містить також факультативи з риторики для старших класів, досвід роботи яких був представлений на першому Всеукраїнському семінарі методистів обласних інститутів післядипломної освіти з риторики. Маємо цікаві надбання у царині риторики, якими і хотілося б поділитися.

Зокрема, хотілося б визначити різницю у підходах до викладання риторики з урахуванням вікових індивідуальних психологічних особливостей учнів, адже вчителі-словесники та початківці у тісній співпраці з шкільним психологом акцентували саме на цій різниці, обираючи ті чи інші форми та методи роботи.

З переліку вікових психологічних характеристик доречно виокремити ті, які є векторними у процесі викладання риторики. Розпочнемо з наймолодших. Хто він – семирічний школяр? Частіше доводить справу до кінця, ніж дошкільня. Привітний у родині, налаштований на спільне дозвілля і спільні родинні справи. Дорослі часто недооцінюють схильність семирічної дитини до роздумів. І даремно. У цьому віці нерідко формуються групи «друзів» та «недрузів», і дитині так необхідно визначитися, з ким вона. У дівчаток у цьому віці з'являється пристрасть до обміну різноманітними цінностями-дрібничками.

У вісім років дитина розвиває пристрасть до колекціонування, до перебільшення і аналізу власних вчинків та вчинків інших людей. Вперше в житті починає помічати і цінувати турботу про себе чужих людей - не членів родини. У неї з'являються альтруїстські риси: вона сприймає чужі проблеми як свої власні. Дев'ятирічна дитина готова удосконалювати свої навички та уміння. Здатна повторювати одну і ту ж саму вправу до того часу, допоки не досягне легкості у її виконанні. Якщо у дев'ятирічної дитини є схильність до музики, то цей вік оптимальний для старту.

Таким чином, для цієї вікової категорії на заняттях з основ спілкування доречними є наступні вправи: твори-міркування на тему прислів'їв та приказок («Гостре словечко коле сердечко», «М'яке слово і камінь креше», «Язык мій – ворог мій: раніше розуму говорить»), вправи з орфоєпії – скоромовки на чітку вимову голосних та приголосних, постановка правильної артикуляції, елементарні вправи на дихання, вивчення фольклору, а саме прислів'їв та приказок про слово, мовлення, спілкування. Діти готові розуміти, тлумачити, а згодом і висловлювати власні цікаві міркування щодо змісту таких прислів'їв та приказок, як «Дай тобі Боже, щоб ти тихенько говорив, а громада тебе слухала», «Красне слово – золотий ключ»

Над кожною скоромовкою проводимо поетапну роботу: відтворюємо її зміст у різних інтерпретаціях, промовляємо чітко, дотримуючись чіткої артикуляції, змінюємо ритм, поступово набираємо темп. Так, згідно з версією учня-першокласника, зміст цієї скоромовки можна передати наступною життєвою ілюстрацією: «Прилетів батько-перепел додому з полювання на комах, втомлений і невеселий. Аж вдома – повний розгардіяш!!! Звісно, чоловік висловив дружині незадоволення. А вона, у свою чергу, провела бесіду з пташенятами, адже саме вони зіпсували татові настрій».

Граючи в «серйозні» ігри, розвиваємо силу голосу – «забиваємо цвяхи» у мішень на дошці, викрикуємо голосні, спрямовуючи голосовий потік на задану мішень, не забуваючи

при тому про артикуляцію. Тренуємося хором, групами, парами, сольно, змагаємося хлопчики з дівчатками. Відтак навчаємо школярів у такий спосіб, щоб вони не здогадалися про те, що їх навчають: вони отримують насолоду від вправ. Досить ефективно спрацьовує урок-реклама для молодших школярів: «Важливість спілкування у нашому житті» (Діти об'єднуються в пари. Одному з учасників зав'язують очі, а напарник інструктує товариша на шляху подолання перешкод).

Молодші школярі сприймають інформацію зоровим сприйняттям і люблять малювання та рукоділля. Враховуючи ці нахили та уподобання, пропонуємо намалювати серце, розділити його навпіл, зафарбувавши одну половину червоною фарбою, іншу сірою, майже чорною. На кожній з половинок діти запишуть слова ввічливі, добрі, сердечні та, навпаки, – нечемні, грубі, дошкульні. Після цього школярки здатні розмірковувати про те, що «серце людини – місце народження думок», наслідками яких є вчинки і, врешті-решт, доля людини. Демонструється гілочка, яка легко ламається і пропонуємо зазирнути у вікно: дерево не так легко переламати. Ось так і наші слова та звички з часом переростають у характер, від якої залежить доля і щастя в житті. Насамкінець, діти записують і вивчають напам'ять слова зі Святого Письма «Понад усе, що стережеться, стережи серце твоє, бо в ньому – джерела життя». Дещо по-іншому доводиться працювати з учнями середньої ланки. Безтурботна і весела десятирічна дитина почувається впевнено, налаштована на життя оптимістично. Батьки для неї – справжні кумири. Дитині подобається бути постійно в товаристві батька, який для неї – непорушний авторитет, і горнутися до матері. 10 років – період становлення системи етичних поглядів і цінностей. У школі здатні засвоїти величезний обсяг інформації, вдома одинадцятилітні діти поведуться значно гірше. Страйкують, бурчать, сваряться, тому що починають усвідомлювати себе як особистості у процесі зіткнень і протиріч.

Одинадцятирічні бунтують, завойовуючи собі нове становище в соціумі, дванадцятилітні ж вважають, що частково завоювали собі його. Якщо дванадцятирічна дитина чимось захопиться, то це занадто серйозно. Вони більш спокійні і врівноважені, ніж це було минулого року, однак ще досить незрілі емоційно, не вміють розбудовувати стосунки, висловлювати власні почуття. Комплекс неповноцінності впливає на поведінку дітей, корегуючи їх поведінку для досягнення невимовної мети – довести всім, що «я не гірший за інших». У школі залюбки вивчають предмети, які вимагають кмітливості, гумору, тонкого розуму, витончених міркувань. Для цієї категорії підлітків найефективнішими стали наступні форми уроків та прийоми:

1. **Урок-реклама для п'ятикласників.** Запрошена оркестрова група, членам якої було поставлене конкретне завдання – зробити рекламу своєму інструменту (скрипка, флейта, саксофон, тромбон). Вони це виконали і, звичайно, кожен виконав на інструменті невеличку мініатюру. Інтрига зберігалася від реклами до реклами, тому що кожен зазначав, що в природі існує набагато кращий і витонченіший інструмент.
2. Проблемне запитання: Про який інструмент йшлося?
3. Друга частина уроку розпочалася з грецької легенди про сирен, напівптахів, які мешкали на скелях безлюдного острова, встеленого людськими кістками. Одиссей наказав прив'язати себе і своїх побратимів до щогли, аби не спокуситися і не пристати до берега під дією чарівного співу сирен.
4. Йшлося про людський голос – могутній інструмент, звукова природа якого має воістину космічну силу і красу. Голос людини важливий так само, як зовнішність і манери. Голос здатний переконати, зачарувати, здивувати, розчарувати або відштовхнути.
5. Далі діти знайомилися з характеристиками голосу, його якостями (резонанс, тип голосу, висота тону, гучність, чутність, тембр, тон, експресія)

На закріплення разом з музикантами діти визначають типи своїх голосів (альт, сопрано, мецо-сопрано, тенор, бас). Уявляючи свої голосові зв'язки струнами музичного інструмента, а повітря у грудях – елементом, який забезпечує необхідний резонанс, визначали ділянки, які резонують. Скажімо, клали руки на перенісся, груди, під нижню

щелепу і вимовляли найрізноманітніші звукові комбінації, щоб почути резонанс та, відповідно, вібрацію голосу.

2. Урок-реклама для середніх школярів: «Важливість спілкування у нашому житті» (Діти об'єднуються в пари. Один з учасників отримує сторінку із зображенням геометричних фігур і повинен провести інструктаж для товариша для створення копії). З теми заняття «Толерантність та її складові» доцільно використати демонстраційні прийоми (демонстраційна міні-пожежа, в яку спочатку підкладаю сірники, а потім заливаю водою: підкреслена ввічливість обеззброює навіть найзапеклішого хама); величезний гострий ніж або скальпель хірурга: словом можна вбити людину, а можна зцілити її; ароматизована свічка: слова - або благословення, або прокляття).

У старшій школі на цю ж тему переглядаємо науково-популярний фільм «Вода», в якому продемонстровано експериментально, як змінюється конфігурація молекули води, над якою висловлюють слова любові, молитовні слова і, навпаки, – прокльони. Людина на 70 % складається з води, тому наші слова і мають таку силу впливу на наше здоров'я і життя в цілому.

У середньому шкільному віці учні готові до мікрогрупової та самостійної пошукової роботи. Враховуючи програмовий матеріал з української та зарубіжної літератур, їм уже доречно пропонувати пошук та систематизацію матеріалів, що стосуються історії риторики. У цьому віці їм цікаво працювати у групах. Вони залюбки створюють групові проекти. Зокрема, «Народ про гнівливі та зневажливі слова», «Народ скаже як зав'яже» про пестливі слова, «Слова-лікарі» або, навпаки, – «Слова-убивці».

У 13 років орієнтація на зовнішній світ різко змінює свій вектор – підліток цілковито заглиблюється в себе. Несподівано для всіх зачинається у власній кімнаті, відокремлюється від оточення. Відкидає будь-які спроби дорослих порозумітися. Легко ображається, майже постійно роздратований, може годинами розмовляти по телефону з тим, кого вважає своїм справжнім другом. Не просто багато читає – ковтає книги, журнали, газети і залюбки годинами слухає музику. Спостерігає за собою в дзеркалі, прислуховується до свого внутрішнього «Я».

У 14-15 років підліток уже звикне до змін у своєму організмі та зовнішності, вийде зі своєї схованки, зробить крок назустріч батькам і більше часу проводитиме в товаристві однолітків, однак не позбудеться страхів за своє майбутнє. За маскою грубощів та егоїзму він приховує песимізм і розгубленість перед невідомим майбутнім та власну безпорадність. Родина, на його погляд, «віджила своє», а до школи загалом він ставиться підкреслено скептично: вона взагалі для нього – «нікому не потрібна дурня». На цьому віковому етапі доречно застосовувати справді інноваційні прийоми, як-от:

1. Рольові ігри із застосуванням емпатичних прийомів, проблемні ситуації та задачі:

- На вулиці ви помітили незнайому особу, яка, на ваш погляд, переслідує вас. Ваші дії.
- Ви проходите повз гурт юнаків і чуєте стосовно себе непристойні жарти. Ваша реакція.
- На вас, не зводячи очей, дивиться незнайомиць. Як вийти з незручного становища? Зробити зауваження чи пожартувати?
- Вас незаслужено вилаяли привселюдно в супермаркеті. Якою буде ваша реакція?
- Чому не варто втручатися у сварку незнайомих людей?
- Чому не слід виявляти інтерес до розмов інших людей?
- Чому не слід «розглядати» незнайомих?

Тема: «Правила мовного етикету» (Звертання, прощання, привітання, вибачення, комплімент) Демонстрація – експеримент: кожен учень має можливість сісти на стілець, який обертається по колу у почути комплімент від інших членів колективу, залежно від того, навпроти кого зупиниться стілець. Опісля проводжу бесіду:

- Що для вас виявилось складнішим: говорити компліменти чи приймати їх?
- Як відрізнити комплімент від підлабузництва?
- Які компліменти вам не були приємними?

- А якщо ускладнити завдання і запропонувати вам провести подібний експеримент на зауваження. Чи складно було б вам це робити?
- У якій формі можна зробити зауваження, щоб не образити інших людей?

4. Враховуючи досить скептичне ставлення підлітків до батьків та вчителів, на уроках риторики максимально розширюємо сферу спілкування учнів. Замість моралізування на тему шкідливості лихослів'я залучаємо дітей до активної пошукової діяльності. Так використовуємо сучасну методику CASE – спеціальну методику, яка полягає у використанні конкретних ситуацій для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень з певної навчальної проблеми чи ситуації. Учні попередньо діляться на синектичні групи: одні отримують завдання відвідати популярних людей у місті, взяти інтерв'ю на тему лихослів'я, «історики» досліджують феномен лихослів'я в історичному розрізі, «філологи» намагаються з'ясувати походження лихих слів та використання останніх у художніх творах, «етнографи» – правила народного етикету, «психологи» - вплив лихослів'я на поведінку та психічний стан людини. В основу методики покладено виникнення пізнавального конфлікту, зумовлене необхідністю вирішити пізнавальне завдання високого рівня складності. У процесі пошуку учні усвідомлюють можливість виконати це завдання за напруження розумових сил та певної допомоги з боку дорослих людей.

Результат – просто неочікуваний. Зібрані цікаві матеріали, виголошені запальні промови, зав'язана імпровізована дискусія.

Серед практичних творчо-пошукових завдань, які вимагають від учнів умінь аналізувати, зіставляти, порівнювати явища, робити певні гіпотетичні прогнози, практикуємо такі:

1. Переглянути одну з телепрограм аналітичного або дискусійного характеру і висловити власну думку про її ефективність. (Чи вдалося її учасникам дати відповідь на питання, поставлені на початку передачі)
2. Переглянути телепередачу і виявити прояви невербальної поведінки одного з її учасників, які свідчать про те, що він(вона) не здатний слухати і чути інших людей. (Напередодні виборів матеріалів для перегляду не бракувало, а висновки учнів були неперевершеними)
3. Проаналізувати профайли у програмі Skype (через пошукову систему, не менше 10) Визначити рівень інтелекту авторів цих профайлів.
4. Скласти власний профайл. (Далі копіюю профайли і роздаю навмання. Якби ви хотіли знайти собі товариша для спілкування, кого б ви обрали заочно? Чому?)

Практикую найрізноманітніші тренінги, які допомагають підліткам здобути певні навички та вміння спонтанно відповідати на запитання різного ґатунку. Здебільшого, це «Хвили розминки». Завдання учасників групи полягає в тому, щоб закінчити незавершені речення, пов'язані з певною тематикою. (Тематика фіксується на дошці)

Наприклад:

Самоідентифікація

1. Я гордий, тому що...
2. Цариною, в якій я удосконалююся, є...

Стосунки

1. Справжній друг ніколи...
2. Коли я не погоджуюся з натовпом, я...

Спілкування

1. Коли я хочу привернути до себе увагу, я...
2. Виступати перед групою людей мені...

Рольові ігри із застосуванням методу емпатії. Прийом педагогічної техніки – «гарячий стілець». (Хтось зважується сісти на гарячий стілець і виступити у ролі уявної героїні заданої історії).

Родина Олени не має багато грошей, і тому дівчинка носить старий одяг, який вийшов з

моди. Поступово вона втратила друзів серед однокласниць, які почали нехтувати нею і вже не бажають спілкуватися.

- У чому полягає твоя проблема, Олено?
- Як ти почуваєшся, опинившись в оточенні колишніх «подруг»?
- Чи виникало у тебе бажання щось змінити стосовно свого одягу?
- Чи виникало в тебе бажання перейти до іншого класу?
- З ким би ти хотіла поговорити про свої почуття?
- Яким би було твоє ставлення до когось, хто опинився на твоєму місці?

У результаті застосування подібних прийомів педагогічної техніки діти здобувають уміння та навички розуміти почуття інших людей (спостерігати за іншими, прислухатися до того, про що вони говорять, розуміти, що може відчувати інша людина; вибирати найкращий спосіб, щоб показати іншим, що їх розуміють). Підлітки вчаться реагувати на чужий гнів або біль. Після подібних тренінгів діти готові вислухати людину, яка гнівається, намагатися зрозуміти, що говорить і відчуває розгнівана людина, зважати на слова відповіді розгніваній людині, підбирати адекватну реакцію на гнів іншої людини.

Тренінгові ситуації:

1. Ти повернувся додому із запізненням. Мама сердита, тому що чекала на тебе раніше. Що ти зробиш і скажеш?
2. Твій однокласник щойно сказав тобі, що від тяжкої недуги щойно помер його улюблений дідусь. Що ти зробиш і скажеш?
3. Ти намагаєшся якісно виконати контрольну роботу, але сусід по парті постійно штовхає тебе ліктями, щоб привернути увагу. Що ти зробиш і скажеш?
4. Ти отримав зошити з контрольних робіт і задоволено посміхнувся: результат виявився досить високим. Однак в ту ж мить ти помітив, що сусід по парті ледь не плаче. Що ти скажеш і зробиш?
5. Учитель, якого ти не поважаєш, попросив допомогти йому перенести карти та книги з однієї аудиторії в іншу. Що ти зробиш і скажеш?
6. Ти одержав незадовільну оцінку за надто легкий диктант. Однокласники почали кепкувати з тебе. Що ти зробиш і скажеш?
7. Ти зустрічався з дівчиною протягом певного часу. З нею було цікаво і весело, однак останнім часом ці стосунки почали обтяжувати тебе. У який спосіб ти розірвеш стосунки з нею або переведеш їх в інший формат?

Подібні ситуації можна варіювати, можна пропонувати підліткам поповнити банк таких ситуацій або вигадати їх за аналогією до вже знайомих з власного досвіду.

Загалом методи конкретної життєвої ситуації та опори на власний досвід (як дієві методи активізації пізнавальної діяльності учнів) спрацьовують найефективніше у роботі з підлітками. Так, пропонуючи одинадцятикласникам підготувати 5-хвилинну інформаційну промову, обмежую їх вимогами:

1. Тема та предмет промови мають стосуватися вашого власного досвіду (подорожі, враження, події тощо).
2. Промова має зацікавити слухачів.
3. Інформація (дати, імена, числа) має бути пізнавальною.
4. Автор промови має бути готовим до імпровізованої дискусії за темою та змістом промови.

Формат предмета – найоптимальніший для здійснення психолого-педагогічної корекції дев'ятивних проявів поведінки школярів, особливо у підлітковому віці. Як зазначалося вище, родина перестає бути для підлітків авторитетом, шкільні виховні години сприймаються скептично, на індивідуальні розмови старшокласники, як правило, ідуть неохоче. (Знову ж таки, через брак довіри до старших). Таким чином, саме заняття з риторики здатні компенсувати прогалини у відвертому спілкуванні з дорослими людьми виробити в учнів стійкий інтерес до аналізу життєвих явищ, навіть найскладніших. У процесі виконання самостійних пошукових завдань з риторики доцільно залучати учнів до роботи в мережі

Internet. Наприклад:

1. Через будь-яку пошукову систему у мережі Internet знайти інформацію про Стенфордський експеримент, проведений у 1971 році Ф.Зімбарго.
2. Стисло описати мету, завдання, хід та висновки експерименту.
3. Орієнтуючись на зміст понять «сприйняття» та «міжособистісні стосунки», пояснити, чому учасники експерименту поводитися по-різному.
4. Поясніть роль і місце термінів «самооцінка» та «особистість» у перебігу експерименту.
5. Проілюструйте прикладом з власного досвіду, яким чином ваше само сприйняття та сприйняття вас іншими вплинуло на міжособистісні стосунки.
6. Чи виникали певні ремінісценції з творами художньої літератури у процесі пошуково-аналітичної роботи? З якими саме?

Результати пошукової роботи були оцінені високим балом, адже учні провели непросту термінологічну роботу, визначили суть проблеми, розглянули її через призму психології, провели прямі та опосередковані аналогії, перенесли здобуті знання на власний досвід і зробили певні висновки.

У висновку можемо констатувати: риторика – це справді інноваційна реалізація на практиці одного з базових принципів навчання рідної мови, а саме комунікативно-практичного. Це унікальний плацдарм для формування життєво необхідних умінь та навичок спілкування. Це оригінальна виховуюча та психолого-корекційна лабораторія. Це – відкритий словесний ринг, на якому дітям дозволяється сваритися і боротися, але за правилами. Це можливість обережно торкнутися самотнього або й пораненого дитячого серця і ніжно загладити оті тріщини та рубці на ньому.

Любов Денисюк,
заступник директора з
науково-методичної роботи
Золотоніської гімназії
ім.С.Д.Скляренка

Інновація чи профанація або чи справді усім і завжди потрібно бути новаторами?

*І приходять якісь безпардонні прогнози,
Потираючи руки, беруться за все.
Поки геній стоїть, витираючи сльози,
Полохлива бездарність отари свої пасе*

Ліна Костенко

«Національна доктрина розвитку освіти» спрямовує всю освіту України на перехід до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, що має сприяти істотному зростанню інтелектуального, культурного та духовно-морального потенціалу та суспільства. Цей перехід супроводжуватиметься постійним упровадженням інновацій у навчальний процес» - ось такі оптимістичні прогнози, неодноразово перефразовані та масово тиражовані на шпальтах освітянських видань ми активно читаємо ось уже років з шість. За цей час поняття «інновації» вже встигли так «заговорити» і затерти, що воно непомітно втратило свій первинний зміст. Власне, про це і хотілося б поміркувати вголос, адже для мене як заступника директора з науково-методичної роботи питання інновацій віднедавна стало проблемним.

Для початку хотілося б окреслити поняттєву базу. Вікіпедія дає наступне тлумачення терміна «Інновація»: термін (англ. Innovation), найбільше розповсюджений в американському менеджменті, буквально означає 1) нововведення, яке ще недостатньо поширене; 2) щось, що сприймається як нове, як нововведення; 3) процес, в ході якого винахід або відкриття доводиться до стадії практичного застосування і розпочинає давати економічний ефект. У принципі, будь-яке соціально-економічне нововведення, доки воно не

отримало серійного поширення.

Ще 2002 року як інноваційні сприймалися учителями технології та методики особистісно орієнтованого навчання, проблемного, модульного, програмового, проектного тощо. Було подолано перші, конфліктні та непрості етапи перебігу інноваційних процесів, коли новизна сприймалася більшістю творчих колективів спочатку досить вороже, з часом, на другому етапі, нові методики, методи та цікаві прийоми педагогічної техніки ставали надбанням колективу і на третьому, заключному, етапі інновація вже втрачала ознаки новизни. Тоді учасники навчально-виховного процесу усвідомлювали різницю між старими та новими підходами, розуміли переваги тих чи інших освітніх методик, парадигм, методів. Сьогодні ж за грою слів спостерігаємо справжнісіньке маніпулювання ними і, як результат, - профанацію. Скажімо, відвідую урок, презентований у програмі практичного семінару як інноваційний. І в чому ж, виявляється, його новаторство? Посеред уроку української мови учні повертаються спинами до вчителя та один до одного, для того щоб виконати на комп'ютерах звичайнісіньку орфографічну вправу. Принагідно варто констатувати всі мінуси цього «інноваційного» прийому: вправа репродуктивного характеру, втрачений час, розпорошена увага, загублений зоровий та емоційний контакт з учителем, плюс до всього - зайве випромінювання від моніторів. Зовні ефектно, але зовсім не ефективно, методична доцільність нульова. Але схоже, крім мене, цього ніхто більше і не помічає. Натомість учитель позиціонує себе «новатором»: бачте, на уроці застосовано інноваційні інформаційно-комунікаційні технології (мається на увазі той самий звичайнісінький комп'ютер).

Зміни, породжені інформаційними та комунікаційними технологіями, у світі вже давно не сприймаються як інноваційні, тому не варто так дешево обманюватися: учні давно оволоділи можливостями комп'ютерної техніки і навчилися користуватися мережею Internet краще за декого з учителів. Інша справа – бракує педагогічних технологій для підтримки, використання та обслуговування цієї дивовижі. Відрадно, що набула масового поширення апробація електронних підручників, але вже на початковому етапі стало зрозуміло: вони, ці підручники, містять переважно ілюстративний, а не навчальний характер.

Інша, не менш важлива, проблема, пов'язана з темою конференції – агонізуюча адміністративно-бюрократична модель протиприродного продукування інновацій, нав'язування їх згори, що по суті не просто гальмує процеси творчості, а загалом унеможливує їх. Хлібороб ніколи не засіє зерно, не підготувавши ґрунт належним чином. В освітянській практиці часто-густо інновація спускається як план, згори, до виконання, терміново, без зайвих заперечень і навіть обговорень. Складається враження, що незабаром будемо виконувати і перевиконувати плани і видавати інновації на-гора, як вугілля з шахти. Такий підхід не має під собою жодних наукових підстав, адже відомо, що інновація взагалі не може бути нав'язана згори.

Л. Ващенко описує досвід управління інноваційним процесом наступним чином: «Проектування організаційних структур управління інноваційними процесами здійснювалося зверху донизу з урахуванням таких етапів:

- горизонтального розподілу організації, закріпленні видів діяльності за лінійними чи функціональними підрозділами як основними організаційними структурами;
- урахування зв'язків між підрозділами;
- визначення співвідношення повноважень різних посадових осіб;
- визначення посадових обов'язків та їхнє закріплення за конкретними посадовими особами».

Якщо управління здійснюється на науковій основі, з відповідним рівнем фінансового, матеріально-технічного та методично-інформаційного забезпечення, – це одна справа. Зовсім інша річ – дилетантська інструкція згори «започаткувати інновацію» або «припинити інновацію».

Спущена по-бюрократичному, без глибокого аналізу реалій, без поваги до учасників освітнього процесу, така інновація може призвести в кращому випадку до профанації, гри

слів, у гіршому – до пригнічення, придушення творчих ініціатив, до втрати професійних кадрів. Не секрет, що саме через абсурдні риси командно-адміністративної системи значна частина талановитих педагогів, справжніх лідерів, а тому незалежних і вільнолюбних людей, воліла вийти на пенсію у розквіті сил і виїхати на заробітки за кордон.

Створити належні умови для праці, забезпечити відповідний рівень фінансування та матеріально-технічного забезпечення, здетонувати ланцюгову реакцію творчості в педагогічних колективах, створити умови для вільного розвитку спочатку творчої особистості учителя, а вже потім-учня здатні лише справді освічені, мудрі, творчі лідери освіти. Саме на них сьогодні, у період криз і випробувань, покладена відповідальність за збереження педагогічної еліти, підсилення внутрішньошкільних процесів, націлених на пошук змін та новацій.

Інакше, скільки б не спускалося інструкцій чи розпоряджень, якими б словами не обзивалося те, що ми намагаємося створити з нічого, без фінансів, на голій ініціативі, на межі нервового зриву, воно буде більше схожим на профанацію, ніж на інновацію. Та й чи справді необхідно усім і завжди бути новаторами? Невже все в освіті потребує докорінних змін? Чи не гідні збереження давно набуті традиції зарубіжної та вітчизняної педагогіки, якщо їх підтримувати і розвивати з любов'ю до дитини? Чи варто перебільшувати роль інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні і сприймати їх як панацею від усіх бід, в той час як за кордоном психологи закликають обмежувати застосування цих технологій як надзвичайно шкідливих? Але це питання може стати темою окремої дискусії.

На мій погляд, реалії сучасності потребують від нас зовсім іншого – розробки дитиноцентрованої моделі освіти, в якій центром концепції буде справді учень і вчитель, а не власне інновація як данина моді чи ідея задля самої ідеї.

Дзевульська О.О. ,
директор Смілянського НВК
„ЗОШ I ступеня – гімназія ім. В.Т. Сенатора”
Смілянської міської ради Черкаської області.

Формування життєвої компетентності як засіб реалізації особистісного потенціалу

Творче кредо колективу НВК "ЗОШ I ступеня – гімназія ім. В.Т.Сенатора" "Спочатку – любити, потім – навчити" (А.Я. Коменський). Виховуємо на засадах «трьох Л»: виховувати любов'ю, виховувати людиною, виховувати заради людей.

Сьогодні мова йде про формування життєвої компетентності, як засобу реалізації особистісного потенціалу учнів.

Мудреці говорили, що "виховання це – наука, яка навчає наших дітей обходитися без нас", тобто інтерпретація сьогодення – бути життєво компетентним, добре знати себе, використовувати власний потенціал, вміти створювати ситуації успіху, писати й реалізовувати власний життєвий сценарій.

Американський футуролог Елвін Тоффлер у книзі "Шок майбутнього" писав що "ми повинні шукати свої цілі і методи в майбутньому. *Людям, які повинні жити в майбутньому суперіндустріальному суспільстві, будуть потрібні нові уміння й навички у 3-х ключових сферах: умінні навчатися, умінні спілкуватися і умінні вибирати*". Саме цьому ми вчили дітей протягом 5 років експерименту, самі вчилися.

Дитина живе школою, готується до майбутнього. Останнім часом особливо актуальним є питання саме життєвої компетентності. Осмислення свого призначення, своєї долі, життєвих цілей, смислу життя й організації життєвого шляху визначає зміст життєвої компетентності особистості. На нашу думку саме в майбутнє спрямовано особистісно зорієнтоване навчання і виховання.

Науковим керівником, академіком АПН, директором Інституту проблем виховання, доктором психологічних наук Бехом І.Д. поставлено завдання: взаємодіяти з учнями, будувати партнерство на основі суб'єкт-суб'єктних стосунків, на засадах гуманістичної педагогіки; створювати нове соціокультурне середовище розвивального типу без

дисгармонії; вчити дитину вирішувати свої проблеми; керувати розвитком особистості вихованця; відкрити дитині внутрішній світ: Хто я? Який я? Яким себе бачу в майбутньому?; навчити рефлексії" як способу думання; забезпечити акмеологічні засади (від грец. "акме" — вищі); етична норма має стати значущою для кожного; виховувати через вчинок діяльнісно.

Як ми реалізовували ці завдання? Перш за все створено оптимальні умови для розвитку і саморозвитку особистості гімназиста.

Забезпечено професійний ріст педагога при виховній позиції **розуміння дитини → прийняття → визнання (поцінування)**

Педагог, готовий визнавати дитину партнером, створює разом з колегами та вихованцями єдиний емоційно-чуттєвий діапазон та умови для реалізації особистісного потенціалу гімназиста для затребування дитини "у даний час".

Можемо констатувати, що педагогічні працівники, які брали участь в експерименті, мають достатню спрямованість на особистісно орієнтовану модель взаємодії зі школярами. Що стосується молодих колег (а зараз їх 15%), то вони вчаться у досвідчених, і не всім дається азбука особистісно зорієнтованої технології, а саме партнерської стосунки, "вчитель-учень". Щороку нас цікавить, як складаються такі стосунки в школі.

Діалогове спілкування "вчитель-учень" стало основою організації навчально-виховного процесу, побудованого на гуманістичних засадах, про що свідчать результати діагностики:

До варіативної частини навчального плану гімназії введено обрані учнями предмети для забезпечення багатопрофільності навчання: права людини, основи економіки, основи психології, основи педагогіки, естетика, риторика, етика і психологія сімейного життя. Системою стало проведення інтелектуальних ігор в урочній та позаурочній роботі.

Створено психолого-педагогічний портрет кожного учня гімназії та класу.

Значна роль у організації особистісно зорієнтованого освітнього процесу належить соціально-психологічній службі: проведено діагностику зрілості та психологічної готовності майбутніх першокласників до шкільного навчання; вивчено стан адаптації першокласників та новоприбулих учнів до навчально-виховного процесу за методикою САН; рівень комунікативних здібностей та лідерських якостей, досліджено індивідуальні досягнення гімназистів 5-11 класів; проведено діагностику навчальних інтересів учнів 5-11 класів; рівня розвитку окремих психічних процесів (пам'яті, уваги, уваги); самооцінки учнів 2-11 класів; здібностей та схильностей учнів. На кінець кожного навчального року проаналізовано рівень сформованості навчальної діяльності та готовність переходу з початкової школи в основну ланку; стан психологічного клімату в класних колективах.

Розроблено і впроваджено програму „Активізація особистісного потенціалу учнів”, яка зорієнтована на підтримку і розвиток внутрішніх резервів особистості. З цією метою запроваджено різноманітні форми особистісного зорієнтованого навчально-виховного процесу „Захист знань”, „Комплексне тестування”, „Інститут учнівського консультування”, „Занурення в епоху”, розроблені індивідуальні навчальні програми для обдарованих учнів.

Результативними у роботі з розвитку творчості учнів стали нетрадиційні форми роботи („круглі столи”, ділові ігри, тренінги, тощо), участь дітей у міжнародних інтелектуальних конкурсах «Кенгуру», «Левеня», всеукраїнському інтелектуальному конкурсі «Колосок», предметних олімпіадах міського, обласного та республіканського рівнях, науково-дослідницькій роботі, які активізують творчий потенціал учня. Природні здібності дитини розвивались через систему занять за інтересами. Наслідком цього є високі результати учнів у предметних олімпіадах та творчих конкурсах.

Дослідження здібностей школярів показали, що найбільша кількість учнів у гімназії мають змішані здібності (в порівнянні з 2006-2007 н.р. ця категорія зросла на 24,9%). Можна зробити висновок, що такий результат отримано завдяки розширенню кола інтересів дитини, залучення учнів до різноманітних видів діяльності.

Порівняльний аналіз академічного та загального рейтингу учнів школи показав, що в основному серед школярів спостерігається тенденція щодо підвищення результатів своєї

діяльності, так зріс академічний рейтинг у порівнянні з 2003-2004 н. р. у 56% учнів. Що стосується загального рейтингу, то 80% учнів підвищили його, у 15% - залишився приблизно на одному рівні.

Значних успіхів учні здобули і в сфері саморозвитку (особливо це стосується учнів старших класів). Як досягнення учні називають наступні позиції: зрозумів себе, свої вчинки, навчився робити самоаналіз, полюбив себе, змінив ставлення до себе на краще, навчився слухати на уроці, навчився організовувати свою діяльність: швидко виконувати домашні завдання, готуватися до контрольних.

Класними керівниками, соціальним педагогом та практичними психологами в системі вивчається стан родинного виховання, родинних установок та стереотипів.

Відомо, що виховання у дитини любові до іншої людини, до колективу, зрештою, до суспільства неможливе, якщо вона не любить себе.

Гуманізація навчально-виховного процесу - провідне завдання сьогодення. Отож, засобами музики, пісень, поезії, творів живопису підсилюється емоційний фон сприйняття навчального матеріалу, а учні виступають активними учасниками дійства. Історичний аспект на уроках природничо-математичного циклу та культурологічний на уроках соціально-гуманітарного циклу забезпечують засвоєння учнями досвіду поколінь, а отже формування життєвої компетентності. Уміння навчатися формується через застосування інтерактивних технологій, у групових та парних формах роботи, Інституті учнівського консультування (з усіх предметів є консультанти), звітування перед батьками та учнями щодо особистісних досягнень за семестр, рік. Навчаючи навчатись, вчителі розуміють, на яку ефективність роботи можна розраховувати, застосовуючи ті чи інші форми й методи організації освітньо-виховного процесу.

За даними американських дослідників, відповідно "Піраміди виучуваності" рівень засвоєння учнями матеріалу розподіляється таким:

- Монолог учителя – 5%
- Самостійне читання матеріалу учнями – 10%
- Викладання із застосуванням аудіо-, відеозасобів – 20%
- Викладання на основі демонстрації (показ дослідів, експериментів і та ін.) – 30%
- Навчання в процесі дискусії у малій групі – 50%
- Навчання у процесі роботи – 75%
- Навчання інших (дитина вчить дитину) – 90%.

Саме тому існують у нас учні консультанти, практикуються випереджальні завдання на вибір, влітку створюються "Педагогічні загони", викладається психологія.

Введено допрофільне і профільне навчання у 8-9, 10-11 класів. Варіативною частиною навчального плану гімназії є курси за вибором та лекційні курси „Права людини”, „Основи економіки”, „Основи психології”, „Естетика”, „Риторика”.

Провідними педагогами гімназії створено моделі власної педагогічної системи роботи за особистісно-зорієнтованою технологією: „Використання нетрадиційних джерел географічних знань в системі особистісно орієнтованих уроків” (вчитель географії Громило С.В.), „Використання проблемної ситуації на етапі мотивації навчальної діяльності учнів. Уроки фізики і довкілля за особистісно-орієнтованою технологією.” (вчитель фізики, довкілля Ковальчук Л.Г.), „Розвиток інформаційних компетенцій – одна із умов активізації особистісного потенціалу учня. Уроки біології із застосуванням мультимедійних технологій” (вчитель біології Зозуля Н.В.).

Навчально-виховний процес забезпечено індивідуальними навчальними програмами для обдарованих учнів. Впроваджуються різноманітні форми особистісно зорієнтованого навчально-виховного процесу: „Захист знань”, „Комплексне тестування”, „Інститут учнівського консультування”, „Занурення в епоху”.

Вчить вчитися учнів – наукове товариство, всі учні 9-х класів захищають учнівські науково-дослідні роботи, 10-11-і за бажанням. Тему, предмет, форму захисту обирають учні. Практикується домашнє завдання за вибором. Дні самопідготовки – за вибором гімназистів.

Викладаються 4 іноземні мови: англійська мова, німецька мова, французька мова, факультативно польська. Заняття у другій половині дня плануються за вибором учнів.

Ефективною формою співпраці вчителів, учнів є інтегровані уроки, мультимедійна та комп'ютерна підтримка предметів, уроки компаративістики.

Особливостями виховної діяльності гімназії є комфортність перебування вихованців в дитячому колективі; стосунків взаємної довіри, поваги, взаємозбагачення. Взаємодії учнів та батьків сприяють дискусійні клуби "Моя позиція", "Шлях до успіху", свято класу "Я особистість". Вчителями гімназії розроблено моделі колективних творчих справ суспільно-пізнавального та ціннісно-орієнтаційного спрямування, які мають завдання реалізувати пізнавальні запити дітей та їх творчий потенціал і включають в себе знайомство з досягненнями батьків та презентацію власних досягнень дітей, а саме роботу в проектах.

Результатом колективної творчої справи „Історія рідного краю” є випуск на основі зібраних гімназистами дослідницьких матеріалів презентаційного друкованого довідникового видання „Сміла: Вчора. Сьогодні. Завтра” тиражем 5000 екземплярів та випуск електронної презентації творчих досягнень митців і художніх колективів міста „Сміла мистецька” створеної учнем 11 класу Остаповим Олексієм.

Продовжено реалізацію програми „Активізація особистісного потенціалу учня”. У межах цієї програми проведено порівняльну діагностику позитивного емоційно-ціннісного самосприйняття і самооцінки особистості учня з метою визначення змін, що відбулися порівняно зі станом на початок експерименту. Метою дослідження було виявлення провідних ціннісних орієнтирів гімназиста та ставлення дитини до себе.

Організація особистісно зорієнтованого навчально-виховного процесу в гімназії сприяє зміцненню стосунків учнів з батьками. За даними досліджень 67% гімназистів проводять свій вільний час з родиною, 76% - мають дружні стосунки з батьками, 84% респондентів діляться з батьками своїми радощами, проблемами, успіхами, 16% - роблять це не завжди. 59% респондентів хотіли б виховувати своїх дітей так, як їх виховують батьки, (що на 11% більше ніж на початок експерименту).

З метою визначення змін, що відбулися порівняно зі станом на початок експерименту проведено порівняльну діагностику позитивного емоційно-ціннісного самосприйняття і самооцінки особистості учня. 95% респондентів сприймають себе енергійною, творчою, самодостатньою особистістю, і лише 5% - спостерігачами. За результатами проведеної діагностики щодо вивчення рівня самооцінки порівняно з минулим роком спостерігається підвищення рівня адекватної самооцінки на 9,4%, зниження високого рівня - на 5,4% та низького - на 4%. Відмітили позитивні зрушення у своєму особистісному рості, 62% гімназистів (у 2006-2007 н.р. - 60 %). Змінилося ставлення учня до вчителя: доброзичливе – 84,3% (2006-2007 н.р – 82,5%), на 2,5% знизилась кількість учнів з байдужим ставленням до вчителя, з упередженням – на 0,3%.

У порівнянні з результатами на початок експерименту (2003-2004н.р) високий рівень вихованості гімназистів зріс на 12%.

Експеримент на стадії завершення, але гімназія продовжуватиме втілювати в життя ідею розвитку творчої, неповторної, готової до самовираження особистості.

Дмитренко Галина Михайлівна,
*учитель української мови і літератури
Балаклеївської спеціалізованої школи -
ступенів імені Євгена Гуцлі Смілянської
районної ради Черкаської області*

Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи

Сьогодні переді мною, учителем української мови та літератури, постало нелегке запитання: як зробити, щоб урок був бажаним, радісним і цікавим для учнів, щоб розкрив

творчий потенціал особистості? Як зробити, щоб кожен урок розвивав дітей інтелектуально, зміцнював їхню віру у власні можливості, давав їм радість від пізнання невідомого у відомому? Яким має бути сучасний урок рідної мови і літератури? Як допомогти розкритися багатству духовного світу дитини, що переступила поріг школи?

А цього можна досягти лише за умови, коли учитель-словесник знайде шляхи найефективнішого досягнення мети навчання та прийом в оптимізації навчального процесу, змінивши сам підхід до здобуття знань з мови та літератури. На мою думку, саме використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та інтерактивних технологій навчання нині найефективнішими. Тому я в своїй роботі дедалі активніше використовую форми, методи, прийоми навчання, спрямовані на розвиток особистості. Інноваційний підхід забезпечує позитивну мотивацію здобутих знань, активне функціонування інтелектуальних та вольових сфер, дає відчуття потреби у самоосвіті, формує стійкий інтерес до предмета, сприяє розвитку творчої особистості. Доводиться шукати шляхи до ефективності власної та учнівської співпраці, складові успішної взаємодії.

Програма з української мови, розроблена на основі Закону України "Про загальну середню освіту" Державного стандарту базової повної середньої освіти, визначає основну мету навчання рідної мови - формування національно свідомої, духовно багатого мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативне доцільно користуватися засобами рідної мови, стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), тобто забезпечує належний рівень комунікативної компетенції. Зазначена мета передбачає здійснення навчальної, розвивальної і виховної функцій освітнього змісту навчального предмета.

Відповідно до поставленої мети головними завданнями навчання української мови в основній старшій ланках середньої загальноосвітньої школи: виховання свідомого прагнення до вивчення української мови; вироблення у школярів компетенцій комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях; ознайомлення з мовною системою як основою для формування мовних умінь, навичок - орфоепічних, граматичних, лексичних, правописних, стилістичних; формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу людства в цілому.

Тож вивчення української мови в школі передбачає передусім опанування учнями знань про систему мови, структурні одиниці, засвоєння норм літературної мови на цій основі формування вмінь навичок свідомого використання мовних ресурсів у процесі мовлення в різних сферах суспільного життя. Свідомість, міцність глибина знань з української мови, як будь-якої іншої навчально дисципліни, перебуває у прямій залежності від активної зацікавленості предметом, бажання знати його. Збудження пізнавального інтересу до українського слова, любов та поваги до нього винятково актуальне сьогодні. Враховуючи це, мною було розпочато теоретичну підготовку щодо реалізації використання інформаційних технологій на уроках української мови з метою збудити інтерес до українського слова. Упродовж останніх років працюю над проблемою "Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови з метою підвищення грамотності учнів". Проблема формування грамотності учнів особливо актуальною сьогодні, адже вироблення в учнів міцних орфографічних та пунктуаційних навичок сприяє формуванню особистості, готової до активної, творчої діяльності у всіх сферах життя демократичного суспільства.

У сучасному розумінні мовна грамотність людини - це вміння правильно мислити, правильно передавати думки усно та письмово в ясній, чіткій, лаконічній, художньо-виразній формі, яка відповідає нормам української літературної мови. Перераховані вміння цілком притаманні розвиненій особистості з креативним мисленням, яка здатна самостійно обґрунтовувати та приймати нестандартні рішення. На виховання саме такої особистості зорінтовуються українські освітяни. Тому питання актуальності формування орфографічних умінь та навичок постає сьогодні так гостро. Утім, якщо розвиток інтелекту та мислення

дитини процесом комплексним, до якого залучаються велика кількість фахівців, то формування орфографічних умінь та навичок здебільшого належить виключно до компетенції вчителів-мовників.

Слід також враховувати той факт, що реформування національної освіти передбачає перегляд змісту навчання і виховання, розробку ефективних форм, методів, прийомів, як сприяли б розвитку духовно-емоційних, мовленнєвих розумових здібностей учня. Визначений у Державному стандарті обов'язковий мінімум освіти з рідної мови включає чотири змістові лінії, серед яких основне місце займає лінгвістична. Лінгвістична змістова лінія - це шкільний курс мовної системи, якою, без сумніву, мають оволодіти учні, щоб поліпшити своє мовлення. У ній подано основні мовознавчі поняття, вимоги до роботи над орфографічними граматичними нормами української літературної мови, правилами з орфографії та пунктуації. Програма передбачає вивчення таких лінгвістичних понять, фактів, закономірностей, які забезпечують необхідний для учнів обсяг знань з української мови. Ці знання є основою для формування правильного уявлення про структуру української мови у всій сукупності виявів, забезпечують оволодіння літературним мовленням.

Взаємозв'язки між розділами науки про мову встановлюються з ставленням засвоєних мовних явищ, супровідних коментарів учителя, висновків учня. Важливе пізнавально-практичне значення має розкриття взаємозв'язків різних рівнів між мовними явищами (лексика словотвору, словотвору морфолог, морфології синтаксису, орфографії морфології тощо). Це дає можливість учням усвідомити системний характер мови, специфіку кожного виучуваного явища, що потрібно для здобуття глибоких міцних знань. Програма для загальноосвітніх шкіл радить учителям-мовникам, опрацьовуючи теми курсу, намагатися максимально сприяти мовленнєвому розвитку учнів. Одне з головних завдань з цієї точки зору це більш системне і цілеспрямоване вивчення правописних тем курсу, як мають стати засобом для кращого усвідомлення та оволодіння учнями норм української літературної мови. Зокрема, теорія орфографії на уроках рідної мови потрібна для впорядкування мовних засобів, якими володіє кожна дитина, для розвитку мислення. А це чи не основна мета сучасних педагогів. Тому з огляду на все вищезазначене особливо актуальності набуває питання організації роботи на уроках рідної мови з формуванням орфографічних умінь.

Вивчаючи з учнями правопис, я зустрічаюся з труднощами. Діти часто знають правило, але не можуть застосувати його практично. Тому в своїй роботі з учнями, крім засвоєння теорії мови, використовую найрізноманітніші навчально-тренувальні вправи, як мають виробити навички безпомилково швидко застосовувати вивчені правила, працювати свідомо, адже правописна практика взаємопов'язана з постійним мисленням.

Для вироблення навичок грамотного письма вправи проводжу в такій послідовності :

1. Вправи проблемно-пошукового характеру, на спостереження з ставлення мовних явищ.
2. Вправи на розпізнавання виучуваної орфограми чи пунктограми:
 - вправи з завданням розпізнавання виучуваної орфограми чи пунктограми при зоровому сприйманні текст;
 - вправи з завданням розпізнавання виучуваної орфограми чи пунктограми при сприйманні тексту на слух;
 - вправи з завданням вставити пропущену орфограму чи пунктограму.
3. Вправи з завданням обґрунтувати написане, тобто використати теоретичний матеріал.
4. Добір власних прикладів.
5. Творчі завдання:
 - редагування тексту;
 - поширення речень;
 - введення слів, словосполучень в самостійно складені речення;
 - добір синонімів, антонімів, емоційно забарвленої лексики;
 - твори-мініатюри.
6. Лінгвістичні ігри.

Цікаві завдання мовні ігри - це, по суті, вправи, спрямовані на засвоєння й осмислення знань у жвавій, приємній атмосфері. Робота над ними викликає інтерес, збудження, а опора на емоційність сприяє кращому засвоєнню, запам'ятання відомостей з мови. Тематика цікавих завдань лінгвістичних ігор може бути безпосередньо пов'язана з виучуваними, визначеними програмою відомостями може, особливо у позакласній роботі, охоплювати позапрограмові факти. У кожному раз цікаві мовні матеріали передбачають досягнення дидактичної мети – розширення зміцнення мовних знань, збагачення словникового запасу школярів й удосконалення їхнього мовлення.

Використання цікавих ігрових мовних матеріалів винятково важливе з погляду розвитку мислячої особистості. По-перше, так завдання здебільшого пошуковими. Вони ставлять учня перед необхідністю самотужки знаходити шляхи розв'язання, а отже, розпізнавати, аналізувати мовні факти, з ставляти їх формулювати висновки. А це розвиває творчі можливості школяра, його увагу, самостійність та ініціативність. По-друге, робота з цікавої мови створює позитивну мотивацію учіння, пробуджує бажання знати нерідко стимулює прилучення до праці над словниками, науково-популярною мовознавчою літературою, що форму вміння учитися, виховує культуру праці. По-третє, самостійно відкриваючи для себе певні мовні явища, учень дістає задоволення, впевненість у своїх здібностях, що зумовлює самореалізацію особистості. А систематичне впровадження на уроках проблемно-пошукового методу навчання сприяє формуванню в учнів навичок самостійної роботи з навчальним матеріалом, спонукає учасників навчально-виховного процесу до діалогу, що зумовлює продуктивність розвитку усного зв'язного мовлення учнів.

Таким чином, інноваційні підходи відтворенні уроку, використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроці стимулюють активну пізнавальну діяльність, підвищують грамотність учнів, зумовлюють розвиток творчих здібностей, формують уміння самоаналізу, самоконтролю, самооцінки.

Дехто з учителів може критично зауважити: тепер, коли так мало виділено годин на вивчення української мови та літератури, коли ще не розв'язано багато важливих освітніх проблем, розмови про нові інформаційні технології, про використання комп'ютера на уроці передчасними, адже вони, мовляв, тільки відволікають від реальності життя. Проте це далеко не так. Передусім нагадаємо, що протягом останніх років суттєво переоцінюються концептуальні підходи до цілей, завдань змісту освіти. Найповніше відображає сучасні цілі шкільної освіти особистісно-зорінтований підхід до навчання, що відкидає типову ще для недавнього часу орієнтацію школи на "середнього" учня. А методично обґрунтоване використання нових інформаційних технологій допомагає оптимально врахувати індивідуальні потреби й можливості кожного школяра.

Певна річ, не йдеться про те, щоб, обладнавши кожен кабінет мови та літератури певною кількістю комп'ютерів, організувати навчальний процес таким чином, аби школярі працювали переважно в мережі чи з комп'ютерними програмами. Ні комп'ютер сам по собі, ні мережа інтернет, ні будь-який інший засіб навчання не в змозі замінити педагога, живе слово, безпосереднє спілкування. Йдеться про інше - про доцільне з методичного погляду залучення комп'ютерних технологій у процес здобуття мовно-літературних знань, про використання таких можливостей, які сприяють реалізації дидактичних цілей відповідно до вимог освітнього стандарту, загальнопедагогічних завдань, пов'язаних з формуванням особистості XXI століття.

Добровольський Валерій Володимирович,
Черкаська спеціалізована школа I – III ступенів №13
Черкаської міської ради Черкаської області, директор

Єдине інформаційне середовище навчального закладу в контексті стратегічного управління освіти в Україні

Робота з педагогами спеціалізованої школи під час впровадження системи Net Школа Україна

Застосування інформаційних технологій є важливим інструментом поліпшення якості освіти, оскільки дають змогу необмежено розширити доступ до інформації, урізноманітнити технології, докорінно змінити роль і місце педагога та учня в системі “вчитель – інформаційна система – учень”.

Педагогічний колектив спеціалізованої школи I-III ступенів №13 м. Черкас з метою впровадження ІКТ у педагогічний процес визначив наступні завдання:

- перехід на якісно новий рівень у використанні комп’ютерної техніки і інформаційних технологій;
- створення інтегрованого інформаційно-освітнього середовища;
- ефективне використання основних можливостей всесвітньої мережі Інтернет;
- інтенсифікація навчально-виховного процесу через активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів шляхом широкого використання ППЗ;
- практичне використання середовища Net Школа Україна.

Система основних управлінських дій керівника закладу спрямована на забезпечення ефективної діяльності колективу і передбачає такі напрями:

- створення інноваційної структури управління;
- розробку демократичної управлінської моделі з урахуванням специфіки закладу;
- впровадження інноваційних технологій у систему навчання та виховання учнів;
- постійне і цілеспрямоване підвищення науково-методичного, загального та професійного рівня педагогів.

Механізми впровадження моделі у практику школи

Організатором створення і безпосереднім виконавцем проекту є директор школи Добровольський Валерій Володимирович. Етапами проекту є ідея – технічний проект – кошти – виконання робіт – використання.

Робота по створенню шкільної локальної та телекомунікаційної мережі в школі була розпочата в 1995 році. У школі створена замкнена телевізійна та комп’ютерна локальна мережа, яка включає в себе 30 телевізори, 100 комп’ютерів, шкільний сервер з навчальною та науково-пізнавальною інформацією (100 Тбт), навчальні фільми переведено в цифровий формат. У всіх навчальних кабінетах працюють комп’ютери з видачею інформації, скомпонованої по кафедрах та предметах, на великі телевізійні екрани, які зв’язані локальною мережею з центральним сервером. Обладнано автоматизовані робочі місця заступників директора школи, секретаря, бібліотекаря, методичного кабінету.

Школа підключена до мережі Internet. Участь у проекті Intel “Навчання для майбутнього” допомагає вчителям у створенні презентацій з використанням комп’ютерних програм, відеороликів про шкільне життя, що сприяє розвитку учнів, вчить їх самостійно орієнтуватись у складному і різноманітному світі інформації.

Здобутки навчального закладу в рамках роботи по програмі Intel „Навчання для майбутнього”, про ІКТ для розвитку мислення учнів презентував директор школи Добровольський В.В. на Міжнародному форумі „Нові горизонти ІКТ в освіті”, який проводився у м. Києві 21-22 листопада 2006 року. Керівник нашої школи представляв на форумі Черкаську область.

17.04.2008 року директор школи Добровольський В.В. та вчитель інформатики Удовиченко А.В. брали участь у Міжнародному форумі “Нові горизонти ІКТ в освіті”, який проходив у м. Києві.

За наявності програмного забезпечення шкільна локальна мережа широко використовується у навчально-виховному процесі, як то:

- використання учбових комп’ютерних програм ;
- програмний комплекс “Дієз-Тест”;
- тестування учнів з різних предметів та занесення інформації в банк даних ;

- навчальні та науково-пізнавальні фільми;
- розробка уроків в середовищі Power Point ;
- програма „Квзар – мікро”;
- ППЗ з навчальних предметів;
- виготовлення власного телепродукту „Студія 13”;
- газета „Моя школа”

В управлінській діяльності використовуються:

- програма „School 13” (відомості про працівників школи, науково-методичну роботу, підготовка звітів);
- програма “Net Школа Україна”;
- програма „Діти”;
- програма „Моніторинг роботи вчителя”;
- програма „Дидакт”;
- програма „Розклад”, які забезпечують дотримання вищезазначених принципів.

Надбання нашого навчального закладу презентовано на Всеукраїнський конкурс „100 кращих шкіл України” в номінації „Сучасні комп’ютерні технології”. У березні 2006 року за підсумками цього конкурсу школа нагороджена дипломом лауреата за перемогу у вказаній номінації.

Головний стратегічний напрям розвитку освіти лежить в площині вирішення проблем розвитку особистості учня та вчителя, технологізації цього процесу. Це означає, що вчитель найчастіше виступає в ролі організатора видів діяльності учня як компетентний консультант і помічник. Його професійні вміння повинні бути спрямовані не просто на контроль знань та умінь школярів, а на діагностику їх діяльності та розвитку.

З метою модернізації системи освіти шляхом запровадження ІКТ в освітній процес створено кабінет для розвитку творчого потенціалу учнів та вчителів школи.

01.11.2007 року на базі школи проходив семінар для директорів шкіл міста щодо впровадження системи Net Школа Україна. Установлена інформаційна система Net Школа Україна під’єднана до Інтернету дає можливість батькам, ввівши власний пароль, зайти до електронного журналу, щоб дізнатися оцінки, завдання. Цю програму в області запровадили вперше (репортаж у новинах каналу ICTV від 07 грудня 2007 р., 21 січня 2008 р., у новинах телестудії ВІККА від 11.12.2007 р.).

Засоби масової інформації висвітлили це нововведення у таких газетах:

- газета «Вечірні Черкаси», №50, від 12.12.2007 р.;
- газета «Прес-центр», №50, від 12.12.2007 р.;
- «Газета по-українськи», №231, від 14.12.2007 р.;
- газета «Прес-центр», №8, від 20.02.2008 р.

Очікувані результати щодо впровадження системи Net Школа Україна:

- усвідомлення членами педагогічного колективу основних дидактичних цілей використання ІКТ та основних напрямів їх запровадження в освіті, як засобів навчання, що вдосконалюють процес викладання, підвищують його ефективність, якість і результативність;
- забезпечення доступу учнів до науково-освітніх ресурсів;
- автоматизація процесу оцінювання, корегування результатів навчальної діяльності через використання комп’ютерного тестування;
- створення власне системи діяльності вчителів та учнів, в якій органічно поєднуються індивідуальні якості та нормативні вимоги.

ПОЛОЖЕННЯ

про впровадження та використання системи Net школа Україна в управлінні Черкаською спеціалізованою школою I - III ступенів №13
Черкаської міської ради Черкаської області

1. Загальні положення

1.1. Це Положення розроблено відповідно до Законів України "Про освіту" (1060-12), "Про загальну середню освіту" (651-14), Положення про загальноосвітній навчальний заклад, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.06.2000 N 964 (964-2000-п), Статутом Черкаської спеціалізованої школи I - III ступенів №13 Черкаської міської ради Черкаської області.

1.2 Черкаська спеціалізована школа I - III ступенів №13 Черкаської міської ради Черкаської області починає роботу по впровадженню та подальшому використанню системи Net Школа Україна в управлінні школою та навчальним процесом.

1.3. Порядок впровадження системи Net Школа Україна визначається "Технологічною картою впровадження Net Школа Україна", затвердженою на факультеті менеджменту ЦППО АПН України від 14 січня 2007 р. та узгодженою на ІМН Від 05.11.2008 р.

1.4. Школа у своїй діяльності керується Законами України "Про освіту" (1060-12), "Про загальну середню освіту" (651-14), Положенням про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 р. N 522 (z0946-00) та зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 26.12.2000 р. за N 946/5167 (далі - Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності), цим Положенням та власним статутом.

2. Порядок впровадження системи Net Школа Україна

2.1. Порядок впровадження системи Net Школа Україна у школі оснований на "Технологічній карті впровадження системи Net Школа Україна" та приймаються всі пункти впровадження:

2.2. Порядок виконання пунктів у Черкаській спеціалізованій школі I - III ступенів №13 Черкаської міської ради Черкаської області приймається у відповідності до порядку, визначеному у "Технологічній карті впровадження системи Net Школа Україна".

2.3. Терміни виконання кожного пункту процесу впровадження визначаються таким чином:
Етап ПЕРШИЙ "Управління навчальним процесом, звітність та моніторинг якості навчання"

Перший пункт впровадження 05.11.2007 – триватиме до 15.11.2007

Другий пункт впровадження 17.11.2007 – триватиме до 25.11.2007

Третій пункт впровадження 26.11.2007 – триватиме до 12.12.2007

Етап ДРУГИЙ "Управління навчальним закладом та статистична звітність"

Перший пункт впровадження 13.12.2007 – триватиме до 29.12.2007

Другий пункт впровадження 10.01.2008 – триватиме до 31.05.2008

2.4. Порядок визначення ступеню впровадження системи Net Школа Україна та переходу до етапу її використання виділяється у п. 3 цього положення.

2.5. Головний список посад та склад виконавців, визначений у п. 4 цього положення. Призначення виконавців впровадження та користування системою Net Школа Україна здійснює директор, разом із заступниками, за погодженням з органами громадського самоврядування, всіма учасниками навчально-виховного процесу, проведення батьківських зборів з цього питання.

2.6. Порядок використання системи Net Школа Україна (після того, як процес впровадження буде визнаний закінченим) визначається у п. 5 цього положення.

3. Порядок закінчення та початку нового пункту (етапу) впровадження системи Net Школа Україна

3.1. Після проходження кожного етапу відповідальний адміністратор складає звіт про впровадження на нараді адміністрації. Рішення про перехід до наступного етапу впровадження приймається колегіально адміністрацією закладу. Перехід на наступний етап супроводжується наказом та оприлюдненням результатів проходження етапу на нараді педагогів.

3.2. На початку переходу відповідальний координатор по впровадженню Net Школи Україна проводить нараду серед кадрового складу процесу впровадження для постановки

задачі та визначення термінів і критеріїв контролю за виконанням. На нараді затверджується та підписується план наступного пункту (етапу) впровадження із розподілом обов'язків та визначеними термінами виконання.

4. Кадровий склад впровадження системи Net Школа Україна

4.1. Посади, які необхідні для ефективного впровадження та використання системи Net Школа Україна та їх основні обов'язки:

- а). *Координатор по НШУ* - основний відповідальний за виконання всіх пунктів та етапів впровадження;
- б). *Організатори по НШУ* – відповідальні за постановку задачі та визначення термінів виконання задач; здійснюють проміжний контроль за виконанням задач.
- в). *Мережний системний адміністратор(лаборант по ЕОМ)* – відповідає за працездатність системи Net Школа Україна та сервера; здійснює зв'язок з технічною службою підтримки і розробниками; здійснює нагляд за роботою системи та станом служби безпеки при роботі із системою; надає консультації та навчання (за потребою) інших працівників проекту.
- г). *Мережний вчитель, класний керівник* – основний виконавець по веденню поточних записів у електронний журнал; введення даних (за відсутністю оператора).
- д). *Представник батьківського комітету для забезпечення зв'язків з батьками* – один з батьків від класу, які здійснюють зв'язок *Організатора по НШУ* із батьками через класних керівників школи. В обов'язки входить: анкетування батьків; збір відомостей щодо звітів перед батьківськими зборами; іноді допомога у збиранні даних для внесення у електронний.

4.2. Усі посади для забезпечення процесу впровадження та використання системи Net Школа Україна є внутрішньошкільними і затверджуються наказом. Призначення на посаду у проекті Net Школа Україна не звільняє працівників від їх повсякденних обов'язків, визначених у навчальному плані та тарифним планом школи. Такі звільнення можуть бути здійснені за бажанням працівника, згідно чинного законодавства України щодо врегулювання трудових відносин.

4.3. Посади у проекті Net Школа Україна є внутрішньошкільними і трудові відносини за цими призначеннями врегульовуються внутрішніми документами (наказами та посадовими інструкціями, затвердженими адміністрацією школи).

4.4. Запис про призначення на посади в проекті Net Школа Україна у трудовій книжці не здійснюється.

5. Порядок використання системи Net Школа Україна після завершення всіх етапів впровадження

5.1 Загальне управління роботою в навчальному закладі (на основі системи Net Школа Україна) здійснюється директором, що видав наказ та затвердив Положення про впровадження системи Net Школа Україна в управлінні школою.

Безпосереднє керівництво роботами, що пов'язані із управлінням, обслуговуванням та підтримкою системи Net Школа Україна (включаючи всі модулі і функції системи), загальноосвітнім навчальним закладом здійснює заступник директора з навчально-виховної роботи Биков О.М. старший групи.

Організатори по НШУ спільно з директором:

- визначають склад виконавців обов'язкових робіт в системі Net Школа України (керівних, педагогічних працівників, учнів, батьків);
- планують, організовують створення умов для роботи виконавців,
- забезпечують дотримання виконавцями умов здійснення робіт в системі Net Школа Україна, визначених цим Положенням та Положенням про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (z0946-00);
- організатори по НШУ, старший групи особисто відповідає за дотримання термінів виконання робіт та організації звітності учасникам навчального процесу;

- організатори по НШУ звітують перед учасниками навчально-виховного процесу про стан впровадження та використання системи Net Школа Україна.
- 5.2 Роботи, що пов'язані із забезпеченням беззбійної роботи в системі та роботи, що пов'язані із системою безпеки виконує *Мережний Системний Адміністратор (МСА)*.
- 5.3 Щоденні роботи по заповненню, введенню інформації та підтримці роботи модулів системи, складанні звітів, надання консультацій вчителям виконують *Мережні Вчителі, Класні Керівники (МВКК)*.
- 5.4 Класні керівники школи та заступники директора сприяють наданню оперативної інформації, необхідної для введення в систему Net Школа Україна встановленим порядком
- 5.5 Організатори по НШУ спільно з мережними вчителями, класними керівниками
 - готують звіти та інші матеріали для оприлюднення учасникам навчально-виховного процесу;
 - готують пропозиції для підключення нових можливостей системи;
 - спостерігають за роботою в системі вчителів та учнів.
- 5.6 Модератори форуму системи Net Школа Україна
 - слідкують за активністю форуму, прочитують повідомлення учасників форуму, записують свої повідомлення, у відповідності до теми форуму;
 - видаляє образливі, надокучливі повідомлення тощо.
- 5.7 Директор навчального закладу звітує про перебіг і результати дослідно-експериментальної роботи перед органами громадського самоврядування закладу та, при виникненні потреби, органу управління освітою, якому загальноосвітній навчальний заклад безпосередньо підпорядкований, у встановлені ними терміни.

6. Фінансування дослідно-експериментальної роботи в експериментальному загальноосвітньому навчальному закладі

Фінансування робіт по впровадженню системи Net Школа Україна в управління навчального закладу здійснюється із спец коштів, а також з інших джерел не заборонених чинним законодавством.

Цілком нові можливості для учнів і викладачів надають телекомунікаційні технології. Учні, одержуючи доступ до професійних банків і бази даних, опановують наукові проблеми, обмінюються результатами з іншими дослідниками в своїй галузі. Школярі мають змогу брати участь у Інтернет-олімпіадах, турнірах, одержують унікальну можливість спілкуватися практично по всьому світові.

Вибір освітньої технології – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи вчителя з учнем. Це система дій з планування, забезпечення й оцінювання всього процесу навчання, обумовлена специфічною метою, заснована на дослідженнях процесу засвоєння знань і комунікації, а також використання людських і матеріальних ресурсів для досягнення ефективнішого навчання.

*Дроботенко Ольга Петрівна, вчитель фізики
Ткаченко Світлана Григорівна, вчитель фізики – інформатики
Черкаської загальноосвітньої школи I – III ступенів № 12*

Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи.

*Той народ, який першим реалізує можливості
цифрових комунікацій і введе їх до навчальної методики,
очолюватиме світовий освітній процес.
Гордон Драйден (американський педагог)*

Сучасна освітня галузь визначається підвищенням інтересу її суб'єктів до створення нового: моделювання нових освітніх ситуацій, напрацювання інноваційних технологій, вироблення продуктів інноваційної освітньої діяльності.

Освітня система визначається як відкрита, певною мірою самоорганізуюча, здатна до самопізнання та змін структура. Вона, за висловленням Б.Гершунського "дихає" тими змінами, які безперервно відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищах. Тому інновації в освіті – це необхідна умова розвитку освітньої системи відповідно до постійно змінюваних потреб суспільства. Інноваційні процеси сприяють, насамперед, збереженню цінностей, і водночас несуть у собі відмову від усього застарілого, тим самим закладаючи основи соціальних змін.

Моделювання нових освітніх ситуацій, напрацювання ефективних технологій навчання й виховання, створення нових форм організації навчально-виховного процесу, оптимальних структур, систем і механізмів управління – далеко не повний перелік видів інноваційної діяльності, впроваджуваної педагогами сучасної школи.

Разом з тим, в освітній інноваційній практиці трапляються ситуації, коли результати нововведень є далеко неоднозначними, а подекуди – зовсім не відповідають прогнозованим.

Протиріччя між розширенням масштабів інноваційної діяльності в освітніх системах та наявною практикою стихійно-емпіричного пошуку з метою збільшення кількісних показників інноваційних процесів; між виваженою, спроектованою діяльністю, спрямованою на розвиток освітньої системи та впровадженням різнопланових нововведень, механічним перенесенням авторських концепцій і методик з однієї педагогічної системи в іншу актуалізують проблему управління інноваційною діяльністю, доводять важливість своєчасного контролю й оцінювання інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

Найчисельнішими інноваційними об'єктами, що є предметами експериментальних досліджень української педагогіки, стали системи розвитку пізнавальної та творчої діяльності учнів засобами інформаційних та телекомунікаційних технологій, раціональне витрачання навчального часу, удосконалення системи управління інноваційними навчальними закладами.

У дидактиці утвердився принцип оптимізації навчального процесу, який має велике значення для забезпечення ефективної передачі знань. У системі засобів оптимізації, в свою чергу, значну роль відіграє вміння розвивати пізнавальні інтереси учнів. Саме наявність цих інтересів у школярів спричиняє зростання їх активності на уроках, підвищує якість здобутих знань, формує позитивні мотиви навчання.

Треба так будувати процес навчання, щоб учень розумів і сприймав мету, поставлену вчителем, щоб учень був активним учасником реалізації цієї мети – суб'єктом діяльності.

Поєднання яскравості, доступності та логічності викладання нового матеріалу, максимальна активізація учнів, уміле використання їхньої самостійної роботи, знаходження більш дієвих засобів впливу на особистість учня, висока вимогливість і доброзичливість, забезпечують ефективну передачу знань.

Пізнавальним інтересом називають вибіркову спрямованість особистості, яка звернена до області пізнання, її предметної сторони і до самого процесу до явищ, законів, із бажанням пізнати їхню теоретичну суть та практичне значення.

Важливо зазначити, що саме цікаве викладання матеріалу призводить до зацікавленого навчання. Для того, щоб розвивати пізнавальну активність школярів треба урізноманітнити форми проведення уроку, що сприятиме формуванню інтересу учнів.

Нині роль засобу навчання слід трактувати ширше: не тільки як засобу *подання* навчального матеріалу та *засобу закріплення отриманих знань*, а й як *засобу навчальної діяльності* учнів на уроці та у позаурочний час, внаслідок застосування якого розвивається і стимулюється навчально-пізнавальна активність, реалізуються можливості набуття освіти кожним індивідумом.

Ефективність використання кожного із засобів навчання можна розглядати з різних позицій:

- З точки зору можливості використання за різних організаційних форм навчання, зокрема для організації самостійної роботи учнів;
- Стосовно зручності використання вчителем під час навчальних занять і в процесі підготовки до уроків;
- З точки зору відповідно змісту навчальної дисципліни та форм і методів реалізації моделі об'єкта вивчення;
- В аспекті формування мотиваційних чинників вивчення певної навчально теми, розділу і предмета в цілому.

Навчання фізики передбачає засвоєння учнями перш за все найзагальніших законів, за якими відбуваються явища природи, взаємозв'язків між складовими реальних систем. Тому у навчанні фізики перевага надається і віддається демонструванню натуральних моделей фізичних об'єктів, натуральному експерименту (у формах демонстраційного експерименту, фронтального експерименту, лабораторних робіт тощо). Разом з тим, відповідно до принципів доступності і наочності, велике значення надається застосуванню комп'ютерно орієнтованих засобів навчання. Сукупність засобів навчання, які забезпечують візуалізацію об'єктів вивчення, динамічно кероване їх подання і можливість участі кожного учня у перетворювальній діяльності є передумовами для ефективного застосування у навчально-виховному процесі інтерактивних методів навчання, особистісного орієнтованого підходу до навчання, реального дотримання принципу активної участі всіх учнів у навчанні, навчально-пошуковій діяльності.

На уроках фізики значну увагу приділяють методам інтерактивного навчання із застосуванням навчальних комп'ютерних програм, які реалізують діяльнісний підхід до навчання. Засобами реалізації зазначеного підходу служать комплекси програмного-апаратних засобів (комп'ютер, мультимедійний проектор, *сенсорна дошка відсутня*), за допомогою яких організують навчально-пізнавальну діяльність шляхом інтерактивного навчання.

Зміна хоча б одного елементу в системі «урок» суттєво змінює його тип, структуру, методичну, модель. Сучасний комп'ютер, як засіб навчання має надзвичайно потужні можливості стосовно організації навчального процесу. В основному цей потенціал дослідники пов'язують із такими факторами активізації пізнавальної діяльності учнів на уроці. Як наочність, емоційність, індивідуалізація навчання. Інформація, яку учень сприяє за комп'ютером, може бути звуковою та візуальною. Остання може демонструвати рухомі або нерухомі об'єкти, фотографічні копії реальних фізичних тіл і процесів. Схематичні, графічні і інші зображення. Це безумовно сприяє на якість створення наочного образу того елемента фізичних знань, який формується.

Прикладом застосування комп'ютера на уроках фізики є презентації-слайди, які можуть містити як рухомі так і нерухомі об'єкти, схеми, малюнки, тощо. Такі презентації, як правила супроводжуються поясненням, які можуть давати як учням так і вчитель, залежно від змісту та мети презентації. Також ця форма роботи може бути запропонована, як творче завдання для учнів класу: коли учні самостійно опрацьовують навчальний матеріал, підбирають до нього малюнки, схеми, приклади дослідів та експериментів, що ілюструють те чи інше явище.

Вчителями фізики розроблено поелементний аналіз презентацій виконаних учнями (таблиця 1).

Таблиця 1 Поелементний аналіз презентацій виконаних учнями в Microsoft Office Power Pointer

№ п/н	Зміст	Оформлення	Представлення
1	Постановка цілей та завдань, план.	Оформлення матеріалу у вигляді таблиць, схем, графіків.	Відповідність тексту розповіді і зображення.

2	Відповідність змісту представленого матеріалу обраній темі.	Якість ілюстрацій.	Рівень володіння матеріалом.
3	Повнота викладення матеріалу.	Доцільність вибору кольорової гамми.	Культура мовлення.
4	Глибина викладення матеріалу.	Якість анімацій їх доцільність та наявність.	Зручність користування програмою.
5	Доцільність, наявність: графіків, таблиць	Музичний супровід.	Вміння презентувати матеріал.
6	Дотримання регламенту	Використання програмного забезпечення.	
7	Висновки		

Такий метод роботи можна застосовувати при вивченні нового матеріалу, узагальненні та систематизації знань, при виконанні практичних робіт, створюючи комп'ютерну модель фізичного явища чи експерименту. Активне залучення учнів сприятиме процесу формування фундаментальних знань про явища природи, закони та закономірності перебігу фізичних процесів, формування практичних навичок, умінь проводити самостійні дослідження.

Така форма роботи дає можливість учням самостійно опрацьовувати навчальний матеріал застосовуючи різні джерела інформації, розвиває вміння аналізувати фізичні явища та процеси, робити висновки; сприяє якісному створенню наочного образу, формує навички творчого підходу при роботі над поставленим завданням. При цьому роль учителя полягає у підборі завдань, консультації учнів, корекції їх діяльності, а саме головне заохочення до творчої роботи та створення комфортних умов та позитивного емоційного настрою на уроці.

Методи інтерактивного навчання захоплюють учнів, пробуджують у них інтерес та стимулюють мотивацію, навчають самостійності у мисленні та діяльності.

Такий вид діяльності учнів дає можливість повернути їхню увагу до тої чи іншої проблеми, стимулювати пізнавальний інтерес та активну зацікавленість питаннями, прагнення дізнатися більше, розвивати логічне мислення. А це забезпечить міцність знань та стимулюватиме учнів до наукового пошуку. Адже творче ставлення до будь-якої праці треба виховувати саме в школі.

Фізика займає особливе місце серед шкільних предметів. Як навчальний предмет, вона створює у учнів уявлення про наукову картину світу. Виступаючи основою науково-технічного процесу, фізика показує гуманістичну сутність наукових знань. Фізика формує творчі здібності учнів. Їх світогляд і переконання. Ця основна мета може бути досягнута тільки тоді, коли в процесі навчання буде сформований інтерес до знань. І в цьому процесі неможливо обійтися без використання сучасних інформаційних технологій.

Ми вчителі фізики, проектуємо й розробляємо, такі засоби навчання, які дають змогу поєднати різні види інформаційного середовища (тексти, графіку, музичний супровід, реалістичні зображення) з інтерактивною формою навчання. Це підвищує мотивацію навчання за рахунок комп'ютерної візуалізації, мультимедійного подання об'єктів вивчення.

Список використаних джерел

1. Гершунский Б.С. Готово ли современное образование ответить на вызовы XXI века? // Педагогика. – 2001. - № 10. – С.3-12.
2. Ланіна І.Я. Формирование познавательных интересов на уроках физики. – М.: Просвещение, 1985.
3. Робота з мультимедійною дошкою / упоряд. В.Лапінський. – К.: Шк.. світ, 2008. – 112с. – (Бібліотека «шкільного світу»).
4. Розумовський В.Г. Развитие творческих способностей учащихся на уроках физики..- М.: Просвещение, 1985.

5. Садкін В.І. 101 цікава педагогічна ідея. Як зробити урок. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 88с.
6. Шарко В.Д. Сучасний урок фізики. – К., 2005.

Жиденко Сергій Михайлович,
*директор Золотоніської загальноосвітньої
санаторної школи-інтернату*
Сідельнікова Ольга Петрівна,
заступник директора з навчально-виховної роботи

Інновація як засіб оновлення змісту технологій і форм освітнього процесу у школі сприяння здоров'ю

Модель інноваційного загальноосвітнього навчального закладу

Назва *Золотоніська загальноосвітня санаторна школа-інтернат I-III ступенів - школа
сприяння здоров'ю.*

Стратегічна мета школи: Навчити дітей жити у світі, який постійно змінюється.

Школа – переможець Всеукраїнського конкурсу захисту сучасної моделі навчального закладу “Школа сприяння здоров'ю”, 2003 р.

Школа – член Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю.

Школа – переможець Всеукраїнської акції “Живи, книго!”, 2003 р.

Школа – лауреат обласного конкурсу “Школа року – 2005”.

Школа – лауреат Всеукраїнського конкурсу “100 кращих шкіл України, 2006” у номінації „Школа сприяння здоров'ю”

Девіз роботи колективу:

"Школа починається з любові"

Головними напрямками роботи школи є:

- гуманізація навчально-виховного процесу та створення сприятливого психологічного мікроклімату для навчання,
- оздоровлення і розвиток кожного учня; індивідуально-особистісний підхід до дитини в умовах роботи школи повного дня;
- використання традиційних і нестандартних методик навчання та педагогічних технологій;
- удосконалення системи роботи школи щодо збереження та зміцнення здоров'я учнів;
- прищеплення дітям навичок і потреб здорового способу життя.

Принципи роботи педагогічного колективу

- Кожен учень – це людина, яка не готується жити, а вже живе.
- Сенс учительського життя, педагогічної праці – учень.
- Кожен урок не схожий один на одного.
- Без школи себе не уявляю, це моє життя.
- Уникати найстрашнішого вчительського захворювання – збайдужіння до дітей. Любити їх і ставитись до них, як до рідних

Стратегічні завдання школи

1. Сформувати організаційно-функціональну систему інтелектуальної творчої діяльності вчителів та учнів в умовах особистісно зорієнтованого навчання в школі повного дня.
2. Створити відповідне дидактичне середовище для реалізації ідеї особистісно зорієнтованого навчання в школі.
3. Оновити навчально-виховний процес, педагогічні технології на основі провідних ідей педагогіки.
4. Створити умови для формування пізнавальних інтересів, суспільно-значущих мотивів діяльності вихованців.
5. Забезпечити психологізацію та соціологізацію навчально-виховного процесу.

6. Створити умови для формування людини економічно вільної, підприємливої, з належно розвинутих почуттям моральної та правової відповідальності, із сформованою екологічною орієнтацією.

7. Створити цілісну систему «Учитель – Вихователь – Лікар – Учень», що передбачає навчання, виховання і оздоровлення учнів.

8. Створити умови для розвитку здорової особистості, що виявляє відповідальність за збереження власного здоров'я.

Умови реалізації мети

- Фінансова підтримка закладу освіти, встановлення незалежних відносин з іншими юридичними та фізичними особами.
- Усвідомлення кожним учасником навчально-виховного процесу пріоритетних принципів освіти:
 - гуманізації;
 - індивідуалізації;
 - диференціації;
 - відродження національних традицій;
 - технологізації;
 - демократизації тощо та їх застосування на практиці.
- Формування творчого та інноваційного потенціалів учасників навчально-виховного процесу.
- Реалізація адміністрацією школи принципів демократизму та гуманізму в управлінні.
- Підтримка інноваційних процесів громадськістю, органами місцевого самоврядування та органами управління галуззю.

Концепція

“Найвища цінність у людини – це її здоров'я. Вона зможе його оцінити, якщо його втратить”, – так стверджує Олександр Захаренко у книзі “Поради колезі, народжені в школі над Россю”. Сьогодні нікому не спаде на думку сперечатися з цією тезою. Сучасні діти розуміють цю істину лише підсвідомо, і лише з роками ми починаємо цінувати здоров'я і плекати кожну мить життя.

У чарівному, екзотичному куточку м. Золотоноші знаходиться загальноосвітня санаторна школа-інтернат. Це рідний дім для багатьох дітей із неспецифічними захворюваннями органів дихання (хронічні пневмонії, бронхіти, бронхіальна астма, різні форми алергічних респіраторних захворювань).

Сьогодні проблема збереження фізичного і психічного здоров'я дитини, сприяння її гармонійній особистісній та соціальній адаптації – головна проблема роботи педагогічного колективу школи. Це рідний дім, де живуть, оздоровлюються і навчаються діти, які потребують особливої уваги, умілого підходу, високої професійної майстерності, великої любові до дітей. Колектив школи підтримує ідею О.А.Захаренка: “Я за те, щоб і вчителі приймали клятву Гіпократів, користуючись постулатом: ні за яких обставин не нашкодити здоров'ю дітей”.

Першим і найголовнішим завданням у роботі педагогів нашої школи є захист, збереження і розвиток здоров'я учнів. Реалізація цього завдання ґрунтується на розумінні педагогічним колективом здоров'я людини як стану повного фізичного, психічного, соціального благополуччя, а не просто відсутність хвороби чи фізичних дефектів. Саме на створення педагогічних та медичних умов підвищення ефективності виховання здорового способу життя серед школярів спрямована робота в таких напрямках:

- валеологізація навчального процесу;
- медична діагностика;
- медико-оздоровчі заходи;
- санітарно-гігієнічна просвіта.

Вся робота педагогічного та медичного колективу спрямована на навчання і виховання гармонійно розвинутої та здорової особистості.

Для розвитку учнів обладнанні кабінети, спортивні майданчики, кабінет ЛФК, тренажерний та спортивний зали. Відповідно до вимог створені сучасні медичні кабінети фізіотерапії, масажу, фітобар.

Велику увагу медпрацівники приділяють фізіотерапії, лікуванню травами. У нашій школі є дендропарк (площа 7,5 га), де можна назбирати не лише лікарських трав, але й грибів. Вихователі школи організують для дітей прогулянки парком. У кожного класу є свої улюблені дерева, свої галявини для відпочинку. «Підійди до дерева і доторкнись до нього – ти відчуєш себе частинкою Всесвіту», – вчать своїх вихованців педагоги. Діти вітаються з деревами, квітами, білочками, які живуть у шкільному дендропарку.

Лікувально-відновлювальна робота ведеться в трьох напрямках:

- лікування і реабілітація основного захворювання;
- терапія загальних відхилень;
- лікування основного захворювання, що вимагає медикаментозного лікування та фізіогідрокліматотерапії, спеціальної лікувальної гімнастики, застосування апаратури.

Діти із задоволенням відвідують заняття лікувальної фізкультури, спортивні секції. Велика увага приділяється формуванню здорового способу життя учнів.

Ми ставимо собі за ціль не лише навчити грамоти, математики чи хімії, а й виробити здатність думати, що ні суспільству, ні своїй сім'ї не потрібні хворі люди, а значить закласти фундамент майбутнього здорового способу життя. У школі постійно працює клуб «Здоров'я», де учням розкривається вплив шкідливих звичок на організм дитини. Постійними є зустрічі з лікарями різних спеціальностей.

У школі-інтернаті велику увагу приділяють розвитку комунікативних навичок: формуванню особистісних якостей дітей, їх почуттів, емоцій. Основним предметом роботи психолога є внутрішній світ дитини, а основними завданнями – допомога їй в створенні гармонії внутрішнього світу, в розвитку можливостей щодо самореалізації.

Найбільшу увагу психолог приділяє спілкуванню, бо спілкування – одна з найголовніших складових психічного здоров'я, саме в спілкуванні формуються позитивні якості та почуття особистості.

Безумовно, важливим чинником зміцнення здоров'я є гарний настрій, позитивні емоції, тому основна проблема, над якою працює соціально-психологічна служба – створення позитивної “Я-концепції” особистості школяра. У школі чимало дітей із проблемних сімей. Такі діти не можуть вдома поділитися своїми проблемами з батьками. Тому для кожної дитини завжди відкриті двері кабінету шкільного психолога. Задушевні індивідуальні бесіди, групові тренінги, тестування, анкетування, аналіз дитячого мікроклімату, “скринька довіри” сприяють моральному здоров'ю учнів.

Наш навчальний заклад є одним із унікальних. Санаторних шкіл такого типу в Україні лише дві. Одна - у Криму (в Лівадії), а друга – у нас в Золотоноші.

Народна мудрість говорить:

*Гроші втратив – нічого не втратив,
Час загубив – половину втратив,
А здоров'я загубив – все втратив.*

Так, здоров'я – найбільша цінність не лише окремої людини, а й усього суспільства. Тому весь педагогічний колектив, медичний та обслуговуючий персонал школи працює над створенням відповідних умов навчання, виховання та оздоровлення дітей. Однією із головних умов збереження здоров'я є чисте повітря. А йому сприяють унікальні дендрологічні насадження на території школи, що отримали статус державного заповідника. Вічно зелені дерева на території, чистота, затишок і світло в усіх приміщеннях та дотримання режиму праці, відпочинку та оздоровчих процедур сприяють високій працездатності учнів.

Переважає частина дітей в школі перебуває цілодобово. Тому особлива увага приділяється дотриманню дітьми правильного режиму дня. А це передбачає обов'язкову

ранкову гімнастику, повноцінне п'ятиразове збалансоване харчування, що цілий рік містить повний спектр вітамінів. За **харчуванням** дітей суворо стежать лікарі та дієтична сестра.

У режим дня входять обов'язкові оздоровчі процедури, а саме: різноманітні інгаляції, електрофарези, масажі, ароматерапія, заняття лікувальною фізкультурою у відповідно обладнаних приміщеннях. У вересні 2007 року у школі облаштували фітобар, де діти отримують лікувальні кисневі пінки.

Щоб діти не перевтомлювалися під час навчальних занять та самопідготовки, вчителі та вихователі проводять фізкультхвилинки, уроки "Здоров'я". У післяурочний час вихованці школи мають змогу цікаво і змістовно проводити дозвілля, що сприяє моральному та духовному здоров'ю дитини. Так, у нас працюють найрізноманітніші гуртки: хореографічний, вокальний, художньої кераміки, декоративно-прикладного мистецтва, комп'ютерний, спортивний. Обладнані кімнати для відпочинку, для психологічного розвантаження, для перегляду телепередач. Є спеціальна кімната, де можна просто пограти в настільний теніс, потренуватися в тренажерній залі.

Однією із умов збереження здоров'я є уникнення шкідливих звичок.

В шкільному парламенті активно діє центр "Здоров'я", який веде пропаганду здорового способу життя серед учнів нашої школи, висвітлює актуальні питання на сторінках учнівської газети «ШСН».

У нашій школі використовуються передові методи оздоровлення дітей. Одним із них є *ароматерапія*.

Ароматерапія – це комплекс лікувально-профілактичних процедур із використанням натуральних рослинних ефірних олій (чайного дерева, шавлії, анісу, ялиці, лимону, м'яти).

Фізіотерапія – один із головних методів лікування дітей. Для цього обладнано ціле фізіотерапевтичне відділення, у якому є кабінети для проведення інгаляцій, лікувального електрофорезу, світлолікування, УВЧ-терапії, дарсонвалізації та ультразвукової терапії. Такими методами фізіотерапевтичного лікування як інгаляції та тубус-кварц охоплюються всі учні школи.

Масаж – це один із підрозділів медичної служби. Для допомоги дітям обладнаний масажний кабінет, який відповідає всім санітарно-гігієнічним вимогам. Тут надаються лікувальні послуги учням з бронхіальною астмою, рецидивними бронхітами з астматичним компонентом, а також супутніми патологіями, а саме: сколіози, сколіотичні осанки, деформація грудної клітки, ДЦП та гостра патологія м'язово-кісткової системи організму.

Лікувальна фізкультура – найголовніший засіб лікування дітей. Тричі на тиждень усі учні відвідують заняття ЛФК. Також проводяться індивідуальні заняття при частих хронічних бронхітах, при ДЦП, при плоскостопості, при сколіотичній осанці. Для проведення ЛФК обладнані 2 спеціальні кабінети, в яких є все необхідне для занять курсом лікувальної фізкультури охоплюються всі діти школи-інтернату.

Педагогічний колектив школи впевнений, що:

Дитина – це Дар Божий, який потрібно берегти,

Дитина – це Всесвіт, який потрібно вивчати,

Дитина – це талант, який потрібно розвивати,

Дитина – це наше майбутнє, яке повинно бути кращим за нас.

Здрик Олексій Васильович,
директор Моринського навчально-виховного
комплексу „Дошкільний навчальний заклад –
загальноосвітня спеціалізована сільськогосподарська
школа I-III ступенів” імені Героя Радянського Союзу
А.П. Харковця Корсунь-Шевченківської
районної ради Черкаської області

Інноваційна діяльність Моринського НВК: досвід, проблеми, перспективи.

Сьогоднішнє соціальне замовлення суспільства школі полягає в тому, щоб підготувати не тільки активних, освічених, висококультурних людей, а й професійно визначених членів суспільства.

З цією метою необхідно забезпечити кожного старшокласника такою сумою знань, яка, по-перше, створить міцну загальноосвітню базу, а по-друге, розширить світогляд учня щодо обраної сфери майбутньої діяльності і дасть йому можливість звести до мінімуму можливі труднощі у разі виникнення потреби змінити професійний вибір.

У документах, що на концептуальному рівні визначають розбудову освіти, профільне навчання визначається як один із шляхів забезпечення однакового для всіх учнів доступу до якісної освіти, Зокрема, у Концепції загальної середньої освіти для 12-річної школи про це сказано так: „Рівний доступ до якісної освіти забезпечується ... шляхом створення умов для профільного навчання” учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Забезпечення у старшій школі профільності навчання є пріоритетом змісту освіти 12-річної школи. Аналіз нормативної бази, наукової думки та освітньої практики дає змогу визначити інноваційний характер профільного навчання.

Переважає в середній школі гуманітарної підготовки учнів, що спостерігається з 90-х років минулого століття, істотно гальмує розвиток промислового виробництва. Не вистачає кваліфікованих технічних кадрів різних профілів і рівнів (в робітника до інженера).

Особливої актуальності набуває проблема підготовки молоді до життя в ринкових умовах господарювання. Відбувається стрімка переорієнтація ціннісних орієнтирів у суспільстві, перебудова системи суспільного виробництва, що відображається відповідними змінами на ринку праці. Тому стає цілком очевидно невідповідність між традиційним змістом трудового навчання і потребами суспільного розвитку. Водночас звичні для багатьох поколінь уявлення про зміст трудового навчання стають причиною відверто принизливого ставлення до ролі й місії трудової підготовки в системі загальної середньої освіти. Невдоволення існуючою системою трудового навчання і виховання зумовлено такими чинниками:

- недостатня підготовка учнів до трудової діяльності в нових соціально-економічних умовах;
- відрив змісту трудової підготовки від потреб сучасного суспільства та ринку праці, недооцінка сучасних досягнень у галузі техніки й технологій;
- надмірна спрямованість трудового навчання на виробниче середовище і применшення інших життєво важливих сфер діяльності-сільськогосподарської, сфери послуг тощо;
- низька інтелектуальна насиченість змісту трудового навчання, що призвело до його знецінення і віднесення до розряду другорядних у навчальному плані;
- розрив, який посилюється від класу до класу, між системами загальноосвітньої і трудової підготовки;
- відчуження учнів від процесу реалізації виготовленої ними продукції, що призвело до деформації розуміння цивілізованих соціально-економічних відносин змін у структурі мотивації діяльності школярів;
- недостатнє застосування різноманітних форм організації трудового навчання.

Інноваційні ідеї сучасної профільної освіти

1. Ідея наскрізної профільної освіти, що означає моделювання загальнопредметної та профільної освіти на кожному етапі загальної середньої освіти (початкової, основної, старшої) з позиції характеристики змісту освіти, пріоритетів, цінностей, ключових особливостей ступенів, критеріїв оцінки підсумкових результатів.

2. Ідея соціально-зумовлених принципів відбору змісту освіти: інформаційної ємкості і соціальної ефективності. Разом із зовнішніми принципами формулюються і внутрішні, які стосуються самої системи навчання та виховання і зумовлені психолого-педагогічними, дидактичними і методичними вимогами.

3. Ідея оновлення змісту освіти. Зміст освіти в старшій профільній школі відповідати специфіці профілів навчання і спрямовуватись на посилення конкретної допрофесійної діяльності; орієнтація змісту освіти - на формування профільної освіти і життєвих компетентностей з урахуванням освітніх галузей.

4. Ідея реалізації змісту освіти на підставі проектно – технологічного підходу, що інтегрує всі види діяльності людини: від появи творчого задуму до реалізації готового продукту.

5. Ідея елективного шляху профілізації, який є набагато дешевшим, аніж мережевий. Суть його полягає в тому, що учням за рахунок варіативної частини навчальні плану пропонуються елективні курси. У такому разі профілізації підлягатиме не заклад освіти, а предметна база. Не виключено, що учні обиратимуть різні предмети. Завдання школи і відділу освіти - створити умови для їх вивчення. Цього можна досягти різними способами: сформувати групу(и) учнів у школі; організувати відвідування учнями профільних занять у сусідньому закладі освіти; забезпечити дистанційне навчання; організувати міжшкільні профільні групи.

6. Ідея зміни пріоритетних форм організації навчально-виховного процесу. Урок перестає бути основною формою організації навчально-виховного процесу. На перший план виходять самостійна робота, індивідуальні заняття тощо.

7. Ідея формування компетентності професійної спрямованості випускника профільного класу, складовими якої є:

- чітке уявлення щодо продуктивної спрямованості окремих розділів програм з базових предметів (особливо їх варіативних частини);
- розуміння важливості системних знань у допрофесійній освітній підготовці з окремого профілю;
- володіння понятійним апаратом освітніх галузей.

8. Ідея наявності інноваційних рішень щодо визначення змісту профільної освіти та навчальних результатів.

Реалізація інноваційних ідей профільного навчання потребує серйозних досліджень та моделювання різних форм професійної освіти.

Актуальними темами прикладних досліджень можуть бути:

- досвід профільного навчання з профільного предмета;
- вплив змісту освіти на соціалізацію учнів;
- організація профільного навчання з метою адаптації випускників школи ринку праці;
- мотивація учнів щодо конкретної професійної освіти.

Моделювання профільного навчання на нових концептуальних засадах потребує врахування ряду критеріїв.

1. Наскільки профільна освіта, що пропонується конкретним закладом, затребувана регіональним ринком праці, суспільством і учнями конкретної вікової групи.

2. Наскільки зміст профільної освіти може бути засвоєний учнями 10-11 класів, з урахуванням їх підготовки, бюджету часу, психоінтелектуальних ресурсів.

3. Наскільки профільна освіта буде розвиваючою і сприятиме професійному; самовизначенню учнів.

4. Наскільки профільна освіта є загальною середньою, а не професійною.

Підготовка до роботи в сільськогосподарській галузі розглядається як інтегральний процес і результат виховання в підростаючого покоління любові та відповідального ставлення до праці, як вищої цінності людства й суспільства, розвитку потреби в творчій трудовій діяльності, здійснення політехнічної освіти при вивченні основ наук, трудового навчання і виховання, профорієнтації, продуктивної праці, позакласної роботи з технічної творчості та сільськогосподарського дослідництва.

Сільськогосподарська школа – це особливий педагогічний феномен, відкритий соціальний, інститут, ключова ланка цілісної системи освіти на селі, що має поліфункціональний характер, оскільки виступає організатором соціально-педагогічної роботи у відкритому виховуючому середовищі, є базовою ланкою допрофесійної підготовки

або початкової професійної підготовки учнів, ініціатором дитячого і молодіжного руху, соціально-педагогічної та культурно-масової роботи з дітьми та дорослими, повноцінним суб'єктом господарювання.

Прогресивні зміни в освітній галузі та демократизація нашого суспільства вимагають в змісті освіти і трудової підготовки учнів більш повного врахування характерних особливостей і умов її функціонування: специфіку сільського способу життя та побуту, особливості сучасного багатокладного сільськогосподарського виробництва, соціальне, природне та предметне середовище.

Такі особливі і нестандартні умови функціонування сільської школи потребують системного впливу на пошук засобів, які компенсують недоліки організації трудової підготовки учнів сільської школи та з'ясування факторів, які дають можливість гнучко управляти процесом трудової підготовки сільських школярів для позитивного використання цих умов. Адже трудова підготовка учнів у сучасній сільській школі не може здійснюватися відірвано від реального місцевого соціального та виробничого середовища, без глибокого аналізу і врахування соціально-економічних процесів і демографічних змін на селі в минулі десятиріччя.

В останні роки поряд з удосконаленою системою колективних форм сільськогосподарського виробництва широкого розповсюдження набули акціонерні товариства, міжгосподарські підприємства, агропромислові комплекси, науково-виробничі об'єднання, комбінати з переробки і вирощування сільськогосподарської продукції, спецгоспи, кооперативи, асоціації й інші об'єднання з якісно новими організаційними характеристиками. На село прийшли нові економічні потреби і категорії: підряд (бригадний, ланковий, сімейний, цеховий, колективний, індивідуальний, госпрозрахунковий, орендний, міжгосподарський та інші.), кінцевий результат, госпрозрахунковий прибуток, оренда, орендні відносини, орендна плата, внутрішньогосподарська кооперація, асоціація кооперативів, агрофірма, селянські господарства, фермери та інші.

Традиційно сільський трудівник був і є носієм виробничих відносин, що ґрунтуються як на суспільній власності на засоби виробництва (це стосується працівників АПК, агрофірм, акціонерних товариств, колективних сільськогосподарських виробничих об'єднань, кооперативів по виробництву продукції сільського господарства), так і на особистій власності на техніку, продукцію рослинництва, садівництва і тваринництва (це в основному стосується індивідуальних та різноманітних форм фермерських господарств).

Зміст та організація навчально-виховної діяльності, трудової підготовки в сільській школі повинні враховувати потреби сільської дитини в спеціальних знаннях, бо вона з дитинства веде трудове життя, включена у виробничу працю - на відміну від міської дитини, яка в школі ще тільки готується до трудової діяльності.

У сільській школі і батьки, і педагоги з ранніх років виховують дітей на засадах сільського способу життя, поваги до традиційно пріоритетної на Україні праці хлібороба, яка включає у себе початки багатьох професій, агронома і метеоролога, економіста і еколога, ветеринара і зоотехніка, механіка і технолога, а тепер ще й підприємця-фермера, спеціаліста у галузі маркетингу й менеджменту.

Правильно організована праця облагороджує особистість, забезпечує її нормальний фізичний, розумовий, духовний розвиток, відвертає від поганих думок і вчинків. Виховний вплив фізичної праці на сільську дитину настільки великий, що його важко переоцінити. Для сільських учнів характерною особливістю організації їх життєдіяльності є постійне, систематичне включення в трудову діяльність. Система предметно-перетворювальної діяльності учнів у сільській місцевості струнка й багатогранна, вона формувалася під впливом народної педагогіки, соціально-економічних і регіональних особливостей, сільського способу життя.

Особливості та нестандартні умови функціонування сільської школи, життєдіяльність якої тісно пов'язана з агропромисловим комплексом, уклад життя та побуту сільської молоді, зміни і реформи, які відбувалися в освіті та сільському господарстві змушували педагогічний

колектив шукати ефективну технологію, яка б забезпечувала підготовку сільської учнівської молоді до трудової діяльності. Тому ще в 1993 році школа набула статусу спеціалізованої сільськогосподарської школи з чітко визначеною проблемою: „Поєднання загальноосвітньої та початкової професійної підготовки в умовах сільської школи”.

Обрати сільськогосподарський профіль змушувало наступне:

- наявність в учнів стійкого інтересу до сільськогосподарської діяльності;
- орієнтація учнів на професії, які пов'язані з сільськогосподарським виробництвом, та їх залучення до продуктивної праці на базі школи;
- потреба села у фахівцях та спеціалістах різного профілю;
- специфіка сільського життя та побуту, багатокладність сільськогосподарського виробництва, які виступають важливими чинниками формування особистості учнів; можливість використання стійких інтересів і нахилів учнів, їх життєвого досвіду для їх особистісних цілей - навчання і виховання та здобуття професії;
- наявність сприятливих умов для максимального розвитку задатків, здібностей, збагачення знань, удосконалення вмінь та навичок, закладених батьками, які властиві напрямом діяльності сільськогосподарської праці;
- ліквідувати розумове перевантаження учнів шляхом залучення до активної трудової діяльності;
- необхідність професійної орієнтації не тільки на майбутню професію, а й на сферу домашнього господарювання.

Для цього:

- зберегли, примножили і перебудували всю матеріально-технічну базу з трудового навчання та спрямували її на допрофесійну і професійну підготовку школярів;
- створили свій професійний центр з лабораторіями, навчальними класами та майстернями;
- розробили відповідний робочий навчальний план спеціалізованої сільськогосподарської школи;
- перебудували структуру посівних площ навчально-дослідних ділянок та орендованої землі і спрямували їх на вирощування продукції для шкільної їдальні, а також продаж її частини сільському населенню (зокрема розсада овочів, квітів та частини зібраного урожаю);
- спрямували трудову та виробничу практику учнів на вирощування сільськогосподарської продукції;
- запровадили трудові книжки учнів;
- проходження трудової та виробничої практики сплановано на всі літні місяці;
- розділ програми з трудового навчання „Сільськогосподарська праця” набув практичного спрямування і наблизився до реальної трудової діяльності;
- укладені договори з вищими навчальними закладами, зокрема з Київським аграрним університетом, який розробив програми по профілях та частково забезпечив навчальною літературою; з Білоцерківським державним аграрним університетом, який забезпечив навчальною літературою і дав змогу учням продовжити навчання на різних факультетах;
- укладені угоди про співпрацю з технолого-педагогічним факультетом Уманського державного педагогічного університету ім. П.Г.Тичини та з Корсунь-Шевченківським професійним аграрним ліцеєм, з технолого-економічним коледжем Білоцерківського державного аграрного університету; підтримуємо тісний контакт з Корсунь-Шевченківським міжшкільним навчально-виробничим комбінатом. Ці угоди дають можливість координувати діяльність у підготовці фахівців для сільського господарства, удосконалювати та зміцнювати матеріально-технічну базу та навчально-виховний процес, знайомитися з новинами та досягненнями сільськогосподарської педагогічної науки.

Проаналізувавши нормативні документи розвитку освіти в Україні, та враховуючи особливі умови сільської місцевості, зробили висновок, що саме профільне

навчання галузі „Технології”, на нашу думку, дозволяє знайти ефективні шляхи розвитку сільської школи, розв'язати основні навчально-виховні завдання, які стоять перед нею, сформувати технічно та технологічно освічену особистість, озброїти життєво необхідними знаннями, уміннями, навичками та закріпити їх в активній трудовій діяльності; отримати старшокласниками початкову допрофесійну та професійну підготовку в сфері сільськогосподарського виробництва. Тобто, вирішити основні завдання технологічної освіти за допомогою впровадження нової навчальної технології профільного навчання.

Киниця Катерина Іванівна,
вчитель української мови та літератури, англійської мови
Звенигородської спеціалізованої школи I-III ст.
ім. Тараса Шевченка

Інновації на уроках української літератури

Кожен учитель, незалежно від того, який предмет викладає, насамперед прагне викликати зацікавлення учнів, бажання вчитися. Велика частина успіху цієї справи залежить від професійної майстерності педагога. Нові відкриття, неординарні завдання, творчі проекти – все це розвиває внутрішній світ дитини, надихає її, розкриває здібності й показує майбутні перспективи. Наше століття диктує свої умови, свої вимоги стосовно того, якою має стати людина майбутнього. Це насамперед особистість творча, комунікабельна, здатна втілювати в життя потрібні в даний момент рішення. І тут на перше місце виходить вже не знання предмету (математики, літератури, іноземної мови та ін.), а власна харизма, здатність легко адаптуватися, організовувати навколо себе людей, знаходити відповідну інформацію. Розвивати цю саму харизму й покликані вчителі сучасності.

Тому освітяни новітнього часу у своїх педагогічних концепціях все частіше стали звертатися до інноваційних технологій. Згадувати, вдосконалювати, винаходити і пропонувати свої ідеї.

Зародження деяких методів, зокрема проектів та інтерактивного, відбулося ще на початку ХХ століття. Наше ж завдання – розвинути й адаптувати ці техніки до вимог нашого часу.

Навчання повинно орієнтуватися на розвиток вроджених якостей дитини. Тому в центрі розробки змісту освіти має перебувати не «обізнаний дорослий» із заздалегідь заготовленими планами, а учень із його власними інтересами і потребами. (2, с.5)

Суспільний прогрес руйнує традиційні стратегії поведінки, котрі базуються на бездумному наслідуванні. Зростає роль творчості, ініціативності, (4, с.39), спроможності самостійно і впевнено втілювати особисті проекти. Професійним респектом, тобто об'єктом постійного фахового пошуку кожного учителя-словесника має стати розвиток творчих здібностей кожного учня, навіть якщо дитина обдарована технічно, а не гуманітарно. Якнайкраще цьому сприятимуть уроки української літератури, розроблені не ординарно, з використанням інноваційних надбань колег та власних винаходів. Школярі вчитимуться бути лідерами, творцями, організаторами й ораторами, котрих так потребує наше суспільство.

У зв'язку із поставленими вище завданнями автор пропонує свої педагогічні здобутки, які вже випробувані часом і не раз використовувалися на уроках української літератури. Перший пов'язаний з інтерактивними технологіями навчання, а конкретніше з роботою в групах. Назвемо цю техніку «**Конференцбол**», оскільки учні не тільки виступають, обговорюють певні ідеї та дискутують під час уроку, а й «підкидають» одне одному провокаційні питання.

Цей метод – варіант кооперативного навчання, похідний від парної роботи. Ефективний для розвитку навичок спілкування в групі, вмінь переконувати та вести дискусію. Містить елементи гри. Адже методологічно обґрунтоване й раціонально сплановане використання гри «сприяє позитивній зміні рівнів активності учнів: від репродуктивного до творчого». (7, с.4).

Організація роботи.

(На прикладі вивчення народних дум учнями 8 класу).

1. Проводити на уроці узагальнення й систематизації знань після ознайомлення з усіма думами, запропонованими чинною програмою.
2. Розподілити учнів на групи по 5 осіб. Розподілити завдання чітко, кожному учаснику групи особисто призначити роль, яку він виконуватиме під час спільної роботи над завданням. Від цього великою мірою залежатиме результат уроку. Сьогодні між освітянами досить поширена думка, що в групі в основному працюють сильні учні, а слабкі просто ховаються за їхніми спинами. Щоб цього уникнути слід створювати рівнозначні по силі групи, з однаковою кількістю відмінників, середняків, і слабких. Давши кожному конкретну роботу, пояснити, що неякісне виконання будь-якої частини завдання (ролі), призведе до руйнування всього ланцюжку групи.
3. Створити 4-5 груп, залежно від кількості учнів класу, по 5 осіб, розподіливши між дітьми рольові завдання з такими назвами: Декламатор, Головний герой, Історик, Журналіст, Спікер.
4. Кожній групі призначити для аналізу й подальшої дискусії одну думу («Чи не той то Хміль», «Ой Морозе, Морозенку», «За Сибіром сонце сходить», «Максим козак Залізник»):
 - **Декламатор** зачитує спочатку ключеві, ідейно-тематичні уривки народної думи, а потім кульмінацію твору. Учень має обов'язково пояснити свій вибір уривків, мотивуючи це літературознавчими поняттями, логічними висновками та власними відчуттями.
 - **Головний герой** (Морозенко, Кармалюк, Богдан Хмельницький, Залізник) коротко розповідає про свої подвиги: за чим жалкує, що вважає правильним у своїй боротьбі, а що – ні, чим варто пишатися, а що хотів би зробити інакше.
 - **Історик** коротко повідомляє історичні передумови виникнення думи, її успіх серед народу. Припускає про подальші перспективи поширення цього народного твору в Україні та поза її межами.
 - **Журналіст.** Готує по 1 запитанню кожному учаснику групи стосовно думи, яку запропоновано представити, а також по 1 провокаційному запитанню всім іншим групам для створення дискусії. Журналіст може використовувати м'ячик (повітряну кульку) для передачі запитань і призначати їх конкретним учням. Якщо той, кому адресовано завдання самостійно зловив і виконав його, то група отримує 12 балів, якщо не сам впіймав, а хтось із групи, – 9 балів, якщо ж і не сам відповів – 6 балів. Цю гру можна варіювати, взявши 4 – 5 кульок (за кількістю груп) або й тільки 1, до якої прикріплюють свої запитання Журналісти всіх груп.
 - **Спікер.** Підводить підсумки усього зробленого. Спеціально наголошує не тому, що їхня думка найбільш відома й популярна в Україні. Доводить це фактами.

Учитель на початку уроку пояснює суть і обов'язки кожного учня та його ролі на Конференцболі. Особливо слід наголосити на роботі Спікера та Журналіста, можливо, навіть підготувати відповідних учнів завчасно. Ними безперечно мають бути творчі діти з ораторськими здібностями. Бажано також, щоб спікер міг викликати літературний диспут між групами, кожна з яких захищатиме свого героя, вважаючи його найрозумнішим та найхоробрішим.

Таким чином група виробляє свої аргументи на підтримку чи заперечення проблеми. Кожен учасник має добре знати ці аргументи і бути готовим викласти їх під час спілкування з іншими групами (2, с. 28). Отже, кожен не тільки навчається, а й учить інших. Учителеві варто стати непомітним і обережним режисером такої «вистави», щоб розкрити творчий потенціал кожного учня, дати можливість висловитися, проаналізувати ситуацію.

Можна втілити цей метод і під час вивчення прози. Було б добре, якщо в групі «з'явиться» **Іноземний гість**, начитаний учень, котрий добре обізнаний із зарубіжною

літературою.

Без усвідомлення проблеми літературних зв'язків і взаємодій неможливе справжнє наукове вивчення ні світового, ні національного літературного процесу. Як підкреслював І. Франко національні літературні розвиваються від комплексу місцевих умов – соціальних, історичних, естетичних, географічних тощо. (6, с.141). Якщо учень Іноземний гість зможе провести хоч коротку порівняльну характеристику і взяти участь у дискусії, то всі інші діти глибше осягнуть авторську концепцію, збагнуть ідеї і проблематику вивчуваного твору. Головний герой, учень з акторськими здібностями, дасть можливість зримо побачити усвідомити призначення образу.

Другий метод інноваційних технологій. Який буде представлено в даній статті, відносять до проектного навчання. Щоб стимулювати учнівську творчість необхідно практикувати такі форми роботи, які викликають у дітей потребу комунікативної діяльності. (5, с.7)

Метод мистецьких творчих проектів сприяє цьому. Він дає учням широке поле для розвитку творчої і просторової уяви, креативного мислення, а також – вміння враховувати потреби інших. Вчить спокійно приймати, можливо, протилежну оцінку, образів художнього твору в даний момент і життєвих ситуацій в майбутньому.

Назвемо нашу техніку мистецьких проектів «**Малюнки-символи**», по суті комбінація літературної символіки художнього твору та психомалюнку. Протягом двох останніх десятиліть метод психомалюнку стає дедалі популярнішим і завойовує широкі кола прихильників. Якщо ж словесник зуміє педагогічно грамотно організувати роботу, пояснити суть завдання й особливості літературного психомалюнку, то здобуде дуже цінну інформацію про внутрішній світ, проблеми й уподобання кожного учня зокрема і колективу (групи, класу) в цілому.

Домінуючи аспектом проектів є вільний і нетрадиційний підхід до виконання, оформлення та презентації результатів. Такі проекти дають змогу максимально врахувати мистецькі інтереси учасників, розвивають уміння триматися перед аудиторією. Використовувати засоби наочності під час виступу, показати свій естетичний смак (2, с.9).

Для використання техніки Малюнки-символи треба мати відповідну підготовку. Можна пройти курси АСПО при Черкаському національному університеті ім. Б. Хмельницького або ж постійно цікавитися літературою з психомалюнку. Для самоосвіти й самопідготовки в цьому напрямку варто скористатися працями таких психологів, як: Т.С.Яценко, Н.Преображенської, С. Л. Рубінштейна, К.Юнга та інших.

В умовах постійного розширення інформаційного простору в сучасному світі закономірно зростає інтерес до психологічного аспекту у художньому творі. У зв'язку з цим на перший план висувається суперечливий і багатогранний характер образу-персонажу

Певний час ідеологією гальмувалися глибокі дослідження психологічного пласту в літературі, тому зараз проблему художнього психологізму постає досить гостро. (3. – с.103). Саме тому для кращого розкриття глибинної символічної суті художнього твору, для її повного розуміння учнями і варто скористатися запропонованою технікою.

Організація роботи.

(На прикладі вивчення роману в. Підмогильного «Місто»).

1. Провести розподіл учнів на 3-4 групи відповідно до психологічних особливостей сприймання світу й відповідно розуміння роману. Для цього використаємо психологічний тест. Бажано з ілюстраціями тому. Що в такому випадку учень аналізує не себе, а малюнок. Таким чином відволікається й уникає суб'єктивних оцінок себе самого та поданого запитання. Наприклад, для організації роботи над малюнком-символом під час уроку «Кому підкорилося місто?» (узагальнення й систематизації знань) автор використала 7 запитань до дев'яти зовсім різних ілюстрацій . після оцінки відповідей і підбиття кількості балів учнів було поділено на 3 групи: Суперсучасні, інопланетяни та Центристи (Хамелеони). (1, с.26-27).

2. Пояснити школярам, що краса малюнку не має ніякого значення. Головне – вираження ідей та образів у формі малюнків-символів. Наголосити, що кожен учасник групи повинен зробити свій внесок у роботу: домалювати хоча б якусь деталь якщо вже не конкретний образ, підписатися під малюнком. Теми літературних психомалюнків до роману В. Підмогильного «Місто»: «Чи вміє кохати С. Радченко» – для Інопланетян, «Кар'єра у Києві тоді й тепер» - для Суперсучасних, «Як підкорялося місто головним героям» - для центристів (Хамелеонів).
3. Бажано тестовий відбір проводити на одному уроці, а малюнки-символи на іншому.
4. Призначити відповідальних за різні сторони проекту:
 - **Художник-оформлювач** відповідає за цілісність зображуваного.
 - **Художник-декоратор** відповідає за головні деталі малюнку, їх чітке вираження та гармонію.
 - **Ідеолог** – генератор ідей, висловлених у групі стосовно художнього твору й малюнку-символу до нього, своєрідний керівник проекту
 - **2 захисників малюнку**. Учні, що презентують проект, пояснюють значення зображеного, їх символічне навантаження.
5. Захист проектів Пояснення і коментар учителя стосовно малюнку.

Рекомендуємо також на попередніх уроках попрацювати творчо Намалювати самому чи попросити когось із професіоналів зобразити сюжет роману в малюнках-образах. Це допоможе учням краще зрозуміти суть самої ідеї методу. Застосування вищеописаної техніки сприятиме розвитку образного мислення учнів. Літературний колективний малюнок можна використовувати й на інших уроках. Наприклад, на матеріалі вивчення поезій М. Рильського, В. Сосюри, П. Тичини у 11 класі або на основі поеми «Енеїда» М. Котляревського у 9 класі.

Група методів і прийомів, використаних під час техніки малюнків-символів дає змогу оцінити художній твір не тільки, як набір подій, героїв та їхніх пригод, як «цілісний образ». Поняття цілісного образу чітко й послідовно розкриває у своїй науковій статті А. В. Корольова. (3, с. 102). Психоаналітична концепція розглядає художній твір як мову символів, що несуть розуміння підсвідомих прихованих явищ і процесів людської свідомості.

Саме з цього приводу варто процитувати О. Потєбню: «...художній твір є синтезом трьох моментів зовнішньої форми, внутрішньої форми і змісту), атак рож наслідком мимовільної творчості, засобом розвитку думки і свідомості...». (3, с. 103).

Тому саме стають провідними та інтенсивно поширюються технології проектного та інтерактивного навчання. Провідною у XXI столітті стає тенденція до поглибленого аналізу художнього твору та його внутрішніх символічних і знакових структур. Завдання вчителя-словесника витягнути на-гора образи-символи і пояснити їх учням класу в тісній співпраці з ними ж самими. Це дасть можливість всім краще зрозуміти один одного, виховати в собі почуття єдності. Не випадково інноваційні технології набули розвою на зламі століть, все відбувається закономірно. Ми переходимо від техногенних цінностей до загальнолюдських, зорієнтованих на особистість, на її розвиток в сучасному суспільстві. На співпрацю і взаємодопомогу для досягнення кращих результатів задуманого.

Література

1. Василів К. І. Кому підкорилося Місто? // Українська мова та література. – 2007. - №14. – с.25-27.
2. Інноваційні технології в початковій школі. // Початкова освіта. – 2008. - №9. – с.5-6.
3. Корольова А. В. Художній твір як цілісний образ. // Знак. Символ. Образ. Випуск п'ятий. – Черкаси, 2000. – с.102-107.
4. Проектні технології при вивченні іноземних мов як засіб формування життєвих компетенцій особистості. // Автор-упорядник Вакуленко О. О. Методичні рекомендації вчителю іноземних мов щодо організації ефективного навчання. – Черкаси, 2008. – с.38-50.

5. Методика підготовки та проведення тижня української мови та літератури. // Тиждень української мови та літератури – Х.: Видавнича група «Основа», 2006. – с.3-8.
6. Удовиченко Л. М. Вивчення Християнських образів зарубіжної літератури в загальноосвітній школі. // Соціально-педагогічне забезпечення гуманітарної освіти спеціаліста технічного профілю. // Черкаси.: Відлуння, 1999. – с.140-144.
7. Федоренко В. Інтелектуально-пізнавальні ігри української тематики як засіб підвищення мотивації навчальної діяльності школярів. // Федоренко В. Ігровий університет. – К.: Грамота, 2007. – с.3-6

Коваленко Тетяна Андріївна
*Хлистунівський НВК,
 Городищенський р-н,
 учитель української мови та літератури,*

Застосування інноваційних технологій навчання як один із шляхів підвищення ефективності уроку рідної мови

Основною формою організації навчальної діяльності практично у всіх країнах світу є сьогодні класно-урочна система. Будучи прогресивною протягом чотирьох століть сьогодні, вона перестала задовольняти потреби суспільства в освіті і потребує вдосконалення. Критика класно-урочної системи найчастіше пов'язана з пасивністю учнів на уроках та відсутністю інтересу до навчання, зниження якості знань, перевантаженням дітей домашніми завданнями й уроками, з тим, що навчальні заняття шкідливо впливають на здоров'я школярів.

Процес реформування освіти в Україні, який мав би усунути вади, насправді часто зводиться до спроб введення нового змісту в рамках старої системи. Адже проблеми радянської системи освіти, що була спрямована значною мірою на інформаційні цілі, автоматично переносяться на сучасний розвиток школи. Вносяться зміни в навчальні плани та програми, проте ці заходи істотно не впливають на якість навчання.

Такий підхід уже вичерпаний самою практикою розвитку освіти. Адже обсяг знань не може зростати до безкінечності. Все гострішою стає проблема вдосконалення форм організації процесу навчання, знаходження відповіді на запитання “як навчати, як створити умови для розвитку та самореалізації особистості в навчальному процесі”. Як, залишаючись в рамках класно-урочної системи, підвищити ефективність навчального процесу, досягти високого інтелектуального розвитку учнів, забезпечити оволодіння ними навичками саморозвитку особистості.

Значною мірою цього можна досягти, використовуючи сучасні інноваційні технології інтерактивного навчання. Ось чому я надаю перевагу інтерактивним урокам.

Інноваційні технології навчання

Робота в парах

Мета: сприяння розвитку навичок спілкування, критичного мислення, вміння висловлюватися, переконувати й вести дискусію.

Алгоритм діяльності:

1. Учні пропонують конкретне завдання.
2. Об'єднання учнів у пари (добровільно).
3. Обговорення завдання у парі (вказується час для обговорення).
4. Представлення результатів.

Робота в малих групах (3-5 учнів)

Мета: вирішення складних проблемних ситуацій, що потребують колективного розуму, набуття навичок у спілкуванні та співпраці.

Алгоритм діяльності:

1. Розподіл ролей у групах:
2. Висловлення власної думки спочатку за бажанням, а потім по черзі.

3. Дотримання правил активного слухання.
4. Обговорювання ідей, а не осіб учнів, які висловили ці ідеї.
5. Намагання дійти спільної думки, хоча в деяких випадках може бути особлива думка, яка має право на існування.

“Два - чотири всі разом”

Мета: розвиток навичок спілкування у групі, вміння переконувати й вести дискусію.

Алгоритм діяльності:

1. Постановка питання для обговорення чи дискусії із встановленням часу для роботи.
2. Об'єднання учнів у пари для обговорення своїх ідей (пари повинні дійти спільної думки щодо вирішуваної проблеми протягом вказаного часу).
3. Об'єднання пар у четвірки для обговорення попередньо досягнутих рішень щодо постановленої проблеми. Як і в парах, прийняття спільного рішення є обов'язковим.

“Триступенева інтерв'ю”

Алгоритм діяльності - як при технології “два - чотири - всі разом”

На запитання вчителя кожен учень шукає відповідь самостійно, потім, утворивши пару, обмінюється міркуваннями з однокласником. Після цього пари утворюють четвірки, в яких кожен ознайомлює присутніх із міркуванням свого партнера.

“Карусель”

Мета: вдосконалення навичок обговорення дискусійних питань у групі з різними партнерами, обговорення гострої проблеми з діаметрально протилежних позицій.

Алгоритм діяльності:

1. Розставити стільці у два кола (внутрішнє і зовнішнє).
2. Учні сідають один навпроти одного, ознайомлюються із завданням.
3. Внутрішнє коло нерухоме, а зовнішнє рухоме. За сигналом ведучого учасника пересуваються на один стілець праворуч і опиняються перед новим партнером. Так проходять усе коло, обговорюючи поставлене питання.

Можливі три варіанти організації діяльності.

“Коло ідей”

Мета: вирішення гострих проблем суперечливих питань, створення списку ідей та залучення всіх учнів до обговорення постановленого питання.

Алгоритм діяльності:

1. Постановка питання для обговорення у групах із зазначенням часу для цієї роботи.
2. Представлення групами свого варіанта розв'язання проблеми.
3. Запис на дошці запропонованих ідей.
4. Розгляд проблем загалом, підсумки роботи.

“Акваріум”

Мета: вдосконалення навичок дискутувати в малих групах та вміння аргументувати власну позицію.

Алгоритм діяльності:

1. Об'єднання учнів у групи, ознайомлення із завданням.
2. Одна із груп сідає у центр класу (або на початку середнього ряду) й отримує завдання для проведення групової дискусії (зачитується завдання вголос; 3-5 хв. обговорюється проблема; підсумовується дискусія, згідно з прийнятим спільним рішенням).
3. Учні, які перебувають у зовнішньому колі, не втручаються у хід дискусії.
4. Після закінчення дискусії група повертається на свої місця, а вчитель веде бесіду з класом (2-3 хв.).
5. Місце в “акваріумі” займає інша група й обговорює іншу ситуацію.
6. Підсумки роботи у групах.

“Мозковий штурм”

Мета: спонукати учасників колективного обговорення проблемної ситуації до творчості, вирішення її шляхом колективного обміркування - мозкового штурму.

Алгоритм діяльності:

1. Проблемне питання записують на дошці.
2. Учасники штурму висувають ідеї для розв'язання проблеми.
3. Запропоновані ідеї записують на дошці.
4. Групування та аналіз висунутих ідей.
5. Вибір ідей, які допоможуть у розв'язанні проблеми.
6. Підсумки роботи.

“Вільний мікрофон”

Мета: надання можливості кожному учневі висловлювати свою думку чи позицію стосовно вирішуваної проблеми:

Алгоритм діяльності:

1. Постановка питання.
2. Уявний мікрофон (ручка, олівець тощо), який передаватиметься тому, хто бажає висловитися.

3. Надання слова лише т ому, хто отримає “уявний мікрофон”.

4. Швидка і лаконічна відповідь.

5. Відповіді без коментарів і оцінок.

“Складання резюме”

Мета: вдосконалення та розвиток творчого мислення, вміння робити узагальнення, співпраця у парі.

Алгоритм діяльності:

1. Учень самостійно (2-3-ма реченнями) викладає зміст запропонованого вчителем завдання.

2. Учні в парах обмінюються думками з приводу написаного й удосконалюють його (інший варіант: складають спільне резюме).

3. Озвучення виконаного.

“Кубування”

Мета: розвивати аналітико-синтетичне мислення, вдосконалювати вміння чітко і конкретно висловлювати власну думку щодо поставленого питання.

Цю методику можна застосовувати як у групах, так і в парах. Завдання написані на сторонах куба.

Алгоритм діяльності:

1. Назвіть, опишіть...

2. Засоціюйте...

3. Порівняйте...

4. Висловіть своє враження...

5. Аргументи “за і проти”.

6. Застосуйте...

“Активне слухання”

Мета: вдосконалення вироблення певних компетентностей, вміння слухати співрозмовника, дотримуючись певних правил.

Алгоритм діяльності:

1. Слухач сідає, лише нахилившись уперед, обличчям до оповідача; очима встановлює контакт з ним; на обличчі доброзичлива усмішка; користується жестами (кивни головою), заохочує вигуками (“так!”, “невже!”, “цікаво”), ставить уточнюючі запитання.

2. Заборонено давати оцінку та поради тому, хто говорить, переривати його, висловлювати власну думку, змінювати тему розмови.

Запитання рефлексії:

Що було легше: розповідати чи слухати?

Як ви почувалися?

Які думки виникали у вас?

Навіщо ми це робили?

Урок української мови у 9 класі

Тема уроку. Складання речення і його ознаки, складні речення без сполучників, з сурядним і підрядним зв'язком.

Мотивація (з власного досвіду роботи) початкової діяльності учнів методом репродуктивної бесіди (“вільний мікрофон”).

1. Пригадайте, які є основні одиниці синтаксису? (Словосполучення і речення).
2. Які види речень за будовою вам відомі? (Прості та складні).
3. У чому полягає відмінність між складними та простими реченнями? (Просте речення має одну граматичну основу, а складне речення складається з двох і більше простих речень, у складі яких є дві і більше граматичних основ).
4. Що спільного й відмінного між реченнями з однорідними членами та складним реченням? (Спільні та відмінні риси визначаємо за такими ознаками: за будовою, за кількістю граматичних основ; за інтонацією; за способом зв'язку членів речення чи його частин).
5. Які види складних сполучникових речень ви знаєте? (Складносурядні та складнопідрядні).

Оголошення, представлення теми та очікування навчальних результатів.

Мета - забезпечити розуміння змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти на уроці і чого від них чекає вчитель. Часто буває доцільно долучити до визначення опублікування результатів усіх учнів. Отже, вони теж повинні розуміти, для чого вони прийшли на урок, до чого їм треба прагнути і як будуть перевірятись їхні досягнення. Еталоном є ситуація, коли після уроку учень не тільки знає, розуміє, чого він досяг, а й чого він хотів би, мав би досягти на наступному уроці з предмету (української мови), чого він взагалі хоче від вивчення даного предмету для свого життя.

Урок української мови в 6 класі

Тема уроку. Відмінювання іменників II відміни. Особливості відмінювання іменників чоловічого роду в Р. в. Букви - а (я), - у(ю) в цих закінченнях.

“Сформулювати мету сьогоднішнього заняття - до снаги кожного з вас, заохочую учнів до роботи, - адже подібне формулювання ми мали на попередньому уроці”. Далі прошу учнів, скористатись формулою “Сьогоднішній урок навчив мене...”, висловлювати мету заняття. (Відповідь учнів: “Сьогоднішній урок навчить мене вживати відмінкові закінчення іменників II відміни”).

Занотувавши на дошці загальне формулювання (із формою нас особового займенника), прикріплюють аркуш з конкретними очікуваними результатами.

Загальний вигляд тексту на дошці

Сьогоднішній урок навчить нас вживати відмінкові значення ім. II відміни:

- навчить вживати закінчення - а (я), - у(ю) в ім. ч. р. одн. в Р. в;
- навчить розрізняти форми З. - Р. відмінників у словосполученнях типу: купити цукор (З. в.) - купити цукру (Р. в.)
- навчитись правильно вживати паралельні відмінкові форми: воротами - ворітьми; на мосту - на мості; читати лист - читати листа

Надання необхідної інформації

Мета цього елемента, етапу уроку - дати учням достатньо інформації, для того щоб на її основі виконувати практичні завдання, але за мінімально короткий час. Це може бути міні-лекція, читання роздаткового матеріалу, виконання домашнього завдання, опанування інформації за допомогою технічних засобів навчання або наочності. Для економії часу на уроці і для досягнення максимального ефекту уроку можна подавати інформацію для попереднього домашнього вивчення. Ця частина уроку займає близько 10-15% часу.

Урок української мови в 6 класі

Тема уроку. Відмінювання іменників II відміни

Повідомляю учням, що для успішного опрацювання й засвоєння матеріалу уроку їм треба пригадати, за якою ознакою іменники I відміни поділяють на групи.

Наступним запитанням активізую опорні знання учнів, прагнучи з'ясувати, які іменники I відміни відносили до твердої групи, які - до м'якої, а які - до мішаної.

Далі пояснюю, що для більшості іменників II відміни і чоловічого і середнього роду принцип поділу на групи лишається таким самим. Виняток становлять іменники ч. р. з основою на - р (каменяр, комар, пир), де є певні особливості. Для їх виявлення застосовую інтерактивну технологію “Робота в парах”.

Для організації навчальної форми “Робота в парах” підготувала набір картинок (по одній для кожного учня) з текстами:

№ 1. Орієнтуючись на місце наголосу в Р. в. Однини, визначте, які іменники на -ар, - ир належать до твердої групи.

Санітар - санітара, куховар - куховара, касир - касира, мундир - мундира. (Винятки: комар - комара, хабар - хабара, долар - долара, пластир - пластиру).

№ 2. Орієнтуючись на місце наголосу в Р. в. Однини, визначте, які іменники на - ар, - ир, належать до м'якої групи.

Кобзар - кобзаря, лікар - лікаря, пустир - пустиря, козир - козиря. (Винятки: Ігор - Ігоря, якір - якоря, лобур - лобуря).

№ 3. Орієнтуючись на лексичне значення іменників та на місце наголосу в Р.в. однини, визначення, які іменники II відміни на - яр належать до мішаної групи.

Школяр - школяра, каменяр - каменяра, скляр - скляра.

№ 4. Орієнтуючись на місце наголосу в Р.в. однини, визначте, які іменники II відміни на -яр належать до твердої групи.

Ювіляр - ювіляра, маляр - маляра, муляр - муляра, футляр - футляра.

№ 5. Орієнтуючись на кількість складів у слові та на місце наголосу в Р.в. однини, визначте, які ім.. II відміни з основою на - р належать до твердої групи.

Пир - пиру, мир - миру, вир - виру, двір - двору, мур - муру.

Коли час вичерпано, надається слово представникам пар, що опрацьовували те саме завдання, додавати в разі потреби щось до відповідей однокласників.

Отже, узагальнюю, опрацьовуючи відмінювання іменників II відміни, пам'ятайте, що іменники чоловічого роду з основою на - р поділяються на групи особливо: до твердої групи належать однокласові іменники з основою на - ір, - ор, ур, - ер та іменники на - ар, яр, ир, з постійним наголосом; які в однині мають наголос на корені, а також іменники з рухомим наголосом; до мішаної - назви людей за професією або діяльністю з наголошеним суфіксом - яр.

Інтерактивна вправа - центральна частина заняття. Їх метою є засвоєння навчального матеріалу, досягнення результатів уроку. Інтерактивна частина уроку має займати близько 50-60% часу на уроці.

Урок української мови в 6 класі

Тема уроку. Типи відмін іменників.

Інтерактивна частина уроку проводиться шляхом застосування технології “Ажурна тема”. Пропонується такий порядок роботи:

а) підготовка до інтерактивної вправи. Учитель просить учнів пригадати, хто до якої групи належить, і зібратися кожній групі в певному місці. Кожний отримує картку червоного, синього, зеленого або жовтого кольору з номером своєї домашньої групи;

б) робота в “домашніх” групах. Учні повторюють та обговорюють критерії віднесення іменників до відповідної відміни;

в) робота в “експертних групах”. Учні розходяться по різних групах відповідно до кольору своєї картинки: “червоні”, “сині”, “зелені”, “жовті”. У кожній з груп опиняються учні, що володіють інформацією про певну відміну іменників. Кожна експертна група вислуховує по черзі представників кожної “домашньої” групи, отримує повну інформацію про систему відмін іменників;

г) повернення в “домашні” групи. Кожен ділиться інформацією, отриманою в “експертних” групах. Інформація узагальнюється;

д) побудова графічної моделі. Учні будують у своїх конспектах графічну модель “Типи відмін іменників”. Модель зіставляється з таблицею у підручнику.

е) робота з підручником - виконання вправ.

Підбиття підсумків уроку

Вчителю варто задуматись над тим, що підбиття підсумків уроку - це дуже важливий етап інтерактивного заняття. Саме тоді пояснюється зміст проробленого; підводиться риска під знаннями, що повинні бути засвоєні, і встановлюють зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, знадобиться їм у майбутньому.

Функції підсумкового етапу уроку:

- прояснити зміст опрацьованого;
- порівняти реальні результати з очікуваними;
- проаналізувати, чому відбулося так чи інакше;
- зробити висновки;
- закріпити чи відкоригувати засвоєння;
- намітити нові теми для обміркування;
- установити зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що потрібно засвоїти, навчитись у майбутньому;
- скласти план подальших днів.

Під підсумками уроку мається на увазі процес, зворотний інструктажу. Іншим терміном для цього стану є "рефлексія" - здатність людини до самопізнання, вміння аналізувати свої власні дії, вчинки, мотиви й зіставляти їх із діями та вчинками інших людей. Мета рефлексії: згадати, виявити й усвідомити основні компоненти діяльності - її зміст, тип, способи, проблеми, шляхи їх вирішення, отримати результати.

Важливим фактором, що впливає на ефективність рефлексії в навчанні, є різноманітність її форм, і відповідність віковим та іншим особливостям дітей. Рефлексія не повинна бути лише вербальною - це можуть бути малюнки, схеми, графіки.

Рефлексія тісно пов'язана з іншою важливою для уроку дією - постановкою мети. Формулювання учнем мети свого навчання передбачає її досягнення і наступу усвідомлення способів досягнення поставленої мети. В цьому випадку рефлексія не лише підсумок, а й старт для нової освітньої діяльності і її нової мети.

Кошелюк Анатолій Володимирович,
директор Шендерівського НВК
Корсунь-Шевченківський район

Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи.

«Не навчайте дітей так, як навчали вас – вони народилися в інші часи»

Конфуцій

У сучасній системі освіти надзвичайно важливим є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватися та пристосовуватися до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись впродовж життя.

Якою ж повинна бути школа щоб йти в ногу з життям ? Можна виділити наступні принципи функціонування системи освіти в нових умовах:

- Підтримувати освітню ініціативу дитини;
- Розвивати навички спілкування, співпрацю;
- Розширювати досвід самостійного вибору;
- Формувати навчальну самостійність.

Що дозволяє визначити готовність випускника школи до дорослого життя? Існує така якісна характеристика особистості, як компетенція. Компетенція – це інтегральна характеристика особистості, яка визначає її здатність вирішувати проблеми та типові завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, у різних сферах діяльності на основі використання знань навчального досвіду та відповідно до засвоєної системи цінностей.

Не можна сформувати сучасну компетентність учня набором найкращих, сучасних методів і прийомів, необхідно створити або використовувати систему навчання. Система, яку можна використати для формування компетентностей учнів – це особистісно орієнтоване навчання на основі використання інтерактивних методів навчання.

Сучасна школа стоїть перед прикритим фактом: в умовах традиційних форм та методів навчання школярі, пасивно отримуючи інформацію, не вміють здобувати її самостійно і застосовувати те, що знають. Проте школа має справу з індивідуальністю, самобутністю особистості, оскільки індивідуальність є головним принципом етики і мусить виступити керівним методологічним положенням у вихованні й навчанні.

Цілеспрямований розвиток індивідуальності можливий лише тоді, коли теорія освіти не декларуватиме необхідність творчості педагога і творчості школяра, а систематично за допомогою доцільних методів втілюватиме її у навчально-виховному процесі.

Особистісно-зорієнтоване навчання у цьому плані є досить перспективним, оскільки воно виходить із самоцінності особистості, її духовності та суверенності. Його метою є формування людини як неповторної особистості, творця самої себе і своїх обставин. Визначальним для особистісно-зорієнтованого навчання має бути соціокультурний діалог у системі “педагог – дитина” на основі її розуміння, прийняття і визнання.

Якнайактивніше сприяють цьому інтерактивні методи навчання, що активно розробляються останнім часом. Завдяки закладеним в їх суть самостійній діяльності та груповій взаємодії вони можуть бути корисними та перспективними для вчителя та для учнів.

Теоретичною основою запровадження інтерактивних методів навчання мусять бути системний, особистісно-зорієнтований та діяльнісний підходи до побудови дидактичних процесів; теорія оптимізації педагогічного процесу (Ю.К.Бабанський, М.М.Поташник), а також інваріантність процесу навчання, уроку як конкретної форми існування процесу засвоєння знань і методу навчання як мікродіяльності навчання.

Методологічною основою – розробки сучасних українських та зарубіжних педагогів у галузі методів та технологій навчання. Теоретичні та практичні розробки в цій галузі належать В.Гузєєву, А.Гіну, О.Пометун, Т.Пироженко, А.Фасолі.

Психологічною основою інтерактивних методів навчання являються принципи конструювання ситуацій спільної навчальної діяльності і виділений той тип співробітництва педагога з учнем, який відсуває авторитарний командний стиль управління процесом навчання, встановлює демократичну систему відносин «вчитель-учень». Така модель спільної продуктивної діяльності найбільш повно реалізує єдність виховання в соціальній діяльності, забезпечує нерозривний зв'язок особистісно-сміслового та інтелектуально-пізнавального компонентів психічного розвитку школяра. Потрібно підкреслити, що саме співробітництво з вчителем, дорослим представником соціального середовища, забезпечує розвиток мотиваційної та особистісно-сміслової сфери особистості школяра, тобто виховує його, а не лише дає знання

Термін “інтерактивний” прийшов до нас з англійської і має значення “взаємодіючий”. Існують різні підходи до визначення інтерактивного навчання. Одні вчені визначають його як діалогове навчання: “Інтерактивний – означає здатність взаємодіяти чи знаходитись в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (наприклад, комп'ютером) або ким-небудь (людиною). Отже, інтерактивне навчання – це перш за все діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня” [5, 4]. Ми схилиємося до визначення, О.Пометун та Т.Пироженко: “Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці)...”[12, 7].

Інтерактивне навчання не є зовсім новим, адже подібні підходи застосовувалися з давніх часів, а протягом короткого часу на початку радянської педагогіки були дуже поширеними в школі (лабораторне та бригадне навчання 20-х років).

Які сильні сторони інтерактивних методів навчання? Перш за все – підвищення “ККД” процесу засвоєння інформації. За даними американських вчених, під час лекції учень засвоює

всього лиш 5% матеріалу, під час читання – 10%, роботи з відео/аудіоматеріалами – 20%, під час демонстрації – 30%, під час дискусії – 50%, під час практики – 75%, а коли учень навчає інших чи відразу застосовує знання – 90%. [12, 9]. Як бачимо, відносно пасивні методи навчання (коли учень лише засвоює та відтворює інформацію) мають на рівень (в 5-10 разів!) нижчу ефективність, ніж активні та інтерактивні.

Під час інтерактивного навчання учень стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку (це особливо важливо для старшокласників). Це забезпечує **внутрішню** мотивацію навчання, що сприяє його ефективності.

Завдяки ефекту новизни та оригінальності інтерактивних методів при правильній їх організації зростає цікавість до процесу навчання.

На нашу думку, особлива цінність інтерактивного навчання в тому, що учні навчаються ефективній роботі в колективі. На жаль, навіть старшокласники часто не мають цих навичок (це помічає кожен педагог-практик, коли відбувається підготовка до якогось позакласного заходу і починаються “цікаві” процеси в колективі: спочатку всі претендують на роль лідера, а коли доходить до реального продукування ідей і їх втілення в життя, клас стає пасивним і всі чекають на зовнішнє керівництво. В слабкоорганізованому класі колектив відразу пасивний, керівника доводиться призначати “згори”, але обов'язково знайдеться “непокірний”. Тобто не відбувається нормального процесу розподілу ролей, взаємодії, прийняття рішень та їх виконання. Учні не здатні, оскільки не вміють, а не вміють тому, що їх не навчили співпрацювати. А саме ці навички будуть корисними і постійно застосовуваними в дорослому житті. При правильному, спланованому і систематичному застосуванні інтерактивних методів цю проблему можна розв'язати.

Інтерактивні методи навчання є частиною особистісно-зорієнтованого навчання, оскільки сприяють соціалізації особистості, усвідомлення себе як частини колективу, своєї ролі і потенціалу.

Сутність і види інтерактивних методів навчання.

Методи інтерактивного навчання можна поділити на дві великі групи: групові та фронтальні. Перші передбачають взаємодію учасників малих груп (на практиці від 2 до 6-ти осіб), другі – спільну роботу та взаємонавчання всього класу. Час обговорення в малих групах – 3-5 хвилин, виступ – 3 хвилини, виступ при фронтальній роботі – 1 хвилина.

Групові методи:

1. Робота в парах.

Учні працюють в парах, виконуючи завдання. Парна робота вимагає обміну думками і дозволяє швидко виконати вправи, які в звичайних умовах є часомісткими або неможливими (обговорити подію, твір, взагалі інформацію, вивести підсумок уроку, події тощо, взяти інтерв'ю один в одного, проанкетувати партнера). Після цього один з партнерів доповідає перед класом про результати.

2. Робота в трійках. По суті, це ускладнена робота в парах. Найкраще в трійках проводити обговорення, обмін думками, підведення підсумків чи навпаки, виділення несхожих думок).

3. Змінювані трійки. Цей метод трохи складніший: всі трійки класу отримують одне й те ж завдання, а після обговорення один член трійки йде в наступну, один в попередню і ознайомлює членів новостворених трійок з набутокм своєї.

4. $2+2=4$. Дві пари окремо працюють над вправою протягом певного часу (2-3 хвилини), обов'язково доходять до спільного рішення, потім об'єднуються і діляться набутиим. Як і в парах, необхідним є консенсус. Після цього можна або об'єднати четвірки у вісімки, або перейти до групового обговорення.

5. Карусель. Учні розсаджуються в два кола – внутрішнє і зовнішнє. Внутрішнє коло нерухоме, зовнішнє рухається. Можливі два варіанти використання методу – для дискусії (відбуваються “попарні суперечки” кожного з кожним, причому кожен

учасник внутрішнього кола має власні, неповторювані докази), чи для обміну інформацією (учні із зовнішнього кола, рухаючись, збирають дані).

6. *Робота в малих групах*. Найсуттєвішим тут є розподіл ролей: “спікер” – керівник групи (слідкує за регламентом під час обговорення, зачитує завдання, визначає доповідача, заохочує групу до роботи), “секретар” (веде записи результатів роботи, допомагає при підведенні підсумків та їх виголошенні), “посередник” (стежить за часом, заохочує групу до роботи), “доповідач” (чітко висловлює думку групи, доповідає про результати роботи групи). Можливим є виділення експертної групи з сильніших учнів. Вони працюють самостійно, а при оголошенні результатів рецензують та доповнюють інформацію.
7. *Акваріум*. У цьому методі одна мікрогрупа працює окремо, в центрі класу, після обговорення викладає результат, а решта груп слухає, не втручаючись. Після цього групи зовнішнього кола обговорюють виступ групи і власні здобутки.

Фронтальні методи:

1. *Велике коло*. Учні сидять по колу і по черзі за бажанням висловлюються з приводу певного питання. Обговорення триває, поки є бажання висловитися. Вчитель може взяти слово після обговорення.
2. *Мікрофон*. Це різновид великого кола. Учні швидко по черзі висловлюються з приводу проблеми, передаючи один одному уявний “мікрофон”.
3. *Незакінчені речення*. Дещо ускладнений варіант великого кола: відповідь учня – це продовження незакінченого речення типу “можна зробити такий висновок...”, “я зрозумів, що...”
4. *Мозковий штурм*. Загальновідома технологія, суть якої полягає в тому, що всі учні по черзі висловлюють абсолютно всі, навіть алогічні думки з приводу проблеми. Висловлене не критикується і не обговорюється до закінчення висловлювань.
5. *Аналіз дилеми (проблеми)*. Учні в колі обговорюють певну дилему (простіше) чи проблему (складніше, бо поліваріантно). Кожен каже варіанти, що складаються внаслідок вибору. Найкраще давати завдання вибору з особистісним сенсом (наприклад, “чи платити податки, якщо країна не здатна їх правильно розподілити?”).
6. *Мозаїка*. Це метод, що поєднує і групову, і фронтальну роботу. Малі групи працюють над різними завданнями, після чого переформовуються так, щоб у кожній новоствореній групі були експерти з кожного аспекту проблеми (наприклад, кожна первинна група аналізувала один вірш Т.Шевченка, після переформування перша нова група повинна узагальнити тематику всіх опрацьованих віршів, друга – ідейне навантаження, третя – образи, четверта – форму).

Інтерактивне навчання на практиці.

Вимоги до впровадження інтерактивного навчання.

Як було зазначено вище, існують вимоги щодо реалізації інтерактивних методів навчання, невиконання яких може звести їх ефективність до нуля. Це насамперед такі:

Необхідно провести вступне заняття, адже учні абсолютно не знайомі з подібними методами роботи, що різко змінюють усталений стиль навчання. На цьому занятті слід: по-перше, чітко і зрозуміло пояснити, що таке інтерактивне навчання, по-друге, довести до відома учнів та опрацювати з ними правила роботи в групах, складені у зрозумілій формі (практиці їх було розмножено і видано кожному учневі для вклеювання в зошит):

Правила для учнів:

Кожна думка важлива.

Не бійся висловитися!

Ми всі – партнери!

Обговорюємо сказане, а не людину!

Обдумав, сформулював, висловив!

Говори чітко, ясно, красиво!

*Вислухав, висловився, вислухав!
Тільки обґрунтовані докази!
Вмій погодитися і не погодитися!
Важлива кожна роль.*

Без доброзичливої атмосфери в колективі застосування інтерактивного навчання неможливе, тому потрібно її створити і постійно підтримувати.

До кожного заняття слід сумлінно готуватися. “Легке” за формою інтерактивне навчання надзвичайно важке для вчителя, адже добитися дисципліни і уваги за рахунок “сидить тихо!” неможливо. Окрім того, потрібно спланувати впровадження, робити його поступово. “Краще ретельно підготувати кілька інтерактивних занять у навчальному році, ніж часто проводити похапцем підготовлені “ігри” [12, 11].

“В роботі повинні бути задіяні в тій чи іншій мірі всі учні” [5, 5]. Справді, сильні учні, а також особистості з високим рівнем контактності будуть проявляти вищу активність, ніж замкнуті і слабкі. Проте слід постійно “втягувати” їх в роботу, створювати ситуації успіху.

“Інтерактивні технології – не самоціль” [12, 11]. Потрібно постійно контролювати процес, досягнення поставлених цілей (вони повинні бути чітко сформульовані і легко контрольовані), у випадку невдачі переглядати стратегію і тактику роботи, шукати і виправляти недоліки.

Урок не повинен бути перевантаженим інтерактивною роботою. Оптимально (з практики) – 1-2 методи за урок.

Слід поєднувати взаємонавчання з іншими методами роботи – самостійним пошуком, традиційними методами.

Неможливо побудувати весь процес навчання виключно на інтерактивних методах. Це один з багатьох прийомів, які допомагають досягнути мети і приносять результат тільки в поєднанні з іншими.

Процес впровадження.

Впровадження інтерактивних методів навчання відбувалося за логікою “від простого до складного”, паралельно застосовуючи як фронтальні, так і групові методи.

У процесі застосування інтерактивного навчання постійно виникали різні проблеми та труднощі. Вважаємо за доцільне їх навести, щоб показати практичний бік інтерактивного навчання.

Отже, типові проблеми:

1. Головна проблема: учень часто не має власної думки, а якщо і має, боїться її висловлювати її відкрито, на весь клас. Самі учні пояснюють це так: “В нас рідко запитують власну думку”, “Чи цінна моя думка?”, “А раптом вона не співпаде з думкою вчителя чи колективу?”, “Вона суперечить думці учня, що має в класі авторитет з цього предмету” тощо.
2. Часто школярі не вміють слухати інших, об’єктивно оцінювати їх думку, рішення.
3. Учень не готовий в процесі обговорення змінювати свою думку, йти на компроміс.
4. Учням важко бути мобільними, змінювати обстановку, методи роботи.
5. Труднощі в малих групах: лідери намагаються “тягнути” групу, а слабші учні відразу стають пасивними.
6. Часто трапляється висловлення відверто антисуспільних думок з метою завоювання “авторитету”, привертання уваги. При обговоренні замість аргументувати свою думку, учень починає демагогію: “Ви ж самі сказали, цінною є кожна думка, а я так думаю і Ви мене не переконаєте!”

Проте за умови вмілого провадження інтерактивні методи навчання дозволяють залучити до роботи всіх учнів класу, сприяють виробленню соціально важливих навиків роботи в колективі, взаємодії, дискусії, обговорення. При застосуванні інтерактивного навчання поглиблюється мотивація. Як показали результати педагогів-практиків, після запровадження цих методів можна констатувати наступні зрушення:

- учні набули культури дискусії;

- виробилося вміння приймати спільні рішення;
- поліпшилися вміння спілкуватися, доповідати;
- якісно змінився рівень сприйняття учнями української літератури – він набув особистісного сенсу, замість “вивчити”, “запам’ятати” стало “обдумати”, “застосувати”;
- якісно змінився рівень володіння головними мисленнєвими операціями – аналізом, синтезом, узагальненням, абстрагуванням.

Загалом інтерактивне навчання дає змогу наблизити викладання до нового, особистісно-зорієнтованого рівня.

Література

1. Гін А. Прийоми педагогічної техніки. – Луганськ, 2004. – 84 с.
2. Голодюк Л. Як навчити учнів спілкуватися на уроці // Рідна школа. – 2001. - №9.
3. Гузеев В.В. Образовательная технология: от приема до философии. – М.: Сентябрь, 1996.
4. Дьяченко В.К. Сотрудничество в обучении: О коллективном способе учебной работы. – М.: Просвещение, 1991.
5. Интерактивное обучение: новые подходы // Відкритий урок. – 2002. –№5-6.
6. Інтерактивні методи навчання у підготовці спеціалістів для банківської системи України: Зб. наук. праць. – Суми – Харків, 2001. – 250 с.
7. Кондратюк В.Л., Волос М.М., Бабин І.І. Основні тенденції розвитку систем освіти та освітніх технологій у світовій педагогічній практиці. // Відкритий урок. – 2002. –№5-6.
8. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів // Відкритий урок. – 2002. - №5/6.
9. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології. К, 2000. – 368 с.
10. Освітні технології. / За ред. О.М.Пехоти. – К. – 2002. – 255 с.
11. Подласый И.П. Педагогика. – М.:ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1.: 576 с.
12. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. – К., 2002. – 136.
13. Саган О. Інтерактивні методи навчання як засіб формування навчальних умінь молодших школярів // Початкова школа. – 2002. - №3.
14. Суворова Н. Интерактивное обучение: новые подходы // Инновации в образовании. – 2001. - №5. – С.106-107.
15. Фасоля А.М. Особистісно-зорієнтоване навчання: дидактичний аспект // Українська мова і література. – 2003. - №48.
16. Фасоля А.М. Урок в умовах особистісно-зорієнтованого навчання // Українська мова і література. – 2003. - №46.
17. Хуторской А.В. Современная дидактика: Учебник для вузов. – СПб: Питер, 2001. – 544 с.
18. Юдин В.В. Педагогическая технология. – Ярославль, 1997.

Кривда Вікторія Миколаївна,
*директор навчально-виховного
 комплексу №1 «Дошкільний навчальний
 заклад – загальноосвітній навчальний
 заклад I ступеня»
 м. Умань Черкаська область.*

Модернізація управлінської діяльності в умовах навчально-виховного комплексу

Що таке навчально-виховний комплекс? У чому його переваги? Які особливості організації педагогічного процесу в такому закладі? Як простежити безперервність двох

початкових ланок освіти в умовах навчально-виховного комплексу (НВК)?

Дослідження даної проблеми ми розпочали з вивчення педагогічної літератури, пошуку потрібних матеріалів у фахових періодичних виданнях і з'ясували, що вже у 70-ті роки минулого століття видатний психолог Д.Ельконін наголошував на внутрішній єдності 2-х «формацій»: дошкільного та молодшого шкільного віку. Він вважав, що діти 3-10 років повинні жити спільним життям, розвиваючись, виховуючись та навчаючись в єдиному культурно-освітньому просторі. На його думку, конкретною формою організації такого простору має стати особливий Дитячий центр, в якому буде місце і дошкільним групам, і початковим класам. Разом зі своїм наступником і соратником В. Давидовим вони розробили проект такого центру. Але далі справа не пішла.

Ідея залучення дошкільнят до педагогічного процесу «школи-дитсадка» була використана в свій час В. Сухомлинським. При Павлівській середній школі він створював підготовчі групи, які готували дошкільнят до навчання. Василь Олександрович вказував, що такий підхід значно полегшує процес адаптації дитини до нових умов, попереджує стреси.

Сьогодні школі так і не вдалося налагодити органічний зв'язок з дошкільними навчальними закладами. І це не дивно, адже відсутня спільна робота цих структурних підрозділів з вивчення дитини-дошкільника як об'єкта освітньо-виховної діяльності. Вчителям початкових класів, яким восени приймати випускників дошкільних навчальних закладів, ближче з ними знайомитись заважає недостатність інформації про дитину. Знайомся – не знайомся, а хто прийде до твого класу – не вгадаєш... Та й вихователі за таких умов не можуть належним чином простежити майбутнє своїх вихованців. У кращому випадку проведуть моніторинг якості знань учнів у першому класі.

Проблемою наступності між дошкільним навчальним закладом і школою цікавилось ряд вчених багато років. Наразі залишаються невирішеними питання, чи навчати дошкільників читати. Думки вихователів, вчителів та батьків тут розходяться. Незважаючи на висвітлення цього питання у фаховій та спеціальній літературі, однозначної відповіді на поставлені питання ми так і не знайшли. Російськими науковцями і практиками розроблено декілька програм, націлених на комплексне забезпечення наступності між дошкільною та початковою шкільною ланками. Це «Золотий ключик» (1996р.), « Из детства – в отрочество» (1997 р.), «Преимственность» (1999 р.), «Сообщество» (1999 р.). Деякі підходи до вирішення проблеми можна знайти у програмах «Радуга», «Развитие», «Детство» та ін.

Проте, як стверджують дослідники, за останні 5-10 років проблема не тільки не була вирішена, але й стала більш відкритою, гострою, болючою.

Над вирішенням проблеми наступності цих двох ланок наш заклад працює вже декілька років. Ми визначились із першочерговим завданням, а саме: створення в НВК сучасної моделі перспективності та наступності “Дошкільний навчальний заклад – початкова школа” та окреслення шляхів його вирішення на даному етапі розвитку НВК:

- 1) модернізація методичної роботи обох ланок освіти;
- 2) наступність в інноваційній діяльності вихователів та вчителів;
- 3) оновлення змісту педагогічної роботи;
- 4) прогнозування та проектування педагогічної діяльності на основі моніторингових досліджень.

Розпочали з модернізацій методичної роботи. Здійснили педагогічний моніторинг, метою якого було вивчення потреб та можливостей педагогів. Діагностування у сукупності з іншими методами (експертиза, анкетування) дало змогу визначити рівень педагогічної майстерності кожного працівника колективу та організувати на цій основі систему методичної підтримки. Вона передбачає, кому і як саме буде надана (взаємодідування, наставництво, робота в парах, консультації та інше). Тобто, основним принципом роботи з кадрами є її диференціація. Такий підхід у методичній роботі дозволив зробити її максимально зорієнтованою на конкретного педагога, а тому і більш дієвою. Забезпечення зворотного зв'язку (вихідна діагностика) дає змогу визначити її ефективність.

Загалом поява в закладі шкільної підсистеми збагатила педагогічний колектив новими

ідеями, планами, змусила переглянути та переосмислити всю педагогічну діяльність. А питання “використання інтерактивних технологій навчання та виховання дітей” викликало масу неоднозначних думок щодо можливості їх застосування у дошкільній ланці. Після проведення семінару з теми «Впровадження інтерактивних методів навчання в дошкільних групах НВК» педагоги були однакові, що ці методи можна і потрібно використовувати в старших групах дошкільної ланки НВК, а роботу в «малих групах», «парах» можна розпочинати ще раніше.

У той же час, “відкритість” дошкільної ланки для школи і навпаки, дало змогу побачити і прослідкувати сильні і слабкі сторони обох ланок освіти. Наприклад, проведення спільного семінару-практикуму “Формування діалогової компетентності дошкільників та молодших школярів” показало відсутність наступності у програмах з розвитку мовлення. Так, діти старшої групи мають складати на кінець року описові, порівняльні, творчі розповіді-міркування, діалоги обсягом 9-12 речень, учні ж першого класу – 4-6 речень.

Відсутня наступність нормативних завдань і в програмах з фізкультури. Це змушує замислитись і шукати шляхи вирішення проблеми, починаючи з введення факультативів і до коригування навчальних програм, створення “наскрізних” методик.

Вивчення шкільних форм і методів роботи, можливість працювати з спеціальними періодичними виданнями, такими як “Завуч”, “Директор”, “Початкова школа,” стало стимулом для оновлення та удосконалення всієї методичної роботи.

Отже, модернізацію методичної роботи в НВК ми вбачаємо в тісній інтеграції обох ланок освіти, побудови її на основі сучасних освітніх технологій, орієнтації на конкретного педагога та у забезпеченні зворотного зв'язку.

Наступним із напрямків модернізації є впровадження інновацій не тільки в роботі з кадрами, але й з дітьми. Наша **дошкільна** ланка вже декілька років поспіль працює над вивченням та впровадженням у практику ряду інноваційних технологій: «Навчання дітей ранньому читанню» (М. Зайцев), «Розвивальні ігри» (Б. Нікітін), “Чудеса на песке” (Т.Зенкевич-Євстигнеєва), «Теорія розв'язання винахідницьких завдань» (ТРВЗ) (Г. Альтшулер) та багатьох інших.

Деякі з них актуальні лише на певному віковому етапі “Художники в памперсах” – ранній вік, (М. Мошенська), інші можна використовувати протягом всього дошкільного дитинства: ігри В. Воскобовича, “Чудеса на песке” (Т. Зенкевич-Євстигнеєва), “Складання творчих розповідей за картиною” (Т. Сидорчук та А. Кузнецова), “Складання творчих розповідей за серією картинок” (С. Лелюх, Т. Сидорчук).

З моменту створення НВК ми почали звертати увагу також на сучасні **шкільні** технології. У результаті, перед нами постало питання, як забезпечити наступність в інноваційній діяльності вихователів та вчителів закладу?

Переглянувши ряд прогресивних методик на можливість їх інтеграції в новий освітній простір, ми дійшли думки, що:

1. існують технології, розраховані на використання як у дошкільній, так і в початкових класах школи “Логіки світу”(І. Стеценко);
2. деякі дошкільні технології можна з успіхом застосовувати в початковій школі “Вчіться фантазувати” (Н. Єгорова), Розвивальні ігри (Б.Нікітін), методика раннього читання (М.Зайцев), ТРВЗ (Г.Альтшулер);
3. в дошкільній ланці можна використовувати елементи шкільних технологій (проектний метод (В. Кільпатрик), технології критичного мислення (Ч. Темпл, Д. Стіл, К. Мередік), метод “занурення” (М. Щетінін).

Звичайно, зміни у житті закладу не змогли не позначитися на діяльності його працівників, і в першу чергу – педагогів. Адже нелегко створювати прогресивне старими засобами, тим більше за тих змін, що відбуваються сьогодні у вітчизняній освіті. Потрібно перебудувати власний світогляд, змінити бачення педагога на подальшу свою діяльність.

Педагогіка сьогодення повинна будуватись на основі прогнозування та проектування педагогічного процесу. Передувати цьому має вивчення особистості дошкільника та

молодшого школяра, починаючи з характеру, темпераменту, стану здоров'я тощо. Тому створення структури “дошкільний навчальний заклад – школа ” – це можливість простеження індивідуального розвитку дитини протягом тривалого часу.

Нещодавно ми визначали рівень знань та навичок дошкільників через організацію контрольних занять та оформлення контрольних зрізів у процесі фронтальної перевірки. І дійшли висновку, що дана форма роботи не є ефективною через ряд недоліків: перевіряючий не може реально оцінити рівень кожної конкретної дитини; недостатньо знає можливості дітей; на одному занятті не можна “оцінити” всі програмні завдання; така перевірка – це стрес для вихователя та дитини. Тому, на нашу думку, цей вид контролю має здійснювати вихователь протягом певного часу (від 2-х тижнів до місяця), а методист (для забезпечення більшої об'єктивності) коригувати оцінку педагога в процесі поточних (а не спеціально організованих) спостережень за навчально-виховним процесом.

З цією метою нами було розроблено картки експертизи досягнень дошкільника з різних ліній розвитку. Підґрунтям для їх створенням став розділ «Базового компоненту дошкільної освіти в Україні» під назвою «Показники життєвої компетентності дошкільника», де зазначено: “Ефективна педагогічна робота передбачає не лише усвідомлення вихователем суті того чи іншого її напрямку, а й уміння оптимально організовувати та здійснювати експертизу зробленого, оцінити реальний ступінь особистісного зростання конкретної дитини. З цією метою педагогові доведеться навчитися фіксувати, реєструвати показники наявності (відсутності) ступеня розвитку» [1].

Практика довела дієвість та ефективність такої роботи :

1. вихователь націлений на розвиток кожної конкретної дитини;
2. вихователь може самостійно прослідкувати і виправити “недоробки” у своїй роботі;
3. це допомога в організації навчально-виховної роботи. Вихователь, спираючись на результати експертизи, відповідно планує фронтальну, групову, індивідуальну роботу з дітьми.

Для забезпечення наступності і перспективності в роботі дошкільної і початкової ланок, нами було розроблено єдину картку, яка містить результати всіх моніторингових досліджень розвитку вихованців, починаючи з дошкільного віку і до кінця початкової школи, та надає розгорнуту інформацію про кожну конкретну дитину. Тобто, було створено модель вивчення особистості дитини в умовах навчально-виховного комплексу: Оцінка стану здоров'я та рівня фізичного розвитку вихованця → визначення індивідуальних особливостей дитини(темперамент, характер, інтереси, обдарування) → діагностика рівня розвитку психічних процесів → експертиза загального розвитку дитини (фронтальний, тематичний контроль, контрольні роботи в школі) → індивідуальна картка динаміки особистісного зростання вихованця НВК. Заповнюють картку педагоги групи та спеціалісти, які проводять обстеження. У кінці обстеження, за потребою, вони дають рекомендації вихователю (вчителю). Зберігаються картки у педагога, який працює з дитиною. Таким чином, забезпечується комплексний підхід до вивчення особистості дитини протягом її перебування в комплексі.

Що це дасть? На нашу думку, досконале вивчення дітей дозволить педагогу визначити:

- реальний рівень розвитку дитини згідно вікової норми;
- зону її найближчого розвитку;
- здібності та обдарування;
- передумови можливих адаптаційних порушень чи їх початковий прояв;
- вид та об'єм педагогічної допомоги.

Це надасть можливість прогнозувати та проектувати подальшу роботу з дітьми; допоможе при складанні перспективного та календарного планування; індивідуальної, колективної, парної, групової форм роботи; формування мережі різноманітних секцій та гуртків.

Отож, поглиблене довготривале вивчення дитини створюватиме мотивацію до кінцевого

результату педагогічної діяльності – забезпечити «сприятливі умови для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, формування її життєвої компетентності, розвитку в неї ціннісного ставлення до світу Природи, Культури, Людей, Самої Себе» [1] та стане передумовою наступності в діяльності дошкільної та початкової ланок освіти.

Список використаних джерел

1. *Коментар* до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посіб. / Наук. ред. О.Л. Кононко. – К.: Ред. журн. „Дошкільне виховання”, 2003. – 243 с.

Кутовенко Тетяна Яввалівна

*Цвітківська ЗОШ І-ІІІ ст., Городищенський р-н,
заступник директора з навчально - виховної роботи*

Інновації в навчальному закладі

Розбудова нашої держави збільшує попит на гармонійно вихованих та розвинутих особистостей, на людей, які були б розвинені духовно, психічно, фізично й інтелектуально, здатних до самоактуалізації та самореалізації власних нахилів та здібностей. Тобто успішних особистостей.

Інноваційна діяльність стимулює новаторські зміни у традиційній педагогічній практиці, спрямовані на досягнення кращого освітнього результату. Питання успішного навчання, як рушійної сили розвитку дитини, завжди хвилювало педагогів. А нові інформаційні технології відкривають учням доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, дають цілком нові можливості для творчості, знаходження, закріплення всяких професійних навичок, дозволяють реалізувати принципово нові форми й методи навчання. Суспільство зазнає швидких та функціональних змін у структурі та галузях діяльності. Корені багатьох змін криються в нових способах створення, збереження, передачі та використання інформації. Це означає, що все більша кількість людей частіше й частіше стикається з потребою опрацювання постійно зростаючого обсягу інформації. Тому однією із складових успішної людини вважають формування інформаційної культури, розвитку в учнів умінь експериментально - дослідницької діяльності. А впровадження нових інформаційних технологій навчання сприяє розвитку творчого потенціалу школяра, його здібностей.

У нашій школі вже давно ввійшли в практику роботи вчителів уроки з активними формами навчання. А зараз усе популярнішим стає інтерактивне навчання. І нікого з учителів вже не потрібно переконувати в тому, що основою розвитку творчої особистості учня є створення активного пошуку, роздумів, дискусій, розв'язання проблемних питань та протиріч. Всім зрозуміло, що на зміну традиційному навчанню має прийти новий, якісно інший тип організації навчально-виховного процесу – інноваційний, у якому учень – головна фігура. Учня не вчать, а він вчиться завдяки тому, що бере активну участь у тих питаннях, які хоче вивчати, бере на себе відповідальність за процес і результат учіння. А завдання вчителя полягає в пошуку засобів, які можуть забезпечити учневі реалізацію його внутрішньої свободи і вияв ініціативи.

Більшість учителів школи намагається впроваджувати в практику своєї роботи інтерактивні технології, проте при цьому виникають певні труднощі: не завжди вдало підбрано конкретні технології до навчального матеріалу; не всі вчителі готові змінити свою роль з подавача інформації на організатора навчальної діяльності.

Давно відомо, що майбутнє людства визначає не науково – технічний прогрес, а те, чого, як і хто вчить тих, хто навчається. Будь-яка добре виконана діяльність, окрім умінь й натхнення, передбачає наявність міцних знань про те як і чому. Навчання є одним із видів спільної діяльності того, хто вчить і того, хто вчиться. Тому, процес навчання потребує справжньої майстерності педагога і для досягнення результатів потрібна серйозна самостійна робота кожного члена колективу, а також значна кількість часу. Кожен педагогічний колектив

має пройти через багаторівневу систему підготовки своїх кадрів, отримати певну уяву про інноваційні технології навчання.

Працюючи над впровадженням таких технологій, вчителі набувають певного досвіду, аналізують, синтезують, роблять певні висновки, узагальнення. Це складна, але цікава робота. Так, учитель математики Г.Л. Ухань, впроваджуючи в практику класно-індивідуальну систему навчання, прийшла до висновку, що в нашій країні працюють тисячі педагогів, які застосовують оригінальні інтерактивні навчальні методи, можуть проводити високоефективні уроки з будь-яким контингентом учнів, але результати цієї роботи низькі. Вона вважає, що одна із основних причин цього та, що вчителі багато часу відводять не навчанню, а опитуванню учнів. Тому при перевірці домашнього завдання першим на запитання учнів повинен відповідати вчитель. Можливо, будуть прохання розв'язати окремі вправи чи задачі, що з легкістю можуть зробити сильніші учні. Потім іде пояснення нового матеріалу. Рекомендується, щоб при поясненні нового матеріалу учні лише слухали вчителя і нічого не записували. Це дає можливість вести урок жваво, цікавіше, економить час, виховує увагу і дисципліну учнів. Після закінчення пояснення нового матеріалу коротко записується опорний конспект, з виділенням основних моментів. При навчанні розв'язування вправ і задач можна рекомендувати таку перевірену практикою схему роботи. Учитель сам розв'язує з детальним поясненням декілька вправ на дошці. При необхідності він повторює хід розв'язання декілька раз. Якщо учні стверджують, що вони зрозуміли хід розв'язання, вчитель витирає задані вправи з дошки. Після цього учні об'єднуються в гетерогенні групи і розв'язують ці самі вправи в групах. Це дає можливість допомогти зрозуміти даний матеріал слабким учням. Наступним етапом уроку є об'єднання дітей в гомогенні групи. Із групою «слабких» дітей буде працювати вчитель. Решта учнів працюватимуть в групах самостійно. (Допомога надається лише при потребі).

У кінці уроку дається невелика самостійна робота. Якщо в учителя немає впевненості, що учні засвоїли навчальний матеріал, то розв'язування вправ продовжується до кінця уроку, а самостійна робота переноситься на наступний урок.

Дана система навчання дає можливість враховувати індивідуальні особливості кожного учня, вона виникає з практики.

Досвід учителів початкових класів свідчить про те, що які б інноваційні технології не впроваджувались в практику, досягти успіху можна лише зацікавивши учня на уроці, коли, розвиваючи свої здібності, він задовольняє пізнавальні потреби. І тут дуже допомагають інтерактивні ігрові технології, оскільки молодші школярі постійно відчують потребу в грі, ігровому спілкуванні, і гра для них – це перша можливість виявити себе як особистість, самовиразитись і самоствердитись. Використовуючи гру як засіб збагачення учнів мовними знаннями, вміннями і навичками, наповнюють її дидактичним змістом, і гра-розвага перетворюється на дидактичну гру, яку використовують з метою навчання. Для досягнення будь-якої дидактичної мети – засвоєння, закріплення, перевірки знань – широко використовують інтерактивні технології «Робота в парах», «Робота в групах». Використовуючи метод «ситуацій», новий матеріал подається не в готовому вигляді, а створюючи ігрову проблемну ситуацію. І діти самі в процесі обговорення, спілкування, радячись між собою та учителем, відкривають для себе нове правило.

Вчителі літератури нашої школи зробили висновок, що нові технології навчання розвивають в учнів здатність бачити проблеми, виявляти суперечності, висувати гіпотези, оригінальні ідеї, аналізувати та синтезувати інформацію, здійснювати пошук, дослідницьку діяльність. Звичайно, обравши нову для себе технологію викладання, вчитель завжди якоюсь мірою ризикує, бо участь у ній не може бути точно спрогнозована, тому завжди можлива помилка. Проте не треба цього боятися, адже література непередбачувана щодо своєї відкритості до нових прочитань, а також людина має внутрішнє джерело нового в собі – тож раптова зміна навчальної ситуації та імпровізація – явище цілком нормальне. Широко використовуються такі пошукові методи інтерактивних технологій у викладанні зарубіжної та української літератури: «Аналіз художнього тексту», «Ділова гра», «Дискусія»,

«Мікродискусії», «Коло ідей», «Дошка запитань» та ін.

Учителі історії, як ніхто інший бачать, який внесок робить їхній предмет у справу освіти молоді, виробленню яких знань і навичок він сприяє, які цінності виховує. Учитель історії Пономаренко О.О. реально осмислює сучасні вимоги освітніх стандартів, які змушують учителів не тільки насичувати учнів інформацією, а й шукати шляхи практичного застосування її у повсякденному житті. Знання не заради знань, а знання для збагачення життєвого досвіду. Вона вважає, що рівень навчального матеріалу повинен бути таким, щоб у його засвоєнні за необхідності допомогли інші учні, вчитель. А завдання вчителя – встановлення необхідних зв'язків між навчальним матеріалом, знаннями і власним досвідом учнів. Кожен з них повинен мати можливість визначити свої цілі, а також уміти пояснити свою точку зору. Ефективно на уроках історії використовує метод «Прес», особливо коли виникають суперечливі питання і потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється. Дуже важливою є спільна навчальна діяльність учнів у великих і малих групах. Інтерактивна вправа – центральна частина заняття. Її метою є засвоєння навчального матеріалу, досягнення результатів уроку. Одним із ефективних шляхів вивчення якогось матеріалу – вчити учнів навчати інших. Тут стають у пригоді діаграми та наочні матеріали. Учні можуть запропонувати свої варіанти застосування активних навчальних стратегій, що допомагають зрозуміти і засвоїти новий матеріал.

Перешкодою на шляху до змін є брак моделей та інформації стосовно ефективного навчання, а також страх, що учні не братимуть участь, не будуть застосовувати розумові операції вищого рівня чи недостатньо засвоять зміст. Вчитель завжди хвилюється, що втратить контроль, не володітиме достатніми навиками або буде розкритикований за такий стиль навчання. Інтерактивні технології ефективно використовуються не тільки на уроках, а й у процесі виховних заходів.

З метою формування свідомого громадянина, вільної та відповідальної особистості у нашій школі для організації позакласної виховної діяльності започатковано і успішно впроваджується інноваційна система роботи, яка включає в себе роботу з учнями початкової ланки із перспективою розвитку учнівського самоврядування у середній і старшій школі. До проведення кожного виховного заходу ми підходимо творчо, залучаємо багато дітей, особливу увагу приділяємо зайнятості у виховних заходах категорійним дітям. Креативність у підході до організації та проведення заходів педагог-організатор Гладка С.А. вбачає в особистісному ставленні до учнів, у використанні нетрадиційних методик, вмінні почути і вислухати творчі задуми кожної дитини, у вірі в успіх кожного учня, бо якщо в успіх дитини вірять дорослі, то і дитина повірить в себе. Недарма девіз нашого дитячого осередку звучить так: «Наша сила – віра в себе!».

Класні керівники активно допомагають у роботі над розвитком самоврядування у шкільному колективі. Учні школи залучені до роботи в комісіях учнівської ради школи дитячого осередку Цвітківської ЗОШ I – III ст. «Джерельце», беруть активну участь в оформленні школи до тематичних тижнів, організації та проведенні свят, випускають газети пресцентру та газету дитячого осередку «Сторінки шкільного життя», організують та проводять виставки, ярмарки, виконують різноманітні доручення, беруть участь у операціях, акціях. У школі є постійно діюча фотовиставка «Життя школи», у якій відображаються важливі події життя закладу. Всі класи школи активно співпрацюють у цій інноваційній системі.

Креативність у ході роботи над виховним проектом полягає у використанні інноваційних технологій: проектна технологія, технологія створення ситуації успіху, технологія колективної творчої діяльності. Використання цих технологій сприяє підвищенню рівня згуртованості класних колективів, підвищенню рівня творчих здібностей учнів (самостійності, вихованості, активності, взаємодопомоги, дисциплінованості), значно підвищився рівень мотивації до постійної творчості учнів та класних колективів. Зміст виховних заходів спрямований на підвищення громадянської самосвідомості учнів, їх творчого потенціалу, прагнення до соціальної творчості, активізації та розвитку учнівського

самоврядування через креативність технологій у виховному процесі. Використання творчих методик дозволяє кожній дитині задовольнити свої потреби у самовираженні, самоствердженні, побути у ситуації успіху через позитивну творчу діяльність при постійному створенні ситуації вибору без будь-якого тиску на особистість.

Використання інноваційних технологій допомагає досягти мети шляхом зацікавлення учнів, будувати навчально-виховний процес так, щоб навчання і виховання давало радість, успіх, задоволення.

Практика засвідчує, що завжди, коли постає питання про заміну уроку іншими формами навчання, у ньому знаходяться внутрішні резерви для вдосконалення. Це пов'язано з тим, що урок є досить динамічною формою організації навчальної діяльності учнів, здатною враховувати нові підходи, ідеї та закономірності, що з'являються в теорії та практиці навчання.

Підсумовуючи результативність впровадження інноваційних форм і методів роботи в нашій школі, можна сказати, що такі форми роботи забезпечують найактивнішу участь вчителів, сприяють створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, допомагають учителю стати справжнім лідером дитячого колективу.

Кучман Світлана Борисівна,
директор, вчитель математики
Скородистицької загальноосвітньої школи I-II ступенів
Чорнобаївської районної ради Черкаської області

Сутність і напрямки розвитку життєтворчих компетенцій учнів

Характер сучасного життя суспільства відзначається швидкими змінами, що вимагає вносити корективи у систему освіти. Теорія і практика навчання математики направлена на реалізацію стратегії Національної доктрини розвитку освіти щодо забезпечення рівного доступу до якісної освіти, положень Концепції загальної середньої освіти щодо переорієнтації навчально-виховного процесу на особистість дитини. В умовах реформування освіти значна роль приділяється вихованню особистості, здатної самореалізуватись, самовизначитись, самоусвідомитись у реаліях сучасного життя.

На думку сучасних педагогів, саме набуття цих життєво важливих компетентностей дає людині можливість орієнтуватись в сучасному суспільстві, формує здатність особистості швидко реагувати на запити часу. Ідея компетентностно-орієнтованої освіти – це одна з відповідей системи освіти на соціальне замовлення.

Я вважаю, що математична освіта дійсно покликана зробити вагомий внесок у формування компетентностей випускника, що базуються на знаннях, досвіді, здібностях, які набуто завдяки активному навчанню. Такий тип навчання передбачає застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність учнів. Активність як риса особистості передбачає, що учень стає суб'єктом діяльності й керує своїм власним розвитком з урахуванням загальнолюдських цінностей, вимог суспільства. Стан активності виявляється в психологічному настрої діяльності учня: зосередженості, уваги, розумових процесів, в інтересі до самостійної діяльності, особистісної ініціативи.

Використання активних форм і методів навчання безперечно мають багато переваг. Вони відкидають одноманітність, посилюють інтерес до предмета, навчання, розвивають творче, продуктивне мислення, вчать культури спілкування, поліпшують міжособистісні взаємини, краще реалізують єдність навчання, виховання і розвитку учнів. Заряд активного оптимізму, здобутий в юності, гартує характер, підвищує життєву стійкість, здатність до протидії.

Уміння і бажання навчатися – це той фундамент, який маю закласти я, як вчитель. Найкращий вчитель той, хто все обміркував, організував, передбачив так, що його роль на уроці непомітна, а учні творчо працюють, опановуючи новий матеріал. Тому я перед будь-яким уроком шукаю відповідь на «вічне» запитання: як побудувати навчальну роботу, щоб

вона викликала емоційне піднесення у школярів, неодмінно позитивно впливала на їхні почуття і мислення, збагачувала їх досвідом самостійних пошуків і роздумів. Учні мають усвідомлювати, що в майбутньому вони самі братимуть безпосередню участь у вдосконаленні науки і виробництва, діятимуть самостійно, а не за підказкою. Адже не можна жити за готовими рецептами.

Я мрію, щоб мої учні зацікавлено працювали, знали і любили мій предмет, тому моє основне завдання - передати своє захоплення предметом їм. Мені потрібно потурбуватися про те, щоб на уроках кожний учень працював активно і зацікавлено. Це я і використовую як відправну точку для виникнення і розвитку допитливості, глибокої пізнавальної активності. Вважаю, що це особливо важливо в підлітковому віці, коли ще визначається схильність дітей до того чи іншого предмету. Саме в цей період і намагаюся розкрити привабливі сторони математики.

За час роботи в школі я збрала певну кількість історико-математичних відомостей, пов'язаних з вивченням шкільного курсу математики, цікавих задач, задач на кмітливість, старовинних задач, різних математичних «чудес» і використовую їх на уроках.

Коли діти з початкової школи приходять до мене в 5 клас, я намагаюся не наводити нудьгу «сухим» викладанням «сухих» параграфів підручника, а пробую ненав'язливо закохати в математику. Переді мною діти, і я граюся з ними. Мотив гри сприяє створенню додаткових умов для активної розумової діяльності учнів, підвищує концентрацію уваги, наполегливість, працездатність, створює додаткові умови для виникнення відчуття успіху, задоволення, почуття колективізму. Мій обов'язок – продумати всі нюанси цієї гри. Я навчаю дітей не боятися помилок. Розумні люди тому і розумні, що прийшли до мудрості через свої помилки і поразки. Навчаю робити висновки, узагальнювати, прищеплюю потрібні до роботи навички, пускаю їхню думку в рух. І тих, що програли в нас немає.

Проведення рольових ігор дає можливість учню визначати свою роль і діяти відповідно. (**Результативність:** формування **комуникативної, соціальної, рольової компетенції.**)

А використання ділових ігор в старших класах дозволяє наблизити учасників до реальних життєвих ситуацій через моделювання їх під час ділової гри та знаходженні більш оптимального розв'язку проблеми, закладеної в сюжеті гри. Такі ігри закріплюють теоретичні знання, розвивають творчість, формують функціональні вміння, вчать ділового спілкування, їх використання значно полегшує перенесення вмінь та навичок, сформованих під час навчання, на конкретні види діяльності. (**Результативність:** **формування інформаційної, пізнавальної, самоосвітньої, практичної компетенції.**)

Важливий підхід в активізації діяльності учнів на уроці криється в естетичному, живому оформленні уроку. В мене – це і застосування поетичного слова на уроці, і побудова уроку у вигляді подорожі (до країн Вообразилії, Фантазії, Знань), казки і використання народних звичаїв та обрядів (Математичні вечорниці, Козацькі забави), народних прислів'їв, елементів історизму. Це передбачає активне спілкування учнів, стимулювання і заохочення будь-яких їх творчих проявів, обговорення ситуацій, що спонукає учнів до критичного ставлення до повідомлень. (**Результативність:** **формування інформаційної компетенції, компетентності самоосвіти і саморозвитку.**)

Так як нові знання не накладаються, а виростають з попередніх, то перш за все поновлюю в пам'яті учнів опорні знання. Роблю це за допомогою підбору відповідного матеріалу (експрес-опитування, тестування, прийом «оживлення»). Таке оживлення в пам'яті знань учнів є необхідним для активного сприйняття нового. Це сприйняття буде позитивним, раніше вивчене буде базисом, основою для засвоєння нового, бо нове є логічним розвитком і продовженням раніше вивченого.

В курсі математики V-VI класів багато серйозних правил і визначень. Як домогтися від 11-річної дитини зацікавленості, захопленого вивчення цих правил? В цьому мені

допомагають елемент змагання на уроках (під час перевірки домашнього завдання, усного рахунку і фронтального опитування). У процесі змагання в учнів розвивається зібраність, увага, вироблюється звичка мислити самостійно, вони прикладають максимум зусиль, аби не підвести товаришів. Вони вчаться не обходити, а переборювати труднощі, виховують в собі наполегливість, прагнення до досліджень. Успіх, який переживає дитина, відкриває період визволення прихованих можливостей особистості. (**Результативність:** формування *соціально-особистісної, комунікативної, і практичної компетентностей.*)

Скарбницею людського духу є мова народу. Завдяки мові людині стають доступними найрізноманітніші джерела, що живлять емоційну, інтелектуальну і вольову сферу духовного життя. Тому важливим моментом у вихованні культури мислення учнів є розвиток їх мови, що є необхідною умовою успішного формування життєвих компетенцій.

Вважаю, що дітей обов'язково потрібно навчити відповідати і ставити запитання один одному. Провожу цю роботу в усіх класах. Учням пропоную скласти кілька запитань за матеріалом домашньої роботи. Поступово заохочую їх ставити питання, які починаються словами: «Чому?», «Чи можна?», «Як?», «Що треба, щоб...», «Чи залежить...». (**Результативність:** *формування пізнавальної, інформаційної компетентності.*)

Складання запитань в такій формі і пошук відповідей на них розвивають в учнів бачення проблемних задач в математичному тексті й одночасно закріплюють знання формул, властивостей, змушують аналізувати запропоновані в запитанні факти, будувати гіпотези, підбирати правила, робити правильні висновки.

Широкі можливості активізації роботи учнів на різних етапах і рівнях дає робота з підручником і додатковою літературою. Створюю ситуації, даю завдання, при яких учні повинні самостійно працювати з підручником, вибираючи інформацію з декількох розділів, тем тощо. Здібний учень пояснює частину нового матеріалу своїм однокласникам. (**Результативність:** *формування пізнавальної, інформаційної компетентностей.*)

Велику роль в активізації пізнавальної діяльності учнів надаю усним вправам. Маю на увазі не тільки усний рахунок в традиційному розумінні, а й змістовні задачі, які потребують не розрахунків, а розмірковувань, елементів дослідження, і добре знання теорії.

В своїй практиці люблю і постійно використовую питання, завдання з завуальованими помилками. Вважаю, що такі вправи завжди приводять до зростання активності учнів та уроці. Бо знайти “каверзну” помилку буває іноді важче, ніж самому розв'язати задачу, а це формує у школярів критичний напрямок мислення. (**Результативність:** формування *соціально-особистісної і практичної компетентності.*)

Формування позитивної установки на урок в результаті розумно запланованої мети та мотиваційної діяльності відіграє неабияку роль. Тому на своїх уроках вважаю за потрібне формувати в учнів відповідну мотивацію. Якщо не робити цього, то стає цілком реальною небезпека, про яку говорив В.О.Сухомлинський: «Усі наші задуми, усі пошуки і побудови зводяться нанівець, якщо нема в учня бажання вчитися.»

Я намагаюся стисло і чітко пояснити учням самоцінність даного матеріалу, який дасть їм нові знання про світ, суспільство, людину, збагнути актуальність даної проблеми і важливість даного матеріалу в системі знань. Часто в школярів виникає думка, що прикладні задачі потрібні в житті, а всі інші – ні. Щоб в учнів не створювались такі помилкові уявлення, використовую будь-яку можливість, щоб показувати і переконувати їх, що майже кожна абстрактна задача може бути математичною моделлю деякої прикладної задачі. Використовую ситуації, що носять мотиваційний характер відносно необхідності володіння інформаційними компетенціями й інформаційною культурою, а також намагаюся вчити учнів на основі задач піднімати актуальні проблеми життя (наприклад, екологічні). Пов'язую матеріал з очевидними явищами життя. Пропоную їх вирішити у парах, групах із

взаємоперевірками, листами самоконтролю.

Особливо ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності учнів є проблемний підхід до навчання, який сприяє інтелектуальному розвитку учнів і водночас формує їхній світогляд, моральні, емоційні риси особистості. Підбираю завдання, в яких відсутнє єдине правильне рішення, і потребують самостійного визначення і прийняття стратегічних, тактичних рішень: як виконати поставлене об'ємне завдання, яким шляхом краще йти, щоб досягти успіху, який шлях найбільш раціональний тощо.

Вважаю одним із кращих прикладів формування та розвитку життєвих компетенцій учнів є проектна методика, яка сприяє розвитку ініціативи, самостійності, організаторських здібностей, стимулює процес саморозвитку.

Використовуючи активні методи навчання, я переконалась, що учні краще стали аналізувати, співставляти, виділяти головне, вміло застосовувати набуті навички на практиці, набули комунікативних навичок. Підвищується інтерес учнів до знань, зростає самоповага. Тому я впевнена – за активними методами навчання – майбутнє. Постійне впровадження їх в практику роботи робить процес навчання значущим, орієнтованим на особистість учня. І дає, у свою чергу, позитивні результати.

Ліворук Ольга Антонівна,
директор Канівської гімназії імені Івана Франка
Канівської міської ради Черкаської області

Формування пошуково-дослідницьких здібностей учнів у навчально-виховному процесі Канівської гімназії імені Івана Франка

Людина із здібностями не народжується. Вона народжується із задатками. Не існує задатків до окремих видів діяльності – математики, музики, професійної діяльності тощо. Задатки – це недиференційовані, анатоמו-фізіологічні, морфологічні особливості організму, які не мають прямого відношення до успішності людини в діяльності.

Усі немовлята, які народжені без патологій, мають приблизно однакові задатки, достатні, щоб досягти значних успіхів у будь-якому виді діяльності. Різниця між здібностями дорослих людей у більшості випадків зумовлена не різницею в їх вроджених задатках, а особливостями розвитку здібностей (чи не розвитку).

Отже, задатки – це вроджене утворення, а здібності – набуте. Здібності – це не причина успішності людини в діяльності, а наслідок розвитку задатків у діяльності. Педагогам слід пам'ятати, що коли дитина ніколи не була включена у якусь діяльність, у неї не може бути здібностей до цієї діяльності. В умовах шкільного навчання міцні знання, хороші уміння, сформовані навички – насправді це результат, в першу чергу, особистісного розвитку, а вже потім розвитку здібностей. Проблема полягає в тому, що на відміну від раннього дитинства у шкільному віці знання, уміння і навички включаються в соціальний контекст розвитку особистості і втрачають утилітарний характер. На питання навіщо вони потрібні, далеко не кожен може дати відповідь. Тому нашим навчальним закладом обрано шлях з 1999 року працювати за програмою «Росток» (автор Т.О. Пушкарьова), де в навчально-виховному процесі використовуємо інтегративно-гуманітарний підхід, який сприяє пізнанню світу як цілісної системи, усвідомленню дитиною себе як частинки природи.

Учні займаються науково-дослідною, пошуково-дослідною роботою, поглиблюючи свої знання на базі лабораторії екологічного моніторингу Канівського державного природного заповідника (директор М.Г. Чорний, кандидат біологічних наук). Наукові працівники заповідника є викладачами в Канівській гімназії імені Івана Франка, що викладають матеріал на більш високому теоретичному рівні, це вимагає від дітей більш розвиненої логіко-абстрактної сфери, гімназисти виконують більш складні види навчально-розвивальної діяльності, відкриває неабиякі можливості для стимулювання й розвитку

творчої пошукової ініціативи дітей, заохочення їх до спільної праці з вченими. Працюємо над популяризацією висновків з екологічних теорій, що конкретизують недоступні мисленню учнів важкі наукові формулювання у вигляді простих життєвих істин, таких як відомі чотири екологічних закони Б. Коммонера:

1. Все зв'язано з усім.
2. Все мусить кудись діватися.
3. Природа знає краще.
4. Ніщо не дається даром.

Враховуючи етапи розвитку здібностей (наслідування – дошкільний вік, співробітництво – молодший шкільний вік, конкуренція – підлітковий вік, орієнтація на цінності груп вищого рівня – юнацький вік, орієнтація на власні цінності – доросла людина), розробляємо моделі освітньо-виховної роботи з учнями: молодша ланка – природничі стежки, головна мета яких – виховання екологічно грамотної поведінки людини в природі і поширення знань про природу та людину як невід'ємні частини довкілля.

Цікаві проекти з даного напрямку вчителів початкової ланки Демидової І.Ю. «Мелодії Канівського лісу», Лихошерстої О.В. «Спадок – не гола пустеля, а величний диво-гай». Проектні роботи на даних екологічних стежинах розробляються на два роки під науково-практичним супроводом. Саме так розроблялися: інтегрований урок математики і довкілля у 2 класі на лоні природи, бінарний урок (основи здоров'я і математика), урок-мислення серед природи (2 клас – українська мова), екскурсія-похід «На лісовій галявині», екскурсій-спостереження тощо. Подорожуючи природними стежками, учні 4 класу помітили, що зникають окремі види рослин Канівського природного заповідника, зокрема, підсніжник, дзвіночки тощо. Виник задум колективного проекту «Врятуй квітку».

Під час обробки зібраного матеріалу у 2001 році Василенко Тетяна виявила вміння акцентуватися на питаннях, пов'язаних з темою, правильно інтерпретувати їх в розрізі досліджуваного питання. Виникла спільна наукова робота «Репатріація підсніжника звичайного в лісові масиви Канівського природного заповідника». Роботою керували наукові пошукачі, кандидати біологічних наук заповідника, вчителі біології, географії гімназії. В 2003 році робота з означеного питання була визнана переможцем (I місце в II етапі захисту робіт МАН, III місце в III етапі). Такий шлях проходить кожна робота, що заявляється учасником.

Вчителі працюють над методичними наробками «Практична спрямованість викладання предметів». Цікавими є доробки Бальнової Р.С. «Практична направленість викладання математики» (5 кл.), «Прийоми формування практичних умінь і навичок при навчанні геометрії» (6 кл.), «Практична спрямованість викладання фізики» (7 кл., вчитель Чигрін І.В.).

Послідовною дослідно-пошуковою роботою заклопотана вчитель біології С.О.Гончаренко, яка використовує особистісні дослідницькі методи. Спостереження, висновки про лісові покриття Канівського заповідника, що в науковому плані представляють значний інтерес, спонукали наукову раду гімназії узагальнити матеріал, рекомендувати для написання курсових робіт, для підготовки науково-дослідних робіт у структурі Малої академії наук: «Моніторинг популяції білого лелеки», «Геоморфологічні та мікрокліматичні особливості поширення реліктових видів рослин в Канівському природному заповіднику», «Вплив Канівської ГЕС на розвиток берегової ерозії в її нижньому б'єфі на ділянці річки Дніпро (від шлюзу до Канівського природного заповідника)».

Хочеться відмітити плідну роботу вчителів біології та Сімферопольського університету (екологічний табір, директор Котова Тетяна Борисівна).

Оскільки заклад має і гуманітарне спрямування, педагогічний колектив застосовує різні стратегії обдарувань. До основних включаємо прискорення (тобто більш швидкий темп вивчення матеріалу) і збагачення (це збільшення обсягу навчального матеріалу). Вони використовуються в поєднанні. Однак слід зазначити, що повне їх застосування у нашому закладі неможливе. Адже маємо не лише обдарованих учнів. Провінційне містечко не може собі дозволити утримувати школу нового типу, як цього вимагає сьогодення. Слабке

технічне забезпечення, обмеженість, застарілість або й повна відсутність роздаткового ілюстративного матеріалу, сучасної бібліотеки і т.д. Та і держава не враховує специфіку роботи закладів нового типу. Тому й доводиться виживати в цих умовах зтяжної перебудови, весь тягар перекладаючи на плечі ентузіаста-учителя, який наперекір усьому намагається «сіяти розумне, добре, вічне».

Ще одна зернина, яка, сподіваюсь, проросте буйним колосом – це робота з Франкознавчим центром при Львівському національному університеті. Накреслено спільні заходи для роботи в рамках «гімназія – Інститут франкознавства» (директор Святослав Михайлович Пилипчук). Ведеться листування з науковцями ЛНУ, Дрогобицького педагогічного університету, маємо допомогу від Горака Романа Дмитровича – директора Літературно-меморіального музею Івана Франка у м. Львові. Почесний консультант – внук по сину Тарасу – Роланд Франко. Ці почесні люди – очікувані гості для гімназійної родини. Ми маємо спільні проекти, над якими працюємо, і вже через два роки можемо говорити про захист своїх ідей на високому рівні.

Педагоги розробляють технології, що дають можливість індивідуального розвитку кожного учня, в першу чергу обдарованого. Ми усвідомлюємо те, що повинні навчити вихованців мистецтву жити, допомогти оволодіти життєвою компетентністю. Отже, колектив у пошуках змістовних, технологічних, виховних аспектів розвитку життєвої компетентності.

Наш заклад працює в шестиденному режимі (9-11 класи), а для решти контингенту субота – день навчальних студій, на яких втілюються проекти вчителів:

5-6 класи – соціальна компетентність (розуміння та співпраця з представниками інших культур, різниця в соціальних умовах, функціональній грамотності – уміння використовувати знання на практиці, уміння навчатись упродовж життя, комунікативній компетентності та екологічній);

7-9 класи – соціальна компетентність (ціннісні орієнтації, самокомпетентність, політична компетентність, фізична);

10-11 класи – підключаємо вже культурні компетентності, які поєднані з усіма групами компетентностей.

Отже, зрозуміло, що початкова школа та другий ступінь забезпечують розвиток базових та похідних компетенцій, а третій ступінь (10-11 класи) направлений на забезпечення здатності особистості свідомо і творчо визначати і здійснювати своє життя. Частково під впливом навчально-виховного процесу, частково під впливом вступу старшокласників в самостійне доросле життя, їх перших «дорослих» вчинків.

Першочерговим завданням управлінської діяльності є налаштування роботи педагогічного колективу на створення педагогічних умов для самореалізації особистості учня, соціальне схвалення його творчої поведінки, вироблення потреб в активно-творчій діяльності психологічно, фізично та соціально здорової особистості.

На сьогоднішній день навчальний заклад має свою філософію освіти, своє бачення перспектив розвитку сучасного освітнього процесу і пов'язує його з суб'єктно-вчинковою освітньою парадигмою, педагогічною теорією вчинку, «яка на даний час існує лише у першому наближенні» (І.Д. Бех). Саме вона пропонує освіті України, що реформується, інноваційні за своєю сутністю наукові уявлення (які до того ж мають сильне ментальне коріння, духовну глибину), котрі можуть кардинально змінити той технологічно-виховний арсенал, яким має володіти сучасний педагог.

Тому навчальний заклад у 2006 році підписав угоду про співпрацю у проведенні експериментальної науково-дослідної роботи між Інститутом соціальної та політичної психології АПН України та Канівською гімназією імені Івана Франка. Була розпочата співпраця науковців та освітян-практиків, результатом чого у червні 2007 року стало надання гімназії статусу експериментального навчального закладу Всеукраїнського рівня (Наказ МОН України № 472 від 11.06.2007 року «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі Канівської гімназії імені Івана Франка Черкаської області»).

До експериментальної пошукової роботи на базі лабораторій ІСПП АПН України було

залучено обдаровану учнівську молодь гімназії. В рамках робіт МАН (номінація «Психологія») проведено дослідження ученицею 10 класу Захарченко Анною: «Уявлення про вчинок у свідомості учнів старшого шкільного віку» (III-тє місце у другому етапі МАН) (керівник: магістр психології Шульга В.Д., науковий консультант: доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії методології психосоціальних та політико-психологічних досліджень Інституту соціальної та політичної психології АПН України Татенко В.О.) та дослідження «Соціально-психологічні особливості відображення політичної реальності в уявленні старшокласників», яке проведене ученицею 10 класу Лисогор Віталіною (керівник: магістр психології Шульга В.Д., науковий консультант: кандидат психологічних наук Жадан І.В.).

Сьогодні заклад працює в режимі інноваційного освітнього навчального закладу України, працює над виробленням технології організації навчально-виховного процесу на засадах суб'єктно-вчинкового підходу, що перш за все дає шлях розвитку здібностям кожної дитини, кожної дитячої індивідуальності.

Вже є перші теоретичні, методичні і практичні напрацювання, про що свідчать матеріали науково-методичного посібника «Школа вчинку як модель Школи майбутнього», представленого навчальним закладом на Всеукраїнській виставці «Освіта України – 2008».

Школа вчинку на Канівській землі розпочинає свій життєвий шлях, вона має право на існування, оскільки є виразником повноцінного життя сучасних вчителів та сучасних учнів, можливою моделлю Школи майбутнього.

Марієнко Людмила Миколаївна

вчитель вищої кваліфікаційної категорії, вчитель методист, відмінник освіти України, вчитель початкових класів Кам'янської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 Черкаської області

Впровадження новітніх освітніх технологій в навчально-виховний процес учителем початкової ланки

Ми живемо в суспільстві змін, тому кожна людина повинна вчитися протягом всього свого життя. Саме вчитель початкових класів повинен розвивати любов до навчання, пізнавальні інтереси дітей молодшого шкільного віку, їхні творчі навички, вміння самостійно здобувати знання, бути активними, не пасивними.

В. О. Сухомлинський писав, що кожна нормальна дитина іде в школу з вогником в душі, й завдання педагога – підтримати цей вогник, щоб він не погас. Для цього потрібно перебувати в постійному пошуку цікавих форм, прийомів, засобів, технологій навчання молодших школярів, вміло поєднувати елементи передового педагогічного досвіду та інноваційних технологій у навчально-виховному процесі.

До недавнього часу я покладалася на ті методи навчання, які завжди використовували, на освітні традиції. Але час не стоїть на місці і життя йде вперед, вносячи свої корективи. Сьогодні потрібно бути дуже чутливим до всього нового. Саме все нове, відшукане, переудосконалене зараз називають «педагогічною інновацією», тобто – це процес створення, поширення і використання нових засобів (нововведень) для розв'язування тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому.

На сьогодні вже неможливо навчати традиційно: у центрі навчально-виховного процесу має бути учень. Від його активності на уроці, вміння працювати з учителем, однокласниками залежить успіх в опануванні програмового матеріалу. На жаль, дітей зазвичай більше хвилюють оцінки, ніж сам процес навчання. Проте шкільні оцінки не визначають майбутнє дитини. Як навчити дитину вчитися самостійно? Як уникнути пасивності учнів на уроці? Як «свій» урок зробити «їхнім» уроком? Як учительське «треба» перетворити на учнівське «хочу»? Що зробити, щоб учні не відсиджувалися, а проявляли себе? Як зробити урок цікавим, різноманітним, ефективним, щоб діти не втрачали цікавості до здобуття знань, щоб «тягнулися» до додаткової літератури?

Серед різноманітних педагогічних освітніх новацій (*нові ідеї, методи, методики, технології*) перевагу надаю інтерактивному навчанню, над яким працюю четвертий рік.

Інтерактивна модель навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити найсприятливіші, комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуватиме свою успішність, інтелектуальну спроможність.

З англійської «інтерактив» (*«interact»*) означає: «*inter*» - *взаємний*; «*act*» - діяти. Тобто, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Суть інтерактивного навчання у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і учитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Під час інтерактивного навчання учні вчаться спілкуватися з товаришами, критично мислити, поважати думку інших, приймати продумані рішення.

Структура інтерактивного уроку відрізняється від структури комбінованого уроку. Його етапи:

I. Мотивація.

II. Оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів.

III. Надання необхідної інформації.

IV. Усвідомлення змісту.

V. Підбиття підсумків (рефлексія), оцінювання результатів уроку.

Центральною частиною уроку є інтерактивна вправа.

Інтерактивні вправи потребують певної зміни всього життя класу, багато часу для підготовки як учнів, так і вчителя. Інтерактивне навчання дає змогу вчителю перебувати у постійному творчому пошуку. Отже, використання інтерактивного навчання – не самоціль, це лише засіб для досягнення атмосфери співпраці, порозуміння й доброзичливості.

З чого починала?

Крок 1. Спочатку ознайомилися з інтерактивними технологіями, осмислила суть, опрацювала теоретично кожну технологію.

Крок 2. Розпочала свою роботу з впровадження інтерактивних методів навчання з *роботи в парах*. В парах діти працюють активно, не відволікаються, отримують можливість говорити. Робота в парах дає учням час подумати, обмінятися думками з партнером і лише тоді висловити свої думки перед класом. Цю технологію використовую на будь-якому етапі уроку, при перевірці тестових завдань, самостійної роботи, для досягнення будь-якої мети: засвоєння, закріплення, перевірка знань. Ця технологія ефективна на початкових етапах навчання учнів роботи в малих групах.

Крок 3. Робота в малих групах.

Насамперед ознайомила дітей з правилами роботи в групі, деякі правила розробили разом. Спочатку об'єднала учнів по 4 особи за бажанням, потім за уподобанням, далі по сусідству. Коли навчилися добре працювати в «постійних» четвірках, далі об'єднувалися у «змінні» четвірки.

Крок 4. Робота в групах по 5 – 6 осіб.

а) Групи отримують однакове завдання;

б) різні завдання.

Крок 5. Розподіл ролей між членами групи: спікер, доповідач, секретар. Роль секунданта поки виконую сама. Спочатку ролі розподіляла сама, а потім – учні самостійно. Першими «спікерами» були сильніші учні, далі – підготовлені діти, а на кінець – старалася організувати роботу в групах так, щоб «спікером» був кожен учень.

Головне, при роботі в групах, щоб ніхто з учнів не залишався поза увагою, поза обговорення.

Категорію «*робота в групах*» використовую при вивченні нового матеріалу. Найкраще виходить на уроках читання, природознавства, громадянської освіти.

Крок 6. Використання на уроках інтерактивних вправ.

Намагаюся на уроці використовувати одну-дві інтерактивні вправи. Найчастіше використовую: «Мікрофон», «Читання з позначкою», «Вилучи зайве», «Незакінчене речення», «Мозкова атака», «Дешифрувальник», «Сенкан», «Два-чотири-всі разом», «Асоціативний куц», «Акваріум».

На сьогоднішній день опрацювали технологію «Грунування», роботу в «домашніх» і «експертних» групах.

Крок 7. Підготовка і проведення уроків з використанням інтерактивних технологій.

Розробила і провела:

«**Материки Землі**» Я і Україна. Природознавство. 4 клас;

«**Океани Землі**» Я і Україна. Природознавство. 4 клас.

Крок 8. Підготовка і проведення інтерактивного уроку.

Розробила і провела інтерактивні уроки на такі теми:

«**Віднімання двоцифрових чисел виду 47 – 19**». Математика. (Л.П. Кочина, Н.П. Листопад). 2 клас. Урок розміщено на сайті нашої школи kamschool1.ucoz.ua;

«**Вовк і кіт**» (Латиська народна казка). Читання. 2 клас. Є відеоматеріал;

«**Книги - це найбільший скарб людства**». Позакласне читання. 3 клас;

«**Довідкова література**». Бібліотечний урок. 3 клас. За проведення районного семінару шкільних бібліотекарів «Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу» винесена «Подяка» відділом освіти Кам'янської районної державної адміністрації, *начальник відділу освіти Таран Ю. М.;*

«**Делікатність**». Я і Україна. Громадянська освіта. 3 клас;

«**Різноманітність тварин у природі**». Я і Україна. Природознавство. 3 клас. Є відеоматеріал.

Крок 9. Вивчення елементів комп'ютеризації та використання комп'ютерної техніки.

У нашій школі створений комп'ютерний клас для учнів початкової ланки. З 2 класу молодші школярі мають змогу вивчати курс «Сходінки до інформатики».

У своїй педагогічній діяльності практикую проводити інтегровані уроки математики, рідної мови, трудового навчання, образотворчого мистецтва з комп'ютерною підтримкою. Учням це дуже подобається. Вони з нетерпінням чекають уроків, які проводяться в комп'ютерному класі. Із великим задоволенням виконують поставлені перед ними завдання: виконати приклади на додавання чи віднімання, вивчити добре таблицю множення, аби тільки ракета стартувала успішно і посадка пройшла успішно, щоб вилупилося курча і ходило за мамою-квочкою, а не відбилося від гурту, засвоїти порядок виконання дій, щоб відкрився зашифрований малюнок, допомагають ведмедику-поліглоту скласти слово, вирішують куди податись вояку, переживають, щоб Незнайко не впав у воду, а успішно перейшов по містку через річку, подорожують «незвичайним поїздом», відгадують слово в лабіринті, допомагають коту зловити рибку і отримати похвалу. Граючись, учні показують чудові результати й отримують при цьому велике задоволення, а це викликає зацікавленість і інтерес до навчання.

Крок 10. Ознайомилася з методом проектів у початковій школі.

Крок 11. Підготовка і проведення уроків-проектів з презентацією матеріалів.

Розробила і провела уроки-проекти з презентацією матеріалів на тему:

«**Де ти живеш. Історія твого міста. Природні та культурно-історичні пам'ятки рідного краю**». Я і Україна. Природознавство. 2 клас;

«**Київ – столиця України. Культурно-історичні пам'ятки Києва**». Я і Україна. Природознавство. 2 клас. Є відеоматеріал.

Крок 12. Ознайомлення учнів з методом-проектів.

Крок 13. Спільний проект учителя і учнів з презентацією матеріалів.

Підготували і провели презентацію матеріалів на тему:

«**Моє рідне місто**». Я і Україна. Природознавство. 2 клас.

Крок 14. Дитячий проект і презентація матеріалів. Виготовлення буклету.

Переглянули дитячу презентацію на тему: «Віртуальна подорож до столиці України – міста Києва». Я і Україна. Природознавство. 2 клас. Є відеоматеріал.

Крок 15. Довгостроковий проект.

Працювали над довгостроковим проектом на тему: *«Мандрівка в королівство квітів»*. Мандруючи по країні Квітландії, учні досліджували барвисте розмаїття квітів України, добирали вірші, легенди, прислів'я, приказки, писали твори, малювали улюблені рослини, виготовляли їх з різних матеріалів, вишивали, спілкувалися з квітникарями. В проекті приймали участь і батьки учнів.

Зібрано матеріал, систематизовано його, створено навчальний посібник.

Презентація матеріалів пройшла перед батьками, учнями, вчителями школи.

За навчальний посібник *«Мандрівка у королівство квітів»* визнано лауреатом обласної виставки *«Освіта Черкащини–2007»* і занесено до каталогу передового педагогічного досвіду (*Директор ЧОПОПП Н. М. Чепурна*).

Матеріали посібника презентовано на обласному семінарі голів методичних об'єднань Черкаської області (*Гаряча С. А., завідувач лабораторії дошкільної та початкової освіти Черкаського ОПОПП; Добровольська Л. Н, методист ЧОПОПП*).

Крок 16. Використання інноваційних технологій в позакласній роботі.

Підготувала і провела з учнями інтелектуальні ігри:

«Найрозумніший». 4 клас;

«Сильна ланка». 2 клас;

«Ерудит»,

«Учень року». 2 клас;

КВК 2 - 4 класи;

«Що? Де? Коли? 4 клас;

«LG – Еврика». 3 класи;

«Щасливий випадок». 2 - 4 класи.

Крок 17. Обмін досвідом.

На засіданнях методичного об'єднання вчителів початкових класів і творчої групи знайомлю колег із інноваційними методами роботи в початковій школі, даю відкриті уроки та позакласні заходи з використанням новітніх освітніх технологій, форм і методів. Охоче ділюся досвідом роботи з колегами району, області.

Охоче поділюся найбільш вдалим розробкам уроків і позакласних заходів з використанням інноваційних технологій в роботі з молодшими школярами. Пишіть, телефонуйте, заходьте, приїжджайте.

Крок 18. Висновки.

Відтак тільки творчий пошук новітніх методик, методів, засобів навчання і виховання та ефективно поєднання традиційних сприяє цікавому процесу навчання. Як кажуть самі учні: *«навчатися тут цікаво, приємно»*. Намагаюся, щоб кожен день у стінах школи був для школярів відкриттям, щоб кожному хотілося прийти сюди і в будні, й у вихідні та свято.

«Радість успіху» - це могутня емоційна сила, від якої залежить бажання дитини бути хорошою. Турбуйтеся про те, щоб ця внутрішня сила дитини ніколи не вичерпувалась. Якщо її немає, то не допоможуть ніякі педагогічні хитрощі», - казав В.О. Сухомлинський. Щоб цього досягти, потрібно викладатися на всі 100%, щоб робота стала професією і хобі водночас.

Крок 19. Самоосвіта.

Збагачувати свої знання, впроваджувати досвід колег. Передплачувати фахові видання.

На сьогодні дуже добре висвітлюється ця тема у часописі *«Розкажіть онуку»*, в рубриці *«Початкова школа ХХІ сторіччя»*.

Настільними книгами для мене є:

«Інтерактивні технології навчання у початкових класах». Перлини досвіду. Тернопіль. 2008;

«Інноваційні технології в початковій школі». В. П. Телячу, О. В. Лесіна. Харків. Видавнича група *«Основа»*. ПП *«Тріада+»* 2007;

«Інноваційні методи роботи в початковій школі». Педагогічна майстерня. Г. К. Шейко. *«Ранок»*, 2008;

«Нестандартні уроки з використанням інноваційних технологій» 1 – 4 класи. І. М. Досяк. Харків. Видавнича група «Основа». 2007;

«Інноваційні технології на уроках громадянської освіти» М.О. Володарська. Харків. Видавнича група «Основа». 2008;

«Інтерактивні уроки в початковій школі Київ. «Шкільний світ» 2007;

«Проектна діяльність у школі», «Метод проектів у початковій школі» Київ. «Шкільний світ» 2007.

Крок 20. Обмін досвідом.

Матросов Володимир Миколайович,

вчитель фізики Жовнинського навчально-виховного комплексу

«Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I-III ступенів» Чорнобаївської районної ради Черкаської області с. Жовнино

Використання ІКТ на уроках фізики

Пріоритетом розвитку освітньої галузі є впровадження сучасних інформаційно – комунікаційних технологій, які забезпечують подальше вдосконалення навчально – виховного процесу, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Умови реформування загальної середньої освіти ставлять перед учителем нові вимоги щодо організації та внесення коректив до цілей, завдань і змісту навчально – виховного процесу. У зв'язку з цим викладання фізики пов'язане з оновленням підходів до формування в учня наукового мислення і поглядів на природні явища. Впровадження інноваційних технологій є одним з основних напрямків такої діяльності. І тут значну допомогу вчителю може надати використання на уроках комп'ютера. Звісно, кабінети фізики ще не мають достатнього матеріально – технічного забезпечення, але наявність хоча б одного комп'ютера дає змогу зовсім по – новому планувати зміст і структуру уроку. Зараз усе більше з'являється програм комп'ютерної підтримки навчальних занять, для яких потрібна сучасна техніка.

Найпростішим і найпоширенішим варіантом застосування комп'ютера є організація тестування учнів як під час проведення заліку, так і звичайного уроку (опитування з перевірки домашнього завдання, розв'язування задач тощо). Учень запрошується до комп'ютера і самостійно працює з ним. Після вибору відповіді, учень натискає на клавішу з цифрою, що відповідає, на його думку, номеру відповіді. На екрані з'явиться наступне запитання. Після розв'язування задачі комп'ютер підсумовує загальну кількість помилок, допущених учнем, і виставляє оцінку. Критерії на оцінку в програмі встановлюються залежно від складності задачі та кількості помилок. Така форма роботи тренує учня, відпрацьовується алгоритм розв'язування задач, звертається увага на виправлення помилок та контролюються знання учня.

У практиці своїх уроків використовуюю як готові тести, так і власноруч створені. Особливо ефективними вони є під час проведення узагальнюючих уроків, де протягом короткого проміжку часу (3-5 хв.) можна перевірити та оцінити рівень знань учнів з цілої теми. Я, наприклад, створив тести для перевірки знань учнів з тем «Основи кінематики», «Основи динаміки», «Магнітне поле», «Електромагнітна індукція», «Хвильова оптика».

В умовах, коли матеріальна база кабінетів фізики майже не поповнюється, ефективним є використання програмних засобів для підтримки навчання фізики. В своїй роботі я використовую такі програмні засоби, як «Бібліотека електронних наочностей», «Жива фізика» тощо. На уроці фізики в 10 класі з теми «Графічне зображення електричних полів» діти не просто спостерігають, а залучаються до дослідницької роботи. Вони досліджують електричні поля одного, двох електричних зарядів, як змінюється вигляд електричних полів від знаку зарядів, величини зарядів, розподіл електричного поля в просторі, вигляд еквіпотенціальних поверхонь тощо. До дослідницької роботи

залучаються також учні 11 класу. Так, під час вивчення теми «Закони фотоефекту», учні мають можливість дослідити явище фотоефекту самостійно. Це сприяє більш свідомому засвоєнню матеріалу, його розуміння і здатності застосувати під час розв'язування задач.

У своїй практиці ефективними засобами розвитку учнів вважаю залучення їх до вивчення історії фізики, вкладу вчених різних країн у розвиток фізики. Учні залучаються до випуску фізичної газети «Квант», створенню та захисту презентацій. Презентації дають можливість зробити урок більш наочним, цікавим, насиченим. Нами були створені такі презентації: «Цікаве про Ньютона», «Закони Ньютона», «Історія вивчення магнітних явищ», «Наш Ампер» тощо.

Комп'ютерні лабораторні роботи

Це особливий вид робіт, який я проводжу до виконання лабораторних робіт та робіт фізичного практикуму, оскільки комп'ютерна лабораторна робота дозволяє учням змодельовати на комп'ютері той експеримент, частину якого вони будуть виконувати реально, розглянути поведінку системи за різних початкових умов, підтвердити або спростувати висунуті гіпотези, подивитися, як складається досить складна установка, а потім перенести отримані знання на реальну роботу. Процес моделювання дозволяє впевнитись, як буде відбуватись експеримент за умов, які ми ніколи не зможемо створити в шкільній лабораторії, оскільки ми не можемо використовувати в навчальному процесі певні речовини або створити такі умови, для існування яких потрібні наукові лабораторії. Таке моделювання дозволяє провести дуже велику частину дослідів на комп'ютері, а на практиці провести лише ті з них, які дійсно потрібні для встановлення чи підтвердження певного закону чи фізичної теорії.

Комп'ютерна лабораторна робота дозволяє учню попередньо підготуватися до виконання реальної роботи фізичного чи лабораторного практикумів, потренуватися складати схеми та установки, перевірити знання теорії, зрозуміти сутність того експерименту, який буде проводитись реально, вивчити необхідний метод розрахунків результатів та похибок вимірювання. Це дозволяє економити час при виконанні реальних дослідницьких робіт.

На уроках я використовую інформацію про сучасні досягнення науки та техніки, яку отримую завдяки всесвітній мережі Інтернет.

Уроки з використанням сучасних інформаційних технологій проводяться як в комп'ютерному класі, що дозволяє проводити дослідження та роботу за комп'ютером кожній дитині, так і показуючи демонстрації на екрані.

Використання сучасних інтерактивних технологій

На сучасному етапі розвитку освіти неможливо уявити жоден урок фізики, на якому не використовувалися б сучасні інтерактивні технології. Це дозволяє зробити урок цікавим та динамічним, наочним та індивідуальним. Результати навчання залежать від безпосередньої організації навчальної діяльності школярів, раціонального поєднання колективної, групової та індивідуальної роботи.

Комплектування груп відбувається з урахуванням навчальних можливостей учнів. Кожний утворений мікроколектив узгоджено працює над вивченням, систематизацією та узагальненням навчального матеріалу як в урочний, так і в позаурочний час. Слабкі учні збагачуються новою інформацією, мають можливість отримати додаткове пояснення. Завдяки контролю сильних учнів вони роблять менше помилок, можуть проговорити навчальний матеріал уголос. Середні учні в умовах групової роботи оперативно з'ясовують незрозумілі питання, опановують ефективні способи розв'язування задач. Корисна групова робота і для сильних учнів. Допмагаючи товаришам засвоювати навчальний матеріал, вони перевіряють і зміцнюють свої знання.

У своїй роботі я використовую як індивідуальну, так і групову форму роботи. Завдання вибираються для групи таким чином, щоб кожен учень був залучений до активної роботи. Так під час вивчення теми „Магнітні властивості речовин. Феромагнетики. Магнітна проникність” в 10 класі, клас був поділений на 4 групи. Кожна група отримала картки із

завданнями, які були посилюючими для самостійного розв'язання. Спочатку учні вивчали матеріал за підручником, потім обговорювали його в своїх групах і давали відповідь на запитання. Потім учні поділялися на інші групи, які формувалися так, щоб в групу потрапляли лише члени з інших груп. І саме в цих групах відбувалася активна робота кожного учня. Кожна дитина повинна була не лише прослухати інших членів групи, але й самій проговорити свій матеріал, пам'ятаючи, що отримані знання потрібно буде донести до своїх товаришів. Після цього учні знову повертаються в свої попередні групи і діляться отриманою інформацією. Кожна дитина проговорює матеріал декілька разів, що сприяє його повному засвоєнню. Застосування цієї форми роботи сприяє залученню до активної роботи усіх учнів класу, сприяє вихованню в них відповідальності за свою діяльність.

Отже, під час групової роботи більше можливостей для реалізації індивідуального підходу до навчання, ніж при колективній, оскільки створюються сприятливі умови діяти відповідно до індивідуальних здібностей кожного учня. Вона, задовольняє природну потребу людини спілкуватися з іншими людьми.

Досліджуючи групову навчальну діяльність учнів, я дійшов висновку, що вона сприяє підвищенню продуктивної діяльності на уроці. Так при цій роботі слабкі учні виконують на 20-30 % більший обсяг вправ, ніж при фронтальній формі. Групова форма роботи сприяє також організації більш ритмічної діяльності кожного учня. Вона дає змогу реалізувати виховну функцію уроку не лише через зміст, а й через організацію навчальної діяльності. Взаємний контакт учнів під час виконання завдань сприяє встановленню дружніх стосунків, формує почуття обов'язку і відповідальності за спільну працю, що матиме велике значення в майбутній трудовій діяльності випускників школи. Групова робота привчає вислуховувати думку товариша, доводити правильність власних відповідей, приймати колективні рішення, вболівати за успіх спільної справи.

Ефективність навчально-виховного процесу підвищується за рахунок комплексного використання різноманітних засобів навчання для досягнення не тільки навчальної, а й виховної мети уроку, а також для розвитку мислення, волі, емоцій, пізнавальних інтересів учнів. Одним із таких засобів є використання навчальних фізичних парадоксів. Досвід роботи показує, що завдання, сформульоване в формі парадокса, загострює увагу учнів на питанні, що вивчається, викликає у них почуття здивування незвичайністю фактів, їхньою очевидною невідповідністю життєвому досвіду, загадковими особливостями, неминуче породжує бажання розібратися в їхній фізичній суті. Парадокси мають велике навчальне значення. Вони демонструють учням відносність їхніх знань, руйнують стереотипи, сприяють формуванню діалектичного способу мислення – основи пізнавальних інтересів особистості. Використання парадоксів дає мені можливість поєднувати фронтальні й індивідуальні форми навчання, організувати різні види самостійної роботи, застосовуючи проблемну розповідь, евристичну бесіду, роботу з підручником, експериментальну перевірку гіпотез. Разом з тим парадокси є прекрасним засобом не тільки закріплення вивченого матеріалу, перевірки глибини його засвоєння, а й повторення і корекції здобутих знань.

Парадокси – це творчі задачі. Для їх розв'язування, крім логічних міркувань, потрібні ще й здогадка і фантазія.

Ось деякі парадокси, які я використовую в навчальній практиці. Під час вивчення теми „Тиск рідин і газів. Закон Паскаля” у 8 класі розглядаємо гідростатичний парадокс, „Тертя. Сила тертя. Коефіцієнт тертя ковзання”. У 8 класі із відомого, що сила тертя ковзання менше, ніж тертя ковзання, постає питання, чому ж узимку під час сильних морозів можна іноді спостерігати, що колеса підводи не котяться, а ковзають по снігу?, в 11 класі під час вивчення будови атомного ядра: „Відомо, що до складу ядра входить Z протонів і $A - Z$ нейтронів. Але чого ж тоді маса ізотопів не є цілим числом?”, під час вивчення явища фотоефекту: „Чому в явищі зовнішнього фотоефекту швидкість вивільнених електронів не залежить від інтенсивності падаючого світла. А залежить лише від частоти?”

Для розв'язування парадокса дуже важливим є його аналіз, під час якого визначається предметна область завдання, з'ясовуються всі його елементи, виявляється і встановлюється

характер кожного з них (постійний чи змінний, якщо змінний, то яка область його змін; відомий чи невідомий, якщо невідомий, то який той, який шукають чи допоміжний). Тут же з'ясовуються усі відомі зв'язки між елементами предметної області, характер цих зв'язків. Тут не можна нехтувати ніякими, навіть, здавалось би, незначними на перший погляд фактами, тому що ключ до зняття парадоксальності переважної більшості парадоксів лежить якраз в області „слабких” властивостей об'єктів та явищ і одразу не привертає увагу особистості, яка розв'язує завдання. Зрозуміло, що якість аналізу, його глибина залежать від знань того, хто аналізує, його інтересу до проблеми. Треба підвищувати цей інтерес, актуалізувати знання учнів. Це дуже важливий момент у розв'язуванні навчальних парадоксів. Показавши учням, що вони з цього питання володіють уже деякими знаннями, ми робимо парадокс зрозумілішим, а, значить і цікавішим. Аналіз триває доти, доки не з'явиться ідея розв'язку парадокса.

У своїй роботі використовую таку ефективну технологію, як „Мікрофон”. Вона дає можливість учням висловити свою думку як на початку так і в кінці уроку. В 11 класі урок з теми „Дисперсія світла” розпочинаю із розгляду проблемного запитання „Чи приходилося вам чути вислів „Дивитися через рожеві окуляри”? Як ви думаєте, що він означає?” Учні, які отримують символічний „мікрофон”, висловлюють свої припущення. В кінці уроку вони діляться враженнями від уроку, відмічаючи, що сподобалося, а що не вдалося виконати. Можна запропонувати висловити свою думку за планом:

„Мікрофон”.

1. Що ми робили на уроці?
2. Чи досягли очікуваних результатів ви особисто, клас у цілому? Чому ви так вважаєте?
3. Що могло б бути організовано краще, корисніше?
4. Над якими навичками, вміннями ще треба працювати?

Зразок різнорівневих завдань з теми „Основи динаміки”

Картка № 1

Початковий рівень

1. Чому не можна перебігати вулицю перед транспортом, що близько рухається? У чому причина того, що водій не може відразу зупинити автомашину?
2. Чому падіння з певної висоти на мерзлу землю є небезпечнішим, ніж на пухкий сніг?
3. Що можна сказати про модулі сил, які виникають під час взаємодії двох тіл?

Обґрунтуйте свою відповідь.

Середній рівень

1. Парашутист спускається, рухаючись рівномірно і прямолінійно. Дія яких сил компенсується? Зробіть креслення.
2. Визначте масу футбольного м'яча, якщо після удару він набрав прискорення 500 м/с^2 , а сила удару дорівнювала 420 Н .
3. Чи розірветься мотузка, що може витримати силу натягу 150 Н , якщо двоє чоловіків тягнуть за мотузку в різні боки із силою по 120 Н ?

Достатній рівень

1. За допомогою двох однакових повітряних куль підіймають зі стану спокою різні тіла. За якою ознакою можна з'ясувати, яке з цих тіл має більшу масу?
2. Лижник масою 60 кг , який має наприкінці спуску з гори швидкість 10 м/с , зупинився через 40 с після закінчення спуску. Визначте модуль сили опору рухові.
3. У якому випадку натяг каната буде більшим: 1) дві людини тягнуть канат за кінці із силами F , однаковими за модулем, але протилежними за напрямом; 2) один кінець каната прикріплено до стіни, а другий кінець людина тягне із силою $2F$?

Високий рівень

1. Система відліку суворо зв'язана з ліфтом. У яких із наведених нижче випадків систему відліку можна вважати інерціальною? Ліфт: 1) вільно падає; 2) рухається рівномірно вгору; 3) рухається прискорено вгору; 4) рухається сповільнено вгору; 5) рухається

рівномірно вниз.

2. На тіло масою 100 г протягом 2 с діяла сила 5 Н. Визначте модуль переміщення, якщо рух прямолінійний.

3. Через нерухомий блок перекинута мотузку. На одному кінці мотузки, тримаючись руками, висить людина, а на другому — тягар. Вага тягаря дорівнює вазі людини. Що буде, якщо людина почне на руках підтягуватися вгору по мотузці?

Милокост Олена Данилівна,
Старосільська ЗОШ I-III ступенів, Городищенський р-н,
вчитель початкових класів,

Інноваційна діяльність в сучасних навчальних закладах: досвід, проблеми, перспективи

Соціальні перетворення в українському суспільстві змінили орієнтацію в галузі освіти. Нова освітня філософія визначила головну стратегію педагогічної діяльності: спрямування навчально-виховного процесу на формування духовного світу особистості, утвердження загальнолюдських цінностей, розкриття потенційних можливостей та здібностей учнів.

Формування особистості та її становлення відбувається у процесі навчання за дотримання таких умов:

- створення позитивного настрою для навчання;
- відчуття рівного серед рівних;
- забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей;
- усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених умовиводів;
- можливість вільно висловити свою думку і вислухати свого товариша;
- вчитель не є засобом “похвали і покарання”, а другом, радником, старшим товаришем.

Створення цих умов можливо лише на основі запровадження нових педагогічних технологій. Одними з основних методичних інновацій є інтерактивні методи навчання. Мета їх – забезпечення комфортних умов навчання, за яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивною навчальну діяльність.

Впровадження інтерактивних методів навчання допомагає створити комфортні умови навчання, за яких кожний учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Навчальний процес завдяки таким технологіям відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання, коли учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами уроку.

Використання інтерактивних методик у процесі вивчення казки на уроках читання у початкових класах у порівнянні з традиційними методиками має низку переваг, а саме:

- навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів;
- за однаковий проміжок часу збільшується обсяг виконаної роботи;
- збільшується результативність у засвоєнні знань і формуванні умінь;
- у дітей формується вміння співпрацювати;
- формуються мотиви навчання, розвиваються гуманні стосунки між дітьми.

Починати необхідно з поступового використання технологій - і вчителів, й учням треба до них звикнути. Спочатку проводиться з учнями особливе організаційне заняття і розробляються разом з ними правила роботи у класі. Діти налаштовуються на сумлінну підготовку до інтерактивних занять. Використовуються спочатку прості інтерактивні технології; роботу в парах; роботу в малих групах; «мозковий штурм» тощо.

Для ефективного застосування інтерактивних технологій, зокрема, для того, щоб охопити увесь необхідний обсяг матеріалу й глибоко його вивчити, педагог повинен старанно планувати свою роботу: дати завдання учням для попередньої підготовки, тобто прочитати, продумати,

виконати самостійні підготовчі завдання. Організована таким чином робота над сприйманням художнього тексту веде до покращення навичок читання, викликає інтерес до цієї діяльності. Водночас розвиваються в учнів морально-естетичні відчуття, їхні творчі здібності. Адже навчання молодшого школяра має бути цікавим, радісним і одночасно забезпечувати глибоке засвоєння програмового матеріалу.

На одному занятті можна використовувати одну-дві інтерактивні вправи, а не цілий комплекс, добрати для уроку необхідно такі інтерактивні вправи, які дали б учням «ключ» до засвоєння теми. Під час виконання цих вправ необхідно дати учням час подумати над завданням, щоб вони виконували його вдумливо, а не механічно або «граючись». Важливо провести спокійне глибоке обговорення за підсумками інтерактивної вправи.

Для ефективного застосування інтерактивних методів, у тому числі – й для того, щоб охопити весь необхідний обсяг матеріалу і глибоко його засвоїти, вчитель має ретельно планувати свою роботу:

- використовувати методи, адекватні вікові учнів, їхньому досвідові роботи з інтерактивними методами;
- глибоко вивчити і обміркувати матеріал, у тому числі і додатковий: різноманітні тексти, приклади, ситуації, завдання для груп тощо;
- дати завдання учням для попередньої підготовки: прочитати, обміркувати, виконати самостійні підготовчі завдання;
- оголошувати очікувані результати (мету) заняття і критерії оцінювання роботи учнів;
- дібрати для заняття таку інтерактивну вправу, яка давала б учням “ключ” до засвоєння теми;
- визначити хронометраж, ролі учасників
- упродовж інтерактивної вправи дати учням час обміркувати завдання, щоб вони сприйняли його серйозно, а не виконували механічно;
- врахувати темп роботи кожного учня і його здібності;
- на одному занятті використовувати один-два (максимум) інтерактивних методи;
- провести неквапливе обговорення за підсумками виконання інтерактивної вправи, у тому числі актуалізуючи раніше вивчений матеріал;
- виробити критерії оцінювання ефективності заняття;

Інтерактивні методики потребують зміни всього життя класу, а також значної кількості часу для підготовки як учнів, так і педагогів. Починати слід з поступового використання цих методів, до яких треба звикнути. Краще старанно підготувати кілька інтерактивних занять у навчальному році, ніж часто проводити наспіх підготовлені “ігри”.

Спочатку часто використовувати прості інтерактивні методи – робота в парах, малих групах, “мозковий штурм”

Під час роботи в малій групі з п’яти осіб учасники можуть виконувати такі ролі:

- ведучий (посередник-організатор роботи групи);
- секретар (записує результати роботи);
- доповідач (представляє результати роботи групи іншим групам);
- спостерігач (аналізує індивідуальну поведінку членів групи, визначає як члени групи справляються з проблемами, що виникають під час роботи);
- хронометрист (стежить за часом, відпущеним на групову роботу).

Можливі й інші ролі. Розподіл ролей дає змогу кожному учаснику групи активно залучитися до роботи. Якщо група працює протягом тривалого часу в одному складі, бажано змінювати ролі.

Рекомендується поєднувати в одній групі учасників з різним рівнем підготовки. У різнорідних групах стимулюється творче мислення й інтенсивний обмін ідеями, проблема може бути розглянута з різних сторін.

Треба признати, що між роботою в парах і роботою в групах існують деякі важливі відмінності. Робота в парах більш доречна, якщо завдання короткі, прості та досить обмежені своєю структурою.

Ось деякі види діяльності для роботи в парах, які не рекомендовані для груп більш як дві особи:

- діалоги з партнером;
- прості питально-відповідні вправи;
- коротка (не довше хвилини) робота “мозковий штурм”;
- перевірка письмового завдання один в одного;
- підготовка до злиття в більшу групу;
- будь-яка коротка робота, коли поділ на групи та організація праці (пересування столів, перехід учнів на інші місця) недоцільні та відволікають виконання завдання.

Робота в парах дає можливість залучити учнів до інтерактивного спілкування на короткий час з мінімальними технічними проблемами. Але застосовується робота в парах і для інших завдань.

Типові завдання для групової роботи: ігри, рольові ігри та імітації, драматичні вистави, проекти, інтерв'ю, “мозковий штурм”, заповнення інформаційного пропуску, розрізані смужки, розв'язування проблем та прийняття рішень, обмін думками, досліді та експерименти.

Охарактеризуємо кілька видів.

1. Ігри.

Грою може бути будь-яке завдання, де поодинокі елементи можна поррахувати у вигляді балів. Наприклад, у маленьких групах дуже просто грати в “Двадцять питань”. Одна особа вважає, що вона є якоюсь відомою всім постаттю, а решта групи за 20 питань повинна відгадати, хто це. Треба ставити такі питання, на які можна відповісти тільки “так” чи “ні”. Питання надаються по черзі. Ведучий обчислює отримані бали.

2. Проекти

Виконання проектів може бути надзвичайно корисним для учнів будь-якого віку, а найбільш – для молодших, які краще навчаються. Виконуючи практичні завдання. Наприклад, до теми “Навколишнє середовище” учні можуть в малих групах виконувати різні завдання:

Група А – складає екологічний бюлетень для цілої школи;

Група Б – розробляє аркуші фактів;

Група В – робить трьохвимірну картину;

Група Г – видає стінну газету з новинами для цілої школи;

Група Д – готує сценку.

Часто використовуємо цей вид роботи на уроках читання, української мови, “Я і Україна”. Учні під час цього виду стають активними учасниками навчального процесу.

Коли учні працюють над змістовними проектами, мова вживається мотивовано. Не можна забувати про підготовку дітей до такої праці, про вклад, з якого учні можуть почерпнути матеріал під час роботи. Це ознайомлення зі словником, фразами, виразами та певними інформаціями до даної теми.

3. Інтерв'ю

Інтерв'ю – це дуже відповідальний вид роботи. На нижчих рівнях інтерв'ю можуть бути досить обмеженими. На цьому етапі метою інтерв'ю може бути вивчення вміння звертання до інших, прохання. Висловлювання даних про себе та побудови запитів, тощо.

Часто використовуємо цей вид роботи на уроках читання, української мови, «Я і Україна». Учні під час цього виду роботи стають зацікавленими, граючись, стають активними учасниками навчального процесу.

4. “Мозковий штурм”

Метою цього прийому є початок певного процесу мислення. Він пробуджує творчість без зосередження на конкретних проблемах, рішеннях чи цінностях. “Мозковий штурм” можна ефективно застосовувати під час підготовки учнів до читання тексту, до обговорення складного питання, або написання твору на задану тему. “Мозковий

штурм” дає нагоду швидко складати списки понять, ідей або фактів чи почуттів, які мають відношення до теми або контексту.

Використання інтерактивних методів навчання веде до фахового зростання самого вчителя. Варто зробити перший крок, і після декількох старанно підготовлених уроків учитель зможе відчувати, як змінилося ставлення до нього учнів, сама атмосфера у класі, що послужить додатковим стимулом роботи з інноваційними технологіями.

Муха Олександр Олександрович,
*вчитель історії та правознавства
Городищенського економічного ліцею*

Формування правової освіти ліцеїстів в умовах профільного навчання

Кінець другого тисячоліття характеризується ідеологічним і духовним розкріпаченням людства, здійснюваний шляхом утвердження гідності кожної особи, нації, а також політично плюралізму як найвищих суспільних цінностей. Останнім часом на різних рівнях і з різних приводів часто вживають терміни “демократична держава” і “правова держава”. При цьому одні виходять з бажання підкреслити, що, проголосивши себе суверенною і незалежною, Україна стала й демократичною правовою державою, а інші – з прагнення довести, що побудова такої держави є справою більш віддаленої перспективи.

Найважливішим завданням Городищенського економічного ліцею є формування в особі сьогоденних ліцеїстів майбутнього нації, виховання вільних, гідних громадян своєї держави. Значущих результатів у навчанні та вихованні учнів ліцею досягається лише за умови оптимального поєднання навчальної роботи на уроках та позакласної навчально-виховної діяльності учнів.

Одним з головних завдань школи нового типу, яким є Городищенський економічний ліцей, є створення умов для творчого самовдосконалення учнів, виявлення, розвиток та підтримка юних талантів і обдарувань. Участь ліцеїстів у конкурсах, олімпіадах, МАН, яке забезпечує їм інтелектуальний і духовний розвиток, здійснює пропаганду наукових знань, сприяє розвитку творчих здібностей та самовизначенню в майбутній професії. Підготовленість педагогічного колективу ліцею та бажання працювати творчо є успішною запорукою роботи з обдарованими дітьми. Ця робота розпочинається з моменту вступу учнів до ліцею. Основними завданнями педагогічного колективу є залучення ліцеїстів до науково-дослідницької роботи та забезпечення їм підтримки дослідницької діяльності, пропаганда досягнень науки і техніки, окремих наукових колективів, видатних вчених, спрямування уваги молоді на наукові проблеми сьогодення, пропаганда наукових досліджень учнівської молоді.

Отже, кожний вчитель, на мою думку, має бути зацікавленим у тому, щоб саме його учні, насамперед найкращі, долучилися до гурту учасників олімпіад, «Малої академії наук», різних інших конкурсів та змагань. Але для цього слід принаймні знати, які форми роботи з обдарованою молоддю пропонує сьогодні вітчизняна педагогічна практика. Саме так і працюють вчителі ліцею, завжди знаходяться у пошуку оптимальних форм і методів роботи з обдарованою молоддю.

У становленні громадянина важливе місце займає правове виховання, «...виховання у дітей і молоді поваги до Конституції, законів України, національної символіки, глибокого усвідомлення взаємозв'язку між діями свободи, правилами людини та її громадською відповідальністю».

Педагогічний колектив економічного ліцею створює середовище, яке забезпечує емоційно-психологічну захищеність і душевний комфорт особистості, формування в неї громадянської свідомості, соціальної відповідальності за національне відродження України, розвиток її в першу чергу—інтелектуальної, емоційно-вольової, психічної сфери, формує громадянську культуру, активно сприяє розвитку моральної духовності ліцеїстів, боротьбі з шкідливими звичками,

утвердженні здорового способу життя.

Педагогічний колектив ліцею вирішує проблему правової освіти і виховання за допомогою: чіткої визначеної цілеспрямованості і безперервності навчально-виховного процесу та позакласної роботи; розширення і поглиблення правових знань; введення відповідних спецкурсів і факультативів; використання принципів зв'язку з життям, комплексного підходу до виховання, забезпечення єдності свідомості та поведінки; поєднання поваги до особистості з вимогливістю; опори на позитивне в особистості; врахування вікових та індивідуальних особливостей.

Першочерговим є те, що правова освіта та виховання вимагають впливу на особистість через оптимальний вибір змісту, форм, методів, принципів та чіткої структури навчально – виховного процесу. Тільки комплексний підхід забезпечить успіх. Правове навчання і виховання мають бути взаємопов'язаним.

У ліцеї правознавство викладається у 9, 10, 11 класах. У 10-11 класах викладається як профільний предмет у обсязі 3,5 години на тиждень. У 8-му проліцейному класі введено курс «Практичне право» (1 година на тиждень). З метою отримання системних наукових знань з права введено спецкурси: «Ми – громадяни України», «Європейський вибір України», факультативні заняття: «Права людини», «Дослідження гуманітарного права», «Основи публічного права», МАН.

Мета правової освіти у ліцеї реалізується через відповідні форми і методи роботи.

1. Уміння побудови відкритого, демократичного, громадянського суспільства: створення Ліцейної Республіки; вибори Ліцейного Президента; Діяльність парламенту, міністерств (освіти, економіки, культури, здоров'я і спорту, преси, юстиції, закордонних справ); наявність символіки – конституції, гербу, прапора, гімну, валюти; інавгурація Ліцейного Президента.

2. Усвідомлення взаємозв'язку між ідеями індивідуальної свободи, прав людини та її громадянської відповідальності: ділова гра «Ти маєш право...», «Ярмарок знань»; конкурс рефератів на правову тематику; бесіди: «Мої права», «Закон і я», «Де є життя – там є надія», «Мій внесок у життя ліцею, родини, держави»; лекції: «Актуальні проблеми молоді», «Конвенція ООН про права дитини», «Насильство в сім'ї», «Світ прав дитини»; інформаційно – пізнавальні години «Світ за тиждень»; брейн-ринг: «Я знаю більше», «На паралельних дорогах прав і обов'язків».

3. Формування національної свідомості, належності до рідної землі, народу, визнання духовної єдності поколінь та спільності культурної спадщини, виховання почуття патріотизму: свято «Козацькі забави»; виховні години: «Зоріє пам'ять про вічний подвиг», «Історія кличе до покаяння», «Ми – українці!», «Україні і сьогодні», «День Соборності України», «Визволення України від фашистських загарбників».

4. Формування соціальної активності і професійної компетентності особистості: ярмарок учнівських товариств до Дня міста «Рідному місту – підприємливість молодих»; олімпіади; МАН; конкурси: «Крок до права», «Мої права», «Світ моїх прав»; змагання, турніри; організація і проведення тижня права.

5. Формування політичної та правової культури засобами громадської освіти: телебачення; відвідування читального залу центральної районної бібліотеки; брейн-ринги; інформаційні хвилинки.

У науковій організації праці педагогічного колективу ліцею актуальними є: організація творчих пошуків учителів, поширення їхнього досвіду, втілення досягнень педагогічної науки у практику; створення умов для розвитку здібностей і талантів, виявлення обдарованих дітей; удосконалення планування всіх напрямків діяльності ліцею, обліку і контролю; організація взаємодії закладу з сім'єю та громадськими організаціями.

У ліцеї постійно практикуються тренінги, дискусії, зустрічі із залученням представників органів юстиції, суду, прокуратури, міліції, лікарні.

Майбутнє держави, її місце в сучасному світі визначається не лише економічним потенціалом, але і свідомим ставленням молодого покоління, зокрема учнівської молоді, до

демократичних процесів в умовах трансформації суспільства. Саме в молодому віці формуються громадянські риси та якості і у виконанні сьогоденного головного завдання демократизації суспільства і ринкової перебудови йде процес добору молодих, обдарованих особистостей. Приплив свіжих сил, не переобтяжених стереотипами минулого, з нестандартним мисленням, сміливих у своїх рішеннях та діях, допомагає долати інертність, прискорювати започатковані перетворення. Цілком очевидно, що навички управління суспільством стануть надбанням людини лише тоді, коли участь в учнівському самоврядуванні дозволить вихованцеві набути необхідних знань, умінь і досвіду.

Навчати демократії, формувати демократичні принципи і засади, розвивати демократичну культуру, соціальну активність потрібно зі шкільних років. Саме в стінах Городищенського економічного ліцею ми формуємо в дітей ті риси, які в дорослому житті допоможуть їм стати гідними громадянами демократичної України.

Основними шляхами у підвищенні активності і ролі учнівського самоврядування ми вважаємо:

- надання учням більшої самостійності в організації колективної творчої діяльності;
- активне залучення учнів до всіх сфер учнівського колективу;
- поєднання самодіяльності дітей з керівництвом дорослих. Кваліфікована, тактовна педагогічна допомога учнівському активу, навчання їх мистецтву управління;
- збагачення життєвих цілей і внутрішнього духовного світу кожного члена колективу через привабливість соціально значущих ініціатив;
- наділення учнів реальними правами і обов'язками;
- повага педагогів до думок та рішень учнівського самоврядування, його органів;
- відкриття справжніх лідерів, залучення їх до активної громадської діяльності;
- використання можливостей учнівського самоврядування як превентивного феномену у попередженні та подоланні негативних явищ у молодіжному середовищі.

В основі виховної роботи економічного ліцею є концепція особистісно-орієнтованого виховання та педагогіка і психологія життєтворчості, які активно залучають учнів до виховного процесу на засадах співпраці, діалогу, партнерства, високої вимогливості та глибокої поваги і взаєморозуміння. Створюються умови для розгортання процесів самовиховання, самовдосконалення, самореалізації особистості, набуття нею досвіду діяльності.

Наш досвід свідчить, що самоврядування дозволяє учням розвинути такі соціальні якості як толерантність, практичність і конструктивність мислення, повага до власної та чужої праці, оптимізм, гуманізм, спонукає до осмислення власної ролі у життєдіяльності колективу.

І, нарешті, учнівське самоврядування є організацією, що складається з учнів, створена учнями і існує для учнів.

Створюючи модель учнівського самоврядування, ми втілюємо в життя мрію про дитячу самостійність, про можливість повної самореалізації. Саме тому і народилась ідея створення нашої держави – Ліцейної Республіки – метою якої є залучення широкого загалу учнів до управління ліцейним життям.

Дуже важливим кроком у становленні нашої моделі стало створення Конституції Ліцейної Республіки, яка була розроблена і затверджена депутатами Парламенту І скликання і ухвалена всіма учнями на ліцейному референдумі. Це виховує в учнів правову культуру громадянина України, яка формується передусім на основі свідомого ставлення до своїх прав і обов'язків.

За Конституцією республіка ліцею є президентсько-парламентською; Президент обирається із числа учнів терміном на 1 рік.

Проводяться демократичні вибори Президента Ліцейної Республіки, яким передують активний період передвиборчої агітації. Вибори забезпечують великий виховний потенціал. Кандидати у Президенти та їхні команди готують передвиборні програми, які захищають перед виборцями. Конкуренція завжди висока. Обговорення висунутих програм, цікаві

змістовні запитання учнів засвідчують високий інтерес до організації навчально-виховного процесу в ліцеї.

Цікавою, пізнавальною і хвилюючою для учнів ліцею є церемонія інавгурації Президента Ліцейної республіки. Президент приймає присягу, текст якої склали самі учні. Така форма роботи дає великий емоційний ефект для формування в учнів правосвідомості.

Виконавчою владою є Кабінет Міністрів Ліцейної Республіки, головою якого є Прем'єр-міністр, що керує роботою Уряду та звітує перед Парламентом і громадянами Ліцейної Республіки. Прем'єр-міністр, у свою чергу, призначає міністрів за згодою Президента. Збори міністрів проводяться раз на два тижні.

У Ліцейній Республіці діє 8 міністерств.

- *Міністерство освіти* стежить за успішністю навчання учнів, разом із Міністерством культури і відпочинку проводить акції, що сприяють зацікавленню навчальним процесом.
- *Міністерство внутрішніх справ* займається підтриманням внутрішнього порядку в ліцеї, стежить за зовнішнім виглядом та поведінкою учнів, розв'язує конфліктні ситуації до того, як їх буде передано на розгляд суду Честі.
- *Міністерство культури і відпочинку* організовує та проводить у ліцеї масові культурні заходи.
- *Міністерство зовнішніх справ* налагоджує та підтримує зв'язки з іншими школами та організаціями міста, займається проведенням переговорів щодо співпраці та взаємодопомоги.
- *Міністерство охорони здоров'я та спорту* займається організацією та проведенням спортивних змагань, веде пропаганду здорового способу життя.
- *Міністерство друку* складається з прес-центру та соціологічного агентства. Прес-центр випускає газету «ЛІГА», яка інформує громадян про роботу влади Ліцейної Республіки, про новини ліцейного життя. Соціологічне агенство вивчає громадську думку учнів з актуальних питань ліцейного життя та болючих проблем сьогодення.
- *Міністерство екології* опікується озелененням класів, території ліцею, організовує акції щодо збереження навколишнього середовища.
- *Міністерство фінансів* займається організацією роботи ліцейних економічних компаній, формуванням бюджету Ліцейної Республіки.

Важливим завданням громадян Ліцейної Республіки є забезпечення в начальному закладі єдиного інформаційного простору. Щомісячні випуски багатотиражної ліцейної газети стали першим поштовхом багатьох ініціатив та виявом громадської думки учнівського колективу.

Органами судової влади є суд Честі Ліцейної республіки. Голову суду Честі призначає Президент Ліцейної Республіки за згодою Парламенту, який, у свою чергу, призначає двох суддів, одним із яких є вчитель. Також обирається 6 присяжних. За наявності в Ліцейній Республіці певних конфліктних ситуацій, які не можуть бути розв'язані двома сторонами, кожна з цих сторін має право подати позов до суду Честі Ліцейної Республіки. Суд має розглянути позов протягом шести робочих днів. Якщо суд вважатиме його обґрунтованим, то має відбутися засідання суду Честі. У разі іншого рішення позов не розглядатиметься.

Ефективна організація учнівського самоврядування може відбутися лише за підтримки і допомоги дорослих. Тому в ліцеї співпрацює «трикутник»: *діти - батьки - вчителі*. Педагоги-консультанти (закріплені за кожним міністерством) допомагають органам самоврядування підготувати обґрунтовану перспективу розгляду діяльності у позашкільний час, консультують членів міністерств з окремих питань життєдіяльності учнів. Класний керівник є консультантом з певного виду учнівської діяльності в межах класу. Ініціаторами різноманітних справ у класі і ліцеї виступають учні. Співпраця учнівського самоврядування з батьківською громадою з кожним роком стає продуктивнішою. Традиційним стало проведення спільних засідань, на яких учні разом з батьками знаходять шляхи розв'язання

тієї чи іншої проблеми. Плідною є співпраця учнівського самоврядування і батьків щодо роботи з проблемними учнями.

Від розвитку свідомості дитини залежить її подальше життя як повноправного члена суспільства та свідомого громадянина, який чітко знає свої права і обов'язки, і може вільно орієнтуватися у політичній, економічній чи соціальній ситуації.

Нечитайло Валентина Борисівна,

Шевченківський навчально-виховний комплекс, директор

Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи

Школа має бути не підготовкою до життя, школа має бути життям. Досягнути цього можна, використовуючи парні, групові, колективні режими діяльності. Якщо вся діяльність здійснюватиметься як колективна, за бажанням, із формуванням певних міжособистих взаємин, це сприятиме становленню та розвитку життєтворчого спрямування особистості.

Педагогічний процес – вічна діалектика успіхів і невдач. І найвище та найбільше щастя вчителя – бачити, як в очах учня зароджується іскра думки, коли він пізнає незнане, як вона розгоряється, як цей вогонь переплавляє думку в слово. І слово знаходить відгук у серцях учителя та їхніх учнів. І сплав думок, почуттів, емоції втілюється в свідому діяльність. У творчу діяльність, у результаті якої учень самореалізується та відбувається становлення його особистості.

Вчителі НВК, використовуючи їх, залишають в арсеналі ті, які сприяють розвитку інтелектуально-творчих здібностей дітей, їхньому самовияву.

Учитель – методист Ярошенко Л.І. працює над темою „Творчість дитини: ідеї, пошук, досвід”. Її уроки географії – це творчий пошук вчителя, розробка власної методики.

Інноваційні форми і методи навчання сприяють підвищенню інтересу до знань і предмету, активізації навчальної діяльності, формуванню умінь і навичок, вихованню уваги, зосередження. Використовує географічний „Круглий стіл”, „Географічне поле чудес”, „Найрозумніші”, „Щасливий випадок”, уроки-рольові ігри, уроки-концерти, уроки-подорожі, КВК, дискусії, диспути.

Для досягнення результатів традиційними стали тестування, заліки з певних тем з використанням додаткових матеріалів, захист власних робіт та залікові уроки.

Одним із ефективних способів розвитку творчої активності учнів є проблемне навчання з географії. Воно полягає в тому, що знання даються не в готовому вигляді, а перед учнями поставлені проблемні питання (проблемна ситуація), створюючи перед учнями певне утруднення, а подолати їх вони можуть, спираючись на раніше отримані знання, досвід уміння, навички.

Дуже важливо знайти проблему, створити проблемну ситуацію, поставити завдання пізнавального характеру, посилене для учня, і таке, щоб збуджувало думку.

Проблема містить у собі і відоме, і невідоме. Наприклад, учень знає, де розташована г. Кіліманджаро, але не знає, чому на вершині цієї гори лежить сніг. Вчителька створює проблемну ситуацію на уроках так, щоб учень усвідомив цю проблему і знав, що має недостатні знання на її розв'язання. Розуміють, що їм не вистачає знань. Ставить такі запитання, щоб виникло бажання здобутки ці знання.

На уроках проблемного навчання використовує проблемно-пошуковий і дослідницький методи. Всі уроки проводить у вигляді блочної системи ЛОС (листки опорних сигналів). У фаховому журналі „Географія” видавництво „Основа” надруковані її роботи. Для вчителів району розробила комп'ютерну навчальну програму з географії материків та океанів по темі „Фізико - географічне положення та історія дослідження Африки”.

Цісельський П. С. – вчитель фізики, працює з повною віддачею, щоб знайти свій власний вчительський почерк, без якого справжнього вчителя не буває. До

кожної навчальної теми додає щось нове, цікаве, таке, що можна застосувати у повсякденному житті. На уроках використовує такі прийоми: творчі паузи, словесні ігри, „Фізика на прогулянці”, „Фізика у нас вдома”, конкурс реклами.

Перетворити абстракції, про які йдеться на уроці, на зримі образні об'єкти, вчителю допомагають порівняння, що зрозумілі підлітку. Поєднує проведення традиційних і нетрадиційних уроків. Вважає що підготовка до нетрадиційного уроку відрізняється від підготовки до традиційного. Адже підготовка до нетрадиційного уроку йде за наперед продуманим планом. І в ході уроку практично не буде нерозв'язаних питань.

Працюючи в групах, кращі учні дійсно відчують задоволення від самого себе, гордість за себе, що він вміє і знає. А учень, який працює слабше, має можливість самокритично подивитись на себе і свої знання крізь призму знань кращих учнів.

У кабінеті фізики для успішного розв'язання всіх проблем є науково-методичне забезпечення: це і методична література, фахові журнали, підбір дидактичного і роздаткового матеріалу.

Сьогодні, як ніколи, Україні потрібні здібні, талановиті, творчі особистості. Саме з ними пов'язуємо майбутнє держави, її долю, розв'язання багатьох проблем. Для повного розкриття природних обдарувань таких дітей неабияку роль відіграє приклад і авторитет педагога, такого педагога як Галій Н.О. Особливо захоплюють уроки зв'язного мовлення.

Скільки чутливості, винахідливості, творчого натхнення викликає у своїх вихованців учителька цікавими знахідками нестандартних підходів до проведення таких уроків. Велику увагу приділяє диференціації навчання, яка забезпечує максимальну самостійність учнів у роботі над творчими завданнями та навчальними проблемами. Вчителька вміло проводить уроки-подорожі, уроки-прес-конференції, уроки-диспути, змагання.

Для районного семінару вчителів української мови і літератури розробила систему уроків „Сучасний літературний процес. Літературні поради”. У складі районної творчої групи вчителів – словесників брала участь у розробці методичного посібника з української літератури для 6, 7, 8 класів за програмою 12- річної школи.

Підготувала: 6 клас: розділ „Загадково прекрасна і славна давнина” (цикл уроків). До розділу „Пригоди і романтика” систему уроків по вивченню повісті В. Нестайка „Тореадори з Васюківки”.

7 клас - систему уроків до розділу „Із пісенних скарбів” та два уроки по вивченню творчості А. Малишка.

8 клас - вивчення творчості І Франка та Євгена Дударя.

Підручник для 7 класу визнаний переможцем у конкурсі на кращий підручник для 12 – річної школи.

Бражник Л.В., вчитель української мови та літератури, використовує метод проекту. У ході підготовки до уроку відбувається відхід від традиційної форми уроку, надано свободу у виборі теми, методів, форм навчальної діяльності. Урок-проект в 11 класі за твором О. Довженка складався з мікропроектів (3 творчі групи, учасники яких здійснювали пошуково-дослідницьку роботу з окремих питань). (бібліографи, літературознавці, філософи).

Серед важливих проблем, які висуває перед нами сучасна школа, є використання альтернативних форм навчання молодших школярів. Модернізація освітньої галузі „Мова і література” Державного стандарту передбачає формування у молодших школярів соціальних навичок і, насамперед, спільну працю в парах, групах з різною кількістю дітей. Інтерактивне навчання сприяє формуванню умінь і навичок, створює атмосферу співпраці, взаємодії, розвиває мову і мислення.

Яненко М.І., вчитель початкових класів, формує культуру спілкування: вміння запитувати і відповідати, вислухати і поважати його думку, вміння поступатися своїми принципами, узгоджувати дії. Навчання передбачає застосування методів і прийомів, які

стимулюють пізнавальну діяльність. Учень виступає „суб’єктом” навчання, вступає в діалог з учителем, однокласниками, виконує творчі завдання. Основними методами і прийомами є самостійна робота, творчі завдання, запитання учня до вчителя і навпаки. Ці інтерактивні технології успішно можна застосувати в початкових класах.

Спочатку використовує інтерактивні вправи на окремих етапах уроку рідної мови чи математики.. Починає з найдоступніших і зрозумілих для дітей, наприклад: „мікрофон” або „мозковий штурм” можна використати для актуалізації опорних знань під час вивчення теми

„Які бувають тексти ? ” (2 клас).

Щоб інтерактивна вправа вийшла і принесла бажані результати, практикує їх щодня, щоруку. Семеняка Т.Я. на уроці мови у 3 класі на тему: „Поняття предметності на прикладах іменників, що утворюються від прикметників” застосувала такі види робіт: „мікрофон”, за допомогою якого діти визначились, якими вони повинні бути на уроці.

„Кубування” (визначили види робіт на уроці), каліграфічна хвилинка, „мозковий штурм”, розподільний диктант, „ланцюжок”, гра „Знавці”, діалогічне мовлення, робота в групах, хвилинка ввічливості, коментоване письмо, робота в парах, розвиток зв’язного мовлення.

Проводить інтегровані уроки, цікаво пройшов урок читання, природознавства і мови на тему „Подорож у казку”, на якому діти читали, закріплювали вміння розрізняти народну та авторську казку, поглиблювали заняття про тварин лісу; ознайомились із правилами написання кличок тварин, склали художні описи.

Конфлікти з батьками, способи самовираження підлітків та молодших школярів, які часто незрозумілі та навіть шокують дорослих, а також зростання кількості негативних вчинків у цьому віці значною мірою спровоковані тим, що більшість юнаків та дівчат ще не володіють способами продуктивного, ефективного спілкування з дорослими та ровесниками, не вміють виразити свої почуття та емоції.

Керуючись всіма цими питаннями, на протязі кількох років практичний психолог Кулик Л.А. працює над проблемою „ Психологічні проблеми підлітків та молодших школярів. Інтерактивні форми роботи”. Найбільш подобається тренінг, який часто використовує. Адже це дуже захоплюючий процес де можливо все: і та сама рівність, на яку претендує наша сьогоденна юнь, і цікаві, захопливі завдання і навіть гра та різноманітні вправи з психокорекції. У своєму доробку має два власних тренінгових цикли „Тренінг безконфліктності” та „Школа майбутніх дружин та чоловіків”.

Починаючи з 2007 року, почала впроваджувати в роботу арттерапію. Сутність арттерапії поза словами. Для того, щоб осягти, потрібно торкнутися пензлем аркуша паперу, попрацювати, скласти мелодію або вірш, тобто віддатися свободі і радості творення, відчувати своє тіло, усвідомити свої почуття.

Арттерапія – це терапія засобами візуального, пластичного мистецтва. Напрямки діяльності її досить різнобічні. Кулик Л.А. використовує в своїй роботі такі:

лялькотерапію – психотерапія засобами театрального мистецтва та рольові ігри;

піскотерапія – терапія за допомогою роботи з піском;

кольоротерапія – терапія за допомогою кольорів;

казкотерапія – терапія за допомогою казки, де в метафоричній формі міститься спосіб подолання життєвих труднощів;

терапія живописом – терапія засобами образотворчого мистецтва.

Це засіб невербального спілкування, це є особливо цінним для тих дітей, кому складно словами описати свої переживання, або, навпаки, хто надмірно пов’язаний з мовним спілкуванням. Мова символів є однією з основ образотворчого мистецтва, яка допомагає малюкові точніше висловити свої переживання, а психологу – по-новому поглянути на ситуацію і життєві проблеми та знайти, завдяки техніці, шляхи їх розв’язання.

Образотворча діяльність дає змогу обійти „цензуру свідомості”, тому виникає унікальна можливість для дослідження несвідомих процесів у дитини, а також вираження

та актуалізації прихованих ідей і станів, тих соціальних ролей і форм поведінки дитини, що знаходяться у „витісненому вигляді” або мало виявлені у повсякденному житті. Діти з задоволенням приходять на заняття. Вони чи то малюють, чи то граються у піску чи ставлять театральну виставу – самі того не розуміючи, моделюють життєві ситуації, знаходять в грі відповідні на важливі проблеми та питання.

Найважливішим завданням сучасної української школи є формування майбутнього країни, виховання вільних, відповідальних людей, гідних громадян своєї держави. Справжній патріот країни своєю діяльністю, любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємності з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності і суспільства, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювались на моральній основі.

Оскільки патріотизм набуває сьогодні особливого значення, свою роботу Шевченківський навчально-виховний комплекс будує за „Програмою патріотичного виховання дітей та учнівської молоді”, яку розробили Бех І.Д., доктор психологічних наук, дійсний член АПН України, директор Інституту проблем виховання АПН України та Чорна К.І., кандидат педагогічних наук, завідувача лабораторією морального та естетичного виховання Інституту проблем виховання АПН України. Мета програми полягає у визначенні сучасних теоретичних засад патріотичного виховання, науково-методичних, організаційних, інформаційних умов розвитку патріотичного почуття у дітей та учнівської молоді. Ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави виявляється у таких якостях як патріотизм, національна свідомість, правосвідомість, політична культура міжетнічних стосунків. Патріотизм є проявом любові до свого народу, поваги до українських традицій, відчуття своєї належності до України, усвідомлення спільної власної долі з долею Батьківщини, досконале володіння українською мовою. Реалізація мети і завдань виховання ціннісного ставлення до суспільства і держави передбачає орієнтацію на особистість як прогресивну систему ціннісних стосунків.

Педагогічний колектив проводить дослідно-експериментальну роботу за темою „Створення інноваційної моделі формування та розвитку патріотичних почуттів учнів загальноосвітніх навчальних закладів”.

Мета: формувати громадянина – патріота України, готового самовіддано розбудувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу. Розкривати світову велич Т.Г. Шевченка, неперевершену цінність творів поета, їх значення для нас, нащадків Великого Кобзаря. Досконало оволодіти українською мовою, історичним досвідом поколінь, вивчення природи рідного краю, формування любові до рідної землі, до свого народу, готовності до праці в ім'я України, формування моральної культури, толерантного ставлення до інших культур та традицій .

Завданнями в даній моделі є:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- формування національних цінностей, світоглядних позицій, ідеалів українського народу засобами фольклору, етнографічних свят та вечорів;
- виховання поваги до українських традицій, звичаїв, культури, державної мови;
- залучення до виховного процесу батьків та родичів, представників громадськості;
- дотримання народних звичаїв та обрядів, права і свободи людини;
- готовність захищати слабших.

Дана модель має забезпечити формування в учнів такої системи цінностей:

- патріотизм
- почуття національної гідності;
- бережливе ставлення до рідної землі;
- історична пам'ять
- абсолютно вічні цінності - загальнолюдські цінності: доброта , любов , чесність, гідність, справедливість;

- сімейні цінності – моральні основи життя сім'ї, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, вірності в коханні, піклування про дітей, любов до батьків, пам'ять про предків;

Для підвищення ефективності роботи можна використовувати такі методи:

- соціально-психологічні тренінги („Я – реальне , я- ідеальне”);
- ситуаційно-рольові ігри, ляльковий театр;
- створення ситуацій успіху;
- метод проектування моральних ситуацій;
- метод пояснення цінностей;
- метод переоцінки ціннісних уявлень;
- метод зміни неконструктивних переконань;
- методи використання порівнянь;
- бесіди, лекції, диспути („Моя країна – Україна”)

Очікувані результати:

- сформувані в учнів ідеал людини-патріота , захисника Вітчизни;
 - психологічно підготувати молодих людей до активної громадянської позиції;
 - виховати таких громадян, які у випадку загрози національній безпеці проявляти готовність служити Україні ;
 - визнання пріоритету суспільних та державних над особистими.

Засоби реалізації моделі формування та розвитку патріотичних почуттів Шевченківського навчально-виховного комплексу

Природа рідного краю, Рідна мова, Історія України, Національна символіка, Українознавство, Народний календар, Національні традиції, звичаї, обряди Патріотичне виховання, Національне мистецтво, Родинне виховання.

Проведено психолого-педагогічний семінар за темою: „Особливості патріотичного виховання підростаючого покоління” у формі тренінгу.

1. Спочатку вправа „Знайомство”, де учасники ознайомились з переліком казок, потрібно було визначити ряд казок, за допомогою яких можемо виховати патріотичні почуття. Потім кожен обрав героя, що є найбільше ближчим до кожного учасника заняття.

2. Прийняття правил гри.

3. Очікування – кожен учасник отримує аркуш паперу – стікера, на якому треба записати свої очікування від семінару, потім закріпити його на дереві у вигляді цвіту. „Від сьогоднішнього заняття я чекаю нових знань, методів, засобів формування партнерських почуттів у вихованців”.

4. Інформаційне повідомлення „Підходи та принципи виховання громадянина – патріота. Методи, засоби та форми патріотичного виховання.”

5. Для виконання наступної вправи учасники діляться на дві групи: перша – хто народився в Звенигородському районі; друга – за межами Звенигородського району.

Потрібно намалювати будинок і презентувати його. Деталі будинку будуть нести інформаційну цінність: дах - методи, засоби; вікна – форми; загорожа – бар'єри, перешкоди; квітова галявина – те, завдяки чому ми подолаємо перешкоди.

6. Вправа „Символи України”. Для її виконання сформовано дві групи: Одна - з випускників Шевченківської школи. друга – з випускників інших шкіл.

Завдання: Державні символи як засіб патріотичного виховання. Народні символи як засіб виховання учнів – патріотів. Вправа „Від росточка до калини”. Гілка калини уособлює всю діяльність по розвитку патріотичних почуттів. Кетяг – це випускник школи. Від паростка калини до зрілого плода проходить певний час. Цей час – період становлення громадянина – патріота з вихованця дитячого садочка „Тарасик” до випускника НВК. Листки – це фактори впливу.

1. Навчальна діяльність.
2. Виховна діяльність
3. Позакласна робота

4. Емоційне здоров'я
5. Вплив сім'ї
6. Формування здорового способу життя
7. Громадськість

Завдання : на жовтих листках написати причини негативу, який присутній; на зелених – завдання та невирішені проблеми.

7. Колаж „Фактори впливу на патріотичне виховання”.

8. Підсумки: якщо очікування учасників семінару справдились, то у кошик вони кладуть червоні яблука, якщо ні - зелені. Очікування учасників семінару справдились і в кошику очікувань були тільки червоні яблука.

Цікаві заняття готують у ДНЗ вихователі. У старшій групі Бондур Ж.О. провела заняття на тему „Є в тебе ім'я і рідна земля”. Напередодні діти одержали завдання дізнатися, як кожному з них давали ім'я, хто вирішив назвати дитину так. На початку заняття діти переглянули малюнки, розповідали, хто кого намалював. Називали імена тих, кого намалювали.

Бесіда про імена. На сердечках, які лежали на столі, діти написали своє ім'я і подарували ці сердечка Дереву Дружби.

Гра „Відгадай чий голос”. Бесіда про власні назви.

Прослуховування пісні „Це моя Україна”.

Бесіда про Україну, рід, родину.

Читання віршів про Україну, своє село.

Саме на таких заняттях вихователі формують розуміння неповторності та унікальності кожної людини та почуття любові до Батьківщини.

Низенко Ольга Іванівна,
вчитель зарубіжної літератури
Вільчинська Л. В., *вчитель математики*
Чорнобаївської гімназії
Чорнобаївської районної ради
Черкаської області

Важливий складник реформування освіти

*Мистецтво навчання полягає
не в умінні повідомляти, а в умінні
збуджувати, будити, оживляти.*

А.Дістервег

Безумовно, важливим складником у реформуванні загальноосвітньої підготовки є постійне оновлення методів навчання, впровадження нових педагогічних технологій. І сьогодні до активного словникового запасу вчителя ввійшло «інновації», «інноваційні технології».

Зрозуміло, що в педагогічній інтерпретації «інновація» означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу. Дослідники проблеми педагогічної інноватики (О.Арламов, М.Бургін, В.Журавльов, В.Загвязинський, Ю.Юсуббеков, А.Ніколас та ін.) намагались пояснити її як корисне, прогресивне, передове, сучасне. Варто прислухатися думки І.Підласого, котрий вважає, що інновації – це ідеї, і процеси, і засоби, і результати, взяті в якості якісного вдосконалення педагогічної системи. Сьогоднішній урок повинен стати потрібним для кожного учня, зокрема, допомогти йому в реалізації власної

мети, задумів, прагнень. Учень має здобути не просто знання, вміння і навички, а ґрунтовані на них та на досвіді цінності, нахили, компетентності.

Аналізуючи інноваційні тенденції, що відбуваються останнім часом у загальному освітньому процесі і сприяють його удосконаленню, необхідно звернути увагу, що, як зауважує учений - дидакт В. Краєвський, однією з характеристик наукового знання є його кумулятивність, або певне інноваційне посилення попередніх наукових результатів, які слугують орієнтиром для подальшого наукового прогресу, і їх не можна ігнорувати.

Серед найбільш поширених інновацій вважаю доцільним виокремити:

– **комп'ютерне навчання;**

– **діалогові (інтерактивні) технології**

Зараз з впевненістю можна сказати, що в усі сфери людської життєдіяльності проникають **інформаційні технології, під якими прийнято розуміти «сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі й подання інформації за допомогою комп'ютерів і комп'ютерних комунікацій»**, адже це передбачає і Національна доктрина розвитку освіти України ХХІ ст., яка визначає такі пріоритети: впровадження сучасних інформаційних технологій у практику навчально-виховного процесу та формування високого рівня інформаційної культури кожного члена суспільства.

Залучення учнів до сучасних методів роботи з інформацією, комп'ютеризоване навчання сприяє формуванню творчого мислення школярів, готовності їх до роботи в умовах сучасної інформатизації суспільства. Крім того, зважаючи на останні науково-технічні досягнення у суспільстві, виходить, що використання комп'ютерних технологій, уміння знаходити та відбирати важливу інформацію, навички її цілеспрямованого застосування — це необхідні реалії сьогодення. Без сумніву, як і визначає дослідник впливу інформаційних технологій П.Сердюков, що комп'ютеризоване навчання сприяє розвитку таких видів діяльності, як *пізнавальна* (пошук, вивчення та обробка інформації, звернення до додаткової інформації); *тренувальна* (формування та розвиток різних видів діяльності); *дослідницька* (проведення дослідження, зіставлення); *допоміжна* (підготовка, обробка, зберігання та роздрукування текстів), що веде за собою підвищення зацікавленості до предмета, поглиблення знань, підвищення результативності навчання.

Для мене, як вчителя зарубіжної літератури, найближчим є застосування мультимедіа, що безперечно підвищує ефективність навчання, адже мультимедіа — це сукупність комп'ютерних технологій, в яких одночасно використовуються кілька інформаційних середовищ: графіка, текст, відео, фотографія, анімація, звукові ефекти, високоякісний звуковий супровід. Це здебільшого презентації, створені за допомогою програми MS Power Point.

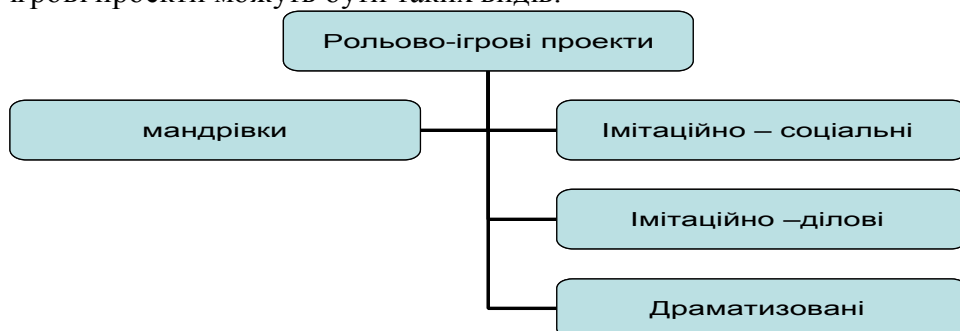
Інформаційні технології, зокрема на уроках зарубіжної літератури, — це і використання мережі Інтернет, електронних енциклопедій <http://mega.km.ru>; (Енциклопедія Кирила й Мефодія), <http://krugosvet.ru> (Електронна енциклопедія «Кругосвіт») та ін.

Зараз немає однозначної думки щодо використання та поєднання комп'ютерних технологій і вивчення літератури, адже літературний текст як повноцінне художнє явище передбачає діалог на рівнях: художній текст — читач, читач — автор, автор — художній текст — читач тощо, які є вічними необхідними компонентами у процесі літературної освіти школярів, бо одним із завдань вивчення літератури є формування читача. Але водночас слід зазначити, що ефективне використання комп'ютерних технологій та Інтернету при вивченні літератури є засобом розвиваючого навчання, який вивільняє багато часу вчителя та учнів для творчої роботи і здатен стимулювати інтерес школярів до читання літературних творів.

Хотілося б, щоб з метою подальшого впровадження інформатизації, школи мали більшу кількість педагогічних програмних засобів навчання з усіх дисциплін і, звичайно, з предметів гуманітарного циклу. В цьому році проходять апробацію ППЗ з деяких навчальних дисциплін, але слід зауважити, що вони потребують багато доопрацювань, бо здебільшого несуть інформаційний характер, а хотілося б мати в них більше практичних завдань, підібраних з урахуванням сучасних інтерактивних методів і прийомів. Для

Реалізуючи особистісно орієнтований підхід до навчання і виховання учнів, чинне місце відводимо проектам. Проектна діяльність вимагає від учителя не стільки пояснення «знання», скільки створення умов для розширення пізнавальних інтересів дітей і на основі цього – можливостей їхньої самоосвіти і творчого розвитку в процесі практичного застосування знань. Класифікація проектів за провідною діяльністю учнів виділяє один із найбільш складних – рольовий проект.

Беручи участь у цьому проекті, проектанти виконують ролі літературних або історичних персонажів, вигаданих героїв та ін. Результат проекту може залишатись відкритим до самого закінчення (реалізації), адже багато буде залежати від виконавця тієї чи іншої ролі. Це творчий підхід до роботи як вчителя, так і учня, адже прийнято, що вибрана проектна діяльність включає : збір інформації, аналіз, оформлення результатів. Рольово-ігрові проекти можуть бути таких видів:

Досвід показав, що добрий результат на шляху реалізації рольово-ігрових проектів дають інтегровані уроки, зокрема зарубіжної літератури та історії з поєднанням знань із художньої культури, музики, образотворчого мистецтва.

Наприклад, ролі інтегрованого уроку *Клуб Любителів Середньовіччя (КЛС)*
 (Тема уроку: «Культура Середньовіччя. Зображення величі історичного минулого у творах середньовічної літератури та літератури про добу Середньовіччя»)

Практикуємо інтеграцію різних предметів.

Наприклад, інтегрований урок зарубіжна література / математика (додаток 1)

Умови результативності педагогічної технології

Безумовно, результативність інноваційних технологій має бути забезпечена низкою психолого-педагогічних умов, зокрема таких:

- урахування типологічних (вікових) особливостей школярів;
- дотримання в навчально-виховному процесі принципів індивідуалізації, емоційності, адаптивності, психологічної комфортності, самоорганізації, проблемності і колективності;
- урахування рівня читацької культури школярів, їхніх мотивів звернення до книги і читацьких потреб;
- прогнозування результатів педагогічного впливу інноваційної технології;
- забезпечення поетапної реалізації навчального процесу;
- варіативність методів, прийомів, видів, форм і засобів навчання в процесі вивчення зарубіжної літератури;
- інтегроване використання індивідуальних і групових методів і форм навчальної діяльності, класної і позаурочної роботи.

Досвід показує, що впровадження інноваційних технологій дає певні результати, а саме: збільшується інтерес до предмета, зростає активність учнів на уроках, підвищується рівень знань, прагнення до самостійного пошуку, до творчого представлення набутих знань.

Новикова Аїда Григорівна,
 учитель біології Золотоніської загальноосвітньої

Створення ситуації успіху як один із ефективних прийомів педагогічної діяльності

За останні роки словосполучення «ситуація успіху» стало для педагогів звичним. Однак створити її не так вже й просто. Насамперед треба розмежувати поняття «успіх» та «ситуація успіху».

Успіх – це вдала діяльність, досягнення визначних результатів, суспільне визнання особистості. В залежності від того, ким та як він підготовлений, чим мотивований, він може бути очікуваним та неочікуваним, підготовленим та непідготовленим, короткочасним та довготривалим.

Ситуація успіху – це створення умов, що забезпечують успіх як результат даної ситуації. Ситуація успіху – це те, що може створити вчитель для досягнення успіху учнем.

З педагогічної точки зору ситуація успіху – це таке цілеспрямоване, організоване поєднання умов, завдяки яким створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремої особистості так і колективу взагалі. Це результат продуманої та підготовленої стратегії й тактики вчителя.

Як поетапно слід організовувати ситуацію успіху :

1. Мотиваційний етап.
2. Організаційний етап.
3. Результативний етап.
4. Заключний етап.

Мотиваційний етап : На цьому етапі слід знайти цікаві підходи, щоб зацікавити кожного учня до роботи, до сприйняття даної теми. Англійське прислів'я говорить «Можна привести коня на водопій, але не можна примусити його пити». Отже, мотиваційний етап дає можливість в кожного учня пробудити бажання пізнати дану тему. Наприклад : при вивченні теми на уроці біології у 8 класі (1 урок) «Тваринний світ - складова частина природи. Зоологія наука, що вивчає тварини» мотивацією був вірш, а потім його аналіз :

«Були у Матері – природи

Дві донечки такої вроди:

Хто їх побачить хоч на мить, -

Не міг забуть і розлюбить.

Голубооку звали Флора,

У неї очі, наче зорі.

Завжди замріяна, тендітна,

Ласкава, ніжна та привітна.

А Фауна – швидка , як вітер,

Могла за птахами летіти

І за оленями стрибати,

Та з білочками пустувати.

Обидві світ живий любили,

Відтак його боготворили.

Та ж вирішила мудра мати

В придане їм дарунки дати:

Мрійливій Флорі - світ рослинний,

А жвавій Фауні – тваринний

Щоб берегли і доглядали,

Від всього злого захищали.

Живуть в легендах і понині

Живого світу дві богині.

При вивченні теми «Організація організму тварин. Вивчення особливостей будови тваринних клітин і тканин» (8 клас) мотивацією був вислів М.Семенова «Жива клітина переважить будь-який завод надзвичайною злагодженістю процесів». У 7 класі на уроці на тему «Фотосинтез. Дихання » мотивацією стали слова К.А.Тімірязєва «Фотосинтез – це процес від якого в кінцевій інстанції залежать всі прояви життя на землі » . У 9 класі при

вивченні біології людини на уроці на тему «Травлення» мотивацією стали слова Поля Брега «Людина – це сума їжі, яку вона вживає. Те, як ви себе відчуваєте, залежить від того, що ви їсте. Кожна частина вашого організму будується з їжі – волосся, очі, зуби, кістки, кров. Навіть вираз вашого обличчя складається з того, що ви їсте. Тому здорова людина – щаслива людина». Я думаю, що саме така мотивація спонукає дитину до бажання впізнати, а про що буде йти мова далі? І тут можна запропонувати різні форми і методи роботи, щоб розкрити тему і досягти поставленої мети.

Другий етап в організації ситуації успіху є – *організаційний етап*. Завдання вчителя: забезпечити учню з урахуванням індивідуальних особливостей і особистісних якостей умови для успішного виконання завдання, зацікавити його безпосередньо пізнавальними процесами. На цьому етапі деякі учні переживають стан конфлікту: з одного боку, необхідно виконати роботу, а з іншого – відчувається що недостатньо умов для її виконання. У цей час особливо необхідна допомога вчителя. Необхідно допомогти дитині правильно включитися в роботу, стимулювати її діяльність, подолати втому. Конкретні обставини вимагають використання тих чи інших прийомів для створення ситуації успіху.

На даному етапі відбувається сприйняття та засвоєння навчального матеріалу. І тут слід пам'ятати, що на уроці більше часу повинно займати не пасивне сприйняття навчальної інформації в умовах «словесної сидячої педагогіки», а активна, в тому числі науково-пошукова діяльність учнів. Дитина розвивається, якщо вона розв'язує якісь проблеми, висловлює свої думки, припущення, ділиться своїми знаннями з іншими. Як не намагайся чудово і артистично розповідати нову тему, а в пам'яті учня, за результатами дослідження залишається: від лекції – 5% засвоєння, читання – 10% засвоєння, відео/аудіо матеріали – 20%, демонстрації – 30%, дискусії – 50%, практичні роботи – 75%, а навчання інших застосування одразу ж отриманих знань – 90% засвоєння. Тому я на 100% підтримую слова великого китайського педагога і кредо сучасного інтерактивного навчання: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю. Те, що я бачу, чую й обговорюю, я починаю розуміти. Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок».

Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром. Використовуючи які форми роботи можна цього досягти? В першу чергу ми знаємо, що книга – є джерело знань. Тому самостійна робота з підручником є Невід'ємна складова навчального процесу. Традиційно вважається, що новий матеріал краще запам'ятовується, коли він занотований, але сучасні дослідження вчених доводять, що звичайне нотування – слово за словом, речення за реченням не зберігається в мозку. Мозок запам'ятовує інформацію тоді, коли вона має вигляд певних моделей: опорні конспекти, моделі, схеми, наприклад, асоціативний куц. Схеми, таблиці, опорні конспекти ми складаємо з 5 класу спочатку вони простенькі, а потім складніші.

Одному учню будувати такі схеми, заповнювати таблички (бо треба вміти виділити головне) тяжко, особливо дітям, які мають слабку базу знань, тому ділимося на групи і працюємо в малих групах (2-3), а потім повідомляємо про свої досягнення, успіхи, всьому класу. І яка радість у тих дітей, які виконали завдання з допомогою товариша, бо самому йому було під силу. Отакі опорні схеми, асоціативні куці дуже ефективні і при повторенні вивченого матеріалу «Заповніть німі схеми». Робота в малих групах дає змогу учням набути необхідних навичок для спілкування та співпраці. Вона стимулює роботу в команді. Ідеї, вироблені в групі, допомагають учасникам бути корисним один одному. Висловлення думок допомагає їм відчути особисті можливості та зміцнити їх.

З великим успіхом проходять уроки за технологією «Навчаючи – вчуся». Він дає можливість учням взяти участь у передачі своїх знань однокласникам. Так в 8 класі при вивченні теми «Різноманітність тварин та їх роль у житті людини» учням запропонувала підготувати повідомлення і поділила їх на групи: «Медики» – повідомляли про п'явки, комахи, ссавців, плазунів.

«Домогосподарки» – про риб, земноводних, птахів, шовківництво, кролівництво.

«Історики» – характеризували міфічні істоти, порівнювали їх із представниками тваринного

світу, розповідали про голубів.

«Мовознавці» – розповідали про тварин, описаних в творах Лесі Українки, І. Франка.

«Митці» – підготували малюнки, фотографії про тварин.

Щоб оживити роботу учнів, активізувати їх під час вивчення нового матеріалу я пропоную таку форму роботи як «Мозковий штурм». Наприклад, вивчаючи тему «Системи органів» – 8 клас я запропонувала завдання: пояснить вислів «Організм без нервової системи – це те саме, що оркестр без диригента». І учні зараз же починають думати і висловлювати свої припущення. Дехто говорить свою думку, яка далека від істини, деколи думка близька до істини, дехто чув чийсь думку і тут же хоче сказати щось своє, бо думка товаришів підштовхнула його на це. І все складається так : моя думка + моя думка ... п ..----- Еврика! Це щось подібне до (прес - методу), коли виникають суперечливі відповіді на розв'язання якоїсь проблеми. І взагалі, я дуже часто без всякої особливої технології люблю запитувати у дітей: А як на твою думку? А чому так? А ти погоджуєшся? А інших думок немає? А від дітей я чую: «Я вважаю, що... На мою думку... Тому, що... Наприклад... Я таким чином...». Ми разом приходимо до спільної думки, спільного висновку. На таких уроках діти не нудьгують, а активно працюють і здобувають знання. І далі говорячи про ситуацію успіху – перейдемо до 3 етапу – результативний. Перед вчителем стоїть завдання організувати роботу таким чином, щоб результат попередньої діяльності став емоційним стимулом для наступного виконання навчального завдання. Цей етап стає найбільш вразливий для дитини. Підсумки навчальної роботи зазвичай зводяться до оцінки.

Часто погляди учня та вчителя в даному питанні розходяться, тому що вчитель оцінює підсумки діяльності, а учень пам'ятає про ступінь затрачених сил. І тут можливі різні варіанти, а отже і різні дії вихователя, щоб не вбити в дитини віру і можливість успіху.

1. Ступінь затрачених зусиль відповідає підсумку роботи , а значить і оцінці. Вчитель хвалить учня .
2. Учень затратив мінімальні зусилля, а підсумок його роботи задовольняє головні вимоги – це є «небезпечний успіх» і тому вчителю надалі необхідно ретельно продумати індивідуальну роботу з учнем.
3. Учень впевнений, що «виклався », а оцінка, яку має виставити вчитель, не відповідає його очікуванню. В такому випадку учитель повинен запропонувати учневі знайти помилки, а потім розподілити, разом з вчителем, по видах: логічні, граматичні, орфографічні. Але вчитель повинен підкреслити, що він впевнений у покращенні результату, що він вірить в його старанність, наполегливість і успіх .
4. Кількість затрачених зусиль відповідає результатам діяльності, але результат незадовільний. Це значить ,що робота проходила без врахування індивідуальних здібностей конкретного учня. Надалі планувати по іншому.

На цьому етапі можна використовувати різні форми роботи: «закінч речення » «Встав пропущене слово» «Хто важливіший» (учень доводить що важливіше наприклад у рослин: стебло, листок, брунька пагін чи корінь ; вегетативні органи чи генеративні). І тут при доведенні важливості діти порівнюють, доводять, роблять висновок; постав запитання до термінів і понять які вперше ти почув в даній темі, склади кросворд; логічний ланцюжок ,яке слово пропущено, Доміно – склади слів на окремих папірцях – слід утворити з них терміни і пояснити їх. Наприклад ле, чін, шлу, сер, нок, че, це, ні, ка, пе (легені, серце, шлунок, печінка). Наукова лабораторія на основі дослідів, спостережень – роблять висновок чому? цікаво проходить рефлексія – діти проводять самооцінку своїх досягнень і порівнюємо з оцінкою вчителя та однокласників.

Як показує практика, у міру індивідуальних особливостей учні по-різному реагують на запропоновані ситуації. Для деяких учнів ситуація успіху повинна бути повторена неодноразово. Отже, ситуація успіху – достатньо тонкий психолого-педагогічний інструмент. Ним повинен володіти кожен учитель, а для цього необхідне розуміння обставин, індивідуальності учня, володіння палітрою педагогічних прийомів!

Всіх учнів умовно можна об'єднати у групи:

«Надійні» - вони мають добрі здібності, відповідально ставляться до виконання своїх обов'язків, активні в суспільній та громадській роботі. Рівень їх сподівань адекватний рівню їх можливостей.

«Впевнені» - здібності можуть бути вищими, ніж у надійних, але система їх роботи не настільки гладка. Періоди підйому, злету змінюється розслабленням, інколи бувають періоди спаду. Діти емоційно реагують на перемоги та невдачі. В класі викликають симпатії однокласників та вчителів. Недолік – швидке привикання до успіху, переростає впевненість в самовпевненість.

«Невпевнені» - успішні діти, пізнавальні інтереси яких зазвичай пов'язані з навчанням, Мають добрі здібності, відповідальні до справи. Головна риса - невпевненість у своїх справах. Найбільш хворобливо реагують на несправедливість учителя і необ'єктивне оцінювання.

«Зневірени» - це найчастіше учні, які мають непогану підготовку, здібності, успіхи в навчанні. Однак після пережитої колись радості очікування успіху з різних причин її втратили. Причини відчаю різні: серія невдач, нетактовність вчителя, позиція сім'ї. В цьому випадку слід пам'ятати вчителям: чим менше в учня надії на успіх, тим скоріш він замикається в собі.

Коли учні хочуть досягти успіху вони повинні бути впевнені в тому, що завдання, яке стоять перед ними, не тільки привабливі, але й відповідають їх можливостям та не потребують прикладання занадто великих зусиль: їх здібності не нижчі, ніж в інших учнів, що виконують такі ж навчальні завдання: результат розв'язання завдань цілком залежить тільки від них самих: контроль з боку вчителя має об'єктивний характер: навіть не значні досягнення, а також намагання, оцінюватися вчителем добре: всі учні, які мають однакові результати, оцінюються вчителем однаково: оцінка залежить тільки від результатів навчальної діяльності і ні від чого іншого: для досягнення успішних результатів створені всі необхідні умови і ніщо не заважає їх досягненню: сам учитель зацікавлений в тому, щоб учні отримали більш високі результати й особистий успіх.

А які ж правила управління успіхом на уроці?

1. Якщо після уроку в учнів не залишилося питань, які б хотілося б обговорити, пошукати розв'язання, то це означає, що урок, можливо, був корисним, але залишив дітей байдужими до того, що на ньому відбулося.
2. Незаслужена похвала, перебільшені компліменти, випадкові оцінки принижують відчуття успіху, треба побачити реальні зміни, реальні досягнення учнів, якими б малими вони не були, та вчасно підтримати учня.
3. Успіх починається з прийняття дітьми права вчителя, вчити. Авторитет, особистість вчителя його різноманітні уподобання та зацікавлення – основа успіхів учнів.
5. Психологічний клімат, обстановка життєрадісності, організація діяльності учнів на уроці, вдале поєднання творчих та репродуктивних методів.
6. Передчуття незвичайності, спроможність вчителя дивувати, вносити елементи романтичності відіграють важливу роль на уроці.
7. Учитель повинен любити дітей та вміти це робити. Не можна виказувати захоплення від спілкування з одними дітьми та заставляти страждати інших.
8. Учитель повинен знати цілий клас і кожного учня окремо. Він повинен дуже багато знати про дітей, щоб навчитися в потрібну хвилину допомагати їм.
9. Початок уроку – момент, від якого у значній мірі залежить успіх всього класу.
10. 80% навчального успіху дітей залежить від вміння вчителя давати домашнє завдання. Проблема в тому, що діти та дорослі розмовляють різними мовами, вкладають різний зміст у слова і тому домашні завдання без детальних пояснень того, щоб хотів отримати вчитель, яке завдання він ставить, часто призводить до непорозуміння і вони зовсім відмовляються від виконання домашніх завдань. Домашні завдання повинні бути «смачними», цікавими, гарними, творчими, часто практично орієнтованими, оригінальними, доступними, посильними, різнорівневими.

11. Поряд із балами розгорнута словесна оцінка відіграє виключну роль у стимулюванні навчальної діяльності дитини.
12. Ступінь зацікавленості учнів предметами, виявляються в бажанні й готовності займатися цим самим після уроків.
13. Учитель повинен навчитися включати учнів в колективну, пізнавальну діяльність.
14. Одним із відомих способів надати допомогу молодому вчителю є спільна з одним з адміністраторів школи підготовка серії уроків.
15. Успішні учні бувають в успішного вчителя!

Список використаних джерел

1. С.В. Ведодіна, А.Г. Пенченко, педагогічна рада, нестандартні форми 2007.
2. Гласер. Школа без невдач 1991 рік
3. Фопель. Как научить детей сотрудничать 1999 р.

Ноздренко Людмила Василівна

вчитель біології Кам'янської загальноосвітньої школи I-III ст. №1

Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи.

Одне із актуальних завдань сучасної школи – пошук оптимальних шляхів зацікавлення учнів навчанням, підвищення їх розумової активності, спонукання до творчості, виховання школяра, як життєво й соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях, вироблення вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань. Це означає, що вчитель має орієнтуватися на використання таких педагогічних технологій, з допомогою яких не просто поповнювалися знання й уміння з навчального предмета, а й розвивалися такі якості учня, як пізнавальна активність, самостійність, уміння творчо виконувати завдання. Отже, потрібно формувати не лише вузько навчальні, а й широкі пізнавальні мотиви, учень повинен перейти від цікавості до зацікавленості.

Пізнавальна активність учнів підвищується, якщо вчителю вдається створити так звану проблемну ситуацію на початку вивчення нового матеріалу, тобто викликати в учнів запитання: Чому відбувається таке явище? Як можна пояснити цей факт? За таких умов учні протягом уроку, слухаючи пояснення вчителя, працюючи з підручником, додатковою літературою активно шукатимуть відповіді на запитання.

Учитель сам може ставити проблемні запитання під час вивчення окремих тем уроку. Наприклад:

1. Які особливості у зовнішній та внутрішній будові птаха дали можливість йому літати?
2. Чи можна сказати так, що серце 70-річної людини відпочивало 35 років?
3. Чому у батьків очі карі, а у дітей блакитні?

Не перестаєш дивуватися народній мудрості (у даному випадку, англійській): «Можна привести коня на водопій, але не можна примусити його пити». Як не тільки привести учня в клас, а й заохотити його до активної роботи? Як навчити нового, не змушуючи «пити примусово», а викликавши «спрагу», в ідеальному варіанті до знань?

І тому сучасний урок необхідно перебудувати так, щоб у ньому багато часу займало не пасивне сприйняття навчальної інформації, а активна, самостійна, у тому числі й науково-пошукова, діяльність учнів.

То яким повинен бути сучасний урок?

Сучасний урок – це урок, на якому створюються реальні умови для зростання особистості учня. Це урок, коли інформаційне навчання перетворюється на мотиваційне. Це урок, коли на першому місці свідомо самостійна діяльність учнів, а вчитель спостерігаючи, тільки допомагає дітям. Сучасний урок – це цікавий урок. Якщо учень чітко уявляє, чого від нього хоче вчитель, то він свідомо вчитиметься й активно засвоюватиме зміст матеріалу.

Сучасні методи навчання – це добре забуті старі, тільки на новому витку історичної спіралі вони набули іншої інтерпретації, їх тепер називають інтерактивними технологіями.

Інтерактив має велике значення в спілкуванні між тими, хто навчає, і тими, кого навчають. Викликати пізнавальну активність в учнів можна за умов добре продуманої й обґрунтованої системи навчання. Важливу роль в цій системі відіграють самостійні роботи учнів. У завданнях для самостійної роботи важливо чітко визначити ступінь їх складності, а також самостійності практичних дій і мислення учнів. У зв'язку з цим важливе значення має саме формування запитань завдань, що може по-різному вплинути на вияв активності учнів і різною мірою стимулювати форми їхньої розумової діяльності.

У процесі навчання учні під керівництвом учителя здобувають нові для них знання. Щоб викликати в учнів пізнавальний інтерес до нового навчального матеріалу, потрібно використовувати різноманітні методичні прийоми: створення проблемної ситуації, прийом новизни, значущості, динамічності, дослідницький прийом та інше. Усі вони збуджують допитливість, пізнавальний інтерес і можуть бути використані на всіх етапах вивчення навчального матеріалу.

У своїй роботі використовую інтерактив як на класичних уроках, так і нестандартних. Пропоную невеликі фрагменти з уроків.

Так у 5 класі часто створюю ігрові моменти, їм ще цікаво погратися. При вивченні теми «Агрегатні стани речовини» пропоную об'єднавшись у групи показати усі три стани речовин, що діти з захопленням демонструють.

У старших класах учні більше працюють самостійно. Так при вивченні класу Птахів, тема: «Сезонні явища в житті птахів. Перельоти птахів» Учні працюють в групах, отримавши конкретні завдання.

Завдання I групи.

- Яких птахів називають осілими? Чому?
- Як допомогти вижити осілим птахам у холодні сніжні зими?
- Назвіть осілих птахів своєї місцевості.

Завдання II групи.

- Яких птахів називають кочівними? Чому?
- Назвіть птахів кочівників своєї місцевості.

Завдання III групі учнів.

- Яких птахів називають мігруючим? Чому?
- Знайдіть їх на малюнках. Продемонструйте учням.
- Назвіть мігруючих птахів своєї місцевості.

Завдання IV групі учнів.

- Що спонукає птахів до перельотів?
- Як вони орієнтуються в просторі?

Завдання V групі учнів.

- Основні методи дослідження міграцій птахів.
- Хто засновник методу кільцювання?
- Що необхідно зробити, коли зустрінеш птаха з таким кільцем?

Учні працюють у групах, а потім обговорюють ці питання з іншими.

Навчатися граючись цікавіше. Застосовую такі прийоми при вивченні теми, попередньо зашифрувавши її. Завдання. Вставте пропущене слово. Як воно було знайдене? Або переставте літери і знайдіть правильну відповідь.

У восьмому класі (11 річна форма навчання) при вивченні теми: «Гуморальна регуляція. Залози внутрішньої секреції», починаю урок з розминки.

«Уявіть собі зустріч кішки з собакою. Лють погрозна поза, фуркання кішки і злий оскал собаки, ричання, готовність відбити можливу атаку. А пригадайте свої відчуття, коли ви в юрбі вболівальників спостерігаєте за грою своєї улюбленої команди. Скільки емоцій, переживань! І всі вони різні в різних груп людей.

Можна назвати ще багато почуттів і дій, які доведеться вам виконати, але їх прояв повною мірою неможливий без участі особливих речовин, які виділяють залози внутрішньої секреції»

Протягом уроку учні будуть і дешифрувальниками, і журналістами, і літераторами. За поясненням вчителя вони повинні, ставши журналістами, задати три запитання: Що? Через що? За допомогою чого? І знайти на них відповіді. Скласти опорну схему, працюючи в мікрогрупах « Основні групи залоз» і побувати в так званому «Акваріумі», де обговорять запропоновану вчителем тему за єдиним планом.

Прочитавши текст підручника, обговоривши його в групі, підготувати розповідь і презентувати її однокласникам. Скласти сенкан на тему: «Епіфіз». Додому крім вивчення певного параграфа учні отримують і творче завдання (за бажанням). Наприклад: написати фантастичний твір « Подорож залозами внутрішньої секреції».

У 9 класі, на уроці : «Сприйняття світла, кольору» Починаю з розминки «Вірю, не вірю». Наприклад: - Чи вірите ви, що око розташоване в очній ямці черепа? (Так).

- Чи вірите ви, що кришталік в оці кріпиться війковими м'язами та зв'язками? (Так).

- Чи вірите ви, що склера – світосприймальна оболонка ока? (Ні).

На кінці уроку проведу інтерактивну вправу «Мікрофон».

- Сьогодні ми вивчили ...
- Мені сподобалося...
- Я хочу, щоб наступні уроки були

Узагальнюючі уроки проведу після закінчення тієї чи іншої теми. З появою мультимедійних технологій дуже добре їх використовувати на уроках. Дуже вдало проходять презентації, навчальні проекти.

Той хто працює, завжди стикається з проблемами. В основному це проблеми пов'язані з матеріальним забезпеченням кабінетів, які вже давно не поповнюються навчальним матеріалом. А біологія – це наука більш практична, чим теоретична, тому шукаємо різноманітні шляхи, щоб зацікавити дітей і не втратити їх зацікавленість у старших класах.

А щодо перспектив, то на основі вищесказаного можна стверджувати, що одним із актуальних завдань сучасної школи є пошук оптимальних шляхів зацікавлення учнів навчанням, підвищення їхньої розумової активності, спонукання до творчості, виховання школярів як життєво й соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях, вироблення вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань.

Існує багато різноманітних методів та прийомів, за допомогою яких учитель може активізувати пізнавальну діяльність учнів. Це активізація пізнавальної діяльності учнів через проблемне навчання; використання інтерактивних технологій на уроках біології.

Крім того в моїй роботі мають місце різні форми організації роботи на уроці, зокрема: уроки-семінари, практикуми, дослідження проводяться конкурси учнівської творчості, інтернет-олімпіади, учні досліджують наукові проблеми в МАН. Всі ці заходи сприяють розвитку пізнавальної діяльності і творчої активності школярів, а також прищеплюють любов до живої природи.

Орленко Любов Леонідівна,

*Чорнобаївська загальноосвітня школа I – III ступенів №1
вчитель зарубіжної літератури, вища категорія, методист.*

Творчий пошук в контексті інноваційної діяльності освітнього закладу

У сучасній освіті проголошено принцип варіативності, який дає можливість педагогічним колективам навчальних закладів вибирати, будувати педагогічний та методичний процеси за будь-якою моделлю, включаючи авторські програми. Велика увага сьогодні приділяється інноваційним формам роботи. Інновації стосуються різних аспектів: формування нового змісту освіти; розробка, реалізація та впровадження нових педагогічних технологій, методик, систем розвитку дітей.

Чорнобаївська загальноосвітня школа I-III ступенів працює в пошуковому режимі, для нас не є метою стабільне підтримування раз і назавжди заведеного порядку функціонування.

Інноваційна педагогічна діяльність є одним із видів продуктивної діяльності. Її обов'язковий компонент – творчість. «Специфіка педагогічної творчості полягає в тому, що її об'єктом і результатом є творення особистості, а не образу, як у мистецтві, чи механізму конструкції — як у техніці. Педагогічний процес розглядають як спільну творчість (співтворчість) педагога й вихованця в ситуації педагогічної взаємодії, у процесі якої відбувається педагогічне перетворення людини» – так вважає О.М. Євстратьєва, магістр управління навчальним закладом. Місія школи полягає не тільки в продукуванні інновацій, а й відстеженні результативності, оцінці процесу розвитку.

Добре організована інноваційна діяльність завжди має характер наукового пошуку. Пріоритетними завдання педагогічного колективу школи є: вивчення освітніх інновацій, визнаних ефективними вітчизняною та світовою педагогічною наукою, моніторинг ефективності впровадження інновацій; в методичному кабінеті школи створена база даних щодо впровадження освітніх і педагогічних інновацій в навчальних закладах; систематична розробка методичних рекомендацій щодо організації інноваційної роботи навчального закладу.

Чинниками, які визначають інноваційний потенціал школи (за О.В. Василенко, В.Г. Шматько) є:

- матеріальна база. В нашій школі прекрасний ресурсний центр, оснащений комп'ютерами, підключеними до Інтернет, всією необхідною оргтехнікою, кабінет історії – 9 комп'ютеризованих місць, кабінет української мови – 8 комп'ютеризованих місць, кабінет зарубіжної літератури – 3 ПК, кабінет інформатики – 11 комп'ютеризованих місць, 3 кабінети мають мультимедійні системи, бібліотека та 7 кабінетів підключені до мережі Інтернет.
- рівень професійної кваліфікації. Вчителі школи мають категорії: вищу – 8, I категорія – 27, II категорія - 12, спеціаліст - 8, присвоєні звання: "Вчитель-методист" – 4, "Старший вчитель" - 4, нагороджених нагрудним знаком: "Відмінник освіти України" – 9, «В.Сухомлинський» – 1.

У школі створені всі можливості впровадження нововведень. В організації творчої діяльності важливим є вибір актуальної та посиленої для педагогічного колективу теми, чітке формулювання мети і завдань творчого пошуку як усього колективу, так і кожного педагога зокрема, оптимальний розподіл і кооперація праці. Процес упровадження інновацій розподілений на основні етапи, врахована теоретична та практична підготовку вчителів, на підставі всебічного аналізу своєчасно коригується зміст, темп та етапи, накреслюючи нові перспективи роботи. Педагогічний колектив школи працює над моделювання освітнього простору школи. Прагнення вчителів – подолати формалізм у навчанні. Багатий запас знань – це перший критерій, хоча він і не при всіх умовах являється показником розумового розвитку. Інший більш надійний показник – ступінь системності знань. [2]. Ще більш надійний показник – оволодіння раціональними прийомами розумової діяльності, формування інтелектуальних умінь. Цей показник і є тією основою, яка дає змогу людині самонавчатись далі, вирішувати багато питань в практичній діяльності.

Педагогічні технології використовують загальновідомі дидактичні принципи. Для нашої школи найбільш притаманний культуродоцільний принцип, висунутий в XIX ст. німецьким педагогом Дистервегом. Він означає, що навчати потрібно відповідно сучасному рівню розвитку культури. Сьогодні не можна не враховувати сучасних можливостей навчання: комп'ютери, засоби мультимедіа і в цілому рівень культури.

Інноваційний простір школи збагачується інноваційними пошуками в області впровадження нових інформаційних технологій. Дана інновація вносить суттєві зміни в діяльність педагога. Вчитель на уроці виступає координатором творчої діяльності учнів. Персональний комп'ютер як засіб навчально-виховного процесу виконує такі функції: інформаційну, контролюючу, організуючу, корекційну, діагностуючу. Змінюється зміст навчальної діяльності, методи, форми, засоби навчання, система управління, діяльність учня та вчителя. З впровадженням нових інформаційних технологій постають нові вимоги до

професійної майстерності викладання предметів, відбувається ускладнення навчальної діяльності, зростає необхідність досягнення певного рівня підготовки до роботи з ПК, оволодіння необхідними вміннями та навичками. Вчитель бере участь у розробці програмних продуктів. Для творчих вчителів – це широке і вдячне поле діяльності, де він може виявити ініціативу, свої інтелектуальні здібності та організаційні вміння.

Серед основних напрямів інноваційної діяльності школи можна виокремити такі: впровадження в навчальний процес ІКТ, апробація вітчизняних і світових освітніх і педагогічних інновацій: в школі 5 вчителів апробують ППЗ, розробка й експериментальна перевірка продуктивності і можливості застосування освітніх і педагогічних інновацій; застосування освітніх і педагогічних інновацій.

Інноваційна поведінка і креативність учителя формуються під впливом середовища, яке має багатоваріантність. Адміністрація школи створила всі умови для впровадження інноваційної діяльності. Це систематичний психолого-педагогічний супровід інноваційної діяльності; розвиток творчих засад у власній діяльності, яка ґрунтується на фаховому володінні управлінськими функціями; оптимальна «відкритість» закладу як ланки загальної соціально-педагогічної системи (в школі систематично проводяться районні семінари, майстер – класи, обмін досвідом, більшість вчителів є керівниками районних методоб'єднань і творчих груп), раціональний розподіл управлінських функцій між підлеглими на демократичних засадах через створення творчих груп і методичних об'єднань.

Протягом останніх років в школі проводяться педради, які готуються творчими групами з використанням мультимедійних технологій, що дозволяє представити аналітичні, моніторингові, наочні, відео та аудіо матеріали. Нові форми проведення педагогічної ради в школі перетворили її на центр вироблення нових підходів, поглядів, формування передової думки, лабораторію майстерності педагогів. Серед них: педрада-експлікація «Діалогова взаємодія як новий методологічний підхід до побудови навчально-виховного процесу в школі» (експлікація (лат. explicatio - пояснюю, розгортаю) – процес, у результаті якого розкривається зміст) на основі роботи творчих груп, з використанням технології «Карусель». «Створення позитивного іміджу навчального закладу – необхідна умова функціонування сучасної школи». Форма проведення: організація роботи творчих груп на основі інтерактивної технології «Дерево рішень», з елементами технології «Банк ідей» та «Карусель».

Школа передового педагогічного досвіду систематично працює над формуванням у педагогів інноваційної культури, сприйнятливості до нового; забезпечення системотворчих функцій педагогічної практики в її єдності з дослідницькою підготовкою.

Нині необхідність використання сучасних комп'ютерних засобів у навчальному процесі є незаперечним фактом. Проте постає актуальна проблема, як реально підвищити ефективність навчання в його головних видах? Це пов'язано з відносно повільною та тривалою трансформацією сучасної освіти, яка неминуче відстає від прогресу технічних засобів. Вирішальним моментом у цьому питанні є позиція вчителя. Комп'ютер – це лише механізм для обробки інформації, досить складний і могутній, але все ж – механізм. Він може ефективно ввійти в існуючу технологію навчання, стати її ланкою, на його основі можна формувати нові технології навчання. Проте, ні в якому разі не слід механічно перекладати методичний досвід застосування старих засобів на цей, принципово новий.

Застосування комп'ютерів впливає також на інтерес учня до навчання. При застосуванні «конструктивістського» навчання учнів спонукають навчатись в насиченому інформаційному середовищі, що створює власне уявлення про нього та формує відповідні навички та компетенції.

Сьогодні змінюється роль вчителя, який не тільки розповсюджує інформацію та навчає, а й надає підтримку учням по мірі того, як у них формуються погляди під час засвоєння різноманітної інформації, виступає організатором діяльності учнів, системним інтегратором. Сучасні засоби навчання та широкий спектр інформаційних технологій надають можливості для вчителя застосовувати в роботі так зване проблемно-

орієнтоване або конструктивістське навчання в індивідуальному ритмі кожного учня, здійснювати контроль успішності новими інтерактивними методами та тим самим урізноманітнити власні педагогічні технології та форми роботи.

У школі перспективними означили метод проєктів, ситуаційний метод, так званий "кейс-метод", інформаційно-комп'ютерні технології. Інноваційними, за думкою М.В. Кларіна, вважаються такі моделі, які "змінюють характер взаємодії учнів і вчителів, їх позиції у процесі навчання" [3,5]. Саме такі стосунки у вчителів Авраменко Р.Н., Зражевської Т.М., Крамаренко О.О., Новодрана М.В., Удовенко Н.Г., Сенько В.Л., Тимків Л.М.

Працюючи над науково-методичною проблемою школи «Удосконалення ефективності навчально-виховного процесу. Розвиток творчого потенціалу особистості», слід відзначити, що вчителі систематично працювали над удосконаленням форм і методів роботи на уроці: це перш за все: реалізація міжпредметних зв'язків (інтегровані, бінарні уроки, уроки-панорами, уроки "діалогу культур"); реалізація проблемно-пошукової, науково-дослідницької, експериментальної діяльності учнів (урок-конференція, урок захист наукових робіт, урок-презентація); розвитку творчості учня (урок-творча майстерня, прес-конференція, урок-поетична свічка, різноманітні "світлиці", "вітальні", імпрези, засідання гуртка); пробудження фантазії, ділової активності (уроки ділової гри); активізація навчальної діяльності (уроки-подорожі, уроки-виставки, діалоги на зразок "Історичний портрет", "Інтерв'ю з письменником", "Захист проєкту", екскурсії, заняття в музеї, бібліотеці, уроки-інсценізації, уроки-творчості, кіно і телеуроки).

Головним фактором інноваційної підготовки вчителя є розвиток його індивідуального стилю діяльності, тому що нововведення відбувається на індивідуально-особистісному рівні. Вчитель повинен мати творчу здатність генерувати нові уявлення та ідеї. Рівень майстерності залежить від здатності педагога постійно вчитися. Видатний педагог А. Дистервег зазначав, що без прагнення до наукової роботи педагог потрапляє під владу трьох демонів; механічності, банальності, рутинності, тобто він дерев'яніє, кам'яніє, опускається.

Вважаю доцільним створення такого навчального середовища школи, де є наявність бази даних, до якої учні можуть додавати тексти, графіки, свої коментарі щодо робіт інших учнів тощо. Тому в моєму кабінеті створюється велика база даних: тут і електронні бібліотеки, що вміщують навчальні посібники, періодику, ілюстрації, діаграми, графіку, анімацію, довідникові матеріали, аудіо файли, кіно та відеофільми та ін. Так як мій предмет носить художньо – естетичне навантаження (зарубіжна література), то більшість програм саме такого напрямку.

Розповсюдження нового виду інформаційних технологій, що отримали загальну назву «Креативні технології», створюють реальні можливості для використання їх у системі освіти з метою розвитку творчих здібностей людини в процесі навчання. Використання інформаційних можливостей найсучасніших технологій, а також їхніх різноманітних поєднань у навчальному процесі створює дійсно технологічний прорив у методології, організації та практичній реалізації навчального процесу. Використання комп'ютерної графіки відкриває нові можливості для розвитку такої важливої якості людини, як просторове мислення. Комп'ютерні технології створюють нові можливості для розвитку в людей почуття гармонії у сприйманні кольорової гами, вихованні належного художнього смаку. Мультимедіа – технології стали сьогодні інструментальною основою нового напрямку в мистецтві, який швидко розвивається, – екранного мистецтва популяризують шедеври світової культури, які раніше були доступні для ознайомлення лише під час безпосереднього відвідування музеїв, палаців, картинних галерей, художніх виставок тощо. При цьому вдається поєднати у загальному тематичному плані не лише кольорові яскраві та досить ретельні зображення творів архітектури, скульптури й живопису, а й супроводжувати ці зображення багатоаспектною довідковою текстовою інформацією, а також відповідними музичними вставками, телевізійними кліпами та анімацією. Все це створює значний емоційний вплив на учнів, розвиває естетичні смаки і водночас дає змогу отримати необхідні знання з галузей культури, мистецтва, історії розвитку людства.

Своїх учнів навчаю працювати в Microsoft Office, Picasa, Flash Album. Це дуже великий об'єм програм, вмінь, необхідних навичок. Сама продовжую працювати над собою і працюю над поглибленням вивчення того ж Microsoft Office, Winamp, Corel Droy, Light Aloy, Photo Express, Photo Shop, Skip, Fine Reader, Pragma, Movie Maker, Picasa Flip Flash Album, PictureCollageMaker, ProShow Producer, CamtasiaStudio.

На сьогодні ставлю перед собою завдання навчити дітей збирати якомога більше і якнайшвидше великий об'єм інформації через пошукові системи, вміти їх систематизувати, трансформувати і презентувати на уроці чи поза ним. Застосовую такі форми і види робіт: веб-квест, компіляція (трансформація формату отриманої інформації, отриманої з різних джерел), презентації, слайд – фільми, тематичні альбоми, колажі, віртуальні екскурсії, перекази в новому форматі – наприклад через створення плакату, оповідання, презентації, листівки, реклами, оголошення, розслідування журналіста, мультимедійні екскурсії.

Інформаційні технології надають величезні можливості в розширенні ерудиції, інтелекту дитини. Працюю над розширенням словника учнів – термінології, необхідної для роботи на комп'ютері. Тому на допомогу прийде створений словник термінів ІКТ.

Особливістю інновацій-трансформацій в процесі викладання дисциплін гуманітарного циклу є те, що на цих уроках відбувається входження окремої особистості до вселюдського культурологічного простору. "Діалог культур" дає можливість вступити в діалог з героями твору, письменником, епохою, відчутти взаємопроникнення і взаємозбагачення культур, історичного минулого різних народів.

Творчі проекти не мають детально відпрацьованої структури спільної діяльності учасників, вони тільки окреслюються і розвиваються далі, підкоряючись жанру продукту, який буде отримано в процесі спільної діяльності. Оформлення результатів творчого проекту вимагає чітко продуманого сценарію відеофільму, програми свята, статті, репортажу, дизайну і рубрик газет, літературного альманаху чи історичного альбому.

Школа в постійному пошуку. Сьогодні працюємо над організацією нового шкільного структурного підрозділу, що називається медіатекою. Медіатека — це спосіб зберігання і знаходження інформації. Які ж переваги медіатеки? Медіатека зберігає найрізноманітнішу інформацію: аудіо- та відеослайди, комп'ютерні програми, текстову інформацію. Невелика за розміром, вона дає значне збільшення обсягу інформації, що зберігається. При цьому можна знайти потрібну інформацію за кілька секунд, уводячи в комп'ютер лише один-ключових слова. Сьогодні я, як вчитель, і всі мої учні працюємо над створенням великої бази даних з кожної теми мого навчального предмету. Уже створені навчально – методичний комплекс з вивчення творчості Булгакова, мультимедійний супровід до програми зарубіжна література (6 клас), продовжую роботу над створенням посібника з греко-римської міфології.

У школі навчається багато дітей-інвалідів. Кількість дітей, які страждають тими чи іншими психоневрологічними та фізичними порушеннями, постійно зростає. Інвалідність дітей обмежує їх участь в активній діяльності, можливості спілкування з іншими людьми. Вони стають відірваними від багатьох подій життя, важливих для формування їх як особистостей. У зв'язку з цим постає завдання розробити і запровадити сучасні моделі організації навчання, виховання і реабілітації дітей з особливостями фізичного розвитку. На сучасному етапі відкрилися нові перспективи у системі спеціальної освіти. Застосування різноманітних форм дистанційного навчання значно впливає на темпи та успішність засвоєння матеріалу, набуття необхідних ІКТ навичок та компетентностей. Позитивною є можливість колективної участі в освітньому процесі. Така можливість створюється завдяки різноманітним діалоговим системам, що дозволяють здійснювати спілкування в реальному часі, серед яких електронна пошта, відео конференції, чати.

Інформаційно-комунікаційні технології не замінять і не знецінять талантів викладачів, творчих здібностей адміністраторів, уваги батьків, та й старанності самих учнів, нарешті. Хотілося б вірити, що наші інновації народившись, не блиснули на короткий час та згодом

стали гальмами для освітньої системи, а стали підґрунтям для все нових і нових педагогічних ідей, концепцій, теорій.

Список літератури.

1. Кларін М. В. Інновації світової педагогіки. - М. - Рига: Педагогічний центр "Експеримент", 1998, с. 180.
2. Клокар Н.І. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності. Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. - К; 1997
3. Гуревич Р.С. "Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах". - Київ, Вища школа. 1998,- с.17.
4. Євстратьєва О.М. Формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в дошкільних закладах.

Островська Любов Федорівна,
заступник директора з НВП Зарічанського НВК,
Корсунь – Шевченківський р-н

Інноваційна діяльність в Зарічанському НВК: досвід, проблеми, перспективи

Особливість сьогодення в тому, що кожний учитель виконує функції інноватора, фахівця, який у щоденній праці впроваджує новітні ідеї, технології, концепції, методики навчання й виховання. Шлях до педагогічної творчості інноваційного рівня пролягає через наявність системи в роботі. Без системи в роботі втрачаються цілісність учительської праці, важливі підстави професійної діяльності. За наявності системи роботи в педагога є можливість поглянути на себе збоку і запитати себе, в чому він, учитель, консервативний, що для нього традиційно, а що підлягає негативному перегляду і зміні.

Учителю – носію творчої педагогічної дії, необхідно дати можливість відчувати себе господарем своєї професійної справи, визначати простір, позбавлення твердого контролю, де взаємини вчителя і керівників навчальних закладів, методистів є паритетними і довірливими. Таким простором і виступає система роботи вчителя. Саме тут він, учитель, має змогу впливати особистим професійним переконанням, виразити свою педагогічну індивідуальність. Для цього є законне право, хоча б тому, що кожен педагог є дипломованим на державному рівні фахівцем, а значить володіє вихідною системою необхідних психолого-педагогічних знань і вмінь.

Проте слід зазначити, що інноваційний процес – це особливий педагогічний рух, який завжди містить елементи творчої інтерпретації; рух, в якому педагогічні явища характеризуються більшою варіативністю, педагогічні закономірності набувають характеру тенденцій, що ускладнюються в кожному конкретному випадку численними чинниками.

Адміністрація Зарічанського НВК розробила таку систему управління, яка надає можливість удосконалювати навчально-виховну роботу.

Інноваційна діяльність здійснюється відповідно до чинного Положення про інноваційну діяльність у системі освіти за такими напрямками:

I. Інноваційні процеси в управлінській діяльності.

II. Інновації у науково-методичній роботі.

III. Інноваційна освітня діяльність.

IV. Інноваційна виховна діяльність.

Інноваційні процеси в управлінській діяльності

Мета інноваційної управлінської діяльності у Зарічанському НВК полягає у визначенні головних перспективних напрямів розвитку освіти закладу, розробці та впровадженні нового змісту й форм освітнього процесу, створенні умов для нового педагогічного мислення.

Основне завдання для адміністрації школи – виявити інноваційну ініціативу,

розробити її шляхи, розширити і запровадити в навчально-виховний процес. З 2003-2004 навчального року в школі запроваджено суспільно-гуманітарний профіль. Старшокласники поглиблено вивчають історію та культуру рідного краю. У 2005-2006 навчальному році запроваджено спортивний профіль.

Те, що в нас запроваджено профільне навчання і викладаються нові курси(історія і культура рідного краю, людина і суспільство, людина і світ, ділове мовлення, основи естетики, фізична культура(модуль «Настінний теніс»)), теж говорить про запровадження нових технологій навчання.

Наші вчителі розробили авторські програми з історії і культури рідного краю для 8-11 класів(вчитель історії Логвиненко Л.В.) та з фізичної культури для учнів 10-11 класів спортивного профілю(модуль «Настінний теніс», вчитель Островський В.І.).

Запроваджуємо нові управлінські технології щодо проведення педагогічних рад. Це педрада – «мозкова атака», «педагогічний аукціон», «педрада-пошук», «педрада-консиліум» та інші.

Основне завдання в підготовці до педради – це залучення вчителів до пошукової науково-методичної діяльності, що впливає із мети та завдань педради. Питання педради обговорюється попередньо на засіданнях методичних об'єднань, творчих груп, науково-методичній раді у формі диспутів, «круглих столів», наукових досліджень, ділової гри, педагогічного консиліуму.

Керівництво НВК бачить своє завдання в тому, щоб сприяти становленню вчителя-майстра, спонукати його до готовності впроваджувати інноваційні процеси у педагогічну практику, оновлювати зміст своєї діяльності.

Функціональний апарат

Класичні функції: планування, розробка та прийняття управлінського рішення, організація, регулювання й корекція, контроль, оцінка результатів.

Функції інноваційної управлінської діяльності: інформаційна, розвивальна, маркетингова, проектна, моніторингова та інвестиційна.

З метою оновлення змісту навчально-виховної діяльності в школі активно реалізуються цільові проекти:

- Цільовий проект «Особистісно зорієнтоване навчання»

Мета проекту:

- забезпечити діагностичну основу навчання; освіту кожного учня на основі та з врахуванням особистих навчальних цілей;
- створити умови для освоєння та запровадження учителями, вихователями, керівниками гуртків методик особистісно зорієнтованого навчання;
- спрямувати процес уміння кожного учня на абстрактно-теоретичні форми мислення, творчо-особистісний рівень, здійснення практичних видів діяльності;
- розробити, апробувати серію уроків з навчальних предметів за особистісно-зорієнтованою технологією навчання;
- підвищувати престиж шкільної освіти, формуванням у дітей стійкого інтересу до пізнання, бажання та вміння самостійно навчатися.

Організаційне забезпечення:

розробляє і здійснює реалізацію проекту творча група, яка працює за окремим планом. На засіданнях заслуховуються результати запровадження проекту, за необхідності вносяться доповнення чи корективи.

Контроль за виконанням даного проекту покладається на керівника.

Проект складається з трьох частин:

1. Підготовчий етап

2. Теоретичне дослідження проблеми.
3. Практична реалізація проблеми.

- Цільовий проект «Комп'ютер – орієнтир розвитку»

Мета проекту:

Створення умов для підвищення інформаційної культури вчителів та учнів, забезпечення високого рівня комп'ютерної грамотності, що дає можливість усвідомлено і ефективно застосовувати комп'ютерні технології для розв'язання завдань навчально-виховного та методичного характеру, застосування новітніх технологій, інтерактивних методів навчання, своєчасне вивчення та задоволення інформаційних потреб педагогічних працівників.

Основні напрямки реалізації проекту

- Оснащення навчально-виховного комплексу сучасними засобами інформаційних технологій;
- Створення, розширення та удосконалення мережі комп'ютерної техніки;
- Удосконалення підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників школи;
- Інформатизація процесу навчання та виховання;
- Удосконалення системи навчання та системи вивчення інформатики;
- Створення бази інформативних даних педагогічних працівників;
- Створення та удосконалення роботи постійного семінару-практикуму вчителів школи;
- Диференціація навчально-виховного процесу з метою забезпечення розвитку здібності дітей, розкриття їх творчого потенціалу.

Кадрове забезпечення

Керівник цільового проекту: Нездолій І.П. – вчитель інформатики

Склад творчої групи:

1. Нездолій В.М. – директор НВК
2. Островська Л.Ф. – заступник директора з НВР
3. Логвиненко Л.В. – учитель історії

Цільовий проект «Творча обдарованість»

Базується на:

- особистісно-зорієнтованому підході до навчання, діагностиці та вивченні особистих нахилів учнів;
- діяльності факультативів, секцій, гуртків за вибором, МАН;
- взаємодії з батьками, громадськістю, позашкільними організаціями, ВНЗ.

Забезпечує:

- розкриття і розвиток здібностей кожної дитини, самореалізацію учнів;
- створення сприятливих умов для розвитку особистості;
- підвищення якості знань, вступу випускників до ВНЗ, ріст рейтингу у НВК.

Адміністрація школи розробила таку систему управління, яка надає можливість удосконалювати навчально-виховну роботу, залучати вчителів до управління через проведення заочної педради, аналізу колективної роботи з внесенням пропозицій щодо поліпшення діяльності навчального закладу та засобів їх досягнення.

Усі вчителі школи намагаються впроваджувати в практику своєї роботи інтерактивні технології. Однак при цьому виникають певні труднощі, не назавжди вдало добирають конкретні технології до навчального матеріалу. Для ефективного впровадження інновацій, з метою надання конкретної дієвої допомоги створюються динамічні групи:

- миттєва інформація;
- економія часу;
- можливість відвертої розмови;
- заохочення учасників для активної самореалізації;
- обмін свіжими ідеями;
- навчання у формі «рівний-рівному».

Склад групи: обирається залежно від мети дослідження.

Склад групи	Мета дослідження
Члени одного методоб'єднання.	Контрольно-діагностична: з'ясувати проблеми з метою ефективного планування роботи.
Учителі, які викладають предмети в одному учнівському колективі.	Корекційна: активізувати взаємовідвідування уроків, налагодити міжпредметні зв'язки.
Молоді спеціалісти та малодосвідчені вчителі.	Контрольно-діагностична: з'ясувати, методичної допомоги з яких питань потребує саме ця частина педколективу.
Учителі, досвід яких вивчається.	Контрольно-прогностична: дослідити позитивне в роботі вчителів, організувати обмін передовим педагогічним досвідом.

Наукове інноваційне управління адміністрація навчально-виховного закладу здійснює у взаємодії з колективом учителів, учнів, батьків, яке проходить через аналіз, прогнозування, планування і контроль.

Інновації у науково-методичній роботі

Реалізація новітнього, досконалого змісту освіти неможлива без відповідного науково-методичного забезпечення.

Внутрішкільна методична робота з педагогічними кадрами у Зарічанському НВК спрямована на формування професійної компетентності, збереження та розвиток творчого потенціалу всього колективу, вироблення інноваційного стилю діяльності, підготовки вчителів до впровадження інноваційних технологій.

Першочергове завдання для нас: побудувати взаємини з колегами на співпраці, де кожен зацікавлений в отриманні результату, з'ясувати усі чинники, від яких залежать результати. Допомогати учителю у зростанні його педагогічної майстерності. Надати реальну, дієву допомогу кожному. Таку допомогу здійснюємо на основі особистісно орієнтованого підходу до росту професійної майстерності кожного педагогічного працівника НВК.

Інноваційні форми і методи роботи в нашій школі себе виправдовують, тому що такі форми роботи забезпечують найактивнішу участь учителів, взаємний обмін досвідом та використання групової взаємодопомоги.

Інноваційні форми і методи методичної роботи передбачають моделювання реальних педагогічних ситуацій, спільне розв'язання проблем на основі аналізу обставин, створюють атмосферу співробітництва, взаємодії. Проводячи традиційні методичні заходи, ефективно використовуємо такі інноваційні технології:

Традиційні методичні заходи	Використання інноваційних технологій
Засідання методичної ради	«Клуб творчих педагогів», «Мозковий штурм», «Творчий салон»

Засідання шкільних методичних об'єднань	«Круглий стіл», «Аукціон методичних ідей», «Проблемний стіл»
Педрода	«Мозкова атака», «Педагогічний консиліум», «Ділова гра», «Круглий стіл»
Педагогічні читання	«Педагогічні роздуми», «Педагогічні діалоги»
Семінар-практикум	«Проблемний семінар». «Семінар-тренінг», Ділова гра «Аналіз реальних і змодельованих ситуацій»
Методичні оперативки	«Інтерактивні тренінги», «Методичні ринги»
Творчі звіти вчителів	«Презентація творчої майстерності вчителя». «Педагогічне порт фоліо творчого вчителя»
Конкурс профмайстерності «На хвилях творчості»	«Фестиваль педагогічних ідей», «Ярмарок педагогічної творчості»
Виставка педагогічних технологій «Зернята передового досвіду»	«Панорама методичних знахідок», «Педагогічний вернісаж»
Динамічні групи	«Навчаючи – вчуся», «Очікування», «Карусель»
Вивчення інноваційних методик, які впроваджують у школах району, області, інших областей	«Методичні мости»

Такі інтерактивні методичні заходи будують відповідно до структури інтерактивного уроку:

1. **Мотивація.** Дорослі, як і діти, ефективно вчаться, якщо їх переконати, що це справді їм потрібно.
2. **Подання теми та мети заняття.** Дуже важливо, щоб усі учасники навчального процесу сприйняли мету заняття як свою особисту.
3. **Надання необхідної інформації.** Це може бути міні-лекція, ознайомлення з теоретичним матеріалом за допомогою роздаткового матеріалу, виступ-презентація домашнього завдання.
4. **Інтерактивна вправа** – центральна частина уроку. Найчастіше це робота в групах. Але на методичних заняттях для педагогічних працівників ми проводимо всі елементи заняття з допомогою різноманітних інтерактивних вправ, щоб ознайомити вчителів з методикою їх проведення.
5. **Презентація результатів роботи.** Кожен член групи бере участь не лише в обговоренні, а й у представленні результатів роботи: кожен надає певну частину інформації, використовуючи виготовлену разом наочність: схеми, таблиці, алгоритми.
6. **Підбиття підсумків.** Наприкінці заняття слід повернутися до очікуваних результатів, оголошених на початку заняття. Чи здійснились очікування?

У формі тренінгів часто проводились засідання семінару-практикуму з педагогіки і психології.

Крім того, здійснюємо й інші методичні заходи, які стали вже традиційними, використовуючи інноваційні технології, зорієнтовані на особистісну рефлексію вчителя. Під час таких заходів відбувається звільнення від стереотипів у педагогічному мисленні, виявляється творчий, пошуковий підхід до педагогічної діяльності вчителів.

Інноваційна освітня діяльність

Використання сучасних технологій навчання з метою розвитку учнів

Вчителі використовують практично на усіх етапах уроку сучасні технології навчання,

які допомагають, крім освітньої дидактичної мети, ще й комплекс інших: дають можливість дитині самовизначитись, надихають і допомагають розвитку творчої уяви, можливість висловлювати свої думки. Визначивши основні етапи уроку, вчителі добирають прийоми, за допомогою яких можуть бути реалізовані цілі і завдання кожного з них.

Учителі фізики, історії, хімії, біології, математики, зарубіжної літератури мають відповідне навчальне програмове забезпечення, а тому на уроках використовують комп'ютерні засоби навчання.

З початкових класів, для стимулювання інтересу учнів до нових знань, розвитку дитини через рішення проблем і застосування їх у конкретній діяльності, використовують проектні технології навчання. Робота над проектом проходить шість етапів: підготовка, планування, дослідження, результати, оформлення звіту, оцінка результатів.

Щоб учень відчував значимість виконання роботи, вчителі практикують обов'язків публічний захист проектів. Використання інноваційних технологій навчання дає змогу суттєво підвищити мотивацію школярів до навчального процесу.

Інноваційна виховна діяльність

Досягнення нової якості виховання, його спрямованість на саморозвиток особистості, виховання громадян-добротворців значною мірою залежить від актуалізації змісту виховного процесу, освоєння інноваційних форм роботи.

На сучасному етапі розвитку школи можна називати багато прогресивних якостей, якими нам хотілося б наділити своїх вихованців, адже зі школи починається Людина, її почуття до оточуючого світу. Необхідною умовою успішності духовного розвитку учнів педагогічний колектив вважає творчу, духовну атмосферу в школі. Саме тому ми першочергову увагу приділяємо педагогіці доброторення О.А.Захаренка, плекаємо у своїх вихованців вічні людські цінності: доброту, любов, милосердя, працьовитість, ініціативність, ростимо громадян-добротворців, які живуть за принципом: «Кожен день – хоч одна добра справа». А слова О.А.Захаренка «Живімо за законами добра і краси», - стали гаслом діяльності школярів.

З метою формування в школярів практичних умінь і навичок доброторення, виховання діяльних чеснот педагогічним колективом створена програма «Доброторення» з урахуванням вікових особливостей дітей.

В основу реалізації мети програми покладено такі завдання:

- формування свідомого громадянина-добротворця, патріота України;
- створення сприятливого середовища для морального і духовного розвитку учнів;
- пробудження в дітей бажання творити добро;
- формування в учнів моральної свідомості на основі організації толерантних стосунків дітей через їх включення в добро творчу діяльність;
- вироблення позитивного ставлення до свого життя й до своєї життєдіяльності;
- розвиток чеснот і позитивних моральних якостей дитини, спонукання до самовдосконалення;
- підтримка здібностей, творчості, спрямованої на особистісний саморозвиток, добротворчу діяльність.

Програма структурована за такими загальними тематичними блоками – розділами:

1 клас

1. Ми тепер не просто діти, ми – маленькі школярі.
2. Ми - маленькі діти на Землі великій.
3. Квіти – діти природи, тож збережемо її вроду.
4. Де є добрі люди, там біди не буде.

Навчально-практичні завдання:

- створити фоторепортаж «Перші дні у школі»;
- зібрати виставку малюнків «Мій добрий вчинок»;
- створити виставку «Весняний букет»;
- підготувати інсценізацію оповідань В.О.Сухомлинського.

2 клас

1. Школа ввічливості.
2. Моя сім'я – моя колиска.
3. Друг – другий я.
4. Краса людини.
5. Я і світ.

Навчально-практичне завдання:

- зібрати прислів'я про ввічливість;
- створити картинну галерею «Моя сім'я»;
- скласти анкету «Чи вмієш ти дружити?», написати твір «Мій друг»;
- створити план самовдосконалення «Яким я хочу бути»;
- фотомонтаж «Ми – добротворці».

3 клас

1. Ввічливим будь усюди.
2. Уколі рідної сім'ї.
3. В дружбі – сила.
4. Доброта зігриває світ.

Навчально-практичне завдання:

- виготовити альбом «Слова ввічливості і їх використання»;
- створити виставку малюнків «Моя сім'я»;
- зібрати прислів'я, приказки про дружбу , написати твір «Мій найкращий друг. Який він?»;
- виготовити фотоальбом «Наші добрі справи».

4 клас

1. Не одяг красить людину, а добрі діла.
2. Дослухайтесь до голосу серця.
3. У людини все повинно бути прекрасним.

Навчально-практичне завдання:

- написати твір «Як повинна поводитися вихована людина?»;
- скласти правила співіснування в колективі та сім'ї;
- здійснити подорож до країни Доброти і Ввічливості.

5 клас

1. Рідна школа – країна дитячих мрій, берег дитинства, храм наук.
2. Хай мудрим буде розум ваш, а серце добрим буде.
3. Я та моя позиція у суспільстві.
4. Подорож в країну права, правди, справедливості.

Навчально-практичне завдання:

- скласти правила «Моральні принципи, якими не можемо поступитися»;
- скласти проект «П'ять добрих справ, які я можу зробити щоденно»;
- провести театралізовану гру «Сьогодні свято для найменших»;
- виготовити альбом «Країна права, правди, справедливості».

6 клас

1. Мої права і обов'язки.
2. Моя сім'я і Україна.
3. Творіть добро, добро плекайте, люди!

Навчально-практичне завдання:

- розробити пам'ятки «Твої права і обов'язки»;
- виготовити альбом: «Роде наш красний»;
- проект моделі шкільного середовища «Планета Добра».

7 клас

1. Я – особистість.
2. Я – індивідуальність.
3. Всі ми різні, всі ми рівні.

4. Я і світ.

Навчально-практичне завдання:

- створити психологічний автопортрет;
- створити проект самовдосконалення;
- написати самоаналіз, скласти притчу про повагу і самоповагу;
- створити проект «Суспільна поведінка», меморандум людям.

8 клас

1. Саморозвиток, особливості підлітка.
2. Зоряна карта мого життя.
3. Профілактика поведінки.
4. Я – образ. Особливості спілкування.

Навчально-практичне завдання:

- скласти автопортрет;
- створити альбом «Зоряна карта мого життя»;
- скласти проект «Роль моральних цінностей у житті»;
- провести акцію: «Моє село зелене».

9 клас

1. Співвідношення категорій етики «добро» і «зло».
2. Основи культури особистого життя.
3. Довкілля і людина.
4. Школа толерантності.
5. Вчимося самовихованню.
6. Закон і ми.

Навчально-практичне завдання:

- скласти кодекс честі;
- захист проекту «Людина 2010 року»;
- підготувати фоторепортаж «Природа дякує нам»;
- скласти поради «Аби уникнути конфлікту, постарайтеся діяти так...»;
- скласти програму самовиховання;
- скласти правовий кодекс 9 класу.

10 клас

1. Духовні джерела.
2. Життєва позиція людини.
3. Сфера між особового спілкування.
4. Коло професійних інтересів.
5. Конституція – твій закон.
6. Моя позиція в державі і суспільстві.

Навчально-практичне завдання:

- скласти план допомоги тим, хто її потребує;
- скласти поради іншим «Як стати щасливим»;
- дати відповідь на проблемне запитання: Чи згодні учні з думкою В.Сухомлинського, що ввічливість прикрашає світ, робить його яскравішим?; скласти список проблем, які на думку учнів, ведуть до нерозуміння одне одного та обговорити з товаришами, як їх розв'язати;
- дати відповідь на запитання анкети, де треба описати кожен із семи днів тижня;
- скласти проект «Я захищаю свої права»;
- проектування моделі «Моя планета добра, миру і злагоди».

11 клас

1. Моя громадянська позиція.
2. Категорії добра і справедливості у свідомості школяра.
3. Морально-етичні закони співіснування в суспільстві.
4. Права людини – основа сучасної демократії.

5. Бути на Землі людиною.

Навчально-практичне завдання:

- написати твір-роздум «Життєві цілі людини»;
- скласти «правила життя» за Сухомлинським;
- скласти морально-етичні закони випускника школи;
- скласти довідник порад «Як бути здоровим»;
- скласти проект «Моє майбутнє».

Програма «Основи добротолюбства» має на меті формування в учнів діяльних чеснот, практичних умінь і навичок добротолюбства, тому діяльній підході надано пріоритетного значення.

Уся добротолюбча діяльність має колективний творчий характер, що активно впливає на життя шкільного колективу і є вагомою структурою життєдіяльності школи. Природно народжуються нові виховні технології.

Серед них чільне місце посідають: години духовного пошуку, години спілкування, уроки добра, літературні читання, уроки милосердя, мандрівки у світ добрих думок, дискусії, захист творчих робіт, диспути, засідання «круглого столу», тренінги, ділові ігри, години правових знань, рольові ігри, ток-шоу, заняття у театральних групах, робота волонтерських загонів, благодійні ярмарки, захист проектів, усні журнали, екологічні експедиції, трудові операції.

Вирізняє з-поміж інших наших учнів вміння відчувати, де потрібна їхня допомога, вміння творити красу, затишок, добро своїми руками. Як результат нашої діяльності у 2007-2008 навчальному році наша школа співпрацювала з академією педагогічних наук з питання «Впровадження в навчально-виховний процес моделі «Школа добротолюбства».

Педагогічний колектив переконаний, що істина в доброчинності, тому всю свою діяльність спрямовуватиме на виховання громадян-добротолюбців.

Очеретяна Людмила Василівна, директор
Придаток Світлана Миколаївна, заступник
директора з навчально-виховної роботи, Калинівський
навчально-виховний комплекс Городищенської районної ради,

Методична підтримка як джерело творчої активності вчителя

I. Сутність поняття «методична підтримка» та основні мотиви для організації методичної роботи у форматі «методичної підтримки»

Сучасна освіта перебуває в постійному оновленні, а тому вимагає від учителя новаторських ідей, передових підходів у викладанні предмета.

Учитель — центральна фігура школи, і саме він повинен сьогодні зробити наступний крок у справі її реформування. Праця вчителя дедалі більше уподібнюється до праці вченого. Вчителя закликають використовувати новітні технології, оптимізувати навчальний процес, знаходити найдоцільніші прийоми виховання тощо. Вчителя переконують, щоб він невтомно працював над удосконаленням своєї педагогічної майстерності. Він повинен уміти робити наукові передбачення, бо в цьому — суть культури педагогічного процесу.

Разом з цим практика сьогодення показує, що процеси вдосконалення форм і методів методичної допомоги вчителю відбуваються досить повільно. У цій роботі все ж переважають традиції.. Як уникнути рутинності, як організувати роботу так, щоб учитель, чуючи словосполучення «методична робота», не малював у своїй уяві одноманітних засідань, нарад, напучувань? Звісно, зовсім без традиційних форм не обійтися, але на часі шукати і апробувати щось інше. Ми дійшли висновку: необхідно терміново перебудувати методичну роботу так, щоб вона була зорієнтована на особистість учителя. Тому вирішили віддавати перевагу індивідуальним формам і методам.

Виявляється, це можна робити, якщо вміло розподілити в цьому напрямку зусилля

заступників директора НВК, керівників методичних об'єднань учителів та творчих груп. Крім цього в школі є завжди група вчителів, які працюють на довірі. Отже, індивідуальна робота з учителями — цілком реальна справа. Перш за все ми прагнемо до того, щоб учитель з кожним днем справді усе менше чув словосполучення «методична робота». Нам більше до душі вислів «методична підтримка». Краще це сприймають і вчителі, хоча зовсім не йдеться про відмову від традиційних для навчального закладу форм методичної роботи, а про їх найбільш раціональне використання з урахуванням індивідуальних особливостей педагога та його творчих надбань.

Створюючи в школі умови для особистісного зростання кожного вчителя, ми організуємо роботу так, щоб учитель брав на себе відповідальність за вдосконалення своєї педагогічної майстерності. Нам імпонують висновки спеціалістів О. Матюшкіна, Е. Яковлева, Н. Лейтес, які вважають, що усвідомлення вчителем своїх особливостей, творчих можливостей є основою успішної професійної діяльності вчителя.

Ми вважаємо, що в кожного вчителя є та зернина педагогічного хисту, яка в нормальних умовах розвитку може прорости й вирости в могутню педагогічну індивідуальність, неповторність. А коли в школі з'являється колектив учителів зі своїм творчим педагогічним почерком, то ефективність такого навчально-виховного процесу значно зростає.

Поняття методичної підтримки не нове. Досить успішно таку роботу з учительським загалом у нашій області здійснюють у Черкаській ЗОШ № 33. Але це міська школа з потужною кадровою, науково-методичною базою. Умови в сільській школі зовсім інші, але потреби росту вчителя, який прагне бути справжнім майстром – одні й ті ж. Саме тому ми вирішили, що слід все-таки спробувати систему роботи з учителями, спрямовану на ріст їхнього загальнокультурного та професійного рівня, спрямувати в руслі опори на індивідуальні особливості та потреби конкретного вчителя.

Які ж основні мотиви, що спонукають до організації роботи у форматі «методичної підтримки»? Як уже говорилося вище, це перш за все, необхідність орієнтації системи методичної роботи на особистість педагога. Окрім того, часто не останню роль відіграють так звані екзистенційні (особистісні) проблеми. Дійсно, часто буває так, що в процесі методичної підтримки усі зусилля нашоухуються на байдужість і пасивність учителя. Трапляється, що вчитель, навіть з великим стажем, досвідом, не «вливається» належним чином у роботу колективу. Ніби розуміє завдання, ніби правильно реагує на допомогу, бере участь у методичних заходах тощо, але в своїх діях виявляє пасивність. Буває й так, що свої прорахунки в роботі він відносить на особисту неспроможність виконувати щось через відсутність природних задатків. Або каже: «Не можу, не вмю, не виходить» тощо. Чи пояснює свою поведінку словами: «Як платять, так і працюю!»...

Буває таке, коли учителі пасивні в роботі. Витоки пасивності слід шукати серед таких причин:

- Втрата віри в можливість свого особистісного зростання.
- Сімейні негаразди.
- Відсутність соціально-психологічної підтримки (наприклад, чоловік (дружина) не розуміє професійних проблем).
- Високий рівень і частота минулих негативних подій, які відбувалися в процесі педагогічної діяльності.
- Особливості особистості, стан здоров'я.

Дослідивши ситуацію, можна здійснити методичну підтримку з урахуванням причин пасивності.

Спочатку слід доброзичливо застерегти від можливості потрапити до лав «педагогічних невдах», а далі переконливо порадити звернутися до своєї духовної сфери, щоб визначити, хоче вчитель надалі працювати на педагогічній роботі чи ні. Якщо виявляється, що бажання працювати вчителем є, то педагогу можна запропонувати таку індивідуальну програму:

- діяти, діяти, діяти;
- налагодити хороший відпочинок;
- серйозно зайнятися своїм здоров'ям;
- знайти порозуміння з членами сім'ї;

- знайти друзів серед колег;
- поспілкуватися з цієї проблеми з психологом та психотерапевтом, піддатися психокорекційним впливам;
- ще раз проаналізувати свою роботу і ще раз спробувати змінити її на краще;
- стати спочатку дисциплінованим виконавцем порад і розпоряджень, щоразу помічати свої успіхи, радіти їм;
- знову визначити свою необхідність школі.

Усі шкільні методичні служби, адміністрація освітнього закладу повинні всіляко сприяти вчителю проаналізувати свій стан і зробити належні висновки.

Тут хотілося б підкреслити, що методична підтримка вчителя дає хороші результати, якщо вона спирається не тільки на самоаналіз, а й на психофізіологічні дослідження особистості.

III. Організація роботи з методичної підтримки педагогічних працівників у Калинівському НВК

Діагностування педагогічних працівників як джерело для визначення конкретних можливостей та проблем вчителя.

Одним з першочергових завдань в організації методичної підтримки є виявлення педагогічних можливостей кожного педагога засобами діагностики. Звісно, традиційної діагностики тут недостатньо, адже і напрацювання, і проблеми повинні виявитися вповні. Проводячи діагностування, ми перш за все використовуємо діагностичну карту успішності вчителя. Заповнюючи цю карту, вчитель самостійно визначає рівень своєї професійної компетенції, що не завжди дає об'єктивну картину. Тому проведення комплексного діагностування має забезпечити більш детальне оцінювання його діяльності. Ми застосовуємо дві діагностичні карти, побудовані на основі комплексної оцінки - самодіагностики та оцінки діяльності вчителя заступником директора з навчально-виховної роботи чи. Це діагностична карта діяльності вчителя на уроці та діагностична карта учителя щодо знання методики викладання предмета та інноваційних технологій. За всіма пунктами цих карт діяльність учителя оцінюється самим учителем та заступником директора за 5-тибальною шкалою від 0 до 5 балів з позицій успішності. Ще за однією картою ми вивчаємо аспекти **творчої діяльності** вчителя. За цією картою також проводиться самооцінка вчителем, але поряд з цим оцінку за системою 0, 1, 2 здійснює директор, заступник директора з навчально-виховної роботи, заступник директора з виховної роботи, керівник шкільного методичного об'єднання. До уваги береться також діагностично-прогностичний аналіз роботи методичних структур, аналіз відвіданих уроків, позакласних заходів, індивідуальних співбесід, опитування, анкетування тощо. Така комплексна оцінка дозволяє обґрунтовано визначити рівень успішності вчителя з метою наступної корекції в системі методичної підтримки. Принагідно хочеться зауважити, що запропонована нами система діагностики не є догмою, декому вона може видатись занадто спрощеною, проте й нагромадження різних видів діагностики без цільового їх використання теж є недоцільним.

План методичної підтримки вчителя.

Досвід роботи показує, що здійснення методичної підтримки найбільш потрібне у трьох основних напрямках: підвищення загальнокультурного рівня, підвищення рівня професійної майстерності, психологічна підтримка.

Якщо говорити про підвищення загальнокультурного рівня педагогів, то тут провідну роль відіграє, звісно, система самоосвіти. Психологічну підтримку можна отримати за відсутності практичного психолога у центрі психології, при тому ж самостійному опрацюванні літератури. Але якщо мова йде про професійну майстерність, то завдання методичної служби – спрямувати у потрібному напрямку систему методичної роботи, взявши за основу індивідуальний підхід. Проаналізувавши результати діагностування, ми пропонуємо вчителю відвідувати ті чи інші форми методичного навчання, складаємо план методичної підтримки. Наприклад, для вчителя, який прагне оволодіти методами і прийомами інтерактивного навчання, цей план може бути таким:

Орієнтовний план методичної підтримки вчителя _____
на _____ навчальний рік

№ п/п	Зміст роботи	Місяць	Хто виконує	Відмітка про виконання
1	На основі попередньої діагностичної роботи провести бесіду з учителем з питань методики викладання навчального предмета й визначити основні проблеми, які має вчитель у цій роботі. Запропонувати вчителю самостійно опрацювати теоретичні основи визначених проблем	Жовтень-листопада	Заступник директора НВР 3	
2	Провести консультації з тем, які опрацьовує вчитель: – інтерактивні технології кооперативного навчання; – технології опрацювання дискусійних питань; – як поєднати різні моделі навчання.	листопад грудень грудень	Заступник директора НВР 3	
3	Організувати відвідування вчителем уроків колег	грудень	Заступник директора НВР 3	
4	Опрацювати (через бесіду) спільно з учителем теми: – як оцінити діяльність учнів на інтерактивному уроці; – самоаналіз інтерактивного уроку; – конспект інтерактивного уроку.	січень лютий лютий	Заступник директора НВР 3	
5	Відвідати уроки вчителя й проаналізувати їх на предмет використання інтерактивних технологій.	березень	Заступник директора НВР 3	
6	Запросити вчителя на свої уроки з використанням інтерактивних технологій.	квітень	Заступник директора НВР 3	
7	Провести уроки-тренінги (відкриті уроки)	травень		

Зазначимо, що кожен з учителів має свою програму самовдосконалення. Отже, і план методичної підтримки вчителя буде для кожного індивідуальний. Скла даючи їх, ми враховували те, що підвищення фахової підготовки можливе тільки в творчості педагога. **Бо слова вчать — приклади захоплюють — дії розвивають.**

Тому, спрямовуючи вчителя до творчої діяльності, ми передусім прагнемо зробити так, щоб у нього з'явилася потреба у такій діяльності, а далі — допомагаємо організувати творчий процес.

При цьому найчастіше створюються ситуації:

- учитель сам формує перелік особистих методичних проблем і вирішує їх з допомогою, яку отримує з власної ініціативи;
- вчитель визначає свої проблеми у «випадковому» спілкуванні з директором, заступником, керівником методичного об'єднання і вирішує їх разом з ними;
- директор, заступник, керівник методичного об'єднання ініціює роботу вчителя над тією чи іншою проблемою, попередньо мотивуючи про її необхідність. Потім спрямовує цю роботу і стимулює її.

Аналіз основних форм роботи з методичної підтримки учителя

Проводячи роботу з педагогічними кадрами, ми намагаємося робити так, щоб методична підтримка забезпечувала реальну індивідуалізацію без ізоляції вчителя від колег за фахом і всього педагогічного колективу та прагнемо застосувати колективні заходи і впливи до кожного вчителя персонально.

Отже, якісна методична підтримка – це оптимальне поєднання колективних, парних, групових та індивідуальних форм методичної роботи. Робота у форматі «методичної підтримки» зовсім не означає відмови від традиційних форм роботи, особливо тоді, коли вони дають відчутний результат.

У нашому навчальному закладі стала мережа методичної роботи, яка передбачає діяльність традиційних методичних об'єднань, предметно-методичної комісії з питань фізичної культури, захисту Вітчизни та безпеки життєдіяльності. Активно працює творча група, але мені

зараз хотілося б зупинитися на роботі школи ППД «Самоаналіз уроку». Очолоє цю методичну структуру вчитель математики, спеціаліст I категорії Литвин Тетяна Петрівна. Працює ця школа як відкрита система, як справжній приклад методичної підтримки в дії, бо конкретних слухачів вона не має, скажемо так, її «послугами» користуються всі члени колективу в міру потреби. Керівник школи сама опрацьовує необхідну літературу з питань самоаналізу уроку, рекомендує її для опрацювання іншим, пропонує різноманітні схеми самоаналізу (див. додаток 7), опрацьовуючи які, учитель мимоволі тримає в полі зору і принципи навчання, і методи навчання, дотримується вимог як до зовнішньої, так і до внутрішньої організації уроку. Постійний самоаналіз забезпечує формування в учителя навички правильного структурування навчального матеріалу, раціонального розподілу часу.

Ще одним з прикладів є **взаємовідвідування уроків**. Якщо це не примусово, то результат очевидний: при відвідуванні уроків адміністрацією можна прослідкувати, як методи і прийоми того чи іншого вчителя прослідковуються на уроках інших вчителів.

Останнім часом набуває популярності така форма роботи як проведення «майстер-класів». У минулому році ми вперше спробували це зробити. «Майстер-клас» у рамках творчого звіту вчителя, що атестується, проводила спеціаліст вищої категорії Максименко Надія Михайлівна. Проведення «майстер-класів» докорінно відрізняється від традиційних і вже набридлих відкритих уроків, тому у цьому році ми продовжимо цю практику. Зараз вивчається система роботи вчителів, що атестуються. До лютого місяця вже буде в загальному відома картина успішності вчителів, і їм буде запропоновано провести «майстер-класи» з питань, які найбільш вдало вони реалізують у своїй роботі.

Хотілося б озвучити таке питання. Мабуть, у декого з вас виникає думка про те, що це не так легко – змусити запрацювати на добровільній основі вчителів, які могли б не мати клопотів з якоюсь там школою ППД чи тим самим «майстер-класом». Відповідь проста: своєчасна похвала, постійна підтримка всіляких, хоч найменших, починань, довір'я – і система запрацює. Наприклад, школа ППД «Самоаналіз уроку» була у структурі нашої методичної роботи баластом, аж доки Тетяна Петрівна не зробила такий самоаналіз уроку, про який згадали навіть у наказі відділу освіти. Тепер проблем з цього питання немає. Висновок, на нашу думку, можна зробити такий: **при організації методичної підтримки кожен навчальний заклад повинен, виходячи із загальних потреб членів педагогічного колективу, обирати і пропонувати вчителям оптимальні саме для них форми роботи.**

Особливості методичної підтримки молодого вчителя.

А тепер хотілося б зупинитися на особливостях методичної підтримки молодих учителів. Як і в багатьох школах, так і в нашій, існує традиційна школа молодого вчителя, робота з молодими та малодосвідченими вчителями регламентується відповідним наказом. Але своєрідною заповіддю у роботі з молодими спеціалістами для нас є слова В.О.Сухомлинського: *«Молодий спеціаліст стає хорошим учителем, перш за все, завдяки обстановці творчої праці педагогічного й учнівського колективів»*. Хочу сказати, що жоден з наших молодих спеціалістів, а їх у нас троє, не має наставника, фах якого повністю відповідав би фаху молодого вчителя. Це, на наш погляд, проблема, але не така велика, як здається на перший погляд, бо коли молода людина приходить у школу з бажанням працювати, то здійснити її методичну підтримку не становить труднощів. Зараз у нас проходить період адаптації вчителя фізичної культури, другий рік працює вчитель англійської мови, третій – географії. Саме тому їх важко охопити колективними формами роботи, доводиться працювати в індивідуальному порядку. До того ж вони мають різну вузівську підготовку: учителька географії навчалася заочно в Уманському педагогічному університеті, вчителька англійської мови ще навчається заочно, але вона – випускниця Корсунь-Шевченківського педучилища і, відповідно, питання методики для неї не становлять труднощів. Учитель фізичного виховання – випускник Черкаського національного університету, він поки що спортсмен, відбувається його адаптація як учителя в педагогічному та учнівському колективі. Таке явище характерне для більшості навчальних закладів. Аналіз роботи наших молодих спеціалістів показує, що врахування їхніх індивідуальних особливостей, своєчасна

підтримка і похвала, ненав'язливе зауваження можуть дати кращий результат, ніж строгий контроль за їх роботою. До того ж, вони сповідають правило, яке придумали самі собі: «Допоможи собі сам». У результаті маємо оформлені навчальні кабінети, їх наповненість дидактичним та роздавальним матеріалом, живу зацікавленість учителів життям школи, їх активною участю в усіх заходах.

Роль шкільного методичного кабінету у здійсненні методичної підтримки.

Особливу роль у творчому рості вчителя та в організації і здійсненні методичної підтримки вчителя відіграє **шкільний методичний кабінет**. Методичний кабінет – творча лабораторія школи. Це умовна назва його діяльності щодо організації безперервної освіти та спілкування педагогічних працівників, постійного пошуку й використання старих і нових джерел, що живлять творчий потенціал педагога. Основною при організації методичної підтримки вчителя нам видається інформаційна функція шкільного методичного кабінету.

Методичний кабінет НВК, **реалізуючи свою інформаційну функцію**, створює умови для самостійної, індивідуальної роботи педагогічних працівників шляхом забезпечення їх необхідною науково-методичною літературою з метою ефективної організації навчально-виховного процесу та впровадження інноваційних технологій у навчання та виховання; постійно проводить консалтингову діяльність, організовуючи індивідуальні, групові консультації з питань педагогіки, фахової підготовки, методики викладання предметів.

Створюючи умови для належної методичної підтримки педагогів, ми намагаємося використовувати всі можливості нашого методичного кабінету. Звісно, хотілося б його більшого наповнення, але вважаю, що в умовах нашого навчального закладу ми робимо чимало кроків для підвищення ролі методкабінету у професійному рості вчителя. Окрім комплексу видань видавничої групи «Основа», передплачених за рахунок бюджету, ми самостійно передплачуємо ще 12 найменувань педагогічних газет та журналів. Придбали методичну літературу також за рахунок коштів із премії за організацію методичної роботи. Робочих місць у методкабінеті обмаль, проте ми виходимо із ситуації – педагоги мають змогу працювати у навчальних кабінетах, кабінеті інформатики. У самому методкабінеті є комп'ютер та копіювально-розмножувальний апарат. Таким чином, **шкільний методкабінет реалізує** конкретні завдання щодо підвищення своєї ролі у творчому рості учителя:

- забезпечує випереджальне науково-методичне інформування членів педагогічного колективу;
- проводить аналіз професійних знань і вмінь учителів у зв'язку зі змінами у завданнях та змісті освіти в Україні та особистісними орієнтирами творчої діяльності педагогів;
- реалізує систему заходів, спрямованих на розвиток творчого потенціалу вчителів, впровадження досягнень перспективного педагогічного досвіду, інновацій та забезпечувати їх практичну реалізацію.
- забезпечує індивідуальні потреби учителів в організації самоосвіти.

Система заходів, які організовує наш методичний кабінет, постійно переконує учителя: «Щоб відкрити перед учнями іскорку знань, учителю треба ввібрати море світла, ні на хвилину не відходячи від променів вічно сяючого сонця знань людської мудрості» (В.Сухомлинський).

Особливості діяльності заступника директора з навчально-виховної роботи, керівників методичних структур при організації роботи з методичної підтримки вчителя

Неабияку роль у процесах методичної підтримки вчителя відіграють і **можливості самого заступника директора з навчально-виховної роботи**. Саме він створює атмосферу, яка може надихати педагога на творчість, заохочувати його інтереси, розвивати здібності й творчий початок. **Заступник директора з навчальної роботи** має бути доброзичливим і чуйним. Він повинен завжди пам'ятати, що його функції стосовно вчителя - це функції не суворого управління, а консультанта й помічника. Переконані, що методична підтримка має бути побудована на цьому принципі.

Вплив методичної підтримки як пріоритетного напрямку методичної роботи на особистісне зростання вчителя

Варто кілька слів сказати й про стимулювання зусиль учителя в процесах особистісного зростання. Сам по собі процес методичної підтримки вже стимулює вчителя в його роботі. Стимулами також можуть бути:

- об'єктивна атестація;
- публічна похвала і різні нагороди, премії;
- об'єктивний контроль та оцінювання роботи.

Практика свідчить, що чи не найефективнішим стимулом для вчителя є хороший результат його особистої праці. Показати успіх учителя, пропагувати його, сприяти розвитку успіху – це одне із завдань методичної підтримки.

Отже, ми дійшли висновку, що проблему методичної підготовки вчителя доцільно розглядати крізь призму можливого ступеня його особистісного розвитку і професійного становлення.

Цілісність особистості, утворення й використання її потенціалу гарантують успішність як освітньої, так і професійної її діяльності. І чи не найбільше може сприяти цьому процесу індивідуальна робота заступника директор з навчально-виховної роботи з учителями. Якщо ми хочемо, щоб школа по-справжньому сприяла належному вихованню народу, ми повинні вміло допомогти вчителю бути здатним, творчим, справжнім учителем, який зуміє навчити молоде покоління мудрості життя, піднести духовний рівень молоді, розвинути в молоді сили і здібності, підвести її до нового способу мислення та дій.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках географії

Кожен учитель, плануючи уроки географії, а потім і в процесі їх проведення, докладає значних зусиль для активної діяльності учнів, адже це є важливою вимогою до сучасного уроку. Процес формування пізнавального інтересу до предмета проходить під впливом різних факторів, але учителю необхідно виявити найбільш істотні з них. Вирішальними можна назвати такі: зміст предмета, методи навчання, діяльність учнів.

Зміст предмета учитель реалізує через методи навчання і діяльність учнів на уроці. При цьому він розвиває і доповнює програму з географії різними прикладами і фактами, ілюструє одні й ті ж закономірності, різними прийомами і способами формує поняття, за допомогою різних завдань і вправ розвиває задані програмою вміння.

У **методиці навчання** географії важливо вести мову про поєднання необхідних методів, доповнення одного іншим. Недоцільно вважати, що є методи активні і неактивні, ті, що сприяють формуванню пізнавального інтересу і ті, що навпаки, гальмують його. Кожен метод по-своєму цінний на уроці, важливо тільки вміло, дидактично правильно його застосувати. Для цього важливо враховувати конкретну ситуацію:

- а) зміст навчального матеріалу;
- б) рівень підготовки класу;
- в) рівень педагогічної майстерності вчителя;
- г) наявності необхідних засобів навчання;
- д) емоційно-психологічної атмосфери класу, його взаємовідносин з учителем.

Різними є і види **діяльності учнів** на уроках географії: мовна, предметно-практична, наочна, індивідуальна, колективна; здійснюватися самостійно чи під контролем учителя, мати характер рольової гри і одночасно проходити на одному із трьох рівнів пізнавальної самостійної діяльності: репродуктивному, частково-пошуковому і дослідницькому.

У процесі формування пізнавального інтересу до предмета вирішальне значення має саме розумне поєднання всіх видів діяльності з врахуванням рівномірного ускладнення рівня пізнавальної самостійності. Названі фактори можуть впливати на процес формування пізнавального інтересу лише при наявності певних умов навчання, а саме: *раціональний і розумний режим роботи на уроці*, тобто чітка організація уроку, єдність вимог учителя до учнів, об'єктивність і мотивація оцінок і т.п.

Іншою важливою умовою є *взаємовідносини учителя і учнів*. Необхідний елемент у них – взаємоповага, вміння і бажання вчителя бачити неповторну особистість у кожному своєму учневі. Особливістю предмета є те, що у дитинстві кожен із нас переживає період захоплення географією. Питання тільки в тому, наскільки міцно і ніжно зможе учитель підхопити цей дитячий порив і пронести його крізь шкільні роки.

Оптимізація навчальної розповіді на уроці

Для того, щоб в учнів було розвинуте логічне мислення, мова і уява, естетичне сприйняття оточуючого середовища, творче відношення до життя, необхідно ефективно використовувати словесні методи навчання, в тому числі і **навчальну розповідь**.

Зміст і призначення навчальних розповідей по географії досить широке. Їх види:

- а) *пояснювальна* – формування в учнів ряду понять, виявлення взаємозв'язків, існуючих закономірностей і т.п. ;
- б) *інструктивна* – навчання практичним діям, наприклад, вимірювання відстаней за картою;
- в) *історико - документальна* – вивчення історії географічних відкриттів;

г) *описова* – формування в учнів уявлень про особливості природи окремих явищ і територій.

Всі ці види розповідей можуть бути інформаційними або проблемними по характеру їх викладу або побудови.

У плані загальних вимог до розповіді учителя необхідно назвати, по-перше, **вимоги до змісту**. Під час уроку вчитель розв'язує складне завдання – за чітко визначений відрізок часу передає своїм учням значну кількість інформації, вчить визначеній практичній дії. Тому кожне слово має мати певний конкретний зміст, виділяти головне і відкидати другорядне.

Другий критерій розповіді – **лаконічність** в умовах обмеженого (5-20 хв.) навчального часу.

І по-третє, географічна розповідь вимагає **ілюстрації**. Це допоможе учням довго пам'ятати розповідь учителя. Візьмемо для прикладу зразок підготовки до уроку пояснювальної розповіді.

Формування практичних умінь на уроках

Важливою умовою успішного навчання географії є розвиваючий характер практичних завдань.

Можна виділити кілька умов їх успішного формування:

- вільне володіння вмінням працювати з різними картами та додатковими джерелами знань самим учителем;
- наявність в класі та у кожного учня необхідного обладнання;
- розуміння учнями практичного значення отриманих умінь;
- необхідність відпрацювання умінь в тренувальних вправах.

Як приклад можна розглянути формування окремих умінь роботи з географічною картою. Вже у початковому курсі фізичної географії потрібно неодноразово звертатися до фізичної карти світу і допомогти учням засвоїти найбільші об'єкти її змісту, навчити характеризувати поверхню Землі за планом:

- 1) поділ суходолу на 6 материків;
- 2) єдність Світового океану і його поділ на 4 складові частини;
- 3) співвідношення води і суходолу на Землі.

Крім цього, визначати взаємне розташування материків і океанів і співвідношення їх величин. Для цього доцільно поставити усні запитання. Якщо спочатку, відповідаючи на запитання учителя, учні дивляться на карту, то надалі можна ускладнити їм завдання, запропонувавши виконати роботу на контурній карті, чи відповісти на питання без карти.

Для навчання вміння визначати географічні координати варто пропонувати учням цікаві завдання, що мають пізнавальну або ігрову спрямованість. Можливі також практичні роботи творчого характеру, наприклад, дати завдання учням скласти «*Туристичну карту Антарктиди*», позначити на ній маршрут подорожі і скласти короткий путівник.

Географічна література на уроці

Кожен учитель-географ у міру потреби застосовує на уроці додаткову літературу. Зміст шкільної географії дає вчителю великі можливості по вихованню інтересу до читання. І саме на цих уроках є можливість допомогти сучасним мало читаючим школярам. Згадаємо, багато є книг географічного змісту: «Робінзон Крузо» Д. Дефо, «Два капітани» В. Каверіна, «Земля Саннікова» В. Обручева, книги Жюль Верна і Майн Ріда та інших. Форми використання додаткової літератури на уроці можуть бути різними. Однією з найбільш популярних є цікаві описи географічних об'єктів і явищ. Наприклад, при вивченні Південної Америки можна скористатися рядками із роману Ж. Верна «Діти капітана Гранта»:

«Аргентинська пампа простягається від 29° до 40° пд. ш. Слова «пампа» арауканське, воно означає «трав'яниста рівнина». Така назва дуже підходить до цього краю. Розкішні мімози в західній його частині і такі ж трави у східній надають йому своєрідного вигляду.

Вся ця рослинність пускає корені у шар землі, під якими лежить червоний або жовтий глинисто-піщаний ґрунт. ... Коні йшли бадьорим кроком серед високої трави, яка росте тільки у пампі. Індіанці ховаються під неї від гроз....»

Фольклор на уроці

Народна загадка може стати навчальним запитанням, пізнавальний бік якого полягає у перевірці уміння визначати головні, відмінні ознаки географічних предметів і явищ.

Наприклад атмосферні явища. «Крикнув віл на сто сіл, тисячу міст». (Грім).

«Кольорове коромисло через річку повисло». (Райдуга).

«В холоді горою, а у хаті водою». (Сніг).

«Вище лісу, колосу тонкіше». (Дощ).

«Лежав лежав та в річку втік». (Сніг).

Окремі загадки можна використати на інших уроках.

«Бігти бігти – не добігти, летіти летіти – не долетіти». (Горизонт).

«Навкруги вода, а з життям біда». (Море).

«Посеред поля дзеркало лежить, скло голубе, а рама зелена». (Ставок).

Інша форма фольклорних матеріалів – **прислів'я та приказки**. Для географів найбільш цікава національна географічна специфіка цього фольклору, відображена в деталях побуту, наприклад, якщо в Європі кажуть: «Всі дороги ведуть в Рим», то у Китаї: «Всі дороги ведуть в Пекін»; якщо на Русі відмічаємо, що «язик до Києва доведе», то в Туреччині сказали б: «Питати будеш – до Багдаду дійдеш». Прислів'я чутливо відображають особливості природи, побуту та життєвого ладу народу. Схожі за змістом прислів'я, наприклад персидське: «Руки короткі, а фініки на пальмі», давньоіндійські: «У воді трапляються і лотоси, і крокодили», «Один гнилий банан всю гілку зіпсує» - загальнолюдський зміст їх передається в образах місць, де вони створені. Ще сильніше відображає своєрідність і специфіку національного бачення світу приказка, яка на відміну від прислів'я лише образно передає якийсь предмет, чи явище. Про одне і те ж приказки різних народів означають по-своєму, наприклад про беззмістовну дію турок скаже: «Носити воду до моря», араб: «Везти фініки в Басру» (ця місцевість славетна фініковими гаями), індонезієць відзначить, що це все те ж, що «Лити в море чашку прісної води», а малаєць: «Ховатися від дощу під бамбуком».

Географічні особливості території знайшли відображення і в прислів'ях народів світу, які вчитель може використати при вивченні курсу географії материків та океанів, запропонувавши учням відповісти, чому те чи інше прислів'я з'явилося у певного народу.

«На березі річки жити – цілий рік клопотатися». (Індійська)

«Для справ потрібен мир, а для поїздки – суха погода». (Ефіопська)

«Побачиш на сході хмари – тікай, а побачиш на півдні – продовжуй працювати». (В'єтнамська)

До складних для засвоєння тем із фізичної географії відносяться вивчення властивостей і закономірностей географічної оболонки. І окремі прислів'я яскраво відображають розуміння невідворотності і реальності послідовної зміни природних явищ, тобто ритмічності процесів, що відбуваються у географічній оболонці.

«Після припливу завжди буває відплив». (Японська)

«Сонце не назавжди ховається за хмарами». (Ассирійська)

«У північ день не запалюється». (Осетинська)

Також здавна були усвідомлені людьми цілісність, взаємозв'язок і взаємозалежність компонентів природи.

«На хмару буде і погода». (Російська)

«Не буде води, не буде і трави». (Таджицька)

«Роса – не дощ, але теж корисна». (Грузинська)

«Океан не нехтує і малими річками». (Японська)

Навіть складну для засвоєння закономірність – кругообіг речовин – можна відобразити прислів'ями: «І пил може утворити гори». (Японська)

«Вічні сніги і ті рухаються». (Осетинська)

«З вітром прийшло, на вітер і піде». (Російська)

Безперечно, остаточний метод активізації навчально-виховного процесу залежить від мотивації діяльності учителя. Саме він має добрати комплекс засобів і прийомів навчання, які потім органічно поєднати на уроці для досягнення високого рівня сприйняття і засвоєння географічного матеріалу. Але завжди актуальним буде поєднання інноваційних форм і методів навчання з традиційними, перевіреними часом.

Петренко Світлана Олександрівна,
*заступник директора з навчально-виховної роботи
Білозірська загальноосвітня школа I-III ступенів
Черкаської районної ради*

Моніторинг освітньої діяльності

Як досягти результативного керівництва сучасною школою? Найперше – це глибоко і всебічно знати стан справ на кожній ділянці, вміти виявляти причини, аналізувати їх, правильно і своєчасно реагувати на запити колективу.

В.О.Сухомлинський

В основі концепції розвитку нашого навчального закладу покладено результати моніторингу. Ми намагаємось самостійно визначити стратегічні напрямки свого майбутнього розвитку, можливість обрати свій шлях, своє обличчя.

Стратегією розвитку нашої школи є правильний і ґрунтовний аналіз діяльності, визначення сильних ланок навчально-виховного процесу та цілеспрямована робота з усунення недоліків і упущень. Зміни у педагогічній системі неможливо пізнати без отримання інформації про освітній процес школи. Саме моніторинг – це найефективніший засіб отримання такої інформації.

За міжнародним стандартом моніторинг – це багаторазове вимірювання для спостереження за змінами будь-якого параметра в певному інтервалі часу; система довготривалих спостережень, оцінювання, контролювання і прогнозування стану і зміни об'єктів.

Як галузь менеджменту моніторинг освітніх систем ґрунтується на загальних принципах та підходах педагогіки, взаємодії з дидактикою, соціологією та психологією. Його завдання полягають у розробці теоретичних підстав щодо практичного розв'язання проблем організації спостережень, обґрунтуванні методичного інструментарію, виборі методик оцінювання і прогнозуванні стану освітньої системи, рекомендації щодо управління станом процесу.

Метою моніторингу в освіті є педагогічне обґрунтування перспектив та удосконалення системи відстеження внутрішнього простору та зовнішнього середовища, оцінювання його фактичного і прогнозованого стану; попередження про зниження різноманітності структурних компонентів; погіршення умов навчальної діяльності закладу.

Основними напрямами моніторингу є:

- оцінка відповідності діяльності навчального закладу нормативним вимогам;
- оцінка спрямованості діяльності колективу й цілісності педагогічної діяльності;
- оцінка системності та активності роботи;
- оцінка характеру виконання роботи;
- оцінка організації навчальної діяльності;
- оцінка позакласної роботи;
- оцінка спрямованості педагогічного колективу та розвиток особливості кожного учня.

За об'єктом дослідження, виділяють такі види моніторингу.

Адміністративний	Психолого-педагогічний	Учнівський	Валеологічний	Господарський
Досліджується стан виконання законів, використання засобів управління школою.	Досліджується урочна та позаурочна діяльність учнів.	Досліджуються результати діяльності учнів.	Вивчення фізичного здоров'я дітей.	Досліджується матеріально-технічний стан школи.

Головною метою моніторингу є підвищення ефективності управлінської діяльності шляхом отримання об'єктивної інформації про стан навчально-виховного процесу.

У рамках моніторингу здійснюється виявлення та оцінювання проведення управлінських та педагогічних дій.

Методики проведення моніторингу:

1. Визначення навчальних дисциплін, які складають досліджувану освітню галузь.
2. Визначення часових проміжків моніторингу.
3. Складання таблиці оцінок учнів з усіх досліджуваних предметів.
4. Вираховування середнього балу:

Середній бал = сума оцінок із предмета : кількість учнів

5. Побудова загального графіка моніторингу й діаграми якості знань учнів для кожного класу з кожного предмета.

Отже, моніторинг освітніх систем є важливою складовою якості управління, оскільки передбачає належне інформування про конкретні особливості й наслідки тих чи інших рішень, що обумовлюють його основну – спостереження за змінами в усіх підсистемах педагогічної діяльності.

Як приклад роботи можна навести встановлення ступеня розвитку професійної діяльності вчителів школи у січні 2009 року щодо організації та планування методичної роботи на наступний навчальний рік.

Підсумки були занесені у таблицю. Наступним кроком була самооцінка вчителями ступеня прояву критеріїв та відповідна оцінка експертів.

Практичне оформлення результатів аналізу, як правило, підкріплюється лінійними або стрічковими діаграмами. На основі графіків визначаються головні орієнтири при психолого-педагогічному проектуванні, плануванні, розробці тематичних заходів.

З діаграми видно, які за тематикою потрібно планувати першочергові заходи щодо розвитку колективу. Аналіз індивідуальних показників допомагає запровадити диференційований підхід до навчання педагогічного колективу (за кваліфікаційної категорією, педагогічним стажем, віком). Тому ця інформація використовується всіма підозрами системи управління закладом:

- методичною службою щодо занять у Школі педагогічної майстерності, Школі молодого вчителя;
- психологом плануються семінари, тренінги;
- педагогом-організатором – колективні творчі справи, семінари класних керівників;
- директором – під час планування перспективної розстановки кадрів.

Дуже вдалий, на наш погляд, моніторинг уроку та позакласного заходу (Таблиця). Це дає змогу як вчителю, так і адміністрації зробити аналіз кращим, бачити прогалини та спланувати свою роботу над подоланням недоліків.

Отже, моніторингові дослідження дають змогу отримати точну й об'єктивну

інформацію про стан справ у будь-якій ланці навчально-виховного процесу, виявити методичний рівень професійної майстерності, творчості педагогічних працівників, прогнозувати подальший розвиток, надати необхідну методичну допомогу окремим класним керівникам, вчителям і взяти на контроль їх діяльність.

Результати кожного дослідження розглядаються і аналізуються на засіданні педагогічної ради або на нараді в присутності директора, з відповідними висновками, пропозиціями та рекомендаціями. Результати враховуються під час атестації вчителя.

Залежно від поставленої мети можна здійснювати різноманітний аналіз як одного окремо взятого об'єкту протягом певного періоду, так і всіх учасників навчально-виховного процесу.

Моніторинг професійної ефективності педагогічного колективу

Шкала оцінки і показники	Рівень комунікативної компетентності			Рівень професіоналізму			Рівень відповідальності			Рівень креативності		
	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	3.3	4.1	4.2	4.3
Список педагогів												
1.....												

Протокол моніторингу професійної ефективності

Прізвище, ім'я, по батькові

Дата моніторингу

Самооцінка, оцінка (необхідне підкреслити).

Інструкція. Моніторинг професійної ефективності проводиться з метою більш глибокого розуміння вашої професійної діяльності і вашого внеску в спільні результати. Процес моніторингу дозволяє комплексно поглянути на вашу діяльність в цілому і, при необхідності, ви зможете внести в неї необхідні корективи.

Для оцінки передбачено чотири рівні, в кожний з яких входять по три показники, що відображають деякі якості, здібності, вміння. Вам необхідно оцінити кожний показник по 12-ти бальній шкалі у відповідності з тим, в якій мірі, як вам здається, у вас розвинута чи проявляється дана якість, здібність, вміння.

Шкала оцінки і показники	Початковий рівень 1-3 бали	Середній рівень 4-6 балів	Достатній рівень 7-9 балів	Високий рівень 10-12 балів
1. Рівень комунікативної компетентності				
1.1. Культура поведінки під час групових дискусій				
1.2. Культура міжособистісних комунікацій				
1.3. Вміння конструктивно вирішувати конфлікти				
2. Рівень професіоналізму				
2.1. Професійне знання предмета основної діяльності				
2.2. Уміння планувати власну діяльність				
2.3. Результативність				
3. Рівень відповідальності				
3.1. Рівень виконавської відповідальності				
3.2. Рівень відповідальності щодо спільних цінностей трудового колективу				
3.3. Рівень відповідальності за власну «зону відповідальності» в колективі				
4. Рівень креативності				
4.1. Здатність до інновацій, нестандартних рішень.				
4.2. Гнучкість, пристосовуваність до нових ситуацій				
4.3. Конструктивна ініціативність				

ПЕДАГОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ

Індикатори моніторингування	Критерії оцінки	2006-2007	2008-2009	2010-2011
1.Шкільний рівень				
1.1.Участь у методичній роботі	10			
1.2.Активна участь у колективних заходах: - теоретичний виступ - виступ з досвіду роботи - окремі відкриті уроки	4 610			
1.3.Участь у групових заходах	10			
1.4.Експертне оцінювання	10			
1.5.Поширення досвіду на рівні школи	10			
1.6.Впровадження інновацій в освітній діяльності	10			
1.7.Авторські наробки шкільного рівня	10			
1.8.Участь у шкільних і конкурсах	5			
1.9.Участь учнів у шкільних конкурсах	8			
1.10.Ступінь навченості з предмета	Поч.рівень-5 Серед.рівень-10 Достатній рівень-20 Високий			
Всього	158			

АНАЛІЗ УРОКУ

(експерта оцінка / самооцінка)

Дата « ___ » _____ 200 _ р. клас ___

Предмет _____ вчитель _____

Тема уроку _____

Мета

відвідування _____

	Вимоги до діяльності вчителя	Оцінка
1	Початок уроку, визначення теми і мети уроку, мотивація нав. діял.	
2	Повторення та перевірка знань	
3	Теоретичний рівень викладу:	
	а) науковість	
	б) логічність	
	в) систематичність	
	г) послідовність	
	г) доступність	
4	Розкриття теми	
5	Відбір матеріалу	
6	Організація уваги учнів	
7	Виховний аспект уроку	
8	Використання ТЗН, наочності, дидактичного матеріалу	
9	Індивідуальний підхід	
10	Емоційність розповіді	
11	Педагогічний такт	
12	Мовлення	
13	Розрахунок часу	

14	Організація самостійної робота:	
	а) зміст	
	б) методика	
15	Об'єктивність	
16	Домашнє завдання	
17	Реалізація мети уроку	
18	Оцінювання відповідей учнів	
	Всього	
	Z	
	$K1 = \frac{Z}{Z_{max}}$	

	Вимоги до навчання учнів	Оцінка
1	Увага на різних етапах:	
	а) на початку уроку	
	б) в середині уроку	
	в) в кінці уроку	
2	Активність учнів:	
	а) під час опитування	
	б) під час вивчення	
	в) під час закріплення	
3	Інтерес до теми	
4	Міцність знань, умінь, навичок	
5	Самостійність міркувань	
6	Ставлення до вчителя	
7	Культура праці	
8	Мовлення	
9	Запитання до вчителя	
10	Самоконтроль	
11	Дисципліна:	
	а) готовність до уроку	
	б) під час уроку	
	в) під час самостійної роботи	
	г) під час пояснення	
	д) реакція на дзвінок	
	Всього	
	Z	
	$K2 = \frac{Z}{Z_{max}}$	

$$K = \frac{K1 + K2}{2}$$

При аналізі уроку кожен пункт оцінюється за п'ятибальною шкалою: «5», «4», «3», «2», «1». Обраховується загальна сума балів та проводиться обчислення за відповідною формулою, де $K1$ -кваліметричний метод аналізу вимог до діяльності вчителя, $K2$ - кваліметричний метод аналізу вимог до навчання учнів, Z - сума балів, що виставив перевіряючий, Z_{max} -максимальна кількість балів.

У результаті всіх обчислень ми отримуємо коефіцієнти рівня діяльності вчителя та навчання учнів на уроці:

1-0,8 – високий (оптимальний) рівень;

0,8-0,6 – задовільний (допустимий) рівень;

Менше 0,6 – незадовільний (критичний) рівень.

Висновки _____

Пропозиції _____

Підпалько Валентина Олександрівна,
*Дирдинська загальноосвітня школа I – II ступенів
Городищенської райради Черкаської області, директор
школи*

Освітні інновації у загальноосвітньому навчальному закладі

Якою буде освіта XXI століття? А якою буде навчальний заклад? Гадаю, кожен матиме свій стиль, характер, зовнішність і оформлення. А за назвою – байдуже. Школа, що особистість, не може бути копією іншої. Дитина в ній – центр Всесвіту. Учитель – теж. Головна мета – виховання громадянина, господаря біосфери і власної долі.

О.А.Захаренко

Концепція інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу як одна із змістових складових інноваційного середовища визначає місію, «філософію існування» школи. З метою приведення освіти до вимог часу здійснюються активні пошуки теоретичних засад і практичних рішень на основі нової гуманістично-інноваційної парадигми. Відтак інноваційна стратегія освіти стає фундаментальною науковою базою, яка об'єднує в цілісну систему традиції, здобутки освітніх реформ та прогресивний інноваційний досвід сучасних педагогів.

Звичайно, інноваційна діяльність у нашій школі здійснюється згідно до чинного Положення про інноваційну діяльність у системі освіти за такими напрямками:

- I. Інноваційні процеси в управлінській діяльності.
- II. Інновації у науково-методичній діяльності.
- III. Навчально-виховна робота.
- IV Пошуково-дослідницька, експериментальна діяльність.

Інноваційний потенціал нашої школи складається з таких елементів, як інтерес суб'єктів інноваційного пошуку до позитивних результатів, компетентність педагогів та адміністрації у процесах реалізації нововведення; співвідношення цілей школи з новою педагогічною ідеєю; наявність відповідальних сторін за процес і результати апробації нововведення; узгодженість інтересів між суб'єктами інноваційного пошуку і адміністрацією школи та батьками; підтримка нововведень з боку органів державного управління; інтерес громадськості щодо розвитку школи. Тому наша школа як навчально-виховний заклад, що впроваджує інноваційні технології, має такі характеристики:

- розвиток учнів здійснюється на основі виявлення освітніх потреб навчального закладу, обґрунтування нової перспективи з урахуванням прогресивної практики, пошуку оптимальних технологій вирішення поставлених завдань.
- Предметом управління інноваційними процесами в нашій школі є розвиток суб'єктів інноваційного пошуку та школи загалом;
- Змістом управління виступають цінності особистісного розвитку, саморегуляції, самовизначення кожного щодо його творчого професійного зростання;
- Готовність педагогічного колективу та адміністрації школи до пошуково-дослідницької роботи як основної форми інноваційного пошуку;
- Реальна підтримка педагогічних ініціатив, наявність системи стимулювання та мотивації педагогів до інноваційного пошуку;
- Підтримка інноваційних процесів громадськістю, насамперед, батьками учнів.

Управління ж такою школою спрямоване на забезпечення ефективного функціонування та взаємодії усіх підрозділів педагогічної системи з метою досягнення стратегічних і тактичних цілей діяльності. Відповідальність за виконання окреслених дій лягає на керівників структур, які мають свої повноваження й обов'язки. Це заступник директора з навчально-виховної роботи, керівники методичних об'єднань, творчих груп, педагог-організатор. Відповідно до

Статуту школи та згідно з проблемою школи «Удосконалення навчально-виховного процесу школи та його вплив на якість навчальних досягнень учнів» у даному навчальному закладі існують такі її складові:

- Визначення кінцевих результатів освіти на конкретному ступені навчання (початкова ланка 1-4 класи, середня 5-7 класи, старша 8-9 класи)
- Діагностика рівня загального розвитку дітей на перехідних вікових етапах
- Корекція організації та змісту навчального процесу для досягнення бажаних результатів
- Створення комфортних умов для ефективної взаємодії учителя, батьків та дитини в освітньому процесі
- Надання допомоги учням у виборі необхідної профільної підготовки до подальшого навчання у середніх навчальних закладах.

Сучасні методи управління упроваджуються у навчально-виховному процесі школи шляхом:

- Залучення до управлінських процесів батьків, впливу через раду школи
- Психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу
- Ґрунтового інформаційного забезпечення, комп'ютеризації
- Залучення до тісної співпраці викладачів Городищенського аграрного коледжу та Городищенського ПТУ № 14.

Радою методичного шкільного кабінету проведено анкетування, тести на тему : «Готовність педагогів до інноваційної діяльності», в результаті чого школа визначила основні завдання:

- Зміцнення інтелектуального і духовного потенціалу дитини та примноження її культурної спадщини
- Впровадження методики особистісно орієнтованого навчання на основі психодіагностики з участю психологів району
- Самовдосконалення педагогічної майстерності кожного вчителя: у процесі навчання і у позакласній роботі (гуртки, студії), де учні отримують можливість розкрити свої потенційні й творчі здібності у співпраці з учителем
- Активне впровадження у практику комп'ютерно-орієнтованих систем, інтерактивних форм і методів, проектного навчання, лекційно-практичної форми занять
- Обробку даних щодо запровадження педагогічних починань, досвід роботи через проведення семінарів різного рівня, участь у цілеспрямованих заходах району
- Публікації матеріалів у фахових журналах і газетах, участь у виставках передових педагогічних технологій, різноманітних конкурсах та виставках.

Інноваційна освітня діяльність у нашій школі характеризується пошуком нових чи вдосконалених концепцій, принципів, підходів до освіти, суттєвою заміною у змісті, формах і методах навчання, виховання та управління навчально-виховним процесом. Така діяльність передбачає розвиток творчого потенціалу учасників начально-виховного процесу, зміни у способі їхньої діяльності, стилі мислення, створення та поширення новизни у системі навчання обдарованих дітей. Реалізація інноваційної політики можлива за умов відповідної підготовки адміністрації закладу. Керівництво закладу (директор, заступник з навчально-виховної роботи) пройшли відповідну підготовку для управління закладом з інноваційними підходами у процесі його роботи. Вивчаємо систему управління закладами , де запроваджуються інноваційні технології. Наукове управління закладом ми здійснюємо у взаємодії адміністрації з колективом учителів, учнів, батьків, яке проходить через аналіз, прогнозування, планування і контроль.

Основне завдання керівника – виявити інноваційну ініціативу, розробити її шляхи, розширити і запровадити в навчальний процес. Адміністрація нашої школи розробила таку систему управління, яка надає можливість удосконалювати навчально-виховну роботу. Те, що в нас викладаються нові курси (основи красномовства, вступ до інформатики, курс користувача, українознавство, «Молодь на розпутьті», «Рівний рівному», християнська етика, креслення, російська мова) теж говорить про запровадження нових технологій.

Наші вчителі удосконалили діючі програми (вчитель українознавства – для

проведення занять у кімнаті музейного типу «Українська світлиця», вчитель «Молоді на розпутті» – для практичних занять за умови поділу класу на групи.) В умовах швидкого зростання інноваційних процесів, подальшого проникнення нововведень у практику нашої школи, усе частіше постає питання становлення вчителя-майстра, здатного на впровадження інноваційних процесів, на власну самостійну творчість. Минув час, коли вчителі-новатори в нашій школі були поодинокими фігурами на педагогічному небосхилі. Настала доба, коли інноваційні процеси все глибше входять у практику шкіл. Керівництво школи бачить своє завдання в тому, щоб сприяти становленню вчителя-майстра, спонукати його до самовдосконалення, до готовності впроваджувати інноваційні процеси у свою педагогічну практику, до здатності створювати нове або оновлювати зміст своєї діяльності.

Велику натхненну роль відіграє і саме оточення, мікроклімат, тобто умови для самовдосконалення, саморозвитку, самоствердження. Їх ми намагаємося створити самі. Головне: єдність і взаєморозуміння адміністрації та колективу, моральна підтримка людей, стимулювання їхньої праці. З цією метою у даній школі видано наказ, який забезпечує вчителю наявність вихідних днів за належне відношення до своїх обов'язків, впровадження нетрадиційних форм навчання та виховання учнів школи. Ми стараємося створити умови для самоосвіти вчителів, адже кожен вчитель Дирдинської загальноосвітньої школи I-II ступенів знає, що: педагогічна культура вчителя – це: науковий світогляд, педагогічна майстерність, культура спілкування, прагнення до самовдосконалення, духовне багатство, педагогічна етика, наукова ерудиція. А педагогічна майстерність вчителя – це: знання, педагогічні здібності, методична майстерність, мовна культура,

педагогічний такт, педагогічна техніка, педагогічний оптимізм, особисті якості.

Згідно з цим у школі діє і реалізується велика програма «Творча обдарованість вчителя і учня». Ми знайшли «зернини інновацій», які створили вчителі нашої школи:

1. Створення «Школи цінителів національних традицій», що всю свою роботу спрямовує на виховання справжнього громадянина, патріота рідної землі. Адже щоб діти стали творцями своєї долі, необхідно, аби вони за час навчання в нашій школі міцно засвоїли духовність, культуру свого народу, глибоко пройнялися його національним духом, способом мислення і буття. З цією метою у школі створена кімната музейного типу «Українська світлиця», де кожен класний керівник проводить не лише години спілкування з дітьми, а й зустрічі з батьками, родинні свята, батьківські посиденьки. В створенні даної реліквії нашої школи приймало участь не одне покоління односельчан, милують око вишивані рушники, гаптовані килими, чудернацькі глечики, козацькі «тикви», рукописні картини, навіть під піччю справжня «квочка» сидить. Адже якості свідомих громадян України потрібно виховувати в учнів тими засобами, традиціями, мораллю, що вироблені народом упродовж усього історико-культурного розвитку тобто засобом народознавства. В основу даної концепції ми взяли національну програму «Основні орієнтири виховання»
2. Комп'ютерна грамотність учнів та вчителів – всі вчителі школи володіють комп'ютерами на достатньому і високому професійному рівні, учні школи з 2 класу працюють на персональних комп'ютерах. Комп'ютерні технології – основа будь-якого уроку, адже щотижня у комп'ютерному класі проводять уроки вчителі початкових класів, української та зарубіжної літератур, хімії та геометрії.
3. Години спілкування в «Зеленому класі» по виховній системі школи, адже виховна система нашої школи – це "Формування загальнолюдських цінностей особистості на основі вивчення і збереження історії та традицій рідного краю". Створений «клас» дає змогу провести уроки за методикою В.О. Сухомлинського, як у його «Школі під голубим небом»
4. Створення нової моделі класного керівника – педагога-вихователя, який ставить собі за мету формування інтелектуально-естетичного середовища, яке сприятиме самореалізації сутнісних сил особистості у різних видах творчої діяльності.

Запроваджуємо також нові управлінські технології щодо проведення педагогічних рад, відмовилися від старих, традиційних форм. Це педрада – «педагогічний аукціон»,

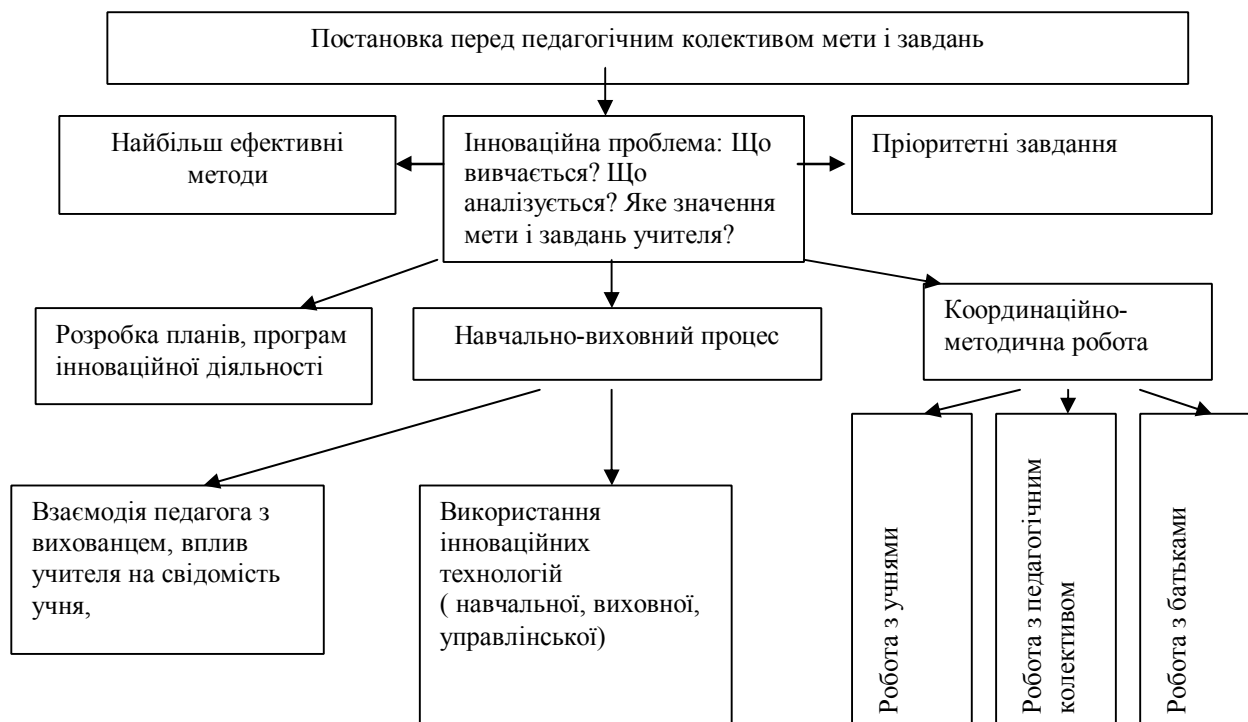
«педрада-пошук», «педрада-консиліум». Як правило, засідання педагогічних рад проводяться у вигляді круглого столу, де в процесі невимушеної розмови консультуємося, експериментуємо, беремо за взірць і впровадження в практику. Основне завдання в підготовці до педради – це залучення вчителів до пошукової науково-методичної діяльності, що впливає із мети та завдань педради. Питання педради обговорюються попередньо на засіданнях творчої групи, методичних оперативках, у формі конференцій, диспутів. У роботі педагогічних рад часто беруть участь учні школи, представники КТС, які є учасниками не тільки педрад, а й школи педагогічної майстерності. У школі започатковані такі традиції: посвята в школярі, Свято Школяра, радіогазети, інформаційні хвилинки, щомісячні шкільні лінійки, Тиждень барвінчат, конкурс читців “Моя поетична пора року”, родинні свята, шкільні ярмарки, шкільна лісова каша, народознавчі свята, творчий звіт школи, Свято дитинства.

У школі складений кодекс честі вчителя, який нараховує заповіді вчителя, як наставника молоді на все добре, чесне, справедливе:

- Любити, поважати, цінувати кожну дитину.
- Самовдосконалюватися, бути особистістю.
- Уміти слухати дітей, бути терплячим.
- Не навчати того, з чим необізнаний.
- Казати дитині не тільки те, чим ти незадоволений, а й те, що тебе у ній радує.
- Допомогати батькам виростити дитину для життя серед людей.
- Дорожити довір’ям дитини.
- Створювати доброзичливий колектив батьків та учнів.
- Бути веселим, жартами підтримувати та заохочувати позитивне.
- Поважати в особі дитини людину, щадити її недосконалість.
- Розвивати її здібності на користь їй та оточуючим.
- Оберігати її слабкість, направляти силу.
- Навчити любити життя і протистояти його спокусам.
- Не залишати дитину без надії на краще.
- Показати, як знайти щастя в малому і прагнути до кращого.
- Бути прикладом для дитини, показати, як долати власні слабкості, боротися із труднощами і вірити у краще майбутнє.

Широкий кругозір і практичні навички, компетенції – ось мета, до якої повинні прагнути педагоги. Ефективність реалізації таких нововведень залежить від інноваційного потенціалу школи, тобто здатності створювати, сприймати та реалізовувати нововведення. Адже інноваційна стратегія освіти стає фундаментальною науковою базою, яка об’єднує в цілісну систему традиції, здобутки освітніх реформ та прогресивний інноваційний досвід сучасних педагогів.

Алгоритм організації інноваційної діяльності в Дирдинській ЗОШ І-ІІ ступенів

Пластун М.Х., Подупейко О.В.

учителі математики.

Городищенська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3

Городищенської районної ради

Позакласна робота з математики

Позакласна робота з математики складає невід’ємну частину навчально-виховного процесу навчання математики, складного процесу впливу на свідомість та поведінку школярів, поглиблення та розширення їхніх знань та навичок таких факторів, як зміст самого навчального предмету – математики, всієї діяльності вчителя у поєднанні з різнобічною діяльністю учнів.

Значення позакласної роботи з математики з школярами полягає в наступному:

1. Різноманітні види цієї роботи в їхній сукупності сприяють розвитку пізнавальної діяльності учнів: сприйняття, уваги, пам’яті, мислення, мови, уяви. “Жоден наставник не повинний забувати, - казав К.Д.Ушинський, - що його найголовніший обов’язок полягає в привчанні вихованців до розумової праці і що цей обов’язок більш важливий, ніж передача самого предмету”.

2. Вона допомагає формуванню творчих здібностей учнів, елементи яких проявляються в процесі вибору найбільш раціональних способів розв’язання задач, в математичній та логічній вигадливості, під час проведення на позакласних заняттях відповідних ігор, в конструюванні різноманітних геометричних фігур, в організації колективу своїх товаришів, щоб з найбільшою ефективністю виконати якусь роботу або провести пізнавальну гру і т.д.

3. Деякі види позакласної роботи дозволяють дітям більш глибоко зрозуміти роль математики в житті: під час відбору числових даних на екскурсії на виробництво, під час складання задач на основі зібраного числового матеріалу, (при безпосередньому вимірюванні площ присадибних ділянок).

4. Позакласна робота з математики сприяє вихованню колективізму та товарищескості

(у зв'язку з спільною роботою з випуску стінгазет, організації командних змагань на заняттях, в процесі клубної роботи і т.д.), накопиченню спостережень за працею та відношенню до неї дорослих і у зв'язку з цим вихованню любові до праці.

5. Різноманітні види позакласної роботи сприяють вихованню у дітей культури почуттів, адже діти в своїх вчинках зазвичай керуються перш за все не логічними міркуваннями, а почуттями. При цьому мова йде головним чином про виховання таких почуттів, багато з яких пов'язані з розумовою діяльністю, - так званих інтелектуальних почуттів (почуття справедливості, честі, обов'язку, відповідальності та задоволення чи незадоволення, радості або скорботи, гордості або засмучення та ін.).

6. Головне ж значення різноманітних видів позакласної роботи полягає в тому, що вона допомагає посилити цікавість учнів до математики, сприяє розвитку математичних здібностей школярів.

Для реалізації вищенаведених принципів та положень необхідно реалізувати певний комплекс навчально-виховних заходів, здійснити певні форми організації уроку та позаурочного часу. Це треба робити з найбільшим урахуванням індивідуальних особливостей дитини, її рівня підготовки та здібностей.

Метою ж позакласної роботи є підвищення інтересу до математики, покращення якості навчання та виховання учнів. Порівняно з класно-урочною формою позакласна робота з математики має ряд особливостей:

1. За своїм змістом вона суворо не регламентована державною навчальною програмою. Однак на позакласних заняттях математичний матеріал пропонується у відповідності з знаннями та вміннями учнів. Це означає, що при відборі завдань з математики для позакласних занять безпосередній зв'язок з поточним програмним матеріалом бажаний, але не обов'язковий. Треба виходити тільки з загального рівня знань та вмінь учнів з математики. Це означає також, що самі завдання з математики за формою не обов'язково повинні бути точно такими ж, які зустрічаються на уроках (розв'язання прикладів, задач тощо).

2. Якщо уроки в усіх відношеннях плануються на 45 хвилин, то позакласні заняття залежно від змісту й форми проведення можуть бути розраховані і на 20-30 хвилини, і на цілу годину.

3. Якщо класно-урочна форма вимагає постійного складу учнів, об'єднаних в колектив за віковою ознакою, з урахуванням мікрорайону проживання, то для позакласної роботи з математики діти з даної школи можуть об'єднуватись в групи, навчаючись або в одному й тому ж класі, або в різних класах; при цьому групи утворюються на добровільних засадах. Склад учнів, навіть за наявності однієї й тієї ж форми позакласної роботи, може змінюватись (наприклад, склад редколегії математичної газети).

4. Позакласна робота характеризується різноманітністю форм і видів: групові заняття, гуртки, математичні куточки, вікторини й олімпіади, екскурсії і т.д.

5. Особливістю позакласної роботи з математики є цікавість пропонованого матеріалу або за змістом, або за формою, більш вільне виявлення своїх почуттів школярами під час роботи, більш широке використання ігрових форм проведення занять та елементів змагання на них. Однак позакласна робота з класно-урочною має загальні риси.

Методологічною основою навчання в тому й іншому випадку є врахування індивідуальних особливостей учнів, гуманізація навчання та диференційований підхід.

В обох видах роботи в процесі навчання школярів дотримуються одні й ті ж дидактичні принципи: науковість, свідомість та активність учнів, наочність, індивідуальний підхід.

Обидва види роботи як дві частини єдиного навчально-виховного процесу не лише сприяють формуванню знань, вмінь, навичок та любові до математики, але й вихованню моральних якостей.

Що може змусити учнів замислитись, почати розмірковувати над тим чи іншим математичним завданням, задачею, коли ці завдання не обов'язкові для нього? В будь-якому

випадку не примус що може лише пригнічувати, а не збуджувати розумову діяльність дитини. Не завжди можуть активізувати думку учня і словесні прохання та переконання.

Основним джерелом спонукання школяра до розумової праці на позакласних заняттях може служити інтерес. Тому учителі математики нашої школи шукають і знаходять засоби й можливості збудження цікавості дітей до тих математичних, логічних завдань, які вони пропонують в процесі позакласної роботи. Викликаний у дітей інтерес до окремих завдань, до математики взагалі послужить добрим стимулом для їх участі у випуску математичної газети, створення математичного куточка, активної участі у математичних вікторинах, екскурсіях і т.д. Відбувається зворотній вплив: участь у цікавих математичних екскурсіях, вікторинах, у випуску газет, в заняттях, на яких пропонуються цікаві вправи, можуть викликати цікавість і до самої математики.

Екскурсія в статистичне управління, де працюють обчислювальні машини (комп'ютери), де йде облік роботи, зарплати, прибуток району та розрахунки на використання державного бюджету і інша робота.

Щоб викликати цікавість до позакласної роботи, перш за все до позакласних занять з математики, учителі намагаються не лише привернути увагу дітей до якихось її елементів, але й викликати у дітей здивування. У дітей здивування виникає тоді, коли вони бачать, що ситуація, яка склалася, не співпадає з очікуваною. Якщо при цьому здивування пов'язане з виникненням деякого задоволення, то воно й перетворюється на приємне здивування. За непродуманої ситуації може бути й навпаки: виникнути неприємне здивування. Тому важливо на початковій стадії організації позакласної роботи з математики створювати ситуації для приємного здивування. Треба враховувати, що здивування викликає у дітей більш гостру, зосереджену увагу. Здивування повинно межувати з зацікавленням дітей, з прагненням їх побачити на математичному фоні щось нове, дізнатися про щось досі невідоме. Здивування у поєднанні з зацікавленням допоможе збудити активну розумову діяльність учнів.

Викликати первинну увагу дітей до позакласного заняття з математики, наприклад, можна різними засобами: особливим, яскравим оформленням класного приміщення, в якому відображено було б дивовижне поєднання знайомого дітям світу казок з таємничим світом математики, незвичайними вступними словами вчителя, який створює ситуацію, у яку включені улюблені дітьми герої сучасних казок і оповідань. Здивування й цікавість викликають у дітей і незвичайно сформульовані питання, задачі, загадки, шаради, ребуси, нескладні логічні вправи.

Під час організації позакласної роботи з математики добиваємося максимальної діяльності кожного учня – організаторської, трудової, особливо розумової для виконання різноманітних завдань. Кожен уявляє себе або дійсно є активним учасником тої ситуації, яку організував учитель: випуску стінної газети, плакатів, створенні математичного куточка і т.д.

Учні старших класів є активними учасниками виставок дитячих поробок, рефератів, пошукової роботи, збору та систематизації матеріалів. Учні 8-х класів знайшли і оформили 10 різних доведень теореми Піфагора, ознайомилися з різними доведеннями даної теореми.

Матеріал, який пропонується учителем або окремими учнями, є зрозумілим кожному учню, інакше він не викличе цікавості, оскільки буде позбавлений для учнів змісту. Для підтримання цікавості в усьому новому повинні бути певні елементи старого, відомого дітям.

Для полегшення переходу від відомого до невідомого в процесі позакласних занять з математики використовуються різноманітні види наочності: повну предметну наочність, символічну і уявлення по пам'яті, - виходячи з того рівня розвитку у свідомості учня, на якому знаходяться відповідні математичні поняття. Особливо доцільно та вчасно треба використовувати дитячу уяву. Вона в них яскрава, значно сильніша за інтелект. Тому не дивно, що чарівні казки і для школярів ще непомітно вплітаються у дійсність і служать прекрасним засобом не лише розваги, але й виховання та розвитку.

У позакласній роботі з школярами важливе місце займають ігри. Це головним чином

дидактичні ігри, тобто ігри, зміст яких сприяє або розвитку окремих розумових операцій, або опануванню обчислювальних прийомів, навичок в швидкості лічби і т.д. цілеспрямоване включення гри в той чи інший вид позакласної роботи підвищує цікавість дітей до цієї роботи, посилює ефект самого навчання. Створення ігрової ситуації призводить до того, що діти, захоплені грою, непомітно для себе й без особливого напруження набувають певні знання, вміння та навички.

Оскільки в шкільному віці у дітей ще сильна потреба в грі, то зневажливе відношення до ігрових прийомів у навчально-виховній роботі порушує один з найважливіших принципів педагогіки – врахування вікових особливостей дітей. Гра робить окремі елементи позакласної роботи з математики емоційно насиченими, вносить бадьорий настрій в дитячий колектив, допомагає естетично сприймати ситуацію, пов'язану з математикою: святкове оформлення класу, яскраву оригінальність газети, красу стародавньої казки, яка включає задачу, драматизацію математичного завдання, нарешті стрункість думки під час розв'язання логічної задачі.

Наприклад, КВК серед учнів 9-х класів, «Найрозумніший» - серед учнів 6-7 класів, «Слабка ланка» - серед учнів 10-х класів.

Однак, незважаючи на всю важливість і значення гри в процесі позакласної роботи з математики, вона не є самоціллю, а засобом для розвитку інтересу для математики.

У процес позакласної роботи корисно включати не лише звичайні математичні ігри, але й логічні. Логічні ігри є саме такими, в яких шляхом ланцюжка нескладних висновків можна передбачити необхідний результат, відповідь. У цьому їхня привабливість.

Думка про те, що в школі необхідно вести роботу з формування й розвитку логічного мислення починаючи з молодших класів, в психолого-педагогічних науках загально визнана. Логічні вправи являють собою один з засобів, за допомогою яких відбувається формування у дітей правильного мислення. Коли ми говоримо про логічне мислення, то маємо на увазі мислення, яке за змістом знаходиться в повній відповідності із об'єктивною реальністю.

Логічні вправи дозволяють на доступному дітям математичному матеріалі, з опорою на життєвий досвід будувати правильні судження без попереднього теоретичного опанування самих законів і правил логіки. Правильність судження дітей забезпечується тим, що на варті її стоїть вчитель – організатор і керівник позакласних занять. Під його керівництвом, шляхом вправ школярі практично знайомляться з застосуванням законів і правил логіки, з застосуванням логічних прийомів.

У математиці, як відомо, велике значення надається засвоєнню школярами відношень рівності та нерівності, відношень порядку та їх властивостей. Логічні вправи, пов'язані з найпростішими висновками, дозволяють дітям глибше засвоїти самі відношення та їх властивості.

Залежно від особливостей вправ в якості наочності застосовуються малюнки, креслення, короткі умови задач, записи термінів і т.д. Народні казки завжди служили й служать захопливим матеріалом для роздумів. В загадках зазвичай вказуються певні ознаки предмету, за якими відгадують і сам предмет. Загадки – це своєрідні логічні задачі на виявлення предмету за деякими його ознаками. Ознаки можуть бути різними. Вони характеризують як якісну, так і кількісну сторони предмету. Для позакласних занять з математики часто використовуються загадки, в яких головним чином за ознаками знаходиться сам предмет.

Давно встановлено, що окремі вправи з цікавої математики, математичні ігри можуть давати дітям таке ж задоволення, так же служити засобом розумного відпочинку, як і елементи цікавого матеріалу, пов'язаного зі спортом, літературою та іншими областями науки, мистецтва.

Оскільки мова йде про хвилини цікавої математики, то для поживлення і підтримання інтересу до завдань останні повинні відповідати наступним умовам:

- бути несхожими на звичайні математичні завдання, пропоновані на уроках;
- зміст завдань повинен бути зрозумілим дітям;
- розв'язання завдань повинно бути доступно кожному з присутніх дітей;

– відповіді повинні надаватися швидко; якщо необхідні обчислення, то вони повинні виконуватись лише усно.

Варто навести приклади. Задачі, завдання, які можна пропонувати молодшим школярам у відповідні періоди їх навчання.

З цікавістю діти беруться за відгадування простих ребусів. При цьому слід пропонувати не будь-які ребуси, а лише ті, які мають певний зв'язок з математикою: або в його зображенні зустрічаються математичні знаки, або у відповіді міститься математичний термін, або мають місце першу та другу ознаки одночасно. Ребуси можна заздалегідь зобразити на листах паперу. Тоді в будь-який час учитель може запропонувати дітям їх для розгадування. Наприклад, учитель говорить:

- Діти, відгадайте, які слова тут написані за допомогою літер та інших знаків

Діти завжди з захопленням відгадують загадки. Тут також слід звернути увагу на те, що загадки повинні мати якісь математичні елементи. Найчастіше таким елементом є число, яке міститься в загадці та служить однією з ознак, за якою відбувається пошук відповіді на загадку. В інших загадках можуть зустрітись математичні відношення (“рівність”, “більше”, “менше”) або відповіддю є термін, пов'язаний з математикою.

Доцільно також пропонувати дітям в хвилини відпочинку рухливі математичні ігри, наприклад “Математична лічба”, “Знай таблицю множення”. Можна також проводити логічні вправи, наприклад:

З яких геометричних фігур складені ці ялинки? Чим відрізняється одна ялинка від іншої? В якій ялинці більше трикутників і на скільки?

З скількох різних прямокутників складено це “вікно”?

Найчастіше зводяться комбіновані заняття, матеріал яких безпосередньо не пов'язаний з темами останніх уроків з математики. Більш часте проведення комбінованих занять пояснюється тим, що на них можна використовувати різноманітний матеріал як за змістом, так і за формою. Тому й самі заняття для дітей можуть бути більш цікавими.

Основним змістом підсумкової частини заняття є загадки й математичні або логічні ігри. Корисно закінчувати заняття в той момент, коли діти готові з задоволенням повторити гру. Ці бажання слугують “зародком інтересу” до наступних позакласних занять, оскільки у молодших школярів інтереси до математики поки ще тісно переплітаються з прагненням до ігрової діяльності.

Під час проведення позакласних занять ретельно продумується застосування наочності. З одного боку, наочність повинна бути цікавою, з іншої – вона повинна сприяти розумінню дітьми сутності рішення того чи іншого питання, запам'ятовуванню деталей математичного або логічного завдання.

У процесі занять забезпечується диференційований підхід, враховуючи особливості окремих учнів, оскільки запропоновані їм питання та завдання можуть бути спрямовані на виховання уваги, пам'яті на числа, формування обчислювальних навичок, розширення загального світогляду, прищеплення інтересу до розв'язання задач і т.д.

Математика як наука містить багато цікавого та захопливого, а за змістом – доступного розумінню школярів. Для розширення математичного світогляду учнів, для ознайомлення їх з цікавими фактами з області математики, з рядом цікавих питань та задач велику допомогу може надати математична газета або математичний куточок у загальношкільній чи класній стінній газеті.

Математична газета за розумної організації роботи з нею сприяє підвищенню цікавості до математики, вихованню у школярів математичної здогадливості й елементів логічного мислення, формуванню навичок самостійного читання математичного тексту.

У виховному відношенні в газеті висвітлюються окремі показники з трудової діяльності учнів, їх досягнення в навчанні. Велике місце в математичній газеті займають малюнки, які привертають увагу дітей до газети, роблять її цікавою й виступають наочним посібником під час розв'язання різних питань і задач. Робота з газетою включає організацію змагання між окремими учнями за найбільшу кількість вирішених завдань, запропонованих

математичною газетою, відгаданих загадок, виконаних завдань, а також за найбільш цікавий матеріал, поданий у газеті.

Під час відбору матеріалів для газети орієнтуємося не лише на сильних учнів, але й на середніх та слабких. Облік розв'язаних задач, взятих з газети, дозволяє відзначити та заохотити не лише тих, які завжди активні, але й слабких учнів, які проявили певну здогадливість, пробуджуючи тим самим і в них цікавість до математики.

У навчальному закладі отримали розповсюдження різноманітні предметні гуртки, в тому числі й математичні. Для школярів властива невгамовна цікавість, яку слід підтримувати й скеровувати. Організація гуртків – це засіб, який сприяє задоволенню дитячої цікавості. Але це тільки одна з причин, що викликає необхідність організації гуртків. Математичний гурток в процесі своєї роботи допомагає розширенню світогляду учнів в різних областях елементарної математики.

Короткі повідомлення членів гуртка або виклад у формі інсценування, вправи у розв'язанні цікавих задач, ребусів, загадок, задач підвищеної складності, розв'язання логічних вправ, екскурсії, спостереження за трудовою діяльністю дорослих у зв'язку з екскурсіями на виробництво, виготовлення наочних посібників, випуск газет, дидактичні ігри і т.д.

Програма зобов'язує ознайомлювати учнів з біографіями творців математики. Це й не дивно, бо за сухими формулами стоять люди зі своїми захопленнями, інтересами, помилками і відкриттями. Вивчення біографії математиків має великий виховний потенціал. Ознайомлюємося із життям та творчістю учених під час позакласних заходів. Більш докладніше знайомство, звичайно ж, сприяє захопленням цими Людьми з великої літери. Вивчення життя великих людей завжди захоплює: воно звеличує душу й спонукає до діяльності.

Для учнів 5-6 класів проводяться екскурсії на місцевість, які навчають дітей перш за все провішуванню прямих та вимірюванню відрізків прямих. З цією метою заздалегідь готується: 1) прапорець для сигналізації під час провішування; 2) 5 віх висотою 1,5 м; 3) 10-15 кілків заввишки близько 40 см кожний; 4) рулетку або мірну мотузку з бірками через кожний метр. До виходу на місцевість в приміщенні вчитель демонструє процес провішування.

Під час виходу на місцевість вчитель ділить дітей на бригади по 5-6 чоловік. Для кожної бригади беруть комплект обладнання. Бригадам дають окремі завдання з вимірювання певних відстаней (в 40-50 м), між крайніми точками яких попередньо повинно бути проведено провішування прямих ліній.

Під час екскурсії на місцевість також навчаються учні визначати середню довжину свого кроку, а потім виміряти відстань кроками. Для цього заздалегідь вимірюється відстань, наприклад у 20 м. Потім кожний з дітей вільним кроком проходить цю відстань 4 рази, запам'ятовуючи або записуючи кількість кроків. Ці числа додають і отриману суму ділять на 4. Так вони дізнаються, скільки кроків в середньому кожний з них робить на відстані 20 м. Нарешті, ділячи 20 м на отриману середню кількість кроків, знаходять довжину свого кроку в дециметрах або сантиметрах.

Організація вікторин – одна з форм позакласної роботи з математики. Змагання в формі вікторини, яке допомагає виявити найкращого математики, найбільш кмітливу команду, найкращий клас, проводиться таким чином: пропонується система питань, задач, прикладів, доступних певній віковій групі учнів. Діти в добровільному порядку розв'язують задачі, приклади, відповідають на питання та в усній чи письмовій формі повідомляють результати. Перевірка якості результатів виконання завдань та відповідний облік допомагають виявити найкращого математика або клас.

Організація вікторини вимагає не так уже й багато часу. Цим вона приваблює вчителів. Вікторини проводяться всередині класу, математичного гуртка, в клубі юних математиків.

Шкільні математичні олімпіади являють собою більш масові змагання, оскільки вони охоплюють учнів не одного, а всіх паралельних класів школи.

Олімпіади в школі проводяться раз на рік з метою підвищення інтересу учнів до математики, розширення їхнього світогляду, виявлення найбільш здібних учнів, підведення

підсумків роботи математичних гуртків або клубу юних математиків, підвищення загального рівня викладання математики.

Метод проектів завжди орієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, – яку вони здійснюють упродовж певного часу. Метод проектів допускає можливість вирішення деякої проблеми; у ньому передбачається з одного боку, необхідність використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки і мистецтва. Результати виконаних проектів повинні бути «відчутними», тобто, якщо це теоретична проблема, то має бути запропоноване конкретне її розв'язання, а якщо практичне – конкретний результат, готовий до впровадження.

Будь-яка робота над темою чи просто групова робота ще не є методом проектів! Метод проектів передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, що дозволяють вирішити ту чи іншу проблему шляхом самостійних дій учнів з обов'язковою презентацією отриманих результатів.

З іншого боку, ця технологія включає у себе сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю.

У рамках проведення тижня точних наук було підготовлено проект «*Математика – справа аж ніяк не тільки розуму, а й фантазії*» в якому було вміщено в електронному варіанті учнівські роботи: презентації, публікації («Винаходи», «Геометричні фігури у спорті», «Чи можна виміряти красу», «Перспективи розвитку ЕОМ»).

Також висвітлено проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій для зацікавлення учнів до навчання. Учителю інформатики сьогодні – це не тільки учитель з окремого предмета, але й той, хто впроваджує у школі нові інформаційні технології.

Комп'ютер увійшов у наше життя. Можна сказати, що так званий перший етап комп'ютеризації навчання плавно переходить у другий, і тому виникає усвідомлення наявності певних проблем. Насамперед це проблема створення дидактично ефективних комп'ютерних технологій, раціонального та органічного використання можливостей комп'ютерів у навчально-виховному процесі.

Особливістю цього виду діяльності вчителя інформатики є розрив між науково-обґрунтованою технологією навчання та фрагментарним використанням інформаційних технологій у практиці школи. Це пояснюється тим, що в методиці вивчення шкільних предметів не передбачено впровадження комп'ютерних технологій, їх введення потребує перегляду структури та змісту навчального предмета. Мета впровадження комп'ютерних технологій у навчально-виховний процес – не «зробити навчання комп'ютерним», а «зробити навчання ефективнішим».

Інформатика і сучасна математика – це предмети, у яких більшість навчального часу відводиться на розв'язування задач. Головна мета вчителя – навчити своїх учнів такого підходу до задачі за якого задача є об'єктом ретельного вивчення, а їх розв'язування – об'єктом конструювання і винайдення.

Роль викладача при використанні мультимедійних технологій значним образом змінюється. Якщо в процесі традиційного навчання він – наставник, організатор, діагност навчального процесу й джерело знань, то в системі мультимедійних технологій його основні функції – організаторська і координуюча. При комп'ютерному навчанні значно зростають мотивованість учнів, їхня незалежність, а це приводить до підвищення самоконтролю в процесі вивчення. Відповідно, зацікавленість учнів веде їх до створення творчих робіт із застосуванням сучасної техніки (розробка проектів, веб-сторінок тощо).

Головним результатом, на нашу думку, пропаганда математики, залучення до поглибленого вивчення цієї науки все більше учнів.

Приємно й те, що в деяких учнів змінилося відношення до предмету математики. Вони зрозуміли, що розв'язування задачі є видом творчої діяльності, а пошук розв'язку – процесом винахідливості.

Цей проект спряв вихованню в учнів таких потрібних якостей, як:

- Здатність до узагальнення та абстрагування;

- Логіку та гнучкість мислення;
- Кмітливість і винахідливість;
- Математичну пам'ять, просторову уяву тощо.

У школі проводиться конкурс «Математик місяця». В кінці місяця підводяться підсумки конкурсу, переможці нагороджуються грамотами та цінними подарунками. Переможцем конкурсу не обов'язково може бути відмінник, переможцем місяця може бути і слабкий учень, який протягом нього збагатив свої знання, активно і плідно працював на уроках і в позаурочний час.

Висновки. Цікавість до математики підтримується цікавістю самих задач, питань, завдань. Говорячи про цікавість, мається на увазі не розважання дітей порожніми забавками, а цікавість змісту математичних завдань або форми, в якій вони подаються. Педагогічно виправдана розважальність має на меті привернути увагу дітей, підсилити її, активізувати їхню розумову діяльність. Позакласна робота характеризується наявністю в ній легкого та розумного гумору у змісті математичних завдань, у їхньому оформленні, у несподіваній розв'язці під час виконання цих завдань. Гумор повинне бути доступним розумінню дітей. Цей легкий, бадьорий настрій зберігається в пам'яті дітей і створює ще один стимул для занять математикою. Такі моменти, коли вчитель зміг викликати окриленість і невідому цікавість учнів до предмету, є справді для нього щасливими. З них складається радість педагогічної праці. Завдяки такому загальному підйому діти починають дивитись на вчителя відкрито й захоплено, чекаючи, чи не подарує він їм ще хвилини зацікавленості та творчості.

Здивування та гострий інтерес учнів, радість на їхніх обличчях від виникаючої здогадки можна спостерігати на уроках окремих вчителів у процесі навчання математики. Поряд з цим широкі можливості створення атмосфери творчого натхнення, самостійної індивідуальної і колективної практичної діяльності учнів приховують різноманітні види позакласної роботи з математики. Позакласна робота з математики складає нерозривну єдність із загальним навчально-виховним процесом навчання математики, складного процесу впливу на свідомість і поведінку школярів, поглиблення та розширення їхніх знань та навичок, самого змісту математики, всієї діяльності учителя у поєднанні з різноманітною діяльністю учнів.

Плохута Ніна Іванівна,

вчитель математики

Новожиттівського навчально-виховного комплексу

«Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I-III ступенів» Чорнобаївської районної ради Черкаської області

Інноваційна діяльність сучасних інтерактивних технологій на уроках математики.

„Дати дітям радість праці, успіху в навчанні. Пробудити в інших серцях почуття радості, особистої гідності – це перший заповіт вчителя.

В наших школах не повинно бути нещасних дітей, котрих тривожить думка, що вони ні до чого не здатні. Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, що породжує енергію для подолання труднощів і бажання вчитися”

В.О. Сухомлинський

У своїй роботі вчителя математики я намагаюсь виконувати заповіт В.О. Сухомлинського. Працюю щоденно над вихованням у своїх учнів чуттєвого сприймання навчального процесу – почуття зацікавленості, інтересу до математичних знань, створюю ситуації успіху кожної дитини і радості за досягнутий успіх. Щоденно виховую в дітях впевненість у своїх силах. почуттям власної гідності, потребу в самовдосконаленні свого характеру.

Для здійснення своєї вчительської мети систематично вдосконалюю методику навчальної роботи. На кожному уроці пропоную дітям матеріал, зібраний в тематичних

папках. Це і картки – путівники, і цікаві усні вправи, і задачі за малюнками, і таблиці – схеми. Серії завдань „Знайди помилку”, складені за темою вікторини, кросворди, поетичні хвилинки до тем.

Під час засвоєння нових знань даю учням свободу використання різних видів пам'яті - через сприймання на слух (слово вчителя, товариша), через образи (малюнки, схеми, моделі) через розв'язання проблемних ситуацій, проблемних питань.

Вивчаю, придумую, апробую, впроваджую, вдосконалюю різні технології інтерактивного навчання. Найчастіше використовую роботу в парах, в трійках, в малих групах на різних етапах уроку. Давно прижились методи „Мікрофон”, „Незакінчене речення”, „Лови помилку”, „Навчаючи навчаюсь”(броунівський рух), „Мозковий штурм”, „Ажурна пилка”.

На підсумкових уроках застосовую „Карусель”, „Двобій команд”, „Рольові ігри”, „Презентації”, „Процеси суду над математичними об'єктами”.

У цьому навчальному році впроваджую метод проектів, який знаю по виховній роботі. Дев'ятий клас працював над проектом „У світі функцій”, восьмий клас розпочав роботу над проектом „Як людям допомагають рівняння”.

Доцільно використовувати під час закріплення набутих знань, але можна і для засвоєння нових знань шляхом дослідницької роботи, коли треба розпізнати новий об'єкт пізнання, його властивості, використовувати метод „Акваріум”.

Акваріум є в мене в класі
Незвичний, фантастичний.
Рибки там живуть, як в казці,
Мова в них для нас магічна.
Прислухаймось, про що вони говорять
Так жваво, дружно, лаконічно.
Мабуть якість проекти творять,
Вирішують проблеми математичні.
Прислухаймось до їх дебатів,
Як гарно план вони складають.
Чи гарні будуть результати,
Чи всі знання ці друзі мають?

Це забезпечить радість самостійно здобутих знань. Успіх забезпечений, коли вчитель підготує список менших питань – проблем на які розділяється поставлене завдання, а далі діти навчаються робити це самі.

„Ажурна пилка”

Учитель об'єднує учнів у три групи для роботи вдома (домашні групи). Вони вивчають наукове питання з однієї точки зору.

Наприклад: група банкірів, група гідрометеорологів і група спортивних суддів. Вивчають від'ємні та додатні числа, їх додавання в своїй галузі. Але системою вправ вони вирішують спільні питання, приходять до певних висновків, формулюють правила, алгоритми. Наприклад в „експертних групах” вирішують:

- як додати два від'ємних числа;
- як додати два числа з різними знаками;
- як додати два протилежних числа.

На наступному етапі уроку учні з багатим об'ємом набутих знань повертаються в „домашні групи” і повідомляють інформацію з усіх питань, що вивчались в експертній групі. Приходять до спільних висновків і рішень, узагальнюючи конкретні дослідження. Учні за короткий час вивчили кілька питань. Ще їм допоможуть яскраві схеми та віршовані алгоритми, які я допомагаю скласти.

В роботі допомагають опорні схеми „Математичний світлофор”.

Жоден з уроків, навіть проведених одним і тим самим учителем з використанням однакових технологій, методів, прийомів та засобів навчання не буде повністю відтворювати будь-який інший. Питання вибору і відповідно, структури уроку потребує ретельного

обмірковування і врахування змісту навчального матеріалу, віку учнів .

Інтерактивні методи навчання стимулюють пізнавальну активність і самостійність учнів. Під час інтерактивного навчання учні вчать бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь , виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва. Взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Суть інтерактивного навчання у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання, де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють.

Прітченко Лариса Іванівна,

вчитель зарубіжної літератури

Ленінський навчально-виховного комплексу

« Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I-III ступенів» Чорнобаївської районної ради Черкаської області

Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах

Література виконує головну роль у формуванні світогляду, характеру й особистісних якостей, естетичних смаків учнів. Мистецтво слова допомагає читачам пізнати великий і складний світ , себе у ньому, осмислювати людські стосунки й знаходити шлях до царства Краси та Істини, вибудувувати храм Духовності.

Метою сучасного уроку стає вже не нагромадження знань, а пошукова діяльність, спрямована на формування вмінь і навичок щодо орієнтації в інформаційному просторі. На учителя покладаються організаторські функції: допомогти дитині досягнути перш за все саму себе, відчути радість від свого розуму, емоцій, своєї неповторності. Сучасний урок — це урок співтворчості.

Свою роботу на уроках зарубіжної літератури намагаюсь будувати за формулою:

«Від зацікавлення — через здивування — до захоплення і пізнання».

Я переконана, що на уроках слід давати своїм вихованцям не тільки знання з літератури, а водночас уроки людяності і етичності, моральності, пізнання себе і світу. Дітей потрібно вчити оцінювати не тільки конкретні вчинки літературних героїв, а ще й чинники, що спричинили ці вчинки.

Такий підхід спрямований не на формування з учнів «суддів, що звикають засуджувати», а людей гуманних, що судять для того, щоб зрозуміти і дати шанс виправитись.

Ось чому вважаю сьогодні актуальною **технологію критичного мислення**, яка сприяє активності, ініціативності учнів, вихованню у них самостійності.

Наведу приклади використання прийомів цієї технології на своїх уроках.

Особливо цінним є те, що на уроці зарубіжної літератури не просто відбувається знайомство з новим художнім твором, а здійснюється спілкування : письменник – учитель – учень. І для того, щоб склалася ситуація бажаного знайомства учня з автором і його твором на початку уроку створюю **момент емоційного занурення в творчість митця :**

— ми переглядаємо кількахвилинний фільм про життя і творчий шлях письменника або найяскравіші моменти з екранізованих творів даного автора;

— практикую читання поетичних рядків та прослуховування музичних заставок з метою створення відповідної атмосфери уроку.

На уроках вивчення життєпису письменника та його твору використовую проведення **рольової гри** (письменник дає інтерв'ю, герой твору відповідає на запитання читачів або розповідає про себе). Після цієї розповіді доцільним буде **створення проблемної ситуації**.

Працювати над вирішенням проблемного питання допомагає стратегія колективного обговорення — **«мозковий штурм»**, яка дає змогу зібрати якомога більше ідей щодо проблеми протягом обмеженого часу. Перед проведенням «мозкового штурму» акцентую увагу на пам'ятку :

1. Кажіть усе, що спаде на думку.
2. Не обговорюйте і не критикуйте висловлювання інших.
3. Можна повторювати ідеї запропоновані будь-ким .
4. Розширення запропонованої ідеї заохочується.

Цікавою формою розвитку мислення є **створення сенканів** за певним алгоритмом.

Практикую на уроках інтерактивний **метод «ПРЕС»**, який вимагає від учнів вміння зайняти і чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється.

Працюючи над образною системою творів, учні аналізують характери героїв. Для цього в 5,6 кл. використовую прийоми, які я назвала.

«Скринька Пандори» та «Веселка чеснот».

Вивчаючи, наприклад, казку С. Маршака «Дванадцять місяців», даю учням завдання визначити, яка негативна риса характеру, випущена із скриньки Пандори, вселилась в якого літературного героя; а кого з героїв осяяла «веселка чеснот».

Читаючи роман Д.Дефо «Робінзон Крузо», пропоную учням порівняти образи Робінзона Крузо і його прототипа Олександра Селькірка **за методикою «Кола Вена».**

Тісно пов'язувати матеріал тексту з їхнім власним досвідом і допитливістю допомагає учням методика **«Щоденник подвійних нотаток»**. Наприклад, після знайомства з філософією Гобсека (Бальзак «Гобсек») або з теорією Р.Раскольникова (Ф.Достоевський «Злочин і кара») учням пропонується розділити зошит на дві колонки. В першу записуються фрази, що найбільше вразили в прочитаному тексті; в другу — міркування щодо кожного окремого фрагмента тексту:

Фраза з тексту	Мої міркування
1.	1.
2.	2.

На мою думку, навчання за технологією критичного мислення ефективно і результативно, так як розвиває гнучкість мислення. Важливо, що на уроці істина постає у вигляді суперечки про істину, як діалог, можливо, навіть без фінальної фрази, тобто підсумку. Під час такого діалогу важливим завданням є прагнення навчити кожну дитину розмірковувати, гнучко підходити до розв'язання проблем, знаходити нові оригінальні рішення, аби відчувати задоволення від навчання в цілому й спілкування з художнім твором зокрема.

Ракша Микола Петрович,
с. Валява, Городищенський район

Оцінювання знань з фізики

Мета та завдання вивчення фізики в загальноосвітніх навчальних закладах визначені Державним стандартом базової і повної середньої освіти та навчальними програмами з фізики і передбачають:

- формування в учнів наукового світогляду, уявлень про сучасну природничонаукову картину світу;
- формування в учнів уміння планувати та визначати умови, необхідні для проведення дослідження; уміння використовувати вимірвальні прилади та обладнання, проводити експерименти, систематизувати результати спостережень явищ природи, робити узагальнення й оцінювати їх вірогідність та межі застосування;
- формування екологічної культури учнів, уміння гармонійно взаємодіяти з природою і безпечно жити у високотехнологічному суспільстві, усвідомлення ціннісних орієнтацій щодо ролі й значення наукового знання в розвитку суспільства;

- розвиток в учнів наукових знань та вмінь, необхідних і достатніх для розуміння явищ і процесів, що відбуваються в природі, техніці, побуті, та для продовження освіти в галузі природничих наук і техніки;
- розвиток в учнів логічного мислення, вміння користуватися методами індукції й дедукції, аналізу та синтезу, робити висновки та узагальнення;
- оволодіння учнями науковим стилем мислення і методами пізнання природи, мовою фізики та вмінням користуватися нею для аналізу інформації.

Оцінювання знань з фізики повинно визначати рівень знань, умінь та навичок учнів.

Учні повинні вміти:

- встановлювати зв'язок між явищами навколишнього світу на основі знання законів фізики та фундаментальних фізичних експериментів;
- практично застосовувати основні закони, правила, поняття та принципи;
- визначати загальні риси і суттєві відмінності фізичних явищ та процесів;
- використовувати теоретичні знання для розв'язування задач;
- користуватися вимірювальними приладами, обладнанням;
- обробляти результати дослідження;
- читати прості електричні схеми та графіки;
- пояснювати принцип дії простих пристроїв, механізмів та вимірювальних приладів з фізичної точки зору;
- аналізувати графіки залежностей між фізичними величинами;
- робити висновки;
- правильно визначати та використовувати одиниці фізичних величин.

Зовнішнє незалежне оцінювання з фізики дає змогу об'єктивно оцінити знання учнів незалежно від школи, учителя. Метою зовнішнього оцінювання з фізики є перевірка відповідності знань, умінь та навичок учнів програмовим вимогам, виявлення та оцінювання рівня навчальних досягнень учнів, оцінка ступеня підготовленості випускників загальноосвітніх навчальних закладів до подальшого навчання у вищих навчальних закладах.

Для ефективного контролю знань учнів часто використовують різного виду тести. Тести це завдання, результати виконання яких допускають однозначну оцінку без участі людини. Тести дають змогу швидко й відносно точно оцінити знання учнів. Тестування виконує такі три функції: діагностичну, навчальну і виховну.

- Діагностична функція полягає у виявленні рівня знань, умінь і навичок – це основна і наглядна функція тестування. Вона об'єктивна й швидка.
- Навчальна функція сприяє активізації роботи щодо засвоєння навчального матеріалу. Для її підсилення можна давати перелік питань, які використовуються в тестах.
- Виховна функція проявляється в періодичності й обов'язковості тестового контролю знань. Це дисциплінує, організовує і направляє діяльність учнів, формує бажання розвивати свої здібності.

Тестування – найбільш об'єктивний метод контролю знань, воно ставить всіх учнів в рівні умови, виключаючи суб'єктивізм учителя. Широке використання персональних комп'ютерів дало великий поштовх розробці нових інформаційних технологій та широкому впровадженню їх у школах. Основними напрямками стали розробки електронних підручників, автоматизованих систем контролю знань. Важливим питанням під час навчання є контроль знань. Для поточного та підсумкового контролю використовуються спеціальні системи тестування. Їх використання надає контролю якості знань об'єктивності. Крім того можлива одночасна перевірка за відносно короткий проміжок часу багатьох учнів.

Найбільш перспективною в майбутньому є електронна модель тестування, що передбачено у положенні про незалежне тестування: "...здійснення зовнішнього незалежного тестування... шляхом проведення тестування на паперових носіях і комп'ютерного тестування".

Під час комп'ютерного тестування тестове завдання формується комп'ютером безпосередньо в момент тестування.

Для цього використовується бібліотека тестів, що охоплює всі необхідні розділи предмета. Питання з'являються на екрані, а відповіді вводяться з клавіатури або мишкою. Найголовніша ознака комп'ютерного тестування полягає в тому, що оцінка за кожне запитання або задачу з'являється на екрані відразу ж після введення відповіді. Підсумкова оцінка також виводиться на екран без затримки після закінчення тестування. При тестуванні відбувається економія часу на оцінювання учнів усього класу – набагато менше ніж при письмовому або усному контролі. Хоча часу для створення тестів затрачається багато.

В умовах комп'ютеризації шкіл з'являються комп'ютерні програми для вивчення окремих предметів. Особливо ефективними й об'єктивними є використання комп'ютерних технологій для перевірки начальных досягнень учнів. Для об'єктивного оцінювання знань з фізики протягом останніх років використовую комп'ютерні тести. Мною створені тести для контролю знань з фізики на комп'ютерах по всіх темах курсу фізики у 7-11 класах за старою програмою (Фізика 7-11 класи, Астрономія 11 клас, Київ, Шкільний світ, 2001)

У зв'язку з переходом на нові програми, для 7-8 класів створені тести, які відповідають новим програмам (Фізика, астрономія, 7-12 класи", Київ, Ірпінь). У питаннях тестів враховано, що учні повинні знати і вміти згідно з вимогами навчальної програми з фізики. Тестова оболонка для тестів – Test-W2 розроблена Шестопаловим Є.А. Вона дозволяє вставляти у тести малюнки, формули, таблиці.

Дещо про можливості тестової оболонки Test-W2:

- збереження прізвища і класу учня, що тестується;
- проведення тестування з діагностикою відкритого (позначаються правильні і неправильні відповіді) або закритого типу;
- добір потрібних параметрів шрифту запитань і відповідей;
- використання шкали оцінювання 2, 5, 6, 9 або 12 балів;
- встановлення індивідуальних параметрів тестування (кількість запитань, час тестування, шкала оцінювання, діагностика);
- введення в запитання формул, таблиць і графічних зображень;
- використання можливостей редакторів Paint і Word;
- захист тестів і протоколу тестування від несанкціонованих дій;
- зберігання протоколу результатів тестування;
- робота в локальній комп'ютерній мережі.

Система Test-W2 працює з будь-якою версією операційної системи Windows. Система Test-W2 застосовується для контролю знань та навичок учнів там, де можна підготувати коротко сформульовані запитання і до кожного дати 2-5 варіантів відповідей (від 1 до 3 з яких правильні) у вигляді тексту, формули, таблиці або малюнку. Послідовність виведення на екран питань із тесту, розташування варіантів відповідей на сусідніх комп'ютерах різна. Таким чином кожен учень одержує свій, відмінний від сусідів, набір запитань і варіантів відповідей. Ця різниця тим більша, чим більше підготовлено питань, при одній і тій же заданій кількості відповідей. Наприклад, тест має 42 запитання, а відповіді задано на 20. Варіантів із 42 елементів по 20 буде створено безліч не тільки різною послідовністю їх подачі, але й відмінами у наборі запитань. Це виключає списування при тестуванні. Оцінка формується як результат відсоткового співвідношення кількості правильних відповідей до загальної кількості запитань. Тестуюча система може виводити оцінку за шкалою 2 (залік/незалік), 5, 6, 9 або 12 балів. Оцінка за 12-бальною шкалою виводиться згідно з таблицею, наведеною у наказі № 341 МОН України від 25.04.2001 р.

Бал	% правильних відповідей	Бал	% правильних відповідей
1	<20	7	75-79
2	20-29	8	80-84
3	30-44	9	85-94
4	45-54	10	95-99
5	55-64	11	100

У процесі створення тестів і в складених тестах передбачено режим корекції введених даних, доповнення новою інформацією, знищення застарілої. Від учителя не вимагається знань з програмування, досить бути хорошим фахівцем, уміти чітко сформулювати текст запитання, дати правильні та альтернативні відповіді на запитання. При тестуванні знань може враховуватись час, затрачений учнем на виконання завдання. Вирішення проблеми часу роботи над запропонованим завданням має два шляхи.

У першому випадку за несвоєчасне виконання завдання виставляється незадовільна оцінка. Можливий і інший варіант, коли при закінченні відведеного на контроль часу, буде підраховуватись відсоток правильних відповідей на момент завершення контролю до загальної кількості питань, що виносились на перевірку. У ході тестування учень має можливість контролювати темп своєї роботи. На екран постійно виводиться інформація про час контролю та кількість пройдених питань. Використання комп'ютерних тестів дозволяє більш ефективно здійснювати перевірку знань учнів.

Перед початком вивчення теми ознайомлюю учнів з переліком запитань, які будуть входити до тестів. Запитання повинні відображати основні знання та вміння учнів з теми, передбачені програмою. До кожної з тем мною розроблено близько 30-40 запитань, які не повторюються у тестах. Об'єм тесту - 20 запитань. Час виконання - 10 хвилин.

Користуватись тестами дуже просто: на поставлене запитання потрібно знайти правильні відповіді. Після закінчення тесту виставляється оцінка в залежності від відсотка правильних відповідей. Кількість запитань і час, відведений для тестування можна змінювати. На сьогодні у мене наявні комп'ютерні тести для перевірки учнями 7-11 класів знання формул за кожен клас. У цих тестах передбачено знання формули, позначення фізичних величин, одиниці їх вимірювання у міжнародній системі одиниць. Завершую роботу зі складання тестів до всіх розділів з фізики у відповідності з вимогами за програмами зовнішнього незалежного оцінювання. Використання даних тестів дуже ефективно при підготовці учнів до зовнішнього незалежного оцінювання.

Застосовую й інший ефективний метод контролю знань: письмове опитування. Проводжу даний вид перевірки на початку уроку. Передбачено по одному запитанню для кожного варіанту (найчастіше їх 2), з вивченого на попередньому уроці. Учні дають письмові відповіді на поставлені запитання у зошитах для контрольних робіт. На це затрачається до 2 хвилини. Протягом вивчення теми таких запитань 12. Правильна відповідь оцінюється одним балом. Таким чином виставляється так звана "поточна" об'єктивна оцінка. Такий метод заставляє учнів готуватись до кожного уроку адже поточна оцінка залежить лише від правильності його відповідей.

Скляренко Ольга Анатоліївна,
*заступник директора школи навчально-виховної роботи
Балаклєївської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 імені Євгенії
Гуглі.*

Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи

*Давайте людям відчутти їхню
значущість – і робіть це щиро.*

Відродження національної школи та піднесення її статусу потребують підвищення загальної і професійної культури педагогічних кадрів. Розбудова й перехід до нового якісного стану діяльності навчальних закладів системи загальної середньої освіти стали можливим завдяки підвищенню рівня та результативності методичної роботи з педагогічними кадрами.

Від чого ж залежить ефективність методичної роботи? Ефективність методичної роботи значною мірою визначається рівнем її організації.

Методична робота в школі має передбачати таку цілісну систему підвищення науково-теоретичного і загальнокультурного рівнів, психолого-педагогічної підготовки, яка б сприяла зростанню професійної майстерності вчителя. Для цього й створюється методичний кабінет в школі.

Створити методичний кабінет у школі – творчу лабораторію для вчителя й учнів, організувати методичну роботу, надавши їй характеру системи з усіма її ознаками – одне із важливих завдань керівника.

Методичний кабінет – це творча лабораторія школи, це умовна назва його діяльності щодо організації безперервної освіти та спілкування педагогічних працівників, постійного пошуку й використання старих і нових джерел, що живлять творчий потенціал педагога.

Методична робота з педагогічними працівниками спрямована на стимулювання творчого потенціалу та підвищення професійної майстерності кожного вчителя. Ґрунтується вона на основі діагностики та прогнозування і спрямована на підвищення кваліфікації й професійної майстерності кожного вчителя, на розвиток творчого потенціалу в цілому.

Педагогічний колектив школи у 2008-2009 навчальному році працює над реалізацією науково-методичної проблеми **„Впровадження особистісно-орієнтованої моделі навчання та вплив її на підвищення результатів роботи вчителя та учня”**.

У школі склалася певна система методичної роботи з педагогами, яка включає як масові й групові, так і індивідуальні форми, що перебувають в органічній єдності, взаємодіють, доповнюють одна одну.

Провідною формою організації науково-методичної роботи у школі є предметні методичні об'єднання. Вони займаються удосконаленням професійної майстерності вчителів на основі діагностики та прогнозування; спрямовують роботу на забезпечення потреб вчителя, надають їм реальну допомогу. Методичні об'єднання продовжують свою роботу в рамках методичної теми: **“Вдосконалення організації навчально-виховного процесу на основі творчого потенціалу вчителя”**.

В школі працюють 9 методичних об'єднань:

- української мови та літератури (керівник - Мандрика В.М., вчитель вищої категорії, вчитель - методист);
- зарубіжної літератури (керівник – Возна Л.В., вчитель I категорії);
- математики, інформатики та фізики (керівник – Мех Т.І., вчитель вищої категорії);
- іноземних мов (керівник – Грошева Н.М., вчитель вищої категорії);
- природничих наук (керівник – Матерацький С.Я., вчитель вищої категорії, старший учитель);
- фізичного виховання та Захисту Вітчизни (керівник – Ткаленко Ю.В., вчитель вищої категорії, вчитель-методист);
- початкової школи (керівник – Степанова А.А., вчитель I категорії);
- виховної роботи (керівник – Скрипчук Т.В., заступник директора школи з виховної роботи).

Для забезпечення систематичного та кваліфікованого керівництва науково-методичною роботою в школі створена науково-методична рада (НМР), до складу якої входять директор школи, його заступники, завідувачі методичними об'єднаннями та практичний психолог.

Визначивши одним із пріоритетних напрямів роботи з педагогічними кадрами саме роботу з молодими спеціалістами, методична рада школи розробила систему управління цією діяльністю, оскільки особливої уваги та опіки потребують саме молоді вчителі.

Великий педагог Антон Макаренко зазначав, що справжнім учителем можна стати після кількох років роботи в хорошому педагогічному колективі.

Формування та становлення молодого спеціаліста відбувається протягом перших років педагогічної діяльності. Тому важливо, щоб його наставником був колега, який уміє поліпшити і підтримати позитивне в роботі молодого вчителя, допомогти знайти правильне рішення в будь-яких ситуаціях, повірити у свої сили, передати досвід, зробити його надбанням свого підопічного.

У школі здійснюється постійний психолого-педагогічний супровід роботи вчителів. З метою активізації творчого потенціалу вчителя шляхом надання реальної, дійової допомоги для розвитку їх професійної майстерності, створення умов для самореалізації вчителя на початку року була здійснена діагностика утруднень методичної роботи учителів школи, спрямована на розвиток їх творчої індивідуальності:

- проведення відкритих уроків;
- участь у методичних декадах;
- проведення семінарів-практикумів;
- участь у науково-практичних конференціях;
- участь у конкурсі „Учитель року”.

Одним із основних завдань, поставлених Законами України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", є істотне поліпшення методичної роботи в школі. Успіхи навчання і виховання школярів іноді залежить від уміння керівника навчального закладу організувати і спрямувати роботу педагогів на інтенсивне впровадження в практику нових прогресивних педагогічних ідей, технологій навчання і виховання, досягнень сучасної педагогічної науки і практики. Тому робота щодо впровадження передового педагогічного досвіду зосереджена і працює в школі, запроваджується через педагогічні ради, шкільні методичні об'єднання, творчі звіти вчителів та науково-практичні конференції.

У вирішенні актуальних проблем сучасної освіти суттєву роль відіграє система психологічного супроводу – це підтримка комфортного освітнього середовища, яке сприяє найбільш повному розвитку інтелектуального, особистісного і творчого потенціалу суб'єктів освітнього процесу.

Провідним напрямком роботи школи є робота з адаптації учнів. Проводиться профілактична робота, яка включала бесіди з учителями про індивідуальні особливості учнів та проблеми, що були виявлені під час дослідження готовності до шкільного навчання.

В школі створені умови для підвищення майстерності вчителів.

В поточному році отримали свідоцтво про підвищення кваліфікації 9 вчителів, 4 вчителі пройшли атестацію, з них 2 вчителів підтвердили свою категорію та звання, 1 учитель – підвищив категорію. В ході проведення атестації 1 вчителю присвоєно педагогічне звання „Вчитель-методист”.

Особливу та важливу роль у становленні, згуртуванні та вихованні творчого колективу відіграє атестація.

Атестація – це неперервний процес та очікуване педагогом задоволення базової, професійної, концептуальної потреби – потреби у визнанні, у конструктивній само- і взаємооцінці себе і всієї діяльності. Під час атестації виявляються професійні якості, які є сходинками до творчості вчителя, де вчитель вчиться, апробує, запроваджує, пропагує, демонструє і як результат роботи - друкує свої досягнення.

Методична робота в школі націлює на вироблення в учителів розуміння необхідності спеціального вивчення школярів, неприпустимості працювати "наосліп" або "навпомацки", на осмислення мети, задач, програми вивчення учнів, методів добору інформації. Тому ці слова Василя Сухомлинського повинні стати правилом для кожного вчителя: "У парці – честь і добре ім'я людини. Будь майстром, поетом, художником у справі, яку ти любиш. Немає такої професії, в якій людина не змогла б піднятися на вершини майстерності".

Сіренко Тетяна Миколаївна,

Виховання екологічної культури особистості

*Якщо береш, то треба й віддавати,
Коли й надалі хочеш царювати.*

Елементом нової ідеології освіти, яка повинна працювати на процес державотворення, становлення народу України як політичної нації є Концепція національного виховання дітей та молоді у національній системі освіти, яка включає в себе напрямок екологічного виховання. Екологічне виховання дітей та молоді передбачає формування екологічної культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, відчуття відповідальності за неї як за національне багатство, основу життя на землі, залучення вихованців до активної екологічної діяльності, нетерпиме ставлення до тих, хто завдає шкоди природі.

У своїй роботі керуюся Державними національними програмами “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), “Діти України”, Національною програмою патріотичного виховання громадян, розвитку духовності”, Законами України про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Указом Президента України “Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя”, Національною доктриною розвитку освіти України, виконуємо заходи обласної ради “Про програму розвитку патріотичного виховання населення Черкаської області на 2003-2007 роки” та заходами відділу освіти Черкаської райдержадміністрації.

Невпинна круговерть життя оголосила одну з найактуальніших проблем сьогодення: людство, втративши зв'язок із природою, загубилося в неосяжному світі, зневажило тисячолітні надбання предків, порушивши закони свого існування буття. Ми потонули в агресії й жорстокості – руйнуємо, а не будуємо, нищимо, а не збагачуємо. Сьогодні наша планета переживає екологічну кризу. Людство не змогло виробити стратегію тактику співіснування з природою. Вся краса природи, її багатства гинуть, зникають не по днях, а по годинах, хвилинах. Населені пункти, в тому числі і наш, тонуть у сміттєзвалищах. Основною причиною цього є відсутність екологічних знань і переконань, відсутність екологічної культури особистості. Тільки зберігаючи мир і природу, людина збереже саму себе.

Олександр Антонович Макаренко у своїй книзі „Слово до нащадків” закликав: „Україна має залишитись нащадкам такою ж прекрасною, якою вона є зараз. Намагайтеся кожне узлісся, кожне водоймище, луки чи поле, зробити красивими”. Про майбутнє своєї Землі та про екологічне виховання підростаючого покоління турбувався Василь Олександрович Сухомлинський : „Виховує тільки активне взаємодіяння людини з природою”.

Черкащина – чудовий край річок та озер, родючих ланів, соснових лісів і дібров, березових гаїв. Наше село Чорнявка розташувалося в мальовничому лісовому масиві, яке манить до себе чудовою природою, різноманітністю рослинного і тваринного світу, приваблює велику масу відвідувачів різних поколінь для відпочинку. Та, на превеликий жаль, краса ця зникає і в нашому селі та лісі. Тому зараз особливо загострилася проблема об'єднання юних захисників природи для висвітлення проблеми подальшого життя на землі. Виходячи з вище сказаного, на базі Чорнявського НВК у 2006 році було створено об'єднання „Паросток”. Метою створення об'єднання „Паросток” в нашій школі є виконання учнями суспільно-корисних справ, участь в екологічних акціях, походах, експедиціях, пошуках, дослідженнях та виховання в учнів екологічної культури.

Об'єднання „Паросток” тісно співпрацює з Чорнявський лісництвом, районною станцією юних натуралістів, сільською радою, учнівською організацією „Продобрій”, педколективом НВК, батьками, гуртками „Вишиванка”, „Умілі руки”, вокальним ансамблем „Чорнявчаночка”, танцювальним колективом „Івлія”, „Юні лісівники” та „Юні квітникарі”.

Для вирощування біологічно стійких, довговічних і високопродуктивних деревостанів лісівники повинні знати закони життя лісу й особливості їх зростання в різних

умовах. Для залучення учнів у справу охорони та примноження лісів і був створений у 2005 р. гурток „Юні лісівники”. Адже учні живуть та навчаються поряд з лісом та лісництвом, і тому саме їм потрібно дати знання і переконати в тому, що екологічна культура та екологічна освіченість – це не тільки слова, а й певні норми поведінки, які сприяють збереженню природної екологічної рівноваги.

У школі проводяться гурткові заняття, виставки-конкурси дитячих робіт з природного матеріалу, малюнків, плакатів, гербаріїв, годівниць, штучних гніздівель; екскурсії по екологічній стежині, місцями рідного краю: Шаєва гора, Чубіївські гори, Холодний Яр, тощо. Поширеними формами роботи об’єднання хочеться назвати екологічні брейн-ринги, ток-шоу „Вікно в природу”, театралізована вистава „Від сміття нема життя”, круглий стіл „Чи є вихід із смітєвих лабіринтів?”, свята осені, весни, квітів, врожаю; редколегією об’єднання були випущені стінгазети „Екологічні проблеми природного середовища”, Дарує підсніжник – отже, не кохає”, „Людство й довкілля”.

Стали традиційними проведення різноманітних операцій таких, як „Ялинка”: виготовлення та розповсюдження плакатів, листівок, конкурс ікебан, виготовлення та розповсюдження стержнів для виготовлення штучної ялинки, з метою збереження лісової красуні.

Операція „Опале листя” включає в себе бесіди про чистоту подвір’їв села, компостування опалого листя.

Операція „Аптека Айболита”, яка проводиться протягом літа, включає в себе бесіди про лікарські рослини, заготівля лікарської сировини, агітаційно-пропагандистська робота. Цікавими є й такі форми роботи в школі, як акції, які проводяться в певні пори року:

Золота осінь.

акції: „Чиста Україна – чиста земля”, „Ліс та людина”, „Смітникам – ні!”

Чарівна зима.

”Птахи – наші друзі”, „Нехай моя ялинка залишиться у лісі”

Квігуча весна.

„Зелене вбрання тобі, чорнявко!” , „Майбутнє лісу у твоїх руках”,

Веселе літо.

„Зелений заслін вогню”, „Екологічна стежина”.

Заняття юннатів в гуртку „Юні лісівники” ведеться за такими напрямками: практичні заняття у лісі, навчально - виховна робота, методична робота, співпраця з учнівською організацією школи, співпраця з батьками; профорієнтаційна робота.

У лісництві юннати розчищають кварталні просіки, збирають шишки сосни, жолуді дуба, розвішують штучні гніздівлі, прополюють молоді насадження, проводять санітарні прибирання, оскільки ліс знаходиться в зоні відпочинку місцевих жителів. При активній допомозі Чорнявського лісництва біля школи висаджуються дерева та чагарники, серед них: береза бородавчаста, туя західна, спірея Бумельда, самшит, ялівець.

Девізом у навчанні та практичній діяльності юних лісівників є прислів’я: „Збережемо наш ліс для нащадків”. Робота гуртка направлена на найбільш повне забезпечення потреби вихованців у творчій самореалізації, сприяння їх інтелектуального та духовного розвитку.

У межах акції „Майбутнє лісу у твоїх руках” учні висаджували ліс, під час зимових канікул збирали шишки. Постійно прибираємо територію лісу, прилеглу до школи, від побутового сміття, так як воно постійно туди вивозиться жителями села. Зверталися до сільської ради, щоб були виставлені попереджувальні щити про сплату штрафів за вивезення сміття до лісу. Серед учнів проведено конкурс на кращу шпаківню. Переможцями у конкурсі визнано Тараненка Сергія (учня 3 класу) та Вдовенко Олену (ученицю 5 класу). Серед учнів старших класів проведено конкурс творчих робіт на тему „Ліс та людина”, серед учнів початкових класів конкурс малюнків на тему „Ліс та людина” та „Птахи наші друзі”.

На сьогоднішній день учнями НВК було виконано наступну роботу:

№	Назва заходу	Кількість	Акція
1.	Висаджено зелених насаджень : - декоративних дерев і кущів	50 20	„Посади дерево”.

	- плодкових дерев і кущів - висаджено лісу	5 га	„Майбутнє лісу у твоїх руках”.
2.	Прибирання сміття з громадських територій.	700 м кв.	„Чисте подвір'я”.
3.	Площа упорядкованої території алей .	400 м кв.	„Чисте подвір'я”.
4.	Проведено екскурсії по екологічній стежині.	7	Проект „Екологічна стежина”.

Всього взяло участь у заходах 140 учнів школи.

У травні місяці 2007 року об'єднання „Паросток” створило „Екологічну стежину” і зайняло I місце в даній номінації за підсумками реалізації районної програми розвитку волонтерського руху „Добротворець – 2007”. У листопаді місяці 2007 року була висловлена подяка учням початкових класів Чорнявського нвк Черкаської районної ради за активну участь в обласному етапі Всеукраїнської акції „Майбутнє лісу в твоїх руках” Черкаським обласним центром еколого – натуралістичної творчості, малою академією наук учнівської молоді.

Члени об'єднання вміють не лише добре працювати та навчатися, а й весело і змістовно відпочивати. Щороку на початку червня юннати ідуть на екскурсію по екологічній стежині із великим відпочинком біля річки Тясмин, де варять кашу, відгадують загадки, кросворди, грають в ігри, купаються. Наше завдання виховати дітей так, щоб вони дивилися на світ добрими очима, вмiли берегти життя. Тільки тоді вони, змужнілі розумом і серцем, стануть справжніми людьми.

І закінчити хочеться віршем Олени Косовець:

*Що залишимо в спадок,
Коли час промине,
І який же нащадок
Нас добром спом'яне?*

Соколова Ганна Петрівна,
*вчитель української мови і літератури
Кам'янського еколого-економічного ліцею
Кам'янської районної ради Черкаської області*

Використання проектної технології та впровадження інтеграційних форм організації навчально-виховного процесу при вивченні української мови і літератури

Сучасна школа об'єктивно зумовлює переведення освітнього процесу на технологічний рівень. При цьому мають бути використані особистісно зорієнтовані інноваційні педагогічні технології. Ефективність їх використання значною мірою залежить від того, як реалізується творчий потенціал учня. Новим має бути і погляд учителя щодо його діяльності: від пояснювально-ілюстративного методу трансляції готового навчального змісту учитель повинен перейти до творчо діяльнісних методів. Використання технологій, як зазначають науковці, це вміння чітко будувати педагогічний процес, дотримуватися наукової вмотивованості кожного елемента, етапу, максимальне спрямування на ефективний результат.

К. Д. Ушинський підкреслював, що передавати слід не сам досвід, не його зовнішню форму, а думку, ідею, яка виведена з досвіду. Поняття «інновація» в перекладі з грецької мови означає «оновлення», «зміна». Отже, потрібно вже перевірений досвід застосовувати у нових умовах. Головним же завданням школи є формування інтелектуально розвиненої, високоморальної, національно свідомої, духовно багатой особистості, готової до подальшого професійно орієнтованого навчання і спроможної самостійно визначати цілі самонавчання, саморозвитку й практично реалізовувати їх. Дитина повинна відчувати власну причетність до цього оновлення, бути не лише об'єктом експерименту, а й учасником процесу творення,

набувати особистої значущості у процесі праці.

Особливою популярністю і попитом, на мій погляд, користується метод проектів, в основі якого лежить розвиток пізнавальних умінь і навичок учнів: орієнтування в інформаційному просторі, самостійне конструювання своїх знань та інтегрування їх з різних галузей науки, а також уміння критично мислити. Проектна технологія спрямована на стимулювання інтересу учнів до нових знань, на розвиток дитини через вирішення проблем і використання цих знань у конкретній практичній діяльності. Ціннісним цей метод є для реалізації діяльнісної (стратегічної) змістової лінії Державного стандарту у мовній, мовленнєвій (комунікативній) і соціокультурній змістових лініях. Ця змістова лінія спрямована на виконання різноманітних завдань, зокрема написання творів-роздумів, творів-медитацій, переказів з творчим завданням, складання проектів різної тематики тощо.

Щоб виконати пошуково-дослідницьке творче завдання, учень поетапно планує, а потім здійснює, корегує, конкретизує, моделює, прогнозує власну діяльність, добирає переконливі аргументи чи спростовує чийсь для доведення власної думки, застосовує набуті вміння в різних життєвих і навчальних ситуаціях спілкування, доцільно користується комунікативними стратегіями. Отже, проект – це цільовий акт діяльності, покликаний виражати інтереси учня. Це крок від теорії до практики. Тема проекту значно ширша, ніж навчальне завдання і максимально спрямована на розвиток творчої особистості учня. Ефективність проектної технології залежить у значній мірі від підготовчої діяльності учителя, що має заохочувати учнів до такої діяльності на основі вільного вибору кожного, створювати умови для розвитку теоретичних, дослідницьких, пошукових, креативних здібностей та сприяти самовираженню творчої особистості учня.

Педагогічна література подає кілька типів проектів, які використовуються у шкільному навчанні, зокрема дослідницькі, творчі, пригодницькі та ігрові, інформаційні, практично-організаційні. Проекти можуть бути монопредметними, міжпредметними і надпредметними, а за кількістю учасників поділятися на особистісні, парні та групові. За характером партнерських взаємодій проєктивна діяльність може бути кооперативною, змагальною чи конкурсною. Головною дійовою особою на уроці є учень, що має застосувати здобуті знання, вироблені вміння і навички як засіб розвитку своєї емоційної сфери, почуттів, ціннісних орієнтацій. Завдання учителя – допомогти учням знайти особистісний смисл у виучуваному.

Тітенко Тетяна Василівна,

заступник директора з навчально-виховної роботи Вербівської ЗОШ І-ІІІ ступенів, Городищенський р-н

Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи

Учитель повинен свідомо йти в ногу з сучасністю, проймається й надихатися силами, які пробудилися в ній.

А. Дістерверг

Перехід на 12-ти річний термін навчання об'єктивно зумовлює переведення освітнього процесу на технологічний рівень. При цьому можна і слід використовувати особистісно-зорієнтовані інноваційні педагогічні технології. Ефективність їх використання значною мірою залежить від того, як реалізується творчий потенціал особистості учня. Тому мають змінитися пріоритети в діяльності вчителя. Це зумовлює появу освітніх інновацій, покликаних істотно змінити освітній процес.

Нині існує безліч педагогічних технологій. Але я зупинюся на тих, які найпоширеніші в роботі нашої школи: нестандартні уроки, інтерактивні технології, проектні технології, комп'ютерно-інформаційні технології.

Актуалізація проблеми нестандартних уроків та їхнього впливу на всебічний розвиток дитини пов'язана насамперед із загальноновизнаним фактом низького рівня об'єктивної та

суб'єктивної готовності дітей до життя за межами школи. Найчастіше у своїй практиці вчителі використовують: урок-лекцію, урок-захисту ідей, урок-експедицію чи подорож, семінари, аукціони, прес-конференції, диспути.

Ознаками таких уроків є відсутність послідовності елементів уроку, передбаченої загальноприйнятою типологією уроків; колективні способи роботи; цікавість до навчального матеріалу; значна творча складова; активізація пізнавальної діяльності; партнерські взаємини; зміна ролі вчителя; нестандартні підходи до оцінювання.

Проведенню нестандартних уроків передуює велика клопітка робота, адже сам урок є результатом навчальної діяльності, яка відбувалася на стадії підготовки до нього (написання рефератів, опрацювання додаткової літератури, вивчення історичних матеріалів, проведення дослідів, збору інформації, підготовка презентацій).

Нинішні педагогічні інновації пов'язані із застосуванням інтерактивних методів навчання. Суть інтерактивних технологій у тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії всіх, хто навчається. Вони найбільше відповідають особистісно-зорієнтованому підходу в навчально-виховному процесі. Адже під час їх застосування моделюють реальні життєві ситуації, пропонують проблеми для спільного розв'язання, застосовують рольові ігри. Ефективність інтерактивних технологій залежить від уміння вчителя давати завдання учням для попередньої підготовки, підбирати до уроку такі інтерактивні вправи, які дали б учням «ключ» до освоєння теми, на одному занятті використовувати одну-дві інтерактивні вправи, здійснювати спокійне глибоке обговорення за підсумками інтерактивної вправи, зокрема акцентуючи увагу й на іншому матеріалі теми, прямо не порушеному в інтерактивній вправі.

Досвід підказує, що фронтальні методи роботи, які створюють ілюзію активності, поступаються місцем груповій, парній чи індивідуальній роботі, оскільки така співпраця у навчанні виховує у школярів повагу до інших, уміння дати оцінку роботи інших або висловити з цього приводу критичні зауваження, змінити свою думку у разі переконливих аргументів інших учасників спільної роботи, а це можливо при використанні інноваційних технологій. Варто не забувати, що вчити всіх однаково не можна і тому диференціація є одним із головних шляхів розв'язання цього завдання. Диференціація належить до інтерактивного навчання (практика через дію, навчання інших, негайне творче застосування набутих знань).

Як писав В. О. Сухомлинський «До кожного учня необхідно підійти, побачити його труднощі, кожному необхідно запропонувати тільки йому призначене завдання». Визначаючи шлях і прийоми диференціації навчальної діяльності школярів вчителі дотримуються певних умов, що сприяють ефективності використання індивідуальних, групових, колективних форм роботи на уроці:

1. Матеріал диференціювати за ступенем складності, за мірою самостійності, за обсягом роботи.
2. Варто об'єднувати дітей у групи довільно, групи не мають бути постійними. Слід давати дітям самим обирати собі посильний вид роботи.
3. Використовувати диференційовані завдання систематично, майже на кожному уроці, уникаючи стандарту.
4. Диференціація має проходити через різні етапи уроку.
5. Диференціацію бажано як найширше застосовувати під час фронтальної роботи, коли учні розв'язують загальні навчальні завдання.
6. Процес засвоєння слід супроводжувати постійним контролем якості знань, умінь, навичок через самоперевірку, взаємодопомогу з наступною взаємо оцінкою, самооцінкою.

У своїй роботі педагоги застосовують і технологію «Розвиток критичного мислення». Вона допомагає готувати дітей нового покоління, які вміють розмірковувати, спілкуватися, чути та слухати інших. В її основу покладено ідеї Ж. Піаже та Л. Виготського щодо творчого співробітництва вчителя і учня. При запровадженні цієї технології, знання учнів засвоюється набагато краще, адже інтерактивні методики розраховані не на запам'ятовування, а на вдумливий, творчий процес пізнання світу та пошуку її вирішень. Для впровадження цієї

технології не потрібно ніяких додаткових умов, що створюються у школах спеціально для опанування новітніх технологій. Єдина необхідна умова для роботи за цією технологією – це бажання вчителя працювати творчо, по-сучасному, що сприяє досягненню найбільш позитивних результатів складного процесу навчання. Добре зарекомендували себе такі методики та прийоми роботи з розвитку критичного мислення як «Мозкова атака», «Система позначок. Поміч», метод «Вільне письмо», методика «Гронування», «Сенкан», «Кубування», «Кероване читання з передбаченням», методика «Передбачення».

Наші вчителі найчастіше використовують роботу в парах, в групах, карусель, розігрування ситуацій за ролями, мікрофон, незакінчене речення, мозковий штурм, дерево рішень, займи позицію, дебати.

Невід'ємною складовою інтерактивних технологій є застосування комунікативних вправ, які виконують декілька функцій:

1. Навчальну – розвиток уміння сприймати інформацію різної модельності.
2. Релаксаційну – усунення емоційного напруження, створення сприятливої атмосфери на заняттях.
3. Розвивальну – гармонійний розвиток особистісних якостей для активізації резервних можливостей.
4. Виховну – психотренінг і психокорекція поведінки в ігрових моделях життєвих ситуацій.

Комунікативна діяльність допомагає зробити клас інтерактивною групою, де учні почувуються впевнено, висловлюючи свої погляди та думки, а також заохочують товаришів робити те саме. У результаті створюється стимулююча, творча атмосфера.

Багато видів діяльності можна використовувати на етапах актуалізації, рефлексії, підбиття підсумків, а також як розминку або під час ранкової зустрічі. Комунікативні вправи створюють мотивацію пізнання самих себе, іншої людини, пізнання самих себе через емоції. Вчать розуміти свій емоційний стан виражати свої почуття і розпізнавати почуття інших людей через міміку, жести, виразні рухи, інтонацію. Вони дають змогу учням висловити свої труднощі, а учителю зрозуміти, які труднощі є у дітей. Вчитель стає активним учасником (не спостерігачем). Це сприяє покращенню взаємостосунків, зняттю напруги, невимушеності поведінки. Учні полюбляють такі вправи «Уяви себе», «Зазирни у дзеркало», «Додай речення», «Добре-погано», «Піднятий настрій», Вітання «Знайомство», «Що тобі скаже лялька?», «Тематичне інтерв'ю», «Тренуємо емоції», «Скарбничка труднощів», «Насос і м'яч», «Скажи ведмедику добрі слова», «Комплімент».

Виходячи з вищезазначеного, на практиці необхідно використовувати інтерактивні форми в цілому, або ж взявши елементи, які більш доцільні до певного класу. Саме інтерактивні методи дають змогу створювати навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це надає змогу учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти і реалізовувати індивідуальні можливості. При цьому навчально-виховний процес організовується так, що учні шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; приймають альтернативні рішення, мають змогу зробити «відкриття», формують свої власні ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів; навчаються співробітництву.

Проектній технології в даний час відводиться чи не найбільше уваги. Суть її – стимулювати інтерес учнів до певних проблем, які передбачають володіння певною сумою знань через проектну діяльність, а саме розв'язання однієї або цілої низки проблем; показати практичне застосування надбаних знань – від теорії до практики.

Над впровадженням проектних технологій працюють вчителі історії, математики, української мови та літератури. Надбаннями школи є проекти «Школа майбутнього», розроблений членами координаційної ради. «Соціалізація особистості через розвиток творчих здібностей». Одним із останніх є підготовка проекту з виховної роботи «Основні орієнтири виховання. Досвід впровадження», який триває вже майже рік і матиме своє логічне завершення у березні 2009 року....

Бурхливий розвиток засобів інформатизації, поява нових технологій обробки,

передачі, отримання та зберігання інформації відкриває нові можливості для застосування комп'ютерів у навчальному процесі.

Неабияке задоволення, радість, а разом з тим певні знання та практичні вміння і навички учні отримують від роботи в комп'ютерному класі, під час вивчення курсу «Сходинки до інформатики» (2-3 класи), «Вступ до інформатики» (6 клас), «Курс користувача» (8-9 класи), «Основи інформаційних технологій» (10 клас).

Використовувати будь-які інноваційні технології навчання на уроці слід тільки в тому разі, якщо вони є методично виправданими.

Найщиріші прагнення щось змінити розбиваються об сутність системи: в її основі психологічні процеси, які покликані формувати людину із заданими властивостями. Чого очікує учень від школи? Задоволення пізнавальних інтересів, можливості самоствердження, самореалізації. На що зорієнтований учитель? На обов'язкове виконання програми, яка визначає не тільки однаковий зміст, обсяг, а й навіть темп засвоєння інформації та способи її обробки. Таким чином маємо невідповідність психологічних установок, які неминуче породжують конфлікт. Він існував завжди. Але в останні десятиліття набув ознак системності.

Включення педагога в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистої готовності до інноваційної діяльності. Вона пов'язана з інноваційною компетентністю педагога як системою мотивів, знань, умінь.

Істотним чинником, що впливає на творчу активність педагогів, виступає інноваційний клімат як система внутрішніх умов, що визначають інноваційні можливості педагогічного колективу. А це наявність у колективі авторитетного творчого ядра, яке захоплене новими ідеями і веде активний науково-методичний пошук; згуртованість колективу на основі гуманістичних цінностей; розвинена взаємодопомога і методична співпраця в педагогічному колективі; сприятлива емоційна атмосфера в колективі, задоволеність педагогів своєю працею; різноманітність форм інноваційної діяльності членів колективу: самоосвіта, участь в обговоренні інноваційних проєктів, виступи на педрадах, шкільних та районних м/о, конференціях, участь у роботі творчих груп. А головне для учителів побачити підвищення якості навчання і виховання дітей у міру поглиблення інноваційного процесу.

Показники, за якими визначається готовність педагога і керівника школи до інноваційної діяльності:

- усвідомлення потреби запровадження педагогічних інновацій у власній практиці;
- інформованість про новітні педагогічні технології, знання інноваційних методик роботи;
- зорієнтованість на створення власних творчих завдань, методик, налаштованість і готовність до експериментальної діяльності;
- готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності;
- володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових.

Провівши діагностування, виявили такі рівні сформованості готовності до педагогічних інновацій: інтуїтивний (альтернатива традиційному), репродуктивний (ситуативне застосування педагогічних інновацій), пошуковий (працювати по новому, експериментувати), творчий (створення власних).

Постійно діючий семінар «Типові і нетипові форми організації навчальної діяльності» спрямований на сукупність знань педагога про суть і специфіку педагогічних технологій, їх види та ознаки, а також комплекс умінь і навичок щодо застосування інноваційних технологій.

По-скільки в практику роботи вчителів уже давно увійшли уроки з активними формами навчання, зокрема і інтерактивними, відпала потреба переконувати їх в тому, що основою розвитку творчої особистості є створення ситуації активного пошуку, здогадів,

роздумів, дискусій, розв'язання протиріч. Урок без таких методів – це урок вчорашнього дня.

Відомо, що тільки творчий учитель може виховати творчу особистість. А виховати творчого вчителя і допомагають інноваційні форми і методи методичної роботи, які передбачають моделювання реальних педагогічних ситуацій, спільне розв'язання проблем на основі аналізу обставин; сприяють створенню атмосфери і співробітництва, взаємодії; допомагають учителю справжнім лідером дитячого колективу. Педагоги вчаться бути демократичними, активно спілкуватися з іншими, критично мислити, приймати продумані рішення.

Керуючись гаслом «Почни з себе», з метою ознайомлення вчителів з інтерактивними методиками, вироблення в них позитивного ставлення до інтерактивних технологій навчання, зацікавлення в їх використанні, ми почали проводити методичні оперативки, педради, засідання шкільних методичних об'єднань, постійно-діючий семінар у формі ділових ігор, з використанням інтерактивних методик. Так, наприклад, засідання м/о вчителів початкових класів проходить як «Проблемний стіл» чи «Аукціон методичних ідей», або інтелект-шоу «Еврика». Методичні оперативки у формі інтерактивних тренінгів, методичні наради як ділові ігри «Цікавинки із методичної скриньки». Вчителі, що атестуються готують «Презентації творчої майстерності», щорічно у лютому-березні проходить декада відкритих уроків як «Ярмарок педагогічної творчості». Під час проведення звичних методичних заходів з використанням інтерактивних технологій відбувається звільнення від стереотипів у педагогічному мисленні, виявляється творчий, пошуковий підхід до педагогічної діяльності вчителів.

Підсумовуючи результативність запровадження інноваційних форм і методів в нашій школі, можна сказати, що вони себе виправдовують, тому що забезпечують найактивнішу участь учителів, взаємний обмін досвідом та використання групової взаємодії.

Топчій Ірина Вікторівна.

*директор Черкаської гімназії №9
ім. О.М. Луценка Черкаської міської ради
Черкаської області.*

Оптимальний навчально-виховний процес

в Черкаській гімназії №9 ім. О.М. Луценка як головний результат роботи модульно-розвивальної системи навчання

Сьогодні перед суспільством взагалі і перед школою зокрема, як ніколи, гостро стоїть завдання осмислення та пізнання буття, створення нової філософії освіти, відкритої до таємниць життя людини, її прагнень, життєвого потенціалу. Мова йде про створення нової освітньої школи України XXI століття, школи, яка виховує творчу особистість, створює умови для її повноцінного фізичного, інтелектуального, духовного розвитку, для примноження культури та духовності. Щоб бути гідною України XXI століття, освіта повинна бути націленою на майбутнє, на розв'язання проблем нового століття, розвиток творчих здібностей учнів, формування у них загальнолюдської культури, гуманних способів розв'язання світових проблем. Адже від сучасного випускника вимагається осмислено діяти в ситуації життєвого вибору, свідомо ставити перед собою завдання, досягати власної мети, діяти продуктивно в усіх життєвих сферах.

Гімназія №9 ім. О.М. Луценка – це творчий ініціативний колектив, об'єднаний однією спільною ідеєю, однією справою.

Педагогічне кредо нашої гімназії можна сформулювати словами Миколи

Сингаївського:

*“Учитись – важко, а учити важче,
Але не мусиш зупинятись ти:
Як дітям віддаси усе найкраще,
То досягнеш нової висоти.”*

Педагогічний колектив гімназії працює в умовах експериментальної роботи з впровадження модульно-розвивальної системи в навчально-виховний процес з 1999 року. За цей період пройдено підготовчий етап 1998-1999 н.р., основною метою якого було визначення та бажання учнівського та педагогічного колективів до сприйняття технологій розвиваючого навчання. Проводилася діагностика розумового і морального розвитку особистості вчителя і учня.

Діагностично-концептуальний 1999-2001 н.р., основною метою якого було визначення рівня навчальних досягнень та рівня розвитку учня, створюючи діагностичні методики комплексного визначення в учнів вихідних рівнів навчального розуміння; підготовка граф-схем з окремих предметів окремими вчителями, розробка і впровадження елементів інноваційної модульно-розвивальної системи навчання. Це, у свою чергу, змінило підходи до організації навчально-виховного процесу, сформувало певний досвід роботи в умовах експерименту, формувався позитивний педагогічний досвід, розвивалась самостійність і творчість учнів. Етап завершення розробки концепції 2001-2002 н.р. Відбулося цілісне впровадження авторської системи організації модульно-розвивальної системи у школі, створення психодіагностичної методики, відбувся повний перехід школи на модульно-розвивальне навчання, поглиблення диференціації навчання. На цьому етапі також відбулося теоретичне і практичне оволодіння вчителями інноваційною системою освітніх технологій модульно-розвивального навчання. Були створені динамічні групи та творчі групи вчителів, в яких відбувались апробації міні-підручників. Як результат цієї роботи – переважна більшість педколективу оволоділа методикою створення дидактичних засобів модульно-розвивального навчання. На даний момент педколектив гімназії №9 (з 2003 року) приступив до IV етапу “Розвивально-формуючого”, який розпочався у 2002 році і продовжується до цього часу (до 2008 року). У процесі роботи на даному етапі адміністрацією, педколективом, психологічною службою гімназії проведена діагностика рівнів навчального та особистого розуміння учнів та вчителів, відбулося формування колективної та індивідуальної ментальності учасників експерименту з метою визначення рівня розвитку учнів та готовності вчителя до подальшої експериментальної роботи. Спостерігається прогрес у розвитку учнів, зміна менталітету вчителя. Також продовжується психодіагностична та психокорекційна діяльність з удосконалення підходів до створення авторських міні-підручників, їх фахової експертизи, апробації та корегування в ході експерименту. При створенні міні-підручників педагоги гімназії користуються рекомендаціями професора А. Фурмана, вміщеними в книзі “Теорія і практика розвивального підручника”. Зазначена робота продовжується з метою забезпечення умов модульно-розвивального навчання, поширення передового педагогічного досвіду, здійснення фахової експертизи авторських програм, міні-підручників, посібників та іншого. Найкращих результатів в цьому напрямку діяльності досягли предметні кафедри: математики, української мови, російської мови, природничих дисциплін, початкової школи. Особливо відзначилися в цій роботі такі вчителі: Годкевич Л.В., Волкова К.М., Потьомкіна Г.Г., Черненко Н.М., Мельниченко О.М., Литвина Н.П., Лаврік Т.В., Рудь Є.О., Шевченко З.В., Сотникова Л.І., Ядзінська З.О., Чумак А.І., Шевченко С.О.

На даному етапі творчими групами вчителів вдосконалюються та обґрунтовуються моделі міні-підручників, здійснюється порівняльний аналіз концептуальних підходів до їх створення, висвітлюються переваги і недоліки кожного з них. Це сприяє впровадженню освітніх технологій, за допомогою яких реалізується повний функціональний цикл навчального та особистісного розуміння учня, що полегшує засвоєння основ наукових знань, де навчальний процес стає фактором оволодіння сучасною культурою, формує пізнавальний та соціальний досвід. Показником результативності роботи з впровадження модульно-

розвивального навчання в систему роботи навчального закладу є зміна статусу навчального закладу (з 2003 року – гімназія), результати навчання (моніторингові дослідження, що проводяться психологічною та науковою службою гімназії доводять, що учні адаптовані в умовах експерименту, в них сформовано колективну та індивідуальну ментальність, спостерігається прогрес у розвитку учня, його освіченості, навченості), участь та чисельні перемоги представників гімназії №9 в різних наукових міжнародних конкурсах та проектах: “Модель ООН – Україна”, “Intel – навчання для майбутнього”, “Вчителі за демократію і партнерство”, “Рівний – рівному” (серед молоді України щодо здорового способу життя), “Навчання правам дитини в Україні”, “Ekodemia”, Міжнародний конкурс знавців української мови ім. П. Яцика, Міжнародний математичний конкурс “Кенгуру” та ін. Анкетування, моніторингові дослідження, які проводилися в гімназії пересвідчують нас в тому, що ми йдемо правильним шляхом. Робота гімназії користується підтримкою з боку батьків, роблять її конкурентноспроможною по наданню освітніх послуг серед навчальних закладів нового типу Черкаської області. Гімназія №9 тісно співпрацює з Черкаським обласним інститутом післядипломної освіти педагогічних працівників (директор Н.М. Чепурна), який є науковим керівником з експериментальної діяльності нашого закладу. Працюють постійно діючі семінари з різних предметів: математики, біології, хімії, української мови, російської мови, іноземних мов, виховної роботи, заступників директорів та директорів області. Продовжується робота по випуску бюлетенів, матеріалів з досвіду роботи вчителів, публікацій в періодичній методичній пресі.

Пропонуємо нижче ряд моніторингових досліджень, які проводились на різних етапах діяльності гімназії з впровадження в систему роботи модульно-розвивальної системи навчання.

Висока ефективність навчально-виховного процесу в гімназії значною мірою досягається завдяки його психологізації. “Від діагностики актуальних і потенційних можливостей до діагностики вибору” – саме такий перспективний шлях обрав колектив гімназії №9. Робота психологічної служби гімназії, спрямована на глибоке знання особистості, її мотивів, інтересів та потреб, стимулювання пізнавальних і життєвих інтересів учнів.

Навчальний процес в гімназії сьогодні є і повинен бути таким, щоб на заняттях учень одержував частку доброти і правил гарного тону, естетики та етики, комунікабельності, гордості за себе, за свою гімназію, вулицю, місто і державу, де він живе і що забезпечує йому це життя, захищає його права, як громадянина і як людину. Сьогодні найбільшою небезпекою, яка може вибухнути в суспільстві є не розлад економіки і навіть не зміни політичної системи, а руйнація особистості. І щоб врятувати людину в дитині, щоб зберегти в дитині людське перед усім потрібно плекати “нове покоління”, адже, якщо і можна когось врятувати в теперішньому житті, то це наших дітей. Тому ми створюємо нову школу, з новою філософією освіти, новою педагогікою, новим змістом, новими стосунками, новим учителем – гімназія олюднена, яка не призводить до руйнації особистості. Ми свідомі того, що для створення такої школи потрібні чіткі орієнтири: любов, духовність, творчий підхід. Епіцентром навчального процесу в гімназії став не зміст предмету, а взаємодія вчителя і учня, нова педагогічна етика, яка передбачає зміну власної позиції вчителя і учня, збільшення ваги особистісного спілкування, спонукання до творчої, наукової діяльності, моделювання життєвих ситуацій, включення в сферу навчальної діяльності, ситуації вибору. Допомогти школяреві розвинути свої здібності, використати весь свій позитивний, природний потенціал і покликана наша робота в модульно-розвивальній системі навчання (спочатку як експеримент, а на сьогоднішній день – як необхідність). У розвитку творчих нахилів дитини важливе значення мають як природні властивості, так і середовище, в якому вона розвивається, а також особистісний вплив мудрого педагога-вихователя. Загальновідомо, що педагогічному процесу сучасної загальноосвітньої школи бракує живого спостереження явищ життя і природи, особистого впливу вчителя на свідомість учня. Вербальний характер навчання призводить до того, що реальні почуття, живі ідеї

замінюються зразками, які потрібно запам'ятати. Маючи перевантажену пам'ять, учень залишається з нерозвиненою свідомістю. Модульно-розвивальна система навчання, орієнтована на особистість, означає максимальну індивідуалізацію і диференціацію навчального процесу, побудову його на діагностичній основі. Від учителя сьогодні вимагається створення атмосфери позитивної реакції на навчальну діяльність врахування віку і статі, інтелектуального потенціалу учнів. Щоб учні з низькими розумовими здібностями не були обділеними педагогічною увагою, щирим ставленням з боку вчителя та оволоділи загальнолюдським досвідом хоча б на продуктивному рівні, а найголовніше, щоб учень не вважав себе меншовартісним, неповноцінним.

І тому величезну увагу гімназія приділяє роботі психологічної служби, яка діє у системі освіти для підвищення ефективності навчально-виховного процесу, своєчасного виявлення труднощів, проблем та умов індивідуального розвитку особистості, корекції міжособистісних відносин всіх учасників педагогічного процесу, профілактику відхилень в індивідуальному розвитку та поведінці учня. Професійні дії психолога спрямовані на аналіз життєвої ситуації, визначення основної проблеми та умов, за яких вона виникла, на розробку можливих варіантів вирішення проблем і розв'язання життєвої ситуації. Основними видами діяльності гімназійного психолога є: діагностика, психолого-педагогічна корекція, профілактика, реабілітація, психологічна експертиза. У зв'язку з тим, що умови навчання висувають найбільш високі вимоги як до інтелектуального так і до особистісного розвитку, до ступеня сформованості в учнів навчальних знань, учбових дій, ми вважаємо за потрібне визначити рівень інтелектуального розвитку школяра, використовуючи "Тест загальних здібностей" (за ред. А. Фурмана). Враховуючи особливості підліткового віку є доцільним використання "Методики визначення особистісної адаптованості" А. Фурмана та комплексу Л.Тихомирової – А. Басова "Діагностика готовності молодих школярів до навчання в середній ланці школи". використовуючи "Методику особистісної орієнтації" Є. Шострома, адаптовану А. Фурманом, можна визначити ряд проблем старшокласників: взаєморозуміння, внутрішньої підтримки, самовираження, усвідомлення власної індивідуальності.

Усталена система національного виховання формує знаючу і відповідальну особистість, яка, на жаль, не знаходить подальшого розвитку як індивідуальність та універсум, тобто не досягає вищих проявів соціально-духовної досконалості і самобутньо-творчої самореалізації власного Я.

Людина, вступаючи у численні соціальні взаємини, формує не тільки сукупність уявлень про світ, а й про себе, мисленнево виокремлює ставлення до власного внутрішнього світу та його окремих характеристик, тобто приймає себе, породжує самооцінку та утворює установки, як напівусвідомлені й емоційно забарвлені готовності суб'єкта сприймати довкілля і себе в ньому певним чином. Всі ці психічні процеси внутрішньо організуються у вигляді такого складного утворення особистості як її Я – концепція.

За модульно-розвивальної системи забезпечуються *соціально-психологічні умови адаптації-активізації-актуалізації творчого потенціалу молодого покоління, стимулювання його розвивально-особистісного поступу.*

Я-концепція – це складна динамічна система уявлень людини про себе як суб'єкта, особистість, індивідуальність та універсум діяльності у взаємозв'язку і взаємодоповненні її когнітивного, емоційно-оцінкового, вчинково-креативного і спонтанно-духовного компонентів у структурі організаційного клімату.

Особливо важливим для позитивного утвердження Я-концепції людини є чинник довільного конструктивного діяння, вчинкового зреалізування. За модульно-розвивального навчання гімназист, завдяки наданим йому широким соціально-психологічним повноваженням у пізнавальній, нормотворчій і духовно-естетичній роботі, – рівноправний партнер учителя в зосередженні і поширенні кращого соціокультурного досвіду. Важливо, що цей новий для нього громадянський статус нормативно визначається завданнями і психолого-педагогічним змістом етапів цілісного освітнього оргциклу, починаючи від установчо-мотиваційного й закінчуючи спонтанно-креативним. Причому вектор соціальних

ролей учня “провокує” до того, що він з часом навчається професійно працювати із різновидами змісту розвивальної взаємодії. А це зумовлює не лише його соціально активну участь в оцінюванні, контролі та керівництві освітнім процесом, а й ефективну внутрішню регуляцію напруженої самоактивності над розвитком образу Я як серцевини власної Я-концепції.

Функціонування Я-концепції у сфері свідомості людини за модульно-розвивальної системи обґрунтовує зміст етапів її самотворення залежно від:

- 1) інноваційних періодів цілісного модульно-розвивального оргциклу (*інформаційно-пізнавальний, нормативно-регулятивний, ціннісно-естетичний, духовний*);
- 2) послідовності психомистецьких технологій безперервної розвивальної взаємодії у класі (*проблемно-ситуативна – добування суб’єктом знань, регуляційна – нормування особистістю знань і вмінь, цілісно-естетична – поширення індивідуальністю здобутого культурного досвіду, спонтанно-духовна – самореалізація універсума*);
- 3) механізмів перебігу вчинку (*ситуація – поведінка, мотивація – діяльність, дія – вчинок-подія, післядія – рефлексія*);
- 4) окремої актуалізованої ієрархії соціальних установок (*елементарні, соціальні, загальнолюдські, ціннісні, сенсу життя*).

Кожний учень під час проходження інноваційного циклу використовує складний набір особистісних *мислешем* для осмислення і пізнання світу, що утворюють загальну злагоджену структуру, засоби якої переробляють і забезпечують функціонування інформації у психодуховній сфері учасників навчання, виховання й освіти.

Модульно-розвивальний оргпроцес спричинює функціонування семи основних модальностей самоустановок, які на кожному періоді цього циклу внутрішньо організуються як різногармонійне взаємодоповнення чотирьох складових позитивної Я-концепції учня. Занурення вчителя і учнів у пізнавальні, нормативні, цілісно-естетичні і тим більше духовні пласти соціокультурного досвіду актуалізує більшу кількість соціальних установок, які в сукупності забезпечують перехід на вищій рівень функціонування зазначених диспозицій й, відповідно, модальностей.

Навчання, виховання, освіта й самореалізація за модульно-розвивальної оргсистеми – соціальні форми культуротворчого й водночас організованого самотворення підростаючим поколінням самих себе як учасників актуального громадянського загалу. Оптимальні умови такого самотворення описує інтегральна модель функціонування навчального модуля, з котрої випливає, що *процеси навчання* переважно актуалізують когнітивну складову на інформаційно-пізнавальному періоді, *процеси виховання* – емоційно-оцінкове наповнення нормативно-регуляційного періоду, *освіти* – поведінкову доміную ціннісно-естетичного періоду, а *процеси самореалізації* – спонтанно-духовну сферу людини духовного періоду.

Аналіз таких параметрів міні-модуля, як завдання, наступність, час, темп, обставини, технологія, забезпечення, контроль, помилки, у контексті альтернативності пізнавально-трансляційної та соціально-культурної парадигм освіти показує, що вона виходить за межі навчальної діяльності гімназистів й функціонує в організаційному кліматі багатопроектної освітньої діяльності, котра реалізує психосоціальні можливості кожного на індивідуальному рівні організації їхнього ментального досвіду і дає змогу досягнути вершини розумової і духовної зрілості, а тому всіляко сприяє створенню позитивної Я-концепції.

Я-образ – це чуттєва форма психологічного явища, котра має в ідеальному плані просторову організацію і часову динаміку, а в прагматичному – зорієнтує суб’єкта у конкретній соціальній ситуації, спрямовуючи його активність на досягнення поставленої мети чи розв’язання певної задачі.

Поняття Я-образ, тобто пізнавальний зміст уявлень про себе, характеризує окрему закономірність людської поведінки. У кожній ситуації освітнього дійства на модульному занятті учень формує відмінний Я-образ і змушений реагувати на нього відповідно до вимог

цієї ситуації. Деталізоване самовиявлення постійно розвивається завдяки емоційному насиченню пізнавальної активності та зосередженню уваги учня на проблемних блоках змістового оргмодуля, актуалізації його мотиваційних резервів і передчуття власної компетентності, а також шляхом внутрішнього “вростання” у ситуації вільного вибору та позитивного задачно-діалогічного прийняття навчальних завдань установчо-мотиваційного та змістово-пошукового етапів освітнього оргпроцесу.

Позитивний образ власного Я кожного учня – ключ не лише до ситуативного зреалізування його поведінки, а й соціального утвердження як освітянина-суб’єкта, тобто носія предметно-практичної, щонайперше культуротворчої, оргдіяльності. Я-образ учасника модульно-розвивального навчання спричиняє актуалізацію більшої або меншої панорами його можливостей, конкретизуючи те, що він у змозі чи не в змозі здійснити.

Оптимально спроектована послідовність пошуково-пізнавальних завдань інформаційно-пізнавального періоду цілісного організаційного циклу освітнього процесу за умов її психомистецького втілення сприяє прискореному формуванню адекватного образу Я кожного учня, що створює надійне ментальне підґрунтя для зрілого вияву когнітивної складової їхніх Я-концепцій. Це експериментально доводять *результати тестувань та опитувань* і виявляють такі психосоціальні характеристики учасників паритетних взаємостосунків: професійно-рольову ідентифікацію (“Я – хороший учитель”, “Я – здібний (розумний) учень” та ін.), наявність гуманно-особистісних пріоритетів (повага вчителя до учнів, розуміння та любов до них, внутрішнє прийняття учнями особистості вчителя), внутрішню цілісність й узгодженість між модальностями Я-образу (реальним, свідомим, інформаційним, ідеальним), відносну стабільність уявлень про себе як педагогів, так і вихованців, перевагу моральних суджень над оцінковими щодо себе та інших, загальний позитив життєдіння, орієнтування на культурність і духовність міжсуб’єктних контактів.

При модульно-розвивальному навчанні знання подаються не в готовому вигляді, а здобуваються кожним шляхом психологічно організованої дослідницької діяльності, основний зміст якої становить формулювання й доведення гіпотез, припущень, версій щодо способів розв’язання навчальних проблем. *Самотворення цілісного Я-образу здійснюється через пошукові спроби*, котрі спрямовані на те, щоб побачити ідею, яка реалізується за допомогою мисленневих операцій, пробних дій, постійного експериментування. Результатом такої взаємодії ми спостерігаємо здобуті учнями гімназії особистісні знання, розвинені пізнавальні та комунікативні здібності, культурно збагачений їхній внутрішній світ, як повноправних суб’єктів освітньої діяльності. Водночас внутрішня проблемність розвивається за логікою діалогічних взаємостосунків, яка свідчить про рівність соціальних позицій співрозмовників та внутрішню цілісність й узгодженість між модальностями Я-образу. Тому, ми можемо зробити висновок, що модульно-пошуковий спосіб організації освітнього процесу дає змогу вчителю забезпечити цілісне сприйняття учнями нової порції наукових знань у зіставленні із базовими компонентами як загальнокультурного досвіду, так і їхніх реальних ментальних набутків, внутрішньо побачити теоретичну систему, а не самі наукові факти.

Отже, за наявності проблемних завдань на інформаційно-пізнавальному періоді модульно-розвивального оргциклу, а також соціокультурних умов дії ситуативного механізму вчинку, системи установок та проблемно-діалогічної технології добування знань формується позитивний Я-образ у суб’єкта навчально-виховного процесу.

При цьому виконання учнем низки суб’єктивних вимог організаційно-освітньої поведінки забезпечує збагачення власного досвіду, а відтак і розвитку Я-образу, новими знаннями і пізнавальними умінями, тому він стає спроможним до їх творчого ситуативно-когнітивного застосування та поширення. Психоорганізаційне досягнення ним рівня очевидної суб’єктивності зумовлює розвиток на перших двох етапах модульного циклу сукупності пізнавальних здібностей – глибше мислити, раціональніше прагнути, розуміннево осягати, інтелектуальніше відчувати тощо. Тоді учень як суб’єкт навчання здатен перетворити свою життєактивність у предмет пізнавального творення, більш позитивно

ставитись до свого Я-образу, адекватніше оцінювати способи своєї діяльності, внутрішньо контролювати процедуру її проходження та кінцевий результат. Крім того, його суб'єктивність містить всю гаму психоформ розумного людського буття і являє собою особливу гармонійну цілісність.

Становлення Я-образу учня як цілісного суб'єкта на інформаційно-пізнавальному періоді відбувається під час проблемно-теоретичного розгортання міжособистісної розвивальної взаємодії у класі, що зовні виявляється як безперервний процес пошукового спілкування та організаційної співдіяльності вчителя і учнів. Сам момент перетворення індивіда в суб'єкта навчання виникає на першій фазі структурування змістового оргмодуля тоді, коли в уяві гімназиста складається ланцюг із кількох внутрішніх ситуаційно-пошукових дій, котрі спонукають його до власне учбової активності.

Соціально-культурне підґрунтя розвивальних контактів, що активізується за допомогою суб'єкт-об'єкт-суб'єктних взаємостосунків на другому періоді модульно-розвивального оргциклу сприяє формуванню в особистості учня впливової прогностичної самооцінки, високого рівня домагань, самоповаги, емоційної стійкості, позитивного ставлення до себе. Усі ці параметри відіграють важливу роль у становленні цілісно-позитивної Я-концепції гімназиста.

За умов вартісно-діалогічного підходу до процесуального наповнення інноваційного навчання центральною ланкою психологічного впливу є дослідження модульно-розвивальної стратегії в організації цілісно-особистісної фази. Основна соціальна умова реалізації її завдань – проблемний діалог, а визначальні норми і принципи його інноваційної організації – емоційна та особистісна відкритість партнерів-комунікантів, психологічний настрій на актуальний психодуховний стан один одного. В таких проблемно-комунікативних ситуаціях дві особи, за допомогою обопільних вчинкових дій, задають розвивальний простір творення себе через взаємо- і самоздійснення, котрі мають конкретну часову протяжність і створюють картину єдиної та неповторної зворушливо-вчинкової події. Тому впливу у звичайному розумінні не існує: він поступається місцем психологічній єдності індивідуальностей, у якій розгортається творчий учинків процес взаємозбагачення різних ментальних досвідів й виникають передумови для самоспричинення й саморозвитку.

Підводячи підсумок, доцільно ще раз наголосити, що психологічна служба гімназії діє з метою хорони психічного здоров'я всіх учасників педагогічного процесу, сприяє особистісному розвитку учнів на всіх вікових етапах розвитку, створює оптимальні соціально-психологічні умови для саморозвитку особистості. Виходячи із вищезазначеного, можна з впевненістю констатувати, що гімназія йде вірним шляхом. Протягом багатьох років поспіль гімназія користується заслуженим авторитетом серед навчальних закладів міста та області. Гімназія в 2006 році стала лауреатом конкурсу “100 кращих шкіл України” у номінації “Школа шкіл”, що зайвий раз підкреслює авторитет гімназії, обраного нею шляху серед педагогічного загалу міста, області, країни.

Таким чином, структура роботи гімназії динамічна, зміст – постійно оновлений, форми – оптимально збалансовані до професійних запитів. Завдяки обдарованим дітям, творчим учителям, зацікавленій адміністрації гімназія впевнено йде в нове тисячоліття, бачачи кінцеву мету – виховання нової генерації громадян України – інтелектуальних, соціально-зрілих і творчих особистостей.

Христюк Лідія Миколаївна,
*учитель української мови Золотоніської
загальноосвітньої санаторної
школи-інтернату I-III ступенів*

Використання морфемно-словотвірного фонду у навчальній роботі

Поява комп'ютера і можливість моделювання з його допомогою різноманітних мовних об'єктів покликала до життя ідею створення *комп'ютерних*, або *машинних фондів національних мов* – сукупність баз даних та знань про будову та функціонування певної національної мови. Вони мислилися як, з одного боку, скарбниці відомостей про будову та

функціонування мови, а з другого, - як якісно нове фактичне підґрунтя для вивчення мови та опрацювання мовної інформації. Перші такі фонди з'явилися за кордоном (у США, Великобританії, Італії, Франції, Німеччині, Швеції) ще в середині 50-х років минулого століття. Залежно від конкретних завдань, які ставили перед собою розробники таких комп'ютерних систем опрацювання мовної інформації, вони будувалися як словнико- або текстозорієнтовані бази даних про мову.

З 1988 р. колектив дослідників відділу структурно-математичної лінгвістики, очолений д.ф.н. Н.Ф.Клименко, а також Є.А.Карпіловська, Л.І.Комарова, Н.В.Сніжко, Л.П.Кислюк поставили перед собою основне завдання: створити базу даних про морфемну будову сучасного українського слова на матеріалі найбільш показових і різнотипних за способом опису лексикону словників сучасної української мови і розробити засоби автоматизованого укладання морфемних та словотвірних словників, комп'ютерні моделі аналізу та синтезу слів. У різний час з цим колективом працювали математики-програмісти В.С.Карпіловський, Г.В.Коленов, С.Г.Буригін, М.А.Перельмутер, Т.І.Недозим. За характером поставленого завдання створюваний комп'ютерний фонд і було названо **морфемно-словотвірним фондом української мови**. Наприкінці 1991 р. було завершено формування бази даних у форматі та обсягах, передбачених першою чергою реалізації проекту побудови цього фонду. Сам проект і теоретичне осмислення перших результатів його опрацювання було висвітлено у низці публікацій його розробників, як колективних, так і індивідуальних. Від початку реалізації цього проекту паралельно здійснювалися формування словникозорієнтованої бази даних морфемно-словотвірного фонду української мови та виконання власне дослідницьких лінгвістичних завдань. За матеріалами фонду було укладено комп'ютерні "Словник символічних моделей морфемної будови слова", "Словник афіксальних морфем української мови" (виданий у паперовому вигляді 1998 р.), "Кореневий гніздовий словник української мови" Є.А.Карпіловської (К., 2002). У версії словника 127 найчисельніших словотвірних гнізд українських іменників, дієслів, прикметників, числівників, у складі яких описано понад 16 тис. слів активного складу сучасною українського лексикону.

База даних морфемно-словотвірного фонду Інституту мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України 7 зон інформації: 1 головна і 6 залежних, які складають так званий **інформаційний кортеж** до головної зони із вміщеним у ній об'єктом опису - словом, поділеним на морфемні. Зони інформаційного кортежу містять інформацію про наявність слова в реєстрах словників-джерел формування фонду та про його частиномовну належність. Як джерела формування бази даних фонду відібрано 5 словників сучасної української мови з різними аспектами опису слів, що й зумовило різний спосіб представлення в цих словниках кількісного та якісного складу сучасного українського лексикону. Це: тлумачний "Словник української мови" в 11 тт. (К., 1970-1980) (далі - СУМ), 2-томний словник-довідник І.Т.Яценка "Морфемний аналіз" (К., 1980-1981), 2-томний "Частотний словник сучасної української художньої прози" (К., 1981), "Словник іншомовних слів" за ред. О.С.Мельничука (К., 1974) та орфографічна частина "Словника-довідника з правопису та словоживання" С.І.Головащука (К., 1989), яка містить багато нових слів, що не потрапили до реєстру СУМу. Отже, реєстри названих словників доповнювали один одного, а в результаті дали можливість сформувати певне об'єктивоване й різноаспектне представлення складу сучасного українського лексикону.

Зведений за матеріалами цих словників реєстр слів сучасної української мови - стрижень морфемно-словотвірного фонду - налічує 166385 одиниць (для порівняння - реєстр СУМу містить близько 137 тис. слів, академічного "Українського орфографічного словника" 2002-го року - понад 143 тис. слів). 2003 р. у видавництві "Перун" (Ірпінь) вийшов друком "Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики" (укладачі В.Т.Бусел, М.Д.Василега-Дерибас, О.В.Дмитрієв, Г.В.Латник, Г.В.Степенко), реєстр якого містить понад 253 тис. слів. Це на сьогодні вичерпний перелік українських слів, засвідчених словниками та енциклопедіями, виданими в Україні у другій половині ХХ і в перші роки

XXI століть.

За правилами синхронного морфемного аналізу у словах виділено мінімальні значущі одиниці – морфемі – 5-ти класів: корені, префікси, суфікси (до них залучено і дієслівний постфікс -ся), флексії канонічних форм слів і в складних словах-композиціях – з'єднувальні голосні. Для кожного класу морфем вироблено спеціальні маркери. Корінь подано у скісних дужках. Префікси в простому слові позначені знаком & (амперсант), якщо їх більше одного, то вони один під одного відокремлені знаком +. У складних словах префікси, розташовані між коренями, позначено символом :. Суфікси в простому слові містяться між знаками скісної дужки кореня і комою як показником межі зони слова. Якщо суфіксів більше одного, то вони також відокремлюються один від одного знаком +. У складних словах між коренями суфікси позначено символом \$. Перед флексіями як у простих, так і в складних словах ставиться знак *, цей знак без літер після нього позначає нульову флексію. У слові обов'язково відзначено наголос (наголоси – у складних словах на зразок *думати-гадати*). Для унаочнення йотації, що відбувається на морфемних швах, до запису морфемної будови слова вводиться літера j. До кожного слова обов'язково подано інформацію про його частиномовну належність. Крім 10 частин мови, виділених у традиційній граматиці, спеціальними символами у цій зоні позначено дієприкметники та дієприслівники як лексико-граматичні розряди слів зі своєрідними формальними, змістовими та функціональними властивостями. Символи обрано за першою літерою найменування частини мови; в разі збігу перших літер найменувань використовувалися двобуквені символи, пор.: **І** – іменник, **Д** – дієслово, **П** – прикметник, **ПС** – прислівник, **З** – займенник, **Ч** – числівник, **ПР** – прийменник, **ЧК** – частка, **С** – сполучник, **В** – вигук, **ДП** – дієприкметник та **ДС** – дієприслівник.

Кількість зон словникової інформації у конкретних записах бази даних залежить від наявності / відсутності слова в реєстрах словників-джерел її формування. Максимальна кількість зон за реєстрами словників – 5, мінімальна – 1, а отже, максимальний запис у базі містить 7 зон інформації, мінімальний – 3 обов'язкові: зони слова, інформації за одним із словників-джерел та показника частиномовної належності. Для зони кожного словника також вироблено спеціальні маркери, зорієнтовані на назву, тип словника або прізвище його укладача: **М** – словник "Морфемний аналіз"; **Т** – тлумачний словник, **Р** – "Частотний словник сучасної української художньої прози", **Х** – "Словник іншомовних слів" та **Г** – словник С.І. Головашука. Для зон словників, що мають праву, пояснювальну, частину, в датологічній моделі передбачено введення, крім позначення самого словника, змістової інформації – наповнення зони, а саме: для зон **Т** та **Х** – кількість значень слова, а для зони **Г** – показник абсолютної частоти вживання слова у півмільйонній текстовій вибірці, на основі якої було укладено "Частотний словник сучасної української художньої прози". Ось, наприклад, як виглядає у записах бази даних морфемно-словотвірному фонду інформація про слова *комп'ютер, мова, український, лінгвістика, студент*.

&/комп'ютер*, Т1, G, X1, I

&/мов/*а, Т6, F129, I

&/україн/ськ*ий, М, Т2, F94, П

&/лінгв/істик*а, М, Т1, X1, I

&/студ/ент*, Т1, F56, I

Записи дають змогу виявити ступінь вживаності того чи іншого слова, показником якого може служити наявність такого слова в одному чи більше словників. З огляду на якість реєстрів словників-джерел бази можна встановити причину того чи іншого ступеня вживаності лексеми. Наприклад, якщо слово зустрілося лише в словнику "Морфемний аналіз", словнику іншомовних слів або в словнику С.І. Головашука, реєстри яких широко подають різногалузеву термінологічну лексику, то мале поширення його в загальномовному лексиконі можна пояснити спеціалізованим характером його семантики. Якщо ж слово трапилося лише в частотному словнику сучасної української художньої прози, в реєстрі якого чимало індивідуально-авторських новотворів, розмовної, а то й жаргонної лексики, то

ступінь вживаності таких лексем можна пояснити оказіональним характером таких одиниць. Наприклад, до лексем з обмеженою сферою вживання належать такі слова, відзначені лише реєстром "Частотного словника сучасної української художньої прози":

- &/рад/іс+н+о-/б!л/*ий, F1, П
- &/фарт/ов*ий, F1, П
- &/філіжаноч/к*a, F1, I
- &/рай//гус/ак*, F1, I

або лексеми, відзначені лише реєстром "Словника іншомовних слів":

- &ана/лог/ов*ий, X1, П
- &/гум/ін+ов*ий, X1, П

Максимальний ступінь вживаності мають слова, засвідчені реєстрами всіх словників-джерел, пор.:

- &/абстракц/іj*a, M, T3, F1, X3, G, I
- &/гімназ/ іj *a, M, T1, F12, X1, G, I

Зауважимо однак, що цей критерій не завжди дозволяє зарахувати такі лексеми до ядра сучасного українського лексикону, оскільки принаймні в художніх прозових текстах вони мають, як бачимо, низьку частоту вживання. Отже, для з'ясування активності тієї чи іншої лексеми в сучасній українській мові показник її залучення до словників, різних за способом формування та опису реєстрів, слід узгоджувати з показниками частоти її вживання в текстах різних функціональних стилів та різної тематики.

На основі цієї основної бази даних створено кілька похідних від неї баз, баз-сателітів, які містять інформацію про морфеми окремих класів у складі її слів, а також про моделі морфемної будови таких слів. Таких баз-сателітів 6: 5 - для морфем окремих класів і 1 - для моделей морфемної будови слів, що становлять організовані сукупності символів-маркерів класів морфем. Бази даних про морфеми окремих класів побудовано у вигляді упорядкованих за алфавітом реєстрів конкретних морфем - коренів, префіксів, суфіксів, флексій та з'єднувальних голосних з показниками їхньої частоти вживання в словах основної бази. Порядкові номери морфем у реєстрах баз-сателітів важливі для подальшого опрацювання морфемної структури слів і для зберігання й перетворення основної бази даних, оскільки структури реальних слів у разі потреби можна замінити сукупностями порядкових номерів морфем, що входять до їхнього складу.

Наприклад, база префіксів, реєстр якої налічує 145 одиниць (морфем у реальних словах мови), виглядає таким чином:

Порядковий номер	Префікс	Кількість вживань у словах реєстру ³¹
1.	<i>a</i>	198
2.	<i>ан</i>	69
3.	<i>анти</i>	142
4.	<i>архі</i>	19
5.	<i>без</i>	1099
6.	<i>в</i>	3267
7.	<i>ви</i>	4296
8.	<i>від</i>	3018
9.	<i>віді</i>	74
10.	<i>відо</i>	5

Одиницею опису в базі даних про моделі морфемної будови слів є послідовність символів класів морфем у складі конкретних слів основної бази. Вони згруповані в реєстрі навколо моделей з мінімальною кількістю певних символів, а отже, сама ця база подає можливе розгортання певних ядерних моделей морфемної будови слова. Наприклад, вище з морфемної сітки простих іменників ми дізналися, як в ній може ускладнюватися - "розгортатися" вліво та вправо - модель морфемної будови слова **R**. А ось як вона може розгортатися в складних словах. Коло кожної такої моделі подано кількісні показники її

реалізації в словах фонду

Порядковий номер	Модель	Кількість слів
1.	R	8823
2.	RR	1929
3.	RRR	240
4.	RRRR	14
5.	RRRRR	2
6.	RRRRS	1
7.	RRRRSRFRS	1
8.	RRRRSF	5
9.	RRRRF	1
10.	RRRRFRF	2

Усього в цій базі 694 символні моделі: 51 - для простих і 643 - для складних слів. Це в стисненому вигляді механізм творення морфемної будови слів сучасної української мови, а морфемні сітки, або орієнтовані графи впорядкування таких одиниць становлять моделі такого словопороджувального механізму мови.

Для роботи користувачів як з основною базою даних, так і з базами-сателітами створено спеціальний *інтерфейс* - засоби доступу до них і отримання з них потрібної інформації. Такий засіб зв'язку між користувачем і базою даних у морфемно-словотвірному фонді становить діалогова система "МОРФОЛОГ", яка дозволяє працювати з базою в інтерактивному режимі, її створили лінгвісти-розробники фонду (Н.Ф.Клименко та Є.А.Карпіловська) разом з математиками-програмістами (С.Г.Буригіним, МАПерельмугером та В.С.Карпіловським). Інтерактивний, або онлайнний режим, режим опрацювання інформації в масштабі реального часу на відміну від так званого пакетного режиму уможливорює роботу з інформацією бази з втручанням користувача в процес її опрацювання або з можливим візуальним (на дисплеї комп'ютера) контролем ходу виконання поставленого завдання. Крім того, система «МОРФОЛОГ» дає змогу користувачеві вибрати той масив інформації, який його цікавить: основну чи залежні бази, загальну інформацію про склад бази, в основній базі працювати тільки зі словом без інформаційного кортежу до нього чи із записом в базі в цілому (СЛОВО + його інформаційний кортеж), а також визначити різновид роботи з базою: виконання дослідницьких завдань, одержання з бази довідкової інформації чи редагування записів бази даних. Для роботи з окремим словом чи зі словом та інформаційним кортежем до нього створено спеціальні засоби переведення запису слова в морфемах в його орфографічний запис і навпаки. Для цих різновидів роботи з базою розроблений спеціальний інтерфейс з відповідним *меню*. Меню називають певний виведений на екран дисплею список можливих способів (режимів) роботи з базою даних. У системі "МОРФОЛОГ", меню має вигляд дерева впорядкування типів інформації про слово, поданих в основній базі даних. У свою чергу, кожен з типів інформації, вміщених у такому дереві, становить окремий спосіб доступу й роботи з базою для одержання з неї такого роду інформації.

Список використаної літератури

1. Карпіловська Є.А. Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика: Підручник. Є Донецьк: ТОВ «Юго-Восток», Лтд», 2006. – 188 с.

Чумаченко Олег Анатолійович

директор Кам'янського еколого-економічного ліцею
Кам'янської районної ради Черкаської області

**Модель інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу:
«Впровадження інтеграційних форм організації навчально-виховного процесу при
підготовці випускників для успішної професійної кар'єри» Кам'янського
еколого-економічного ліцею**

Поняттям "*інновація*" позначають нововведення, новизну, зміну, введення чогось

нового. Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання; в організацію спільної діяльності вчителя і учня, вихованця. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів і цілих колективів.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується відходом від тоталітарної уніфікації і стандартизації педагогічного процесу, інтенсивним переосмисленням цінностей, пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання. Цей процес не може бути стихійним. Він потребує управління.

Основу інноваційних процесів в освіті складають дві важливі проблеми педагогіки – проблема вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду та проблема впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику. Результатом інноваційних процесів слугує використання теоретичних і практичних нововведень, а також таких, що утворюються на межі теорії і практики. Учитель може виступати автором, дослідником, користувачем і пропагандистом нових педагогічних технологій, теорій, концепцій.

Логічним є висновок про те, що впровадження інновацій в освіту є і необхідністю, і вимогою, і завданням, і об'єктивною реальністю.

Управління інноваційним процесом передбачає аналіз і оцінку введених учителями педагогічних інновацій, створення умов для їх успішної розробки і застосування. Водночас керівники навчального закладу проводять цілеспрямований відбір, оцінку й застосування на практиці досвіду колег, нових ідей, методик, запропонованих наукою. Таким чином, управління педагогічними новаціями – це процес цілепокладання, планування, організації, мотивації, контролю, якісних змін у роботі освітніх закладів. Управління новаціями має циклічний характер і завжди орієнтоване на результат.

Дана робота ставить за мету дати уявлення про впровадження інтеграційних форм організації навчально-виховного процесу при підготовці випускників для успішної професійної кар'єри Кам'янського еколого-економічного ліцею.

Апробація проекту: ліцей лауреат Всеукраїнського конкурсу «100 кращих шкіл України - 2006» у номінації школа професійної кар'єри.

ОПИС ІННОВАЦІЇ

Мета впровадження нововведення:

- вивчення новітніх навчальних технологій та застосування їх у навчально-виховному процесі;
- розробка і впровадження в навчально-виховний процес інтегрованих уроків теоретичного і практичного навчання;
- активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- підвищення якості загальноосвітньої підготовки випускників ліцею.

Ресурсоємкість нововведень. Шляхи залучення додаткових та вдосконалення наявних ресурсів.

Відповідний кадровий потенціал. Активізація участі педагогічних працівників у створенні інтегрованих уроків. Використання Internet.

Технологія впровадження

На початку роботи були складені план і програма з інноваційної діяльності творчої групи під керівництвом директора ліцею, викладача вищої категорії, вчителя-методиста О.А.Чумаченка. Головною метою розробки і запровадження інтегрованих уроків з теоретичного і практичного навчання, загальноосвітніх предметів було підвищення рівня знань учнів, формування у них творчого мислення і уміння використовувати набуті знання в умовах виробництва і професійної діяльності. Також це дає можливість економно використовувати навчальний час і більше уваги приділяти інтерактивним формам роботи на уроках, коли учні самостійно добувають знання і використовують їх уже в ситуаціях, наближених до повсякденного життя і виробництва. При такій системі організації навчального процесу учень стає головною фігурою навчально-виховного процесу. В такій

ситуації на педагога покладається подвійна відповідальність: бути тактовним, знаючим помічником і створити такі умови навчання, коли учень забезпечується необхідними інформаційними матеріалами, а структура уроку сама допомагає учню активізувати свою діяльність. Завдання педагога полягає в поглибленні власних знань з інших предметів чи професійної підготовки, в пошуку засобів, які можуть забезпечити для учнів реалізацію їх здібностей і вияв ініціативи.

Система інноваційної діяльності педагогічного колективу співпадає з роботою над єдиною навчально-методичною темою ліцею: **«Розвиток інтелектуального потенціалу учнів шляхом співпраці з науково-дослідними лабораторіями та культурними об'єднаннями»** (восени 2007 року в ліцеї успішно відбувся семінар директорів ліцеїв і гімназій Черкащини присвячений цьому питанню). Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В.О.Сухомлинського спільно з Черкаським обласним інститутом післядипломної освіти педагогічних працівників було проведено Всеукраїнський науково-практичний семінар **„Освітнянські бібліотеки України в реалізації програми рівного доступу до якісної освіти”**. 21 жовтня 2008 року літературна студія ліцею "Джерельце" в музеї Пушкіна і Чайковського під керівництвом Ганни Соколової взяла активу участь у семінарі бібліотекарів.

Ця тема обрана і є актуальною тому, що:

- анкетування і аналіз педагогічної діяльності викладачів ліцею показало, що 75% педагогів готові до інноваційної діяльності. Проведення навчально-виробничої практики для екологів (Л.В.Ювшин, Л.Н.Бугакова) і економістів (Л.І.Гетьман) отримало високу оцінку на конкурсі педагогічних технологій «Освіта Черкащини»;
- моніторинг навчальних досягнень учнів екологічного і економічного профілів показав, що в класах де інтеграція теоретичного і практичного навчання вже стала системою, якісний показник знань і навичок учнів набагато вищий, ніж там де проводились традиційні уроки. Вчитель математики В.С.Чумаченко зі своїми юними науковцями дослідили «Залежність змін артеріального тиску людини від змін атмосферного тиску» (статистичний аналіз). Вони нагороджені Дипломами переможців обласного етапу конкурсу МАН в секції прикладної математики.
- на науковому рівні проблемою інтеграції займається директор ліцею Чумаченко Олег Анатолійович, він є науковим керівником науково-дослідницьких робіт Малої академії наук України на теми «Адаптація електронного макету в Internet-публікацію на прикладі розробки Web-сайту відділення Малої академії наук ліцею Камелія» (*друге місце обласного етапу конкурсу МАН 2007 року*), «Конструювання та створення еколого-економічної інформаційної системи на прикладі сайту "Технології утримання та розмноження страусів в умовах Черкащини» (*перше місце обласного етапу конкурсу МАН 2008 року, Диплом за кращу Web-розробку на Всеукраїнському чемпіонаті «Екософт-2008»*) та «Проектування і розробка Web-сайту державного підприємства Кам'янський спиртогорілчаний комбінат за допомогою HTML та JavaScript» (*робота 2009 року*).

Шляхи реалізації інноваційного проекту:

Відповідно до державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття) головними стратегічними завданнями реформування змісту освіти України особливо важливими для навчально-виховних закладів можна вважати такі, як:

- вироблення державних стандартів, формування системи і обсягу знань, умінь, навичок, творчої діяльності;
- відбір і структурування навчально-виховного матеріалу на засадах **диференціації й інтеграції**;
- органічне поєднання в змісті освіти його загальноосвітньої і фахової складових відповідно до освітніх рівнів та особливостей регіонів України;
- орієнтацію на **інтегральні курси**, пошук нових підходів до структурування знань як засобу **цілісного розуміння та пізнання світу**;

- оптимальне поєднання гуманітарної і природничо-математичної складових освіти, теоретичних і практичних компонентів.

Все це і спонукало педагогічний колектив до пошуку більш якісних і сучасних форм організації навчально-виховного і навчально-виробничого процесів. Так, на думку колективу, саме запровадження інтегрованих уроків теоретичного і практичного навчання при підготовці ліцеїстів дає можливість підвищення якості знань і рівня конкурентно спроможності випускників.

При реалізації інноваційного проекту по запровадженню інтеграційних процесів навчання важливе місце має модель управління цим проектом. Перш за все необхідно було з'ясувати готовність до такої діяльності членів педагогічного колективу, ступінь їх обізнаності з інтеграцією, як формою організації навчально-виховного процесу. Були розроблені діагностичні анкети, які виявили педагогів, здатних до інноваційної діяльності. Вони були об'єднані в творчу групу, що розробила план дій на найближчий час і на перспективу. Голови методичних комісій на засіданнях методичних комісій проінформували своїх колег про можливість розробки інтегрованих уроків і особливий акцент зробили на інтеграцію теоретичного і практичного навчання.

Першим кроком до інтеграції знань учнів можна вважати встановлення між предметних зв'язків, які відображають системний підхід до сучасної освіти, тенденцію до інтеграції знань у сучасній науці і виробництві в цілому та проведення нетрадиційних уроків. Це дає можливість доповнити і поглибити знання учнів, розвинути інтерес до предметів екологічного та економічного профілів, формувати у них компетенції, яких потребує сучасне життя, зокрема: соціальні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку та самоосвіти, продуктивної та творчої діяльності.

Педагогічний колектив в своїй діяльності обрав інтеграцію теоретичного і практичного навчання як ідею дослідження, намагаючись створити такі інтегровані курси, які дають змогу в розв'язанні дидактичних проблем з підвищення якості фахових знань, формування наукового світогляду учнів, вироблення загальних поглядів на розвиток сучасного виробництва.

Наступним кроком у реалізації обраного інноваційного проекту став етап науково-теоретичного обґрунтування і розширення інформаційного простору, а також безпосереднє створення умов для проектної діяльності педагогів. Ліцей має досить велику підписку на фахові журнали, матеріали яких і використовуються в роботі педагогів. Існує змістовна картотека літератури з інтеграційних процесів, яка весь час поповнюється. В методичному кабінеті і бібліотеці зроблені підборки матеріалів з цього питання.

Кожна методична комісія обирала свій напрямок у створенні інтеграційних уроків. Так методичні комісії загальноосвітніх предметів (суспільно-гуманітарних і природничо-математичних) від використання міжпредметних зв'язків на своїх уроках перейшли до детального вивчення програм. Разом з викладачами спецкурсів знаходили спільні питання, що розглядались окремо на кожному предметі. Ці питання в подальшому ставали спільними темами інтеграційних уроків.

Перед колективом виникла проблема більш ґрунтового наукового забезпечення інноваційної діяльності. Тому проводилось навчання з усіма членами педагогічного колективу, а також надавалась можливість кожному, враховуючи його професійний рівень, психоемоційні особливості, займатись самоосвітою з цього питання, використовуючи Internet.

Також були заплановані і проведені практичні семінари з фрагментами інтеграційних уроків на теми:

1. Інтеграція знань природничих предметів (викладач хімії, вчитель-методист Л.Н.Бугакова і викладач біології та екології, вчитель-методист Л.В.Ювшин)
2. Роль особистості педагога в організації навчально-виховного процесу (викладач фізики Н.Ю.Бойко і викладач математики Л.І.Зайцева)

3. Особливості розробки і проведення інтеграційних уроків. Алгоритм створення інтеграційних уроків (лекція вчителя-методиста інформатики О.А.Чумаченко, і фрагмент уроку викладача математики В.С.Чумаченко)
4. Розвиток ділової активності учнів на уроках суспільно-гуманітарних дисциплін (викладач економіки і права, вчитель-методист Л.І.Гетьман та викладач історії Т.М.Безверха)
5. Твір-роздум на тему: «Хто над ким володарює – золото над людиною чи людина над золотом?» (викладач української мови і літератури, старший вчитель Г.П.Соколова).

Потім почалось здійснення проектування членами творчої групи і цей проект успішно втілюється в навчально-виховний процес майже усіма членами педколективу. Проведення таких уроків стало однією із форм активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

У Кам'янському еколого-економічному ліцеї проблема інтеграції знань учнів набуває особливої актуальності у зв'язку з впровадженням прогресивних технологій і використанням нових матеріалів. Головна мета інтегрованого курсу: навчити учнів розглядати одні і ті самі явища, проблеми в різних ситуаціях і системах, застосовувати теоретичні знання на практиці, творчо підходити до вирішення проблемних ситуацій. Такі курси відіграють позитивну роль, частково усуваючи багатопредметність та необґрунтоване дублювання навчального матеріалу. Тому інтегровані уроки – це ефективний засіб, який дає змогу розв'язати такі дидактичні проблеми, як підвищення якості фахових знань, формування наукового світогляду учнів.

Таку форму роботи започаткувала Н.Ю.Бойко. Вона викладає фізику і водночас є науковим керівником дослідницьких робіт Малої академії наук науково-технічного відділення (Михайло Бойко – переможець Всеукраїнського етапу конкурсу МАН України). Спираючись на досконалу матеріально-технічну базу, вона майже 50 відсотків програми з теорії і практики об'єднала в інтегровані уроки, де вона має можливість надати учням теоретичний матеріал, продемонструвати прийоми роботи на комп'ютері, застосувати різноманітні інтерактивні методи організації навчального процесу. Моніторинг навчальних досягнень її учнів показав, що вони набагато свідоміше використовують свої теоретичні знання в процесі виконання практичних завдань, творчо підходить до вирішення проблемних питань, вміють правильно і логічно коментувати свої практичні дії.

Інтегровані уроки, турніри та конкурси на основі методичного, психологічного та дидактичного обґрунтування дають змогу усунути недоліки як у навчально-виховному процесі, так і в професійній діяльності майбутніх фахівців, а саме: недостатню мотивацію вивчення загальноосвітніх та загально технічних предметів, необґрунтоване дублювання та різний підхід до трактування спорідненого навчального матеріалу, несинхронність вивчення окремих тем, порушення наступності вивчення окремих тем, порушення наступності у вивченні предметів різних циклів тощо.

З 2006 року запроваджує у свою роботу особистісно-орієнтоване навчання викладач математики В.С.Чумаченко. Починає таку роботу з кожною групою Вікторія Станіславівна з психологічних тестів і анкет, які обробляє разом з психологом, і потім має уявлення про особисті якості кожного учня, а вже тільки потім з'ясовує рівень підготовки з математики. З кожної теми викладач готує індивідуальну папку для кожного учня, де міститься необхідний теоретичний матеріал, довідковий матеріал, картки-завдання з алгоритмом розв'язання, приклади рішення, завдання для контролю, самоконтролю, для відпрацювання теми, якщо учень був відсутній на попередньому уроці. Кожен учень може обирати для себе відповідний рівень складності завдання. Ця кропітка робота викладача дає результати не зразу, але вже на другому курсі учні володіють вмінням самостійно добувати і удосконалювати знання, мають стійкий інтерес до предмету, і, як показує, досвід, підвищують рівень знань з математики. Особливу зацікавленість викликають уроки, коли вчитель використовує комп'ютерні технології. Викладач добре володіє комп'ютером, користується Інтернетом і вже декілька уроків підготувала з використанням комп'ютерної техніки.

Таким чином педагогічний колектив Кам'янського еколого-економічного ліцею

використовує інноваційні технології в навчально-виховному процесі. Результати інноваційних впроваджень розглядаються на засіданнях методичних комісій, педрадах, аналізуються. Це дає можливість коригувати плани навчально-методичної роботи, вносити туди нові заходи і форми роботи.

Навчальний рік закінчується творчими звітами педагогів про результати інноваційної діяльності. Ці звіти доповнюються результатами моніторингових досліджень роботи педагога протягом навчального року і якості знань учнів.

Результативність та ефективність впровадження інновацій

- активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- підвищення інтересу до майбутніх професій;
- забезпечення дієвості знань;
- підвищення рівня доступності і узагальненості навчального матеріалу.

Всі випускники ліцею 2008 року за результатами зовнішнього незалежного оцінювання стали студентами престижних університетів України: Київський національний університет імені Шевченка, Національний медичний університет імені Богомольця, Київський національний економічний університет імені Гетьмана, Одеська національна юридична академія, Національний аграрний університет, Черкаський державний технологічний університет.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про інноваційну діяльність". – 4 липня 2002 р.
2. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні". – 16 січня 2003 р.
3. Ампілогова Л. Інноваційна освітня діяльність – вимога часу // Завуч.— 2003.— №11.— С.4–5.
4. Буркова Л. Гіпотетична побудова моделі адаптивної експертної системи освітніх інновацій // Рідна школа.— 2003.— №9.— С.26–28.
5. Ващенко Л. Інноваційні процеси в системі загальної середньої освіти: особливості управління // Освіта і управління.— 2001.— №4.— С.59–68.
6. Ващенко Л. Проектування інноваційно-розвиваючого середовища в освіті // Неперервна професійна освіта: теорія і практика.— 2002.— Вип. 3.— С.20–27.
7. Зерна педагогічної інновації: Хрестоматія / Уклад.: Л.В.Буркова, Н.Ф.Федорова.— К.: Київ. правда, 2001.— 120 с.
8. Остапчук О. Інноваційний розвиток педагогічних систем в умовах модернізації освіти // Директор школи, ліцею, гімназії.— 2003.— №5–6.— С.153–161.
9. Підласий А. Оптимізація навчально-виховного процесу: педагогічні інновації // Освіта і управління.— 2001.— №4.— С.59–68.
10. Химинець В.В. Інновації в сучасній школі. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2004.– 165 с.

Шелудько Оксана Іванівна,

*Петропавлівський НВК, Городищенський р-н,
вчитель математики*

Робота « за варіантами» як один з видів організації навчальної роботи з учнями різних індивідуально-психологічних особливостей

Широке впровадження в навчальний процес сучасних засобів збирання, зберігання, опрацювання, подання, та передачі інформації відкриває широкі перспективи щодо гуманітаризації освіти і гуманізації навчального процесу, поглиблення та розширення теоретичної бази знань і надання результатам навчання практичного значення, активізації пізнавальної діяльності, створення умов для повного розкриття творчого потенціалу дітей з урахуванням їхніх вікових особливостей і життєвого досвіду, індивідуальних нахилів, запитів і здібностей.

Разом з тим виникає цілий ряд проблем, що стосуються змісту, методів, організаційних форм навчання, обов'язкових рівнів знань, яких має досягти кожна дитина.

Це стосується і навчання математики.

На сьогодні розроблено значну кількість програмних засобів, що дозволяють розв'язати за допомогою комп'ютера досить широке коло математичних задач різних рівнів складності. Сучасний комп'ютер, як засіб навчання, і його програмне забезпечення мають надзвичайно потужні можливості стосовно організації навчального процесу. В основному дослідники пов'язують це із такими факторами активізації пізнавальної діяльності учнів на уроці, як наочність, емоційність, індивідуалізація навчання. Як відомо, інформація, яку сприймає учень за комп'ютером, може бути звуковою та візуальною, що значною мірою впливає на запам'ятовування навчального матеріалу. Але не завжди використання новітніх технологій сприяє формуванню життєвої компетентності школярів, дає можливість розв'язання проблеми розвитку людини як соціальної істоти, становлення її як особистості. По суті, соціалізація - це процес діяльності людини через спілкування, гру, навчання, пізнання, працю. Використання ж комп'ютерних програм дає можливість учневі розв'язувати окремі задачі, не знаючи відповідного аналітичного апарату, методів і формул, правил перетворення виразів тощо. Використання подібних програм дає можливість у багатьох випадках зробити розв'язування задач настільки ж доступним, як просте розглядання малюнків чи графічних зображень.

Чи сприяє це математичній соціалізації? Чи може таке викладання математики відбивати діалектику пізнання дійсності та побудови самих математичних теорій на основі практики? Чи може таке викладання складати основу математичної культури, математичної компетентності?

Поява програмного забезпечення не повинна в цілому вплинути на процес навчання, не повинна витіснити диференціації навчання. Ще В.О.Сухомлинський говорив: «До кожного учня треба підійти, побачити його труднощі, кожному необхідно дати тільки для нього призначене завдання».

У сучасній дидактиці співіснують поняття диференціації і індивідуалізації навчання, які недостатньо розмежовані. Саме використання інформаційних технологій є одним з форм індивідуалізації, зворотного зв'язку, розширенню наочності, але ж індивідуалізація навчання передбачає і обов'язкову диференціацію, яку слід розуміти як всебічну доступність і результативність навчання для всіх учнів і для кожного із них окремо взятого.

На практиці застосовуються різні конкретні форми диференційованого підходу (індивідуалізації навчання). Найлегше всього індивідуалізувати навчання по відношенню до самостійних робіт, практикумів, домашніх завдань тощо. Тут завжди є можливість диференціювати такі роботи за ступенем труднощі, пам'ятаючи при цьому, що в більш легких варіантах треба передбачити більшу кількість завдань, необхідним для засвоєння менш розвинутим школярам.

Значно складніша організація навчальної роботи з дітьми, які мають значні індивідуально – психічні відмінності між собою. Існує три основні напрямки для індивідуалізації навчання: (Сухомлинський В.О. Вибрані твори).

- 1) створення відносно однорідних за складом класів або навчальних груп учнів;
- 2) проходження навчального матеріалу в прискореному чи сповільненому темпі;
- 3) внутрікласна індивідуалізація навчальних завдань у звичайному різномірному класі.

Перший з цих напрямків реалізується, наприклад, при створенні класів з певним нахилом (математичних, гуманітарних, природничих тощо) або навчальних груп при проблемній формі навчання.

Найбільш дійовий напрям третій, який реалізується в масовій школі шляхом диференціації навчальних завдань для самостійної роботи. При цьому загальноприйнятою є диференціація вправ (особливо домашньої роботи) за трьома рівнями складності. Саме за таким принципом розроблені дидактичні матеріали з математики кандидатом педагогічних наук, вчителем – методистом Запорізьської ЗОШ Дніпропетровської області А.М. Капіносовим.

Одним з можливих варіантів організації навчальної роботи в класах з різними

індивідуально – психічними особливостями учнів може бути робота « за варіантами», тобто з окремими групами школярів, які комплектуються за одним – двома певними показниками. Це значить, «що поряд із фронтальною роботою з всім класом», застосовується робота вчителя з окремими групами, тобто « за варіантами». В той час, коли вчитель займається з однією з груп, решта учнів виконують самостійні завдання (за картками, у відповідності із своїми можливостями).

Основним параметром формування таких груп, є загальний інтелектуальний і математичний розвиток учнів. При цьому потрібно враховувати їх пізнавальну активність і інтереси. Вчитель, працюючи з групою, повинен сформулювати проблему у відповідності з готовністю учнів «взяти» її і надавати ту мінімальну допомогу, яка є необхідною для успішного розв'язання проблеми. Перехід від більш низького рівня проблемності (коли вчитель сам ставить проблему і дає основні віхи для її розв'язання) до більш високого проходить шляхом поступового скорочення інформації, яка повідомляється учням, і надання їм все більшої самостійності.

Поєднання фронтальної роботи з усім класом із заняттями з конкретними групами, в яких враховано рівень їх навченості та інтересів, створює реальні можливості при класно-урочній системі навчання враховувати індивідуально-типологічні особливості школярів, забезпечуючи умови для сприятливого розвитку кожного типу. Школярі з більш високим розвитком при цьому мають можливість самостійно працювати над матеріалом підвищеної труднощі; учні з меншим рівнем розвитку отримують більш детальні пояснення від вчителя, виконують завдання, які відповідають їх можливостям, і засвоюючи основний матеріал, просуваються в своєму розвитку, часто переходячи поступово в групи з більш високим рівнем. Організація роботи «за варіантами», звичайно, вимагає великого такту зі сторони вчителя, всього колективу школи, батьків, вміння підтримувати в слабких школярів віру в можливість справитися з труднощами, а в сильних – викликати бажання допомогти менш підготовленим учням. При цьому не слід жорстко закріплювати за учнями певні групи, даючи їм можливість самим вибирати доступний варіант завдання, стимулюючи кожного, в міру можливостей, випробувати свої сили в розв'язанні більш складних завдань. Вчитель повинен переконати менш розвинутих школярів, що додаткова робота на уроці забезпечить їм добре розуміння нового матеріалу. Завдяки цьому в майбутньому в них з'явиться можливість самостійно справлятися з більш складними завданнями.

Трудність, пов'язана з описаною системою індивідуалізації навчання, полягає в тому, що ця система вимагає наявності різних варіантів завдань. Далеко не кожний учитель зуміє самостійно створити такого роду завдання для всього навчального матеріалу.

Цього можна уникнути при використанні елементів програмованого навчання, якщо будуть створені відповідні посібники з основних тем навчальних предметів.

На початковому етапі розробки програмованих посібників вони будувалися за «лінійною» системою, причому так, щоб учні, майже безпомилково, виконували всі передбачені авторами завдання. Внаслідок цього посібники були позбавлені навіть елементів проблемності, індивідуалізація навчання могла бути лише за темпом роботи.

Тому, в даний час у зв'язку з використанням інноваційних технологій, зокрема використання прикладного програмного забезпечення для підтримки вивчення математики, потрібно працювати над створенням таких прикладних програм, які відповідали б принципам такого навчання і, перш за все, принципам проблемності та індивідуалізації не тільки за темпом роботи, але і з урахуванням специфіки прийомів розумової діяльності школярів.

Різного виду варіанти завдань, включені при створенні прикладного програмного забезпечення, можуть створити умови, сприятливі для розвитку переважної більшості учнів. Проте, чи досить такої індивідуалізації для навчання школярів зі значним відхиленням в розвитку, тобто з дуже високим чи дуже сповільненим його темпом?

В учнів з підвищеним темпом розвитку, з високою навчальністю значно раніше, ніж у їх однолітків, формуються позитивні розумові якості, що забезпечує велику ефективність їх

мислительної діяльності. Такі школярі можуть засвоїти новий матеріал на підставі досить короткого пояснення, яке розкриває його істотні ознаки. Тривала затримка на матеріалі, який вивчається, неминуха при роботі з дуже різномірним за складом класом масової школи (навіть при деякій її індивідуалізації), їх вкрай стомлює, знижує інтерес до навчальної праці, гальмує темп їх психічного розвитку. Найбільш сприятливі умови для них можуть бути створені в спеціалізованих класах, а ще краще – у школах з ускладненою і розширеною навчальною програмою з певної групи предметів. Це повинні бути школи для особливо обдарованих дітей, а швидше – спеціальні школи або класи для дітей з більш явно виявленими інтересами, нахилами, здібностями до того чи іншого виду діяльності. Саме в цих навчальних закладах можливо врахувати тип мислительної діяльності таких школярів, який уже почав формуватися. Саме в спеціалізованих класах і школах можуть бути реально враховані як рівень загального розвитку, так і особливості типу мислення, спеціальні здібності таких школярів, що практично неможливо зробити в масовій школі.

Очевидно, повинна розширюватися не тільки мережа класів і шкіл фізико-математичних, мовних, але і шкіл для учнів, які проявили здібності до малювання, літературної, технічної творчості, для дітей із спортивними здібностями і т. д.

Противники організації такого типу шкіл, в якості одного із аргументів, висувують положення про те, що виводячи більш розвинених учнів у спеціалізовані школи, ми залишаємо решту їх позитивного впливу. Проте, експерименти показали, що реально активізують розумові діяльність менш розвинених дітей лише ті, хто не дуже сильно відрізняється від них самих, а допомогу у навчанні можуть надати учні старших класів («наставництво», яке рекомендують О.І. Липкіна, В.Ф. Шаталов та ін.)

В умовах же масової школи на врахування індивідуальних особливостей учнів, перш за все, розраховані факультативи, курси за вибором, гурткові заняття в школах, будинках школярів.

При диференційованому підході до навчання математиці потрібно широко використовувати проблемне навчання, навчання на моделях. Пошуки ефективних форм диференціації навчання вимагають серйозної експериментальної перевірки, так як це зв'язано з проблемою формування повноцінної особистості.

На жаль, сучасні освітні ресурси ще не реалізують усіх потреб навчально – виховного процесу. Зрозуміло, що для проведення занять з математики, орієнтованих на використання програмованих засобів навчання, потрібно випускати посібники де було б проаналізовано можливості використання програми у вивченні різних розділів математики.

Кажуть діяти легко, важко опанувати теорію й діяти відповідно до неї. І тому кожний педагог повинен розуміти, що без диференційованого підходу в навчальному процесі, без індивідуалізації не може бути розвиваючого навчання, не може бути уроку в інформаційних технологіях. Тому необхідно робити все можливе, не чекаючи, коли система навчання буде доповнена необхідними ланками, щоб зуміти зрозуміти роль системи, систематичного підходу, системного аналізу, роботи з учнями над удосконаленням і розвитком уроку, тільки в цьому випадку і учитель, і учень будуть працювати продуктивніше.

Шепетило Любов Миколаївна,

*Вільшанська ЗОШ І-ІІ ст., Городищенський р-н,
учитель географії та біології*

Інноваційна діяльність в сучасних освітніх закладах: досвід, проблеми, перспективи

Знання закону життя набагато важливіше багатьох інших знань, а знання, які прямо ведуть нас до самовдосконалення є знання найважливіші.

Герберт Спенсер

Мене, учителя географії, життя щоденно переконує в тому, що школа повинна творити Людину, формувати творчу особистість із власною індивідуальністю.

Географія – одна з найдавніших наук на Землі. Вона виникла і розвивалася на основі суттєвих потреб всебічного пізнання навколишнього середовища та економічних обставин, у яких живе людина, беручи участь у суспільному виробництві.

Учителем географії у Вільшанській загальноосвітній школі я працюю з 1994 року. Мій досвід роботи дає право висловити власні думки з приводу навчального процесу в області географії в середній загальноосвітній школі у світлі опублікованих Стандартів загальноосвітньої школи. Основа основ географічної освіти закладається на уроках природоосвітнього напрямку у початковій школі. Вже в молодших класах учень повинен вільно володіти найпростішими географічними термінами, вміти показати на карті материки і океани, знати їх назви, вміти знайти на карті територію України. Ці початкові знання і навички я стараюся розвивати і вдосконалювати протягом вивчення шкільного курсу географії.

Мета моєї роботи полягає в тому, що на кожному уроці я стараюся активізувати пізнавальну діяльність учнів, спонукати їх до творчої праці. Одним із напрямків підвищення якості навчання і розвитку здібностей учнів є чітко організована і раціонально обґрунтована система навчання. Характер організації вивчення навчального матеріалу, методи і форми навчання, логічність мають сприяти активізації мислення школяра.

У підручнику, як правило, матеріал подається на пояснювально – ілюстративному рівні, а завдання вчителя полягає в тому, щоб керувати пізнавальним процесом, виводити його на вищий, творчий рівень пізнання. Організувати його і скерувати в русло усвідомленої перспективи, створюючи при цьому максимальні умови для реалізації індивідуальних можливостей розвитку дітей. При такій організації діяльності учнів поєднуються всі види мислення.

Дослідження „Властивість води Світового океану” здійснюватиметься у зворотному напрямку. Надалі це відіграватиме суттєву роль у підготовці учнів до усвідомленого оволодіння основними етапами самостійної пошукової навчальної діяльності.

Завдання, що ставляться перед учнями на початку дослідження, є ключовим проблемним питанням. Відповідно до проблемного питання формується і мета уроку.

Розв'язання проблеми здійснюється через досягнення цієї мети. Вирішення проблеми, у свою чергу, розв'язує протиріччя, з якого висновок стає виведенням правила, яке згодом учні застосовують для повторення вивченого матеріалу та розв'язання часткових проблем. Вирішуючи часткові проблемні питання, ключем до розв'язання яких слугує виведене правило. Тим самим підтверджуємо достовірність виведеного правила, або відкидаємо його, або формулюємо нову проблему і процес пошуку продовжиться на наступних уроках під час вивчення нового матеріалу. У кінці уроку формулюється проблемне запитання на наступний урок. Учні пропонують довести, що саме сонце є джерелом інших фізичних процесів, що протікають у Світовому океані, і що такі властивості води, як солоність і температура, є наслідком і проявом дії сонця.

Також у роботі з дітьми виникає необхідність використання ігрових форм занять в роботі з текстом підручника, оскільки в ігрових формах присутній головний фактор навчання – активність учня, а також супутній фактор – міркування і спілкування на задану тему. Працюючи з підручником я пропоную учням:

- складання за текстом плану викладення матеріалу;
- вибіркоче читання тексту з метою відбору з нього необхідної інформації для встановлення зв'язків і залежностей визначення понять;
- використання запитань і завдань для виконання в класі,
- організацію роботи по картосхемах, малюнках і таблицях, які розміщені в підручнику.

Більш творчою і доцільною в старших класах є така форма роботи, як самостійне складання за текстом підручника схем, графіків і діаграм, використовуючи цифрові дані параграфу. У цій роботі учні можуть максимально проявити свої вміння і навички. При цьому картографічне та художнє оформлення сприятиме зацікавленості в своїй діяльності. Наряду з роботою за текстом в домашнє завдання можна включити роботу над малюнками, таблицями, схемами підручника. При цьому учнів самостійно ставлять запитання до

ілюстративно – інформаційного матеріалу. Ці запитання служать для вчителя показником розуміння даної інформації.

Наприклад, прочитавши текст та розглядаючи малюнки молодих та старих гір, учні ставлять такі запитання для самоконтролю, або для перевірки знань інших учнів у класі:

- як за характером схилів та вершин можна визначити молоді гори?

- чому схили старих гір більш пологі?

Але найбільш доцільним в 6-7 класах є використання ігрових форм занять, що веде до підвищення творчого потенціалу учнів і, таким чином, до більш глибокого, обдуманого і швидкого засвоєння географії.

Наведу декілька прикладів ігрової роботи з використанням тексту підручника.

„Ланцюжок”. Перед вами параграф. Уважно прочитайте його. Передивіться ще раз. Назвіть по черзі фразу з тексту, не порушуючи його структури. Той, хто зовсім нічого не називає, або пропустивши великий об’єм тексту, порушує ланцюг, виходить з гри. Перемагає той, хто найбільше назве фраз.

„Різні погляди на одну проблему”. Починаючи вивчення курсу „Економічна і соціальна географія України”, пропоную учням цю гру, використовуючи текст підручника про економіко – і політико – географічне положення України.

Розділити учнів на декілька груп (товариств, партій), наприклад: „За докільця”, блок „Чисті джерела”, „Партія зелених”, „Партія любителів тварин”. Тепер всі уважно читають текст, вибираючи з нього все цінне з позиції своєї партії.

По черзі представники партій ознайомлюють всіх зі своєю інформацією, переконаннями, але при цьому вирішуючи одну проблему - переконати всіх у вигідному географічному положенні України. Результати ігрової системи навчання можна побачити відразу ж, бо вона дає можливість в найкоротші строки забезпечити засвоєння учнями знань, вмінь та навичок. А використання її з текстом підсилить, зробить більш ефективно шкільне „життя” будь-якого підручника.

Великого значення при вивченні географії надаю проблемному навчанню. Це один із методів активізації учнів на уроках. Постановка проблеми розглядається як прийом, що допомагає зосередити увагу школярів на головному, як необхідний елемент проблемного підходу вивченні менш важливих фізико – та економіко – географічних понять.

Вважаю за доцільне запроваджувати такі підходи, які передбачають самостійну пошукову роботу учнів на уроці. Саме тому на допомогу учневі та вчителю приходять підручники, дидактичні матеріали, хрестоматії та інші джерела географічних знань. Дитина, працюючи з ними, намагається знайти завдання дослідницького характеру, цікаві відомості, проблемні завдання, які стимулюють творче мислення.

На уроках також пропоную учням: самостійно визначити проблему, ставити запитання до отриманої інформації, планувати шляхи розв’язання проблеми, розв’язувати проблему за визначеним алгоритмом, перевіряти й оцінювати отримані результати.

Особистісно-орієнтовна освіта передбачає створення умов для ефективного процесу мислення учнів.

Звертаю особливу увагу на: формування навичок усвідомлення ходу своїх розумових дій, встановлення протиріччя або невідповідності відомої і нової інформації, залучення кожного учня до активної дії, встановлення дефіциту своїх знань для розв’язання проблем.

Таким чином, на уроці створюються методичні умови для дослідження, тобто найвищої форми самостійної пізнавальної діяльності учнів, що забезпечує максимально можливий розвиток їхнього творчого мислення. Правильно підібрані завдання орієнтують школярів у проблемах навколишнього середовища, суспільства, формуючи пізнавальну самостійність, виховуючи стійку духовну потребу в пізнанні.

На таких уроках виховується в учнів інтерес до змісту матеріалу, який досліджується на уроках; перетворюються знання підлітків у стійкі переконання; формується науковий світогляд; тісніше встановлюються зв’язки між основами наук, що вивчають у школі; виробляється в учнів система умінь і навичок самостійної пізнавальної діяльності. Особливо

важливим вважаю формування навичок використання географічних знань та досвіду в нових різноманітних умовах на практиці. Пов'язую зміст уроку з даними періодичної преси, збираю для цього необхідний матеріал. Працюю над систематизацією цього матеріалу.

Якість знань учнів визначається не тільки збереженням у пам'яті географічних фактів, а й розумінням причин їх виникнення, зв'язків між ними. Звертаю особливу увагу на формування в учнів умінь встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Для цього підбираю відповідні завдання, наприклад:

- Побудуйте діаграму, у якій порівнюються Україна і країни СНД, Європи за територією, населенням. Проаналізуйте розглянуті показники.
- Побудуйте графік, що характеризує динаміку кількості населення України, його густоту. Зробіть пояснення до нього.
- Поясніть причини нерівномірного розселення сільського населення на території України.

Зв'язок із сучасністю, практична спрямованість викладання географії є запорукою підготовки учнів до самостійного життя. Одним із головних завдань шкільного курсу географії формування в учнів цілісного географічного образу планети Земля, починаючи від вивчення рідного краю і держави та закінчуючи пізнанням глобальних закономірностей і процесів. Географічна наука з її багатим і різноманітним змістом має великі можливості для широкого використання елементів краєзнавства.

Починаючи з 5-го класу і впродовж всього навчання викладання географії має спиратися на краєзнавчий принцип, вчитель має дати наукові географічні поняття на основі вивчення своєї місцевості за принципом "від локального — до глобального". Здобуті таким чином знання сприятимуть прищепленню учням любові до рідної землі, створюють підґрунтя для формування цілісного географічного простору.

Одна з форм краєзнавства - це мандрівки та екскурсії, під час яких учні безпосередньо знайомляться з навколишнім середовищем. На основі цього і виникають умови для творчих робіт. Пошуково-краєзнавча робота, яка проводиться під час мандрівок та екскурсій, розкриває перед учителем і вихователем невичерпні резерви і можливості, створює надійну основу для єдності поколінь, служить свободі вибору, розкриттю індивідуальних особливостей дитини через постановку перспективних цілей, утвердження високогуманних відносин в системі співробітництва і співтворчості учитель – учень. Учні тільки тоді добре розуміють закони природи, коли теорія буде тісно пов'язана з практикою. Такими видами зв'язку теоретичного матеріалу з життям є географічні прогулянки, екскурсії, туристичні походи по рідному краю як в природу, так і на виробництво.

Під час ознайомлення з природою рідного краю, учні пізнають закономірності розвитку і перетворення географічного середовища. Під час екскурсії або походу учні глибше починають розуміти вплив людини на середовище. На уроках географії учитель постійно використовує краєзнавчий матеріал. У вивченні культури, історії виникнення свого народу, історичного походження назви рідного селища велику допомогу надають учням матеріали місцевого краєзнавчого музею. Під час таких екскурсій учні не тільки знайомляться з історією свого селища, але й мають можливість бачити старовинні речі, одяг, обладнання для обробітку землі, нагороди видатних людей селища та порівняти із сучасністю.

Вивчаючи рельєф і води свого краю, проводяться екскурсії по Шевченківських місцях та урочищах селища, а саме: урочища Лосевої, Чмелівка, Тупотин хутір, Боханове провалля і інші. Учні розпитують старожилів про старе русло річок Вільшанки і Мазніке, про знищені або замулені джерела.

Друга форма краєзнавства - це казки. Основою будь-якої казки є життя того чи іншого народу в різні періоди його історії. Правда, дійсність у казці часто переплітається з фантазією, вигадкою. Однак це не позбавляє казку зв'язку з реальністю. Якщо в казці живі істоти, а також дерева, гори й зорі розмовляють, радіють чи сумують, то це не слід сприймати як пусту фантазію. Так у свідомості наших пращурів відображався об'єктивний світ й висловлювалося ставлення до природи. Згодом магічна функція казки забувалася, але залишалася пильна увага до природи, звичка до спостережень над її явищами, що

допомагали поступово виробити раціональні шляхи користування природними скарбами. Ось один із прикладів географічних казок, У вивченні теми "Сонячна система" для учнів не просто з'ясувати причини дня і ночі. Пояснення можна розпочати на тлі французької казки "Кіт, півень і серп". Один з її героїв, на ім'я Жан, отримав у спадщину півня. Мандруючи світом, він прийшов у невідоме королівство, де щодня посиляли спеціальну колісницю за... завтрашнім днем! Дізнавшись про таке диво, Жан уночі посадив свого півня на підвіконня і той вранці, як належить, закукурікав. Після цього одразу стало світло. Усіх перелякала дивовижна тварина, що сповіщала про світанок. Сам король викликав Жана до себе і той дав такі роз'яснення про півня: "Крикне він "ку-ку-рі-ку", день його і слухається, одразу приходить".

Ця казка стверджує, що сонце сходить тому, що півень кукурікає. Пропонуючи дітям спростувати такі казкові "пояснення" відомих географічних закономірностей, пов'язаних з осьовим обертанням Землі, учитель, безперечно, підвищує мотивацію школярів. В таких випадках кожному учневі бачиться очевидність вигадки і легкість з якою можна це довести. Однак для того, щоб це зробити, необхідні не лише знання, а й навички їх застосування у нестандартній ситуації. Саме таку ситуацію і створює казка. Дуже часто на уроках географії використовуються загадки, прислів'я приказки, народні прикмети, міфи, легенди. Використовуючи краєзнавчий матеріал на уроках, учитель згуртовує дитячий колектив, створює свідомо самодисципліну, розкриває індивідуальні якості кожного учня.

Отже, новий час вимагає нових дидактичних підходів до навчально-виховної роботи в школі, нового змісту освіти, форм та методів навчання, удосконалення методики навчання, а також пошуку нових технологій, пов'язаних з більш ефективним застосуванням на практиці засобів навчання і способів їх одержання. Одним із таких способів є проблема навчання як метод активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення географії в школі.

Навчання – це сфера, на яку проектується культура демократичного обговорення проблем і яка є добрим середовищем для цілеспрямованого відтворення цієї культури. Нове покоління громадян України, яке ми сьогодні виховуємо і навчаємо, уже обрало саме цей напрямок. Опитування старшокласників з метою діагностики, показало, що в більшості з них під час роботи на уроках виникає бажання поспілкуватися, обговорити проблему з друзями, дізнатися їхні думки, поглибити свої знання, прийти до спільного рішення. Тому їм до вподоби активні форми засвоєння знань: самостійний пошук інформації, ігрові моменти і процес творчого застосування набутих знань, умінь, навичок. Усім подобається, коли вчитель звертається до їхнього особистого життєвого досвіду і переконань.

Шмагайло Ірина Сергіївна,

вчитель початкових класів

Кам'янської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Черкаської області

Використання групової форми роботи на уроках у початковій школі

На сучасному етапі розвитку суспільства перед освітянами стоїть завдання забезпечити учнів якісними знаннями, які відповідали б міжнародним вимогам. Час вносить свої корективи і у шкалу людських цінностей, але у центрі навчального процесу залишається той, хто вчиться.

Формування особистості і її становлення відбувається у процесі навчання, коли дотримуються певні умови:

- створення позитивного настрою для навчання;
- відчуття рівного серед рівних;
- забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей;
- усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених умовиводів;
- можливість вільно висловити свою думку і вислухати свого товариша;
- вчитель не є засобом „похвали і покарання“, а другом, радником, старшим товаришем.

Усім цим умовам відповідають інтерактивні технології, які відносять до інноваційних. Слово *інтерактив* — англійського походження (від «*interact*», в якому «*inter*» означає «взаємний», а «*act*» — «діяти»). Його значення тлумачиться таким чином: *спосіб вести бесіду, діалог із чим-небудь* (книга, комп'ютер) або з *ким-небудь* (учень, учитель), тобто вести діалог. Інтерактивне навчання має передбачувану мету — створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, розумову компетентність.

На вимогу часу навчання перестає бути тільки на рівні «знання» та «розуміння». Та і джерелом знань виступає не тільки вчитель, а й комп'ютер, телевізор, відео. Тому процес навчання потребує напруженої розумової діяльності та особистої активності кожного, хто навчається. Учні, відповідно, повинні вміти осмислювати отриману інформацію, тлумачити її, застосовувати в конкретних умовах; водночас думати, розуміти суть речей, вміти висловити особисту думку. Саме цьому сприяють інтерактивні технології навчання.

Традиційна класно-урочна система навчання передбачає послідовний рух від накопичення інформації до формування відповідних знань, умінь та навичок. При цьому досить часто знання учень отримує в готовому вигляді, їх необхідно лише запам'ятати. Задіяні переважно мнемонічні процеси (пам'ять), а мислення, мотивація та інші складники психіки активізуються недостатньо.

Я. Голант ще у 60-х роках ХХ ст. виділяв активну і пасивну моделі навчання залежно від участі учнів у навчальній діяльності. Такі моделі використовуються на традиційних уроках залежно від їх типу.

1. Пасивна модель навчання. "Монолог"

За цією моделлю учень виступає у ролі пасивного слухача. Він сприймає матеріал, який йому подає вчитель: відеофільм, текст із підручника тощо. За такої моделі використовуються методи, коли учні або дивляться, або слухають, або читають (лекція-монолог, пояснення нового матеріалу вчителем, демонстрація).

2. Активна модель навчання. "Діалог".

У цьому випадку вчитель і учень перебувають у постійному взаємозв'язку. Учень відповідає на запитання вчителя, розповідає. Вчитель має змогу співпрацювати з кожним учнем зокрема. За такої моделі використовують активні методи навчання: бесіду, дискусію, фронтальне опитування тощо.

3. Інтерактивна модель навчання. "Полілог".

Постійне спілкування вчителя з учнями, учнів з учнями. Відбувається спілкування всіх членів колективу. Під час навчання за такою моделлю використовують ділові та рольові ігри, дискусії, мозковий штурм, фронтальне опитування, круглий стіл, дебати. Ця модель забезпечує потребу дітей у спілкуванні та спільній роботі і обумовлює об'єднання індивідуальних, групових та фронтальних видів робіт, тому що саме через групові форми роботи виконуються перелічені вище умови формування особистості, позитивної мотивація до спільної навчальної праці.

Групове навчання застосовувалось ще у середньовіччі. Ідеї взаємного навчання закладені в белланкастерській системі. Технологія колективного взаємонавчання (або кооперативна форма навчальної діяльності учнів) виникла ще у 20 роки ХХ століття в практиці радянської школи. Свого часу Василь Сухомлинський пояснив ефективність роботи в групі, яка дає змогу підвищити рівень активності учнів і створити найсприятливіші умови для розвитку особистості, застосувавши її на практиці.

Таким чином, групове навчання всебічно теоретично обґрунтоване й широко використовується у сучасній педагогічній практиці. Групова форма роботи передбачає навчання однією людиною групи учнів; індивідуальні завдання переростають у групові, коли кожний член групи робить внесок у спільні зусилля і його вклад потрібний та незамінний для успіху всієї групи, де всі учні групи працюють над одним завданням разом із наступним контролем результатів. Група стає для кожного її члена суспільством у мініатюрі, яке відтворює весь навколишній світ.

Працюючи з групами, я спираюся на такі принципи:

Принцип рівності позицій передбачає партнерські стосунки усіх членів групи, визнання цінності кожного, інтересів та прийняття один одного, при цьому учитель часто сам виступає в ролі рівноправного учасника групи. Тобто всі учасники мають однакові права й обов'язки.

Принцип активності. Активність групи залежить від кількох чинників: рівня зацікавленості проблемою, рівня обізнаності, досвіду групової роботи, стосунків у групі тощо.

Принцип дослідницької і творчої позиції учасників. Він зумовлює учасників групи самим вирішувати проблеми, відкривати вже відомі закономірності.

Принцип зворотного зв'язку. Передбачає відкрите, аргументоване та конструктивне висловлювання всіх членів групи стосовно різних ситуацій, які виникають у процесі виконання завдань.

Принцип довірливого спілкування у групі дозволяє закріпити довіру, почуття спільності та причетності.

Принцип партнерського спілкування. Визначається цінністю особистості іншої людини, урахуванням інтересів партнерів, активністю сторін, взаємною гуманістичною установкою партнерів, прагненням до співучасті, співпереживання, прийняття один одного.

Послідовна реалізація принципів групової роботи забезпечує якісну відмінність таких занять від занять із використанням традиційних методів навчання.

У своєму класі я використовую роботу в групах на підсумкових тематичних уроках. Але така модель ефективно поєднується і з традиційними формами та методами навчання і може застосовуватися на різних етапах навчання.

Щоб працювати за даною технологією, вчителю потрібна певна підготовка (дидактична, моральна), а учням звикнути до неї. Педагогу необхідно змінити свої особисті підходи до навчання, та і в учнів у такому разі повністю змінюється життя в класі. Свою роботу я починаю з простих інтерактивних технологій — роботи в парах, малих групах — і переходжу до більш складних. Запровадження групової навчальної діяльності вимагає деякого додаткового часу, тому що необхідно здійснити відповідне тематичне планування, розробити структуру проведення занять, скласти варіанти завдань. Коли з'являється досвід подібної роботи, то уроки проходять набагато легше, цікавіше, та і підготовка до них не забирає так багато часу.

Об'єднуючи учнів у групи (не більше 6 чоловік), я визначаю якими вони у мене будуть: гетерогенна чи гомогенна. Адже у гомогенній групі об'єднуються учні однакового рівня знань, а в гетерогенній – різного рівня.

У групі призначається лідер, який би узагальнював і оцінював роботу групи та учасників. Лідера обирає учитель або самі діти. Завдання для груп підбираються диференційовано, щоб всі могли виконувати їх протягом певного часу. (Додаток №1).

Я використовую різні способи створення груп:

- на основі розташування учнів, що вже існує в класі (за сусідніми партами, в одному ряду);

- учні самостійно формують групи;

- лідери самостійно формують собі групи;

- згідно з інтересом до розв'язання кола питань;

- лідер групи визначає проблему, і члени групи розходяться відповідно до груп;

- групи створюються поетапно (деякі групи працюють самостійно і, в міру опанування матеріалом, учні переходять у групи).

При проведенні спільної роботи спілкування у парі чи групі одних і тих же учасників може набриднути, бо діти люблять новизну, різноманітність. Тому учасників час від часу міняю.

Використовуючи на уроці групові форми роботи, я продумую кожен етап навчального простору. Робота в групах передбачає діалог, отже, розташувати учнів потрібно таким чином, щоб вони завжди мали змогу бачити очі співрозмовника, могли вести обговорювання. Якщо правильно організувати навчальний процес, то питання з дисципліною не виникатиме. Таку

форму роботи рекомендується проводити не частіше 2- 3 разів на тиждень по 10 хвилин на уроці та на уроках узагальнення матеріалу.

Навчальна діяльність у групі містить декілька послідовних моментів:

- засвоєння навчального завдання, яке група повинна виконати;
- процес обговорення, дослідження, пошуку;
- узагальнення, систематизація, підбиття підсумків групової роботи;
- звіт групового розв'язання даної проблеми, питання, завдання.

Перш, ніж використовувати у структурі уроку різноманітні форми групової навчальної діяльності, звертаю увагу на дотримання певних правил. Заримовані правила краще запам'ятовуються.

Тож у групи об'єднайтесь!

Дружно працюють старайтесь.

Як не згодні – не гукайте,

А тільки руку піднімайте.

Товариша не перебивайте.

Давати усім слово бажайте..

У регламент всі вкладайтесь.

Один одного зрозуміти намагайтесь.

Не говорить всім одночасно старайтесь.

Марно ви не сперечайтесь.

За спину інших не ховайтесь.

Будьте терплячими повсякчас

І тоді успіх прийде до вас.

Для швидкого реагування в групах існує *певна система символів*.

Початок роботи (*взялись за руки*).

Готова відповідь (*піднятий великий палець*).

Не згоден (*великий палець опущений вниз*).

Час добігає кінця (*пальці тарабаняють по столі*).

«Досить» (*плескання в долоні*).

«Потрібна допомога» (*долоні перевернуті догори*).

Дітям така система реагування дуже подобається і вони швидко її вивчають.

Крім того ми виготовили сигнальні картки для зв'язку групи з учителем:

зелена - завершення роботи;

жовта —робота триває;

червона — прохання про допомогу.

Періодично для перевірки роботи груп застосовую таку форму, коли кожна група витягує собі квиток :

- за всю групу відповідає лідер – "Довір'я";
- за групу відповідає один із групи – "Делегат";
- за групу відповідає, вибраний учителем – "Вибір";
- відповідають всі члени групи – "Всі-всі";
- коли надається ще одна можливість виправитися – "Шанс".

На протязі уроку лідер веде протокол, де виставляє кожному учневі оцінку за роботу або наколюються бали у "банку". Коли учень не згідний із оцінкою лідера, то учитель вже сам оцінює його.

При порівнянні традиційних і групової моделі організації навчання спостерігаються як позитивні, так негативні сторони такої діяльності.

Не всі вчителі любляють групову роботу. Аргументують вони тим, що:

- учитель втрачає у груповій роботі контроль над класом;
- у малих групах діти закріплюють свої помилки;
- учитель не має змоги стежити одночасно за всіма групами;

- деякі учні віддають перевагу самостійній роботі;
- є порушення дисципліни,
- велика підготовка до уроку.

Хоча такі проблеми можуть дійсно виникати під час групової роботи, практично всі вони розв'язуються завдяки ретельному плануванню і відповідній організації. Тому позитивного у такій роботі більше.

Спостерігаючи за учнями, що працюють у групах, я зробила такий **ВИСНОВОК:**

- групова робота допомагає розв'язувати проблему великих за кількістю дітей класу і дати кожному можливість стати ініціаторами розмови, безпосередньо вести бесіду, обмінюватись думками та грати такі ролі, які в іншій ситуації були б неможливими;
- групова робота сприяє розвитку відповідальності та самостійності учнів. Навіть у невеликих класах робота з цілим колективом дозволяє окремим учням бути пасивними. Така робота майже рівномірно покладає відповідальність за свої дії та результати на кожного члена групи і у невеликій групі важко «заховатися». Невеликі групи можуть допомогти учням із різними здібностями і вміннями швидше розкритись;
- у класі при застосуванні групової навчальної діяльності учні виявляють високі результати навчання. Сильніший школяр не лише перевіряє і закріплює свої знання, а й залучає до цього процесу слабшого товариша. Ще й думає над тим, як це зробити краще. Середні учні в умовах групової роботи краще опановують невідомі раніше категорії. Слабкі учні збагачуються новою інформацією, отримують додаткове пояснення незрозумілих питань, припускаються меншій кількості помилок. Зростає їхній інтерес в отриманні знань; часта зміна лідера спонукає учнів боротися за першість, а значить поглиблювати знання, адже лідер це той, хто знає найкраще; у групі стимулюється пізнавальна активність кожного учня. Крім того, прискорюється час засвоєння матеріалу, відразу є інформація про те, як оволоділи матеріалом усі школярі, виховується співпереживання за товаришів, виробляється адекватна самооцінка.

Навчальна діяльність, що вміло організована, підтверджує висновок Л.Виготського про те, що «у співробітництві дитина може зробити більше, ніж самостійно».

Робота в групі створює для учня унікальну можливість «*побачити себе очима інших*». Працюючи з групами на підсумкових уроках з української мови, в мене виникла ідея розробити цикл тематичних уроків і систематизувати їх у окремий посібник” Цікавий підсумковий урок - учні знають тему назубок”, в якому кожен учитель початкових класів знайде корисний матеріал.

Порівнюючи результати роботи з використанням групової і традиційної форм навчання був проведений моніторинг якості знань учнів. Так при вивченні теми «Прикметник» в традиційній формі навчання якісний показник успішності становив 62%, та при вивченні теми «Займенник. Числівник» з використанням групової роботи якісний показник був 83%. Тому, я вважаю, що саме групова форма роботи з молодшими школярами є продуктивнішою і дає кращі результати.

Шпак Тетяна Петрівна

*Заступник директора з навчально-виховної роботи
Драбівського НВК Корсунь-Шевченківський район*

Інноваційна діяльність у сучасних освітніх закладах

*У наш хаотичний час педагогічних проблем,
мов грибів після рясного дощу.*

*За цих умов нас врятує лише пошук нових
методів, прийомів, технологій.*

*Кожен день, кожен рік мають бути
несхожими на попередні.*

О.А.Захаренко

*«Якщо знання – це новий капітал,
то інновації – нова валюта».*

Кевін Келлі

Тема використання освітніх інновацій у шкільній практиці є однією з найпопулярніших у сучасній педагогіці. Це свідчить про значний інтерес освітян до можливості внесення змін у навчально – виховний процес загальноосвітнього навчального закладу. Мабуть, немає жодного навчального закладу, в якому б не говорилося про необхідність використання педагогічних інновацій, визначеність спрямованості змін в навчальному процесі.

Педагогічний колектив Драбівського навчально-виховного комплексу розуміє важливість даної проблеми. Нині інноваційна діяльність у школі просто необхідна. Однією з істотних перешкод, що виникли при нововведенні, була слабка мотивація вчителів до інноваційної діяльності. Стало необхідністю обрати новий напрямок роботи школи. Почали з науково-методичної проблеми: «Особистісно орієнтований підхід в процесі навчання та виховання школярів». А це дало змогу опрацювати теоретично та впроваджувати в навчально-виховний процес нові форми та методи роботи.

Підхід до особистісно орієнтованої моделі навчання та виховання спонукає вчителів до пошуку таких методів і засобів навчання, які б забезпечували повноцінний розвиток здібностей, потреб та інтересів учнів у всіх сферах їхньої діяльності.

Шляхів розвитку інтелектуально-творчого потенціалу особистості існує багато. Одним із способів створення умов взаємодії учасників навчально-виховного процесу є застосування методів інтерактивного навчання як складової частини інноваційних технологій. Саме активні методи навчання дають змогу тому, хто навчається, розкритися як особистості.

Упроваджуючи інтерактивні технології у роботу школи, ми ставимо перед собою мету:

- забезпечити безперервну теоретичну - методичну підготовку вчителів із питань інноваційних технологій;
- сприяти чіткій організації самоосвіти педкадрів щодо питань інтерактивного навчання.

Інтерактивний підхід передбачає застосування методів, які стимулюють активність вчителя, учня, інших учасників навчально – виховного процесу.

Під час організації інтерактивної взаємодії ми моделюємо різноманітні ситуації, використовуємо ділові, рольові ігри, тренінги, диспути, організуємо спільне розв'язання проблем, самостійну роботу над проблемою, творчу роботу, інноваційну діяльність учителя. Самоосвіта вчителя – один із найважливіших напрямків його роботи і роботи педагогічного колективу. Адже результатом її є розвиток учнів, досягнення ними життєвих висот.

У нашому закладі ми надаємо значної уваги цій частині діяльності колективу. Методом переконання прагнемо довести кожному, що послаблювати, а тим більше нехтувати самоосвітою не можна нікому і ніколи. Оскільки основною формою діяльності школи є урок, тому поглиблена підготовка вчителя до нього є головною формою самоосвіти. Крім цього, намагаємося, щоб кожен педагог брав активну участь у таких формах самоосвіти, як засідання педради, науково-практичні конференції, семінари-практикуми, наради при директору, методичні оперативки, психолого-педагогічні семінари, засідання методичних об'єднань, індивідуальні консультації та бесіди, наставництво, передплата фахових періодичних видань, відкриті уроки.

Інтерактивні методи, технології, спрямовані на високий кінцевий результат. Використовуючи їх, ми очікуємо зростання самооцінки вчителя, впевненості у власних силах, тобто відбувається розвиток творчої особистості кожного.

Інноваційний підхід реалізується у різних напрямках роботи школи:

- управлінська діяльність;
- самоосвіта та професійне становлення вчителя;
- розвиток творчого потенціалу учнів в процесі навчання;
- виховна система школи.

Системний підхід в управлінській діяльності

Сучасне оновлення освіти у напрямі гуманізації та демократизації потребує і нових методів щодо її організації в навчальному закладі. І це оновлення неможливе без перебудови саме внутрішкільного управління. Оптимальне поєднання класичних і оновлених підходів до управлінської діяльності керівника дає можливість сформувати творчий колектив односторонців, демократизувати навчально-виховний процес, залучити батьків, громадськість до розв'язання проблем школи.

Робота над науково-методичною, виховною проблемою школи сприяє розвитку творчості в педагогічному колективі, прискорює формування передового педагогічного досвіду. Тому вибір їх визначається особливостями школи, інтересами й потребами вчителів, нерозв'язаними проблемами. Адміністрація школи в процесі реалізації контролюючої функції управління й аналізу за підсумками контролю об'єктивно визначила науково-методичну проблему: «Особистісно-зорієнтований підхід у процесі навчання» та виховну проблему: «Виховання всебічно – розвиненої особистості красою та розвитком творчої діяльності учнів». Це викликало необхідність впроваджувати нетрадиційні форми роботи, бо нового не можна навчити старими методами.

Найпершою передумовою розв'язання проблем є створення психологічного мікроклімату в колективі. Це тривалий процес, який відбувається в декілька етапів, але найважливіше місце на цьому шляху посідає педагогічна рада, яка повинна виявляти резерви для вдосконалення навчально-виховного процесу та виробляти стратегії розвитку школи, тому форму проведення педрад обираємо щоразу іншу, відійшовши від традиційних. Це засідання за круглим столом, педагогічний міст, ділові ігри та дискусії. Нові технології викликали значний інтерес у педагогічних працівників школи.

Адміністрація школи, створюючи систему виховної роботи, враховувала те, що першочерговим завданням є утвердження принципово нової ролі виховної роботи з дітьми. З одного боку, прагнули зберегти кращі традиції школи, а з іншого – впровадити особистісно-орієнтовані методики роботи. В освітню концепцію школи була закладена модель соціального портрету випускника. Це:

- громадянин України, готовий до свідомого соціального вибору, який любить свій народ, рідну землю, бажає працювати для зміцнення та розквіту України, готовий захищати її, дбати про її високу мовну культуру;
- здорова та фізично розвинута особистість, схильна до здорового способу життя;
- наслідувач загальнолюдських принципів, таких як доброта, правда, справедливість, патріотизм, працьовитість, гуманізм, взаємодопомога, милосердя, терпіння, сумлінність, повага до старших;
- інтелектуал, готовий до здобуття наступних ступенів освіти, до трудової діяльності.

В основу виховної системи покладено прагнення допомогти дитині випробувати свої сили в різних галузях творчої діяльності, щоб знайти себе, не розгубити природні можливості. У роботі з учнівським колективом намагаємось, щоб кожен у своїй галузі трудової діяльності удосконалився, став майстром, людиною, що творить добро.

«Усі діти від природи талановиті», – так вважає педагогічний колектив нашої школи, варто лише дати творчим силам малесенький поштовх: поставити в середовище, близьке серцю дитини. І вона заспіває і затанцює, чи виллється з душі її пісня або поетичне слово, чи народиться диво – квітка, чи війне таїною забутий обряд. На практиці головне розвивати природні задатки та створювати сприятливі умови діяльності учнів. Кожен вчитель намагається вчасно виявити юне обдарування, допомогти розвинути здібності, підтримати бажання творити. Адже дитина, яка творить прекрасне, не здатна заподіяти зло. Наш педагогічний колектив втілює в життя слова О.А.Захаренка:

«Шановний друже! Визнач своє місце в оточенні вихованця. Допоможи йому відповісти на запитання, які йому ставить білий світ. І твоє щастя буде без меж, бо зробиш ще одну людину духовно багатую. На світі добавиться краси, порядності, а значить щастя».

Тільки творчий вчитель може виховати творчого учня

Учитель і творчість – поняття, які існують завжди поруч. Як сонце і тепло необхідні для розквіту квітки, так любов, повага і безумовне прийняття кожного – передумови розквіту педагога-майстра, творчого вчителя, здатного виховати обдаровану особистість.

Головним завданням нашої школи є турбота про розвиток творчого потенціалу кожного вчителя і колективу в цілому. А щоб спонукати вчителя до творчої діяльності, потрібно його підтримати – доручити, запропонувати, порадитись... Такий підхід викликає потребу у підвищенні самовіддачі. Наш педагогічний колектив досить молодий, тому і робота, в основному, направлена на формування молодшого вчителя як особистості та на впровадження здобутків педагогічної науки в освітню практику. Ми не маємо поки що авторських проєктів, підручників, але молоді педагоги досить творчо і вдало використовують у навчально-виховному процесі готові до практичного застосування наукові розробки сучасних досягнень науки і техніки.

Основним завданням методичної роботи вважаємо створення такого інноваційного середовища, в якому робота вчителя може насправді стати творчістю й пошуком. Вирішенню цього завдання сприяє оптимальна модель внутрішкільної методичної роботи, вивчення нових педагогічних ідей і технологій, самовдосконалення вчителя та підвищення фахових знань; вивчення, узагальнення й поширення перспективного педагогічного досвіду. Реалізація проблеми особистісно зорієнтованого навчання потребує створення відповідно і особистісно-зорієнтованої моделі методичної роботи. А це, перш за все, різні форми роботи з педагогічними кадрами: колективні, групові, індивідуальні. У школі практикуємо нестандартні педради у вигляді бесід за круглим столом, ділових ігор, науково-практичних конференцій. Вдалою груповою формою є творча група вчителів, що впроваджує на практиці інноваційні методи навчання. Індивідуальні: участь учителів у конкурсі «Учитель року», «Творчий звіт-презентація учителя, що атестується», індивідуальні консультації, особливо з молодими вчителями.

У школі діє майстер-клас з хімії вчителя-методиста Яценко Т.М., «Школа педагогічної майстерності», «Школа вдосконалення педагогічної майстерності», методоб'єднання вчителів початкових класів, класних керівників та «Школа молодого вчителя».

Робота кожного вчителя спрямована на вдосконалення теоретичної і практичної підготовки по реалізації єдиної колективної науково-методичної теми «Особистісно зорієнтоване навчання у навчально – виховному процесі». Педагогічний колектив школи має цільові проєкти: «Обдарована дитина», «Школа краси, творчості, надії», «Особистісно-зорієнтоване навчання», «Добротворець», «Каліграфія».

При реалізації даних проєктів маємо відповідні досягнення: Шевченко О.О., директор школи, була учасником обласного конкурсу «Учитель року», Федосій Л.В. та Михайлюк Ю.О. стали призерами районного конкурсу «Учитель року - 2009», роботи заступника директора з навчально-виховної роботи Шпак Т.П. та вчителя-методиста Яценко Т.М., представлені на обласній виставці педагогічних технологій, були відмічені дипломами Головного управління освіти Черкаської області, досвід учительки української мови та літератури Федосій Л.В. занесено до книги передового педагогічного досвіду вчителів району. Маємо призерів районних предметних олімпіад, призерів конкурсу читців районного та обласного рівнів, призерів конкурсу мовознавців ім. Петра Яцика.

Працюючи творчо, крок за кроком педагогічний колектив не тільки розв'язує поставлені перед ним завдання, а насамперед виконує основну місію школи – формує творчу особистість.

Розвиток творчого потенціалу учнів у процесі навчання

Завдання сучасної школи – розвивати дитину як неповторну індивідуальність, формувати в ній творчий потенціал, прагнення до самостійної індивідуальної діяльності. Саме тому у своїй школі ми намагаємося створити умови, за яких учень займає позицію суб'єкта навчально-виховної діяльності.

У 2008-2009 навчальному році наша школа обрала новий, художньо-естетичний

напрямок роботи. Вибір був не випадковим. До нього ми поставилися усвідомлено і обґрунтовано. Оскільки на базі нашої школи працює школа мистецтв, яку охоче відвідують діти, для них і створено сприятливі умови для підвищення ефективності художньо-естетичного навчання та виховання.

Наші вчителі переконані, що основним завданням навчально-виховного процесу є розвиток дитини як неповторної індивідуальності, формування в ній творчого потенціалу, прагнення до самореалізації. А тому виникла потреба у внесенні змін до навчального плану школи. Враховуючи побажання дітей, батьків, можливість залучити спеціалістів школи мистецтв, в розкладі з'явилися нові предмети: уроки хореографії та художньої культури. З радістю було прийнято нововведення, але в перші ж дні разом із захопленням з'явилися і перші проблеми: це відсутність програм для вибраних предметів та достатньої матеріальної бази.

З переходом на новий профіль навчання постало питання у створенні і нової виховної системи, яка б найповніше забезпечувала потребу кожної дитини у самовизначенні, самореалізації і самовихованості. В основу нашої виховної системи покладено прагнення допомогти дитині випробувати свої сили в різних галузях творчої діяльності, щоб знайти себе, не розгубити природні можливості. Наша школа з 2007 року бере участь в експерименті, що проводить Інститут педагогіки Академії педагогічних наук України, Лабораторія сільської школи: «Педагогічні засади формування навчально-виховного середовища у загальноосвітніх навчальних закладах сільської місцевості». Ми з гордістю можемо сказати, що наш колектив доклав багато зусиль аби виконати поставлене перед нами завдання. Наш навчальний заклад – це школа юних талантів. Учні пишуть вірші, казки, оповідання; співають, танцюють, грають на різних музичних інструментах. І як важливо нам, дорослим, дослухатись до голосу чистої дитячої душі.

Найважливіший засіб у справі навчання та виховання – сам учитель, його вміння спілкуватися з дитиною, його живий приклад, авторитет. Так, К.Роджерс порівнював діяльність педагога з працею садівника. Адже садівник, щоб виростити гарну квітку, вчасно поливатиме її, підживлюватиме тощо. Тільки тоді квітка розвиватиметься у всій своїй красі. Тому святим обов'язком учителя є створення всіх умов для всебічного розвитку дитини, розкриття її таланту, здібностей та обдарувань.

Народна мудрість говорить: «Якщо твої плани розраховані на рік – сій жито, якщо на десятиліття – саджай дерева, а якщо твої плани розраховані на віки – виховуй дітей.»

І справді, діти – це золотий генофонд держави, це її майбутнє. Сьогодні наше майбутнє сидить за шкільними партами, воно ще надто наївне і довірливе, готове щиро, всім серцем приймати навколишній світ. Наш колектив упевнений, що саме вчитель формує у дитячій свідомості уявлення про складні процеси оновлення суспільства. Маленька дитина сприймає світ по-своєму, зовсім не так, як дорослі. Діти живуть у чарівному світі мрій, переживань, чудових перетворень. Мудрість та обдарованість учителя полягає в умінні потрапити за ворота дитячого казкового світу, зрозуміти дитину, зануритись у світ дитячих почуттів, переживань та сподівань.

Місія нашого навчального закладу:

«Створити умови для реалізації творчого потенціалу особистості засобами мистецтва»

Виховна система школи

Важливим питанням сьогодення є створення в школі виховної системи, яка б найповніше забезпечувала потребу кожної дитини у самовизначенні, самореалізації і самовихованості. Упровадження у виховну систему інноваційних технологій дозволяє здійснювати особистісно зорієнтований підхід з організації виховної діяльності школи.

Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти поставила нам державне замовлення: *«Виховання гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними і патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань національної культури, здатна до саморозвитку і*

самовдосконалення».

Перед кожним із учителів нашої школи постало питання: «Що ж допоможе виконати нам це замовлення? Які ж пріоритети в підходах до виховання дітей сьогодні ми повинні визнати первинними?» Девізом колективу стали слова В.О.Сухомлинського: «Навчити людину жити в світі прекрасного, щоб вона не могла жити без краси світу, творила красу в ній самій».

Ми переконані, що людина з розвиненими естетичними почуттями та естетичною свідомістю не допустить браку на виробництві, її стосунки з людьми будуть щирішими, взаємини і спілкування будуватимуться на засадах взаєморозуміння і поваги. Відштовхуючись від ідей великих мислителів-гуманістів минулого і джерел народного виховання, ми сформулювали педагогічну концепцію, яка має загальнолюдський характер, спирається на об'єктивні закони і закономірності: *основою концепції є повага і довір'я до дитини, визнання її унікальності та права на власний вибір.*

Виховною проблемою школи є: *«Виховання всебічно – розвиненої особистості красою та розвитком творчої діяльності учнів».* Згідно з проблемою визначено пріоритетні напрямки роботи нашого навчального закладу:

- виявлення здібних і обдарованих дітей;
- сприяння духовному становленню особистості учня;
- створення умов для його самореалізації у різних видах творчої праці.

Для реалізації даних напрямків у школі проводяться конкурси: «Учень року», «Клас року», «Поет року», «Голос року», «Художник року», «Актор року», «Декламатор року», «Спортсмен року», «Інтелект року»

Щороку в Драбівському НВК організовується система заходів, спрямованих на максимальне охоплення учнів позаурочною діяльністю. В школі працюють гуртки: вокального співу, ансамбль «Мрії», «Юний хімік», студія «Дивослово», шкільний драматичний театр, спортивні секції футболу, баскетболу, волейболу. Гордістю школи став духовий оркестр, знаний як у районі, так і в області. Його керівник Білий В.М. уже в початкових класах виявляє і розвиває музичні здібності школярів.

Якщо підрахувати кількість дітей, задіяних у гуртках, то вона перевищує кількість учнів у школі, адже більшість із них відвідують не один гурток, а й Школу мистецтв, з якою ми тісно співпрацюємо. Наші діти мають змогу оволодівати грою на різних музичних інструментах, основами бального та народного танцю, вчать малювати.

У школі протягом навчального року організовуємо театралізовані дійства, на які запрошуємо всіх жителів села, проводимо конкурси, змагання, що згуртовують дитячий колектив, сприяють розвитку творчих обдарувань дітей. Учні нашої школи є неодноразовими переможцями в районному та обласному конкурсах художньої самодіяльності «Грайлива веселка», «Зірки Надросся» та конкурсі декламаторів.

Основне педагогічне кредо кожного вчителя нашої школи:

«До серця дитини через захопленість».

Ми прагнемо, щоб кожен учень чимось захоплювався, у чомусь виявляв свої здібності, досяг значного успіху.

Наш педагогічний колектив переконаний, що «відкриваючи навколо себе красиве, захоплюючись і зачудовуючись красивим, маленька дитина ніби дивиться в дзеркало, бачить свою власну людську красу. Чим раніше вона її відчула і чим щиріше зачудувалась нею, тим вище її почуття людської гідності» В.О. Сухомлинський.

Науковий зміст роботи школи, спрямований на виявлення обдарованих і талановитих. Є два підходи до проблеми виявлення й розвитку обдарованості: якщо перший передбачає роботу з "елітою", тобто спеціально відібраними учнями, для яких характерні вже розвинуті підвищені здібності (так звані особливо обдаровані діти), то ми керуємося другим підходом, що впливає з уявлень про резерви обдарованості, закладені практично в кожній дитині. Слід пам'ятати, що учень не "посудина", яку треба наповнювати, а факел, який треба запалити. Щоб "запалити" цей факел, на заняттях гуртків створюються позитивні емоції,

весь час розвивається потреба дитини в пізнанні. Неможливо мати які-небудь здібності, не маючи при цьому розвиненої уяви, пам'яті.

Керівник гуртка літературної студії "Дивослово" Федосій Л.В. прагне, щоб діти могли своєю творчою уявою створювати нові оригінальні образи і сюжети, вчилися мислити словесно художніми образами. На заняттях літературної студії використовуються унікальні можливості мистецтва слова як образного символічного відображення дійсності, розвивається асоціативне мислення дітей, формується творча особистість.

Цьому сприяють зустрічі з митцями рідного краю у літературній вітальні, завдяки яким гуртківці мають змогу особисто познайомитись із видатними людьми Корсунщини, почути художній твір із уст самих авторів, поспілкуватися з творчими людьми. Часто такі зустрічі стають джерелом натхнення для більшості школярів. Саме у гуртку юні починають "перші вірші прикладно складати". Варто зазначити, що учні Людмили Василівни мають уже певні досягнення, а саме: Ахмедова Ірада стала лауреатом Всеукраїнського конкурсу «Об'єднаймося ж, брати мої!» та неодноразовим переможцем районного конкурсу читців у номінації «Власна поезія», інші учасники літературної студії беруть участь у щорічному районному конкурсі читців і вже традиційно 8 років поспіль займають призові місця у різних номінаціях. А останні два роки гуртківці літературної студії «Дивослово» перемогли у обласному конкурсі читців, присвяченому Т. Г. Шевченку. Ці досягнення не є випадковими, оскільки робота оцінюється відповідно до її результату, а результатом роботи нашої школи є життєспроможні, культурні, грамотні молоді люди, які здатні до самовдосконалення.

Підсумовуючи сказане, вкотре переконуюсь у мудрості слів О.А.Захаренка: «Якою буде освіта ХХІ століття? Відповідь дає програма «Освіта». А яким буде навчальний заклад? Гадаю, кожен матиме свій стиль, характер, зовнішність і оформлення. Школа, що особистість, не може бути копією іншої. Дитина в ній – центр Всесвіту. Учитель теж. Головна мета – виховання громадянина, господаря біосфери і власної долі».

Ярош Олександр Миронович

*Жашківська спеціалізована школа №1,
учитель інформатики*

Проектування як метод особистісно орієнтованого навчання

*«Лучше вечно пытаться и падать,
чем остаться никем навсегда»*

Крис Нек

«Дива творять не комп'ютери, а вчителі»

Craig Braff, генеральний директор Intel

Мета навчання: формування теоретичної бази знань учнів з інформатики та вироблення практичних навичок свідомого використання засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у повсякденній навчально-пізнавальній, а потім і професійній діяльності.

Інститут я закінчив у 1999 році, який став початком мого педагогічного шляху. Прийшовши в школу я зрозумів, що не все так просто з викладанням інформатики в школі. З перших днів роботи я зіткнувся з рядом проблем, таких як недостатня матеріальна база (відсутність комп'ютерів як у школі так і в учнів) відсутність підручників, методичного забезпечення.

Не зважаючи на перераховані проблеми перед учителем інформатики поставлена задача підготувати повноцінного громадянина інформаційного суспільства, щоб досягти цього в учнів потрібно виховувати:

- здатність творчо мислити, послідовно міркувати та рецензувати свої ідеї;
- вміння працювати в команді та володіти навичками ефективного спілкування;

- визначати пріоритети, планувати конкретні результати і нести особистісну відповідальність за їх реалізацію;
- ефективно використовувати знання в реальному житті;
- бути конкурентно спроможним;
- комп'ютерну грамотність.

І тому для розвитку самостійності учнів, уміння синтезувати здобуті знання і розглядати будь-яку проблему як систему взаємопов'язаних об'єктів в своїй діяльності застосовую «Метод проектів». «Метод проектів» – це така технологія, за якою учень або група виконують весь запроектований цикл активності від початку до кінця: придумує, розробляє, корегує, виконує роботу, пов'язану із впровадженням і підтримкою. «Метод проектів» в інформатиці характеризується формуванням навичок системного підходу до розв'язання задач, підсиленням самостійності в процесі роботи та встановлення особливого стилю спілкування між учителем та учнем як рівноправного партнерства. При використанні «Методу проектів» для розв'язку різних задач з використанням комп'ютера можна виділити етапи:

1. розробка теми проекту;
2. моделювання;
3. реалізація;
4. аналіз виконаного проекту;
5. захист проекту;

Починаючи з 2002 року активно використовую даний метод в своїй педагогічній діяльності.

На базі «Методу проектів» в нашій школі на протязі 2002 - 2008 років учнями було створено більше 30 проектів на різні теми. Деякі із них використовуються в навчально-виховному процесі. До найбільш цікавих із них можна віднести:

- Веб-сайт школи, створений в 2006 році учнями 11-Г класу Андрущенко Андрієм, Бондаренко Максимом, Пожарським Артемом;
- сайт «Конституція України», створений учнями 11-Г класу Кравчуком Сергієм, Зайцевим Олександром, Логвиненко Дмитром;
- програма «Шкільний журнал», створена в 2005 році учнем 11-А класу Горбівським Олександром;
- сайт «Кібертероризм», створений в 2004 році учнем 11-Б класу Дитинюком Євгеном;
- мультимедійний проект «Друга світова війна», створений в 2005 році учнем 11-Б Біленьким Ігорем;
- навчальна програма «Створення Веб-сторінок», розроблена в 2005 році учнями 11-А класу Руденко Денисом та Ремінним Олександром;
- програма «Програматік», створена в 2005 році учнем 11-А класу Ковальчуком Володимиром.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОПОПІ
Зам. № 988 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгошська, 38/1